

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi

*2. Uluslararası Güvenlik
Kongresi Özel Sayısı*

Ankara 2021

*Gendarmerie and Coast
Guard Academy*

*Security Sciences
Institute*

G

*Journal of Security
Sciences*

B

*The Special Issue of
the 2nd
International
Security Congress
Aralık/December
2021*

D

ISSN: 2147-2912

E-ISSN: 2147-5075

www.jsga.edu.tr

Güvenlik Bilimleri Dergisi

The Journal of Security Sciences

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik)

* ISSN 2147-2912 / E-ISSN 2147-5075

İMTİYAZ SAHİBİ

Murat BULUT, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanı*

BAŞ EDITÖR / SORUMLU MÜDÜR

Doç. Dr. Tekin AVANER, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

EDİTÖRLER

Dr. Naci AKDEMİR, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Bürke Uğur BAŞARANEL, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ, *Milli Savunma Üniversitesi*

Prof. Dr. Markus THIEL, *Almanya Polis Üniversitesi (DHPol)*

Doç. Dr. Christopher LAWLESS, *Durham Üniversitesi (İngiltere)*

Doç. Dr. Hatice ALTUNOK, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Doç. Dr. Matthew DAVID, *Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)*

Dr. Can Ozan TUNCER, *İçişleri Bakanlığı*

Dr. Mehmet KURUM, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. Umut SÖNMEZ, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

DÜZELTMENLER

Dr. Fikriye GÜNDÜZ, (Türkçe) *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Dr. İlke ALTUNTAŞ GÜRSOY, (Türkçe) *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Öğr. Gör. Yunus İNAN, (İngilizce) *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

İbrahim Oğuzhan ŞENGÜL, *Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi*

Her hakkı saklıdır. Güvenlik Bilimleri Dergisi yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir.

Yayın Kurulu, yayınladığı makalelerde, konu ile ilgili en yüksek etik ve bilimsel standartlarda olması ve ticari kaygı taşımaması şartını gözetmektedir.

Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nin veya Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nün görüşlerini ifade etmez.

Makaleler, Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne referans verilerek akademik amaçlarla kullanılabilir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayınlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz olup, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

Güvenlik Bilimleri Dergisi; ULAKBİM TR Dizin, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS), Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBIAD), EBSCO ve Araştırmak Bilimsel Yayın İndeksi veri tabanlarında taranmakta olup makalelere DOI numarası alınmaktadır.

BASKI

Jandarma Basımevi Müdürlüğü/ANKARA

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Beytepe / ANKARA

Telefon:0312 464 74 74 Dâhili: 6900 / 6910 / 6922

Web: <http://www.jsga.edu.tr/gbd>

E-posta: editorgbd@jandarma.gov.tr

THE JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

The Special Issue of the 2nd International Security Congress(Intelligence & Security)

* ISSN 2147-2912 / E-ISSN 2147-5075

LICENSEE

Murat BULUT, *President of Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITOR IN CHIEF

Assoc. Prof. Tekin AVANER, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORS

Dr. Bürke Uğur BAŞARANEL, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Naci AKDEMİR, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

EDITORIAL BOARD

Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Prof. Gültekin YILDIZ, Ph.D., *National Defense University*

Prof. Markus THIEL, Ph.D., *German Police University (DHPol)*

Assoc. Prof. Christopher LAWLESS, Ph.D., *Durham University (U.K.)*

Assoc. Prof. Hatice ALTUNOK, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Assoc. Prof. Matthew DAVID, Ph.D., *Durham University (UK)*

Can Ozan TUNCER, Ph.D., *TR Ministry of Interior*

Mehmet KURUM, Ph.D., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Umut SÖNMEZ., *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

PROOFREADING

Fikriye GÜNDÜZ, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

İlke ALTUNTAŞ GÜRSOY, Ph.D., (in Turkish) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

Yunus İNAN, Instructor, (in English) *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

PUBLICATION COORDINATOR

İbrahim Oğuzhan ŞENGÜL, *Gendarmerie and Coast Guard Academy*

All rights reserved. The Journal of Security Sciences published twice a year; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration.

In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern.

The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Gendarmerie and Coast Guard Academy or Security Sciences Institute.

Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Security Sciences.

Articles sent to The Journal of Security Sciences will not be sent back.

Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

The Journal of Security Sciences is being searched in the database of ULAKBİM TR Index, Academia Social Sciences Index (ASOS), Social Sciences Reference Index (SOBİAD), EBSCO and Arastirma Scientific Publication Index and DOI number is received to the articles.

PRINTED BY

Gendarmerie Printing House Directorate /ANKARA

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Gendarmerie and Coast Guard Academy Beytepe / ANKARA

Telephone: +90 312 464 74 74 ext: 6900 / 6910 / 6970

Web: <http://www.jsga.edu.tr/gbd>

E-mail: editorgbd@jandarma.gov.tr

GÜVENLİK BİLİMLERİ DERGİSİ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Abdülkadir VAROĞLU <i>Başkent Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Nurettin GÜZ <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Ali İhsan UZAR <i>Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Osman CELBİŞ <i>İnönü Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL <i>Ankara Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Rebecca BRADSPIES <i>The City University of New York (ABD)</i>
Prof. Dr. Doğan KÖKDEMİR <i>Başkent Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Sadi ÇAYCI <i>Başkent Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Salih CENGİZ <i>İstanbul Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Feridun YENİSEY <i>Bahçeşehir Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN <i>Ufuk Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Geoffrey DABELKO <i>Ohio Üniversitesi (ABD)</i>	Prof. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK <i>Ankara Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Gökhan KOÇER <i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Tevfik ERDEM <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Hakan KARAN <i>Ankara Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Umut TÜRKŞEN <i>Coventry Üniversitesi (Birleşik Krallık)</i>
Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA <i>TOBB Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Ayça GELGEÇ BAKACAK <i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Lawrence SUSSKIND <i>Massachusetts Teknoloji Üniv. (ABD)</i>	Doç. Dr. Edalet HESENOV <i>Adli Tıp Kurumu (Azerbaycan)</i>
Prof. Dr. Marco GERCKE <i>Siber Suçlar Arş. Ens. (Birleşik Krallık)</i>	Doç. Dr. Emre TOKGÖZ <i>Quininpiac Engineering School (ABD)</i>
Prof. Dr. M.Emin ÇAĞIRAN <i>Gazi Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN <i>TOBB Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ <i>Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Özgür ÖZDAMAR <i>Bilkent Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN <i>Yeditepe Üniversitesi</i>	Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR <i>Hasan Kalyoncu Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Murat AKÇAKAYA <i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>	Dr. Öğr. Üyesi Haluk KARADAĞ <i>Başkent Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN <i>Hacettepe Üniversitesi</i>	Dr. Erdem ÖZGÜR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Nesrin HİSLİ ŞAHİN <i>Başkent Üniversitesi</i>	Dr. Kevin SWEENEY <i>College Cork Üniversitesi (İrlanda)</i>

JOURNAL OF SECURITY SCIENCES

Advisory Board

Prof. Abdulkadir VAROĞLU, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Prof. Nurettin GÜZ, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>
Prof. Ali İhsan UZAR, Ph.D. <i>Gülhane Health Sciences University</i>	Prof. Osman CELBİŞ, Ph.D. <i>İnönü University</i>
Prof. Ayla Sevim EROL, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Prof. Rebecca BRADSPIES, Ph.D. <i>The City University of New York (USA)</i>
Prof. Doğan KÖKDEMİR, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Prof. Sadi ÇAYCI, Ph.D. <i>Başkent University</i>
Prof. Enver AYDOĞAN, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Prof. Salih CENGİZ, Ph.D. <i>İstanbul University</i>
Prof. Feridun YENİSEY, Ph.D. <i>Bahçeşehir University</i>	Prof. Sertaç Hami BAŞEREN, Ph.D. <i>Ufuk University</i>
Prof. Geoffrey DABELKO, Ph.D. <i>Ohio University (USA)</i>	Prof. Şennur TUTAREL KIŞLAK, Ph.D. <i>Ankara University</i>
Prof. Gökhan KOÇER, Ph.D. <i>Karadeniz Technical University</i>	Prof. Tevfik ERDEM, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>
Prof. Hakan KARAN, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Prof. Umut TÜRKŞEN, Ph.D. <i>Coventry University (UK)</i>
Prof. Haldun YALÇINKAYA, Ph.D. <i>TOBB University</i>	Assoc.Prof. Ayça GELGEÇ BAKACAK, Ph.D. <i>Hacettepe University</i>
Prof. Lawrence SUSSKIND, Ph.D. <i>Massachusetts Inst. of Technology (USA)</i>	Assoc.Prof. Edalet HESENOV, Ph.D. <i>Forensic Medicine Institute (Azerbaijan)</i>
Prof. Marco GERCKE, Ph.D. <i>Cybercrime Res. Institute (UK)</i>	Assoc.Prof. Emre TOKGÖZ, Ph.D. <i>Quininpiac Engineering School (USA)</i>
Prof. M.Emin ÇAĞIRAN, Ph.D. <i>Gazi University</i>	Assoc.Prof. Nihat Ali ÖZCAN, Ph.D. <i>TOBB University</i>
Prof. Mehmet ERYILMAZ, Ph.D. <i>Gülhane Health Sciences University</i>	Assoc.Prof. Özgür ÖZDAMAR, Ph.D. <i>Bilkent University</i>
Prof. Mesut Hakkı CAŞIN, Ph.D. <i>Yeditepe University</i>	Assoc.Prof. Cenker Korhan DEMİR, Ph.D. <i>Hasan Kalyoncu University</i>
Prof. Murat AKÇAKAYA, Ph.D. <i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	Instructor Haluk KARADAĞ, Ph.D. <i>Başkent University</i>
Prof. Nevin GÜNGÖR ERGAN, Ph.D. <i>Hacettepe University</i>	Erdem ÖZGÜR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Nesrin HİSLİ ŞAHİN, Ph.D. <i>Başkent University</i>	Kevin SWEENEY, Ph.D. <i>University College Cork (Ireland)</i>

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Dr. Alper BİLGİÇ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Begüm ÇARDAK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK <i>İstanbul Kent Üniversitesi</i>	Dr. Bürke Uğur BAŞARANEL <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Prof. Dr. Hatice DEMİRBAŞ <i>Çankaya Üniversitesi</i>	Dr. Cem SOYLU <i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Cüneyt KÜSMEZ <i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Erdem ERCİYES <i>Jandarma Genel Komutanlığı</i>	Dr. Gözde ŞAHİN <i>Gazi Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Gazi Erkan BOSTANCI <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Haluk KARADAĞ <i>Başkent Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Hasan ACAR <i>Jandarma Genel Komutanlığı</i>	Dr. Hayrettin KÜPELİ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Kemaleddin ERYEŞİL <i>Şırnak Üniversitesi</i>	Dr. İlkey GÜLERYÜZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Mehmet Serdar GÜZEL <i>Ankara Üniversitesi</i>	Dr. Kürşad GÜÇ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Mehtap ÖZTÜRK <i>Selçuk Üniversitesi</i>	Dr. Merve ÖNENLİ GÜVEN <i>Ortadoğu Teknik Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Mustafa YAYLA <i>Polis Akademisi</i>	Dr. Tarık AK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Mutlu TOKMAK <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>	Dr. Umut SÖNMEZ <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Nurullah YAZAR <i>Ankara Üniversitesi</i>	Bülent SUNGUR <i>Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi</i>
Doç. Dr. Osman AĞIR <i>İnönü Üniversitesi</i>	

Referees of this Issue

Prof. Ahmet ÖZCAN, Ph.D. <i>Cankiri Karatekin University</i>	Alper BİLGİÇ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Elif ÇOLAKOĞLU, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Begüm ÇARDAK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Hasret ÇOMAK, Ph.D. <i>Istanbul Kent University</i>	Bürke Uğur BAŞARANEL, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Prof. Hatice DEMİRBAŞ, Ph.D. <i>Cankaya University</i>	Cem SOYLU, Ph.D. <i>Hacettepe University</i>
Prof. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Cüneyt KÜSMEZ, Ph.D. <i>Hacettepe University</i>
Assoc. Prof. Erdem ERCİYES, Ph.D <i>Ankara Gendarmerie General Command</i>	Gözde ŞAHİN, Ph.D. <i>Gazi University</i>
Assoc. Prof. Gazi Erkan BOSTANCI, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Haluk KARADAĞ, Ph.D. <i>Baskent University</i>
Assoc. Prof. Hasan ACAR, Ph.D. <i>Gendarmerie General Command</i>	Hayrettin KÜPELİ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Kemaleddin ERYEŞİL, Ph.D. <i>Sirnak University</i>	İlkay GÜLERYÜZ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Mehmet Serdar GÜZEL, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Kürşad GÜÇ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Mehtap ÖZTÜRK, Ph.D. <i>Selcuk University</i>	Merve ÖNENLİ GÜVEN, Ph.D. <i>Ministry of Transport and Infrastructure</i>
Assoc. Prof. Mustafa YAYLA, Ph.D. <i>Police Academy</i>	Tarık AK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc. Prof. Mutlu TOKMAK, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>	Umut SÖNMEZ, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc.Prof. Nurullah YAZAR, Ph.D. <i>Ankara University</i>	Bülent SUNGUR, Ph.D. <i>Gendarmerie and Coast Guard Academy</i>
Assoc.Prof. Osman AĞIR, Ph.D. <i>Inonu University</i>	

İÇİNDEKİLER

Editor'den	I-II
İstihbarat ve Güvenlik Çalışmalarında Sosyal Bilimlerin Yeri ve Önemi	1-14
<i>Emrah ÖZDEMİR, Mehmet KAHYA</i>	
İslâmiyet'in Kabulünden Sonra Türklerde İstihbarat Felsefesi	15-34
<i>İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, Onur GÜVEN, Yağmur HINIZ</i>	
1932 Yılı İstihbarat Raporu Çerçevesinde I.Umumi Müfettişlik ve Umum Jandarma Komutanlığının Güvenlik ve Asayişe Yönelik Çalışmaları	35-52
<i>Duygu YILMAZ</i>	
Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı	53-76
<i>Gülçin ORHAN</i>	
Covid-19 Salgını ile Mücadelede Kolluk ve Güç Kullanımı	77-100
<i>Cengiz ÖZEL</i>	
Covid-19 Sürecinin Çocukların Güvenlik Risklerini Artırmasına İlişkin Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme	101-114
<i>Özge GÜLVER</i>	
Bir Uluslararası Güvenlik Sorunu Olarak Covid-19 ile Mücadelede Uluslararası İş Birliği: Güvenliğin Bölünmezliği İlkesi Kapsamında Bir Değerlendirme	115-138
<i>Hakan KARAASLAN, Murat DEMİREL</i>	
ABD' nin Afganistan'dan Çekilişi ve Bölge Güvenliği	139-156
<i>Ainur NOGAYEVA</i>	
Terörizmin Finansmanı Takip Programı Kapsamında Veri Paylaşımı: Swift Ağı Güvenliği ve Kişisel Verilerin Kullanılması	157-174
<i>Utkuhan YILDIRIM</i>	
Blok Zincirinin (Blockchain) Literatür Büyümesi Işığında Yeni Siber Güvenlik Arayışları	175-194
<i>Mürsel DOĞRUL, Ahmet ERĞURUM</i>	
Dijital Liderliğin Kriz Yönetimi Üzerindeki Etkisi: Bilgi Paylaşımının Aracı Rolü	195-222
<i>Suudan Gökçe GÖK, Pınar AYDEMİR</i>	
Makale Yazım Esasları	223-236

CONTENTS

Editor's Note..... I-II

The Place and Importance of Social Sciences in Intelligence and Security Studies1-14
Emrah ÖZDEMİR, Mehmet KAHYA

Philosophy of Intelligence in Turks After the Acceptance of Islam15-34
İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, Onur GÜVEN, Yağmur HINIZ

**Regard to the 1932 Intelligence Report, the Security and Public Order and Security
Studies of the Ist General Inspectorate and the General Gendarmerie Command35-52**
Duygu YILMAZ

**The Function of the Gendarmerie in the Child Protection System and Gendarmerie's
Approach to the Victim Child53-76**
Gülçin ORHAN

Law Enforcement and Use of Force in the Fight Against the Covid-19 Pandemic77-100
Cengiz ÖZEL

**A Social Psychological Assessment of the Covid-19 Process That May Increase the Safety
Risks of Children101-114**
Özge GÜLVER

**International Cooperation in the Fight Against Covid-19 as an International Security
Problem: An Analysis Within the Framework of the Principle of Indivisibility of
Security115-138**
Hakan KARAASLAN, Murat DEMİREL

US Withdrawal From Afghanistan and Regional Security139-156
Ainur NOGAYEVA

**Data Sharing Under Terrorist Finance Tracking Programme: Swift Network Security
and Use of Personal Data157-174**
Utkuhan YILDIRIM

New Search for Cyber Security in the Light of Blockchain's Literature Expansion175-194
Mürsel DOĞRUL, Ahmet ERĞURUM

**The Effect of Digital Leadership on Crisis Management: The Mediating Effect of
Knowledge Sharing195-222**
Suudan Gökçe GÖK, Pınar AYDEMİR

Publishing Principles.....223-236

EDİTÖRLERDEN

Değişen ve gelişen dünyada bilgi her geçen gün önemini daha da arttırmaktadır. Tarihin derinliklerine bakıldığında devletlerin bilgiyi kullanarak güvenliklerini sağlamaya ve belirli bir üstünlük elde etmeye çalıştığı ve bu bilgilere ulaşmak için çeşitli istihbarat faaliyetleri yürüttüğü bilinmektedir. Bu faaliyetlerin sadece düşman ülkeler arasında değil, dost ülkeler de dahil olmak üzere yaşanabilecek olumsuz senaryolara karşı tedbirli olmak için bütün aktörler tarafından her daim kullanılmaktadır.

Güvenlik ve istihbarat alanında yaşanan bu gelişme ve değişimler aynı zamanda birçok yeni teknolojinin ortaya çıkmasına da katkı sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle ve özellikle küreselleşme denilen olgu ile birlikte devletlerin arasında var olan sınırlar ortadan kalkmış, her şeyin akış halinde ve sürekli devinim içerisinde olduğu yeni bir dünya ortaya çıkmıştır. Ülkeler arasında fiziki sınırlar var olsa dahi yaşadığımız teknoloji ve bilim çağında küreselleşen bir dünya düzeni oluşmuş ve bu küreselleşen düzende oluşan tehditler de ülke sınırları ile kalmayarak tüm dünyada risk oluşturmaya başlamıştır.

Bu yeni normalin sağladığı birçok pozitif taraf ve avantajlar olduğu kadar ortaya çıkardığı kaçınılmaz olumsuzluklar da mikro, mezo ve makro seviyelerde etkili olmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında, göze çarpan en kritik detayın, bilgiye ulaşma sürelerinin kısalmasına rağmen her seviyede bilgi güvenliğinin sağlanmasının zorlaşmış olması gerçeğiyle yüzleşilmesidir. Artık, güvenlik ve istihbarat kavramları arasındaki karşılıklı bağımlılığın ve bunun gerçek dünyada yarattığı değişimin incelenmesi, takibi ve yenilikçi yaklaşımların bulunması vazgeçilmez bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığınca 23-25 Eylül 2021 tarihinde icra edilen güvenlik ve istihbarat temalı II. Uluslararası Güvenlik Kongresi İstihbarat alanına olan akademik ilgiyi gözler önüne sermiş, alanyazınımızda oluşan bilgi birikimi ve deneyimi paylaşma imkânı sağlamıştır. İstihbarat konularının farklı perspektifinden ve çok disiplinli olarak ele alındığı Güvenlik Kongresi alanyazına değerli katkılar sunmuş, genç akademisyenlere yeni ufuklar sunmuştur. Güvenlik Bilimleri Dergimizin bu özel sayısında, II. Uluslararası Güvenlik Kongresinde sunulan bildirilerin makale formatında seçilmiş olanlarını beğenilerinize sunuyoruz. İyi okumalar...

Özel Sayı Editörleri

EDITORS' NOTE

Information becomes more important in this changing and developing world. Considering the depths of history, it is known that states are trying to ensure their security and achieve a certain superiority by using information and are carrying out various intelligence activities to obtain this information. It is used by all actors to be wary of the negative scenarios that may occur not only between hostile countries, but also between friendly countries.

These changes and developments have made a great contribution to emergence of the new technologies. With the development of technology, and especially with the phenomenon called globalization, the boundaries that exist between states have decimated, and a new world has emerged in which everything is in flux and in constant motion. Even if there are physical borders between countries, a globalizing world order has been formed in the century of technology and science in which we live, and the threats created in this globalizing order have not only started to pose risks all over the world, but also with the borders of the country.

As well as the many positives and advantages provided by this new globalizing order, the inevitable and undeniable negativities it causes are also effective at the micro, meso and macro levels. In this context, the most critical detail that stands out is the fact that it has become difficult to ensure information security at all levels despite the fact that the time needed to access to information have been shortened. Now, the interdependence between the concepts of security and intelligence and the changes it creates in the real world, its monitoring and the availability of innovative approaches are becoming an essential and indispensable requirement.

The II International Security Congress on security and intelligence, which was held on September 23-25, 2021 by the Gendarmerie and Coast Guard Academy, demonstrated the academic interest in the field of Intelligence and provided an opportunity to share the knowledge and experience formed in the literature. The Security Congress, in which intelligence issues were discussed from a different and multidisciplinary perspectives, made priceless contributions to the field and presented new horizons to young academics. In this special issue of our Journal of Security Sciences, we present to your attention the selected papers presented at the II International Security Congress by the Gendarmerie and Coast Guard Academy in article format. Hope you enjoy reading.

Special Issues Editors

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 1-14 doi:10.28956/gbd.1009411

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 1-14, doi:10.28956/gbd.1009411

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

İstihbarat ve Güvenlik Çalışmalarında Sosyal Bilimlerin Yeri ve Önemi

The Place and Importance of Social Sciences in Intelligence and Security Studies

Yazar(lar) / Writer(s)

1- Emrah ÖZDEMİR. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, eozdemir2002@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8125-6486

2- Mehmet KAHYA. J. Yb. Dr., JSGA, mehmetkahya@jandarma.gov.tr, ORCID: 0000-0002-1455-3744.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 14.10.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 08.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Özdemir, E. ve Kahya, M. (2021). İstihbarat ve Güvenlik Çalışmalarında Sosyal Bilimlerin Yeri ve Önemi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss.1-14, doi:10.28956/gbd.1009411

İSTİHBARAT VE GÜVENLİK ÇALIŞMALARINDA SOSYAL BİLİMLERİN YERİ VE ÖNEMİ

Öz

Bu çalışmada istihbarat ve güvenlik çalışmaları içerisinde teknolojik gelişmeler ve inovasyonun artan önemi ile birlikte sosyal bilimlerin nasıl bir rol oynadığı ve bu süreçte sosyal bilimlere ne şekilde ihtiyaç duyulduğunun ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu gerekliliği ortaya koymak adına mevcut literatürün incelenmesini müteakip güvenlik ve istihbarat alanının başta gelen ülkeleri ve istihbarat yapılanmaları üzerinden örnek olay incelemeleri yapılmaktadır. Ek olarak sosyal bilimlerin alandaki yerini görebilmek adına farklı ülkelerin istihbarat eğitimleri ve akademik programları üzerinden bir karşılaştırmaya da yer verilmektedir. Örnek olayların analizinde kullanılan materyaller ise akademik çalışmalar, resmî raporlar, kişisel demeçler, basın ve yayın organları üzerinden yapılan açıklama ve beyanlardan oluşmaktadır. Bu analiz doğrultusunda ulaşılan sonuç; teknolojik imkânlar ve mevcut sistemlerin yeniden organize edilmesine dayanan inovasyon kavramlarının güvenlik ve istihbarat çalışmalarının birer parçası olmakla birlikte sosyal bilimlerin de süreçte göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğudur.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat Çalışmaları, Güvenlik Çalışmaları, Sosyal Bilimler, Kültürel İstihbarat, Kolluk İstihbaratı*

THE PLACE AND IMPORTANCE OF SOCIAL SCIENCES IN INTELLIGENCE AND SECURITY STUDIES

Abstract

In this study, it is aimed to reveal how social sciences play a role and how they are needed in processes with the increasing importance of technological developments and innovation in intelligence and security studies. In order to reveal this necessity, following the review of the current literature, case studies are carried out on the leading countries in the field of security and intelligence and their intelligence structures. In addition, in order to see the place of social sciences in the field, a comparison is made over the intelligence education and academic programs of different countries. The materials used in the analysis of case studies consist of academic studies, official reports, personal statements, and statements made through the press and media organs. The result reached in this analysis shows that not only the concept of innovation that is based on technological possibilities and reorganization of existing systems is a part of security and intelligence studies, but also social sciences are too important to be ignored in the process.

Keywords: *Intelligence Studies, Security Studies, Social Sciences, Cultural Intelligence, Law Enforcement Intelligence*

GİRİŞ

İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları, her ne kadar teknik birer alan olarak görülseler de özellikle son yıllarda ortaya konan akademik çabaların sonucunda teorik altyapıları olan birer alt disiplin olarak şekillenmişlerdir. Güvenlik Çalışmaları alanı uzun bir geçmişe sahip olsa da özellikle 1990'lar sonrasında bireysel güvenlikten küresel güvenliğe uzanan geniş bir yelpazeyi kapsayan bir anlayışa kavuşmuştur (Collins, 2017, ss. 1-4). Güvenlik kavramının temelinde her tür korkudan uzak olma düşüncesi bulunmaktadır. Bu nedenle bireyler ve devletler üzerinde neyin ya da hangi tehditlerin korku yaratabileceğinin bilinmesi oldukça önemlidir. Özellikle stratejik seviyede karar mekanizmaları açısından güvenlik konularında net ve doğru kararlar alabilmek için karşılaşılan durumun tüm açıklığı ile görülebiliyor ve anlaşılabilir olması gerekir. Çoğu zaman bir sis perdesi içerisinde ilerlemeye çalışan karar vericilerin bu anlamdaki en önemli desteği, bilinmeyeni bilinir ve görünmeyeni görünür kılmak amacıyla olan istihbarat faaliyetleridir.

Güvenlik ve İstihbarat kavramları arasındaki bu sıkı ilişkinin önemi, değişen tehdit algılamaları ve karmaşıklaşan uluslararası ilişkilerin doğası karşısında daha da iyi anlaşılabilir. İstihbarat tarihi; genel itibarıyla ülkelerin ulusal güvenlik politikaları doğrultusunda doğru bilgiyi, doğru zamanda ulaştırma çabasında olan kurum ve kişilerden söz etmektedir. Bu kurum ve kişilerin çabalarının odağında, ilk dönemlerde insan istihbaratı ve açık kaynak istihbaratının önemli birer kavram olarak algılandığı düşünülmektedir (Özdemir, 2020, s. 237). İlerleyen dönemlerde teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve değişen güvenlik çevresi doğrultusunda yapay zekâ, sensör teknolojileri, insansız hava araçları ve internetin baş döndürücü dünyasının da tartışma ve değerlendirmelere dâhil edildiği teknolojik bir yaklaşım egemen olmuştur (Herman, 2003).

Geliştirilen bu teknolojiler doğrultusunda değişen güvenlik ve savunma literatürü ile birlikte istihbarat çalışmaları alanı da ciddi değişimler geçirmiştir. İnsansız hava araçları, istihbarat uçakları, teknik takip imkânları, siber güvenlik ve büyük verilerin çözümlenmesini kolaylaştıran yapay zekâ uygulamaları istihbarat çalışmalarında en çok üzerinde durulan konu başlıkları hâline gelmiştir (Jensen, McElreath ve Graves, 2013, s. 321). Ancak alanın bu kadar elektronikleşmesinin ve insansızlaştırılmasının, mekanikleşen bir tutumu beraberinde getirerek insan ve toplum kavramlarını ikinci plana itmiş olduğu ifade edilebilir. Oysaki gerek toplama gayretleri esnasında gerekse analiz aşamasında istihbaratın oluşturulması, güvenlik tehditlerinin daha net ortaya konulabilmesi mekanik ve elektronik süreçlerin çok ötesinde bir kavrama kapasitesini ve imkânını gerektirmektedir. Bu gerekliliğin giderilmesi adına İstihbarat Çalışmalarının tarihsel gelişiminde sosyoloji, sosyal antropoloji, siyaset bilimi, yönetim, ekonomi politik, psikoloji, coğrafya ve tarih gibi birçok sosyal bilim dalı önemli fonksiyonları yerine getirmiştir (Gill ve Phythian, 2016, s. 7). Etki ve ilgi alanında bulunan bir coğrafi bölge ya da şahıs ile ilgili yapılacak her tür

planlama ve değerlendirmede sosyokültürel özellikler, toplumsal yapı, karakter özellikleri gibi farklı alanlara da odaklanılması elzemdir (Patton, 2010, s. 5). Benzer şekilde güvenlik algılamalarının ortaya konmasında da bu tür farklı alanların önemli etkisi olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışmada, İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları içerisinde teknolojik gelişmeler ve inovasyonun artan önemi yanında sosyal bilimlerin de önemli katkısının bulunduğu ve mutlaka süreçlere dâhil edilmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkılmıştır. Bu gerekliliği ve ihtiyacı ortaya koymak adına mevcut literatür incelenmeyi müteakip güvenlik ve istihbarat alanının başta gelen ülkeleri ve istihbarat yapılanmaları üzerinden örnek olay incelemeleri yapılacaktır. Yine sosyal bilimlerin alandaki yerini görebilmek adına farklı ülkelerin eğitim programları üzerinden bir karşılaştırmaya da gidilecektir. Örnek olayların analizinde kullanılan materyaller ise akademik çalışmalar, resmî raporlar, kişisel demeçler, basın ve yayın organları üzerinden yapılan açıklama ve beyanlardır.

1. AKADEMİK BİRER ALT ALAN OLARAK İSTİHBARAT VE GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

Akademik disiplin kavramı, en genel anlamıyla spesifik bir alanda uzmanlaşma ve analitik bilgi üretimi anlamına gelmektedir. Bu anlamda belirlenen bu spesifik alanın, kendi uzmanları, teorik çerçevesi ve bilgi birikimi oluşmakta ve bir takım temel özellikleri ile diğer alanlardan ayrılan bir topluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Vogt, 2013, s. 50). Bu faaliyetlerin yürütüldüğü ve bu toplulukların vücut bulduğu mekânlar ise genel itibarıyla yükseköğretim kurumları olmaktadır. Günlük hayatta sürdürülen faaliyetler için uzman yetiştirme amacının yanında akademik bilgi üretimi, bilginin kullanımı ve bilginin araştırılması da akademik disiplin kavramı açısından oldukça önemli süreçlerdir. Bir akademik disiplinin en temel özellikleri; bilimsel bir amaç, bilgi birikimi, teorik bakış açıları ve konseptler, kendine has terminoloji ve teknik bir dil, araştırma metodu ve kurumsallaşmış bir yapı olarak sıralanabilir. Bu özellikler doğrultusunda güncel akademik disiplinlerin ortaya çıkışı 19.yüzyıla kadar uzanmaktadır (Değirmenci, 2011, s. 74). Rasyonel aklın ön planda tutulduğu bakış açısına göre pozitif ilimler daha saygın bir yer edinirken beşerî ve sosyal bilimlerin alanı bu ilk dönemlerde biraz daha geri planda kalmıştır. Bilime teknik bir alan ve somut bir ürün ortaya koyan bir üretim süreci olarak bakmak, sosyal bilimlerin temel kavramlarını göz ardı etmek anlamına gelmektedir.

Ancak zaman içerisinde bu rasyonel bakış açısının bilimsel araştırmalar için yeterli bir çerçeve çizemediği görüldüğünde farklı bakış açılarına imkân tanıyan yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Örneğin inşacılık yaklaşımı özellikle sosyal bilimlerin alanında doğru bilgi tanımını yapıya ve kişiye göre değişebilecek esneklikte sunmayı amaçlar. Bu nedenle doğruyu tanımlayabilmek adına öncelikle yapıyı ya da kişiyi anlamının gerekliliği ön plana çıkmaktadır (Rumelili, 2014, ss. 151-174). Uluslararası ilişkiler disiplininin gelişimi de

benzer bir süreci takip etmiştir. Disiplin, uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı ve güç üzerine odaklanan realist bakış açısı üzerine inşa edilmiş ve özellikle Soğuk Savaş döneminde bu realist bakış açısı gerek akademiye gerekse uygulama alanına hâkim olmuştur. Eleştirel bakış açılarının ortaya çıkışı ile uluslararası ilişkilerde devletlerin tek aktör oldukları, ilişkilerin güç üzerinden şekillendiği varsayımları sorgulanmaya başlamış ve küreselleşmenin etkisi ile uluslararası ilişkiler disiplini de değişmiştir (Collins, 2017, s. 2). Uluslararası ilişkilerin birer alt disiplini olarak değerlendirilen İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları da bu gelişim süreci üzerinden ele alındığında, çalışmaların şekillenmesinde realist paradigmanın etkili olduğu ifade edilebilir.

Güvenlik Çalışmaları ve İstihbarat Çalışmalarının her ikisinin de bir alt alan olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşmaya başladığı söylenebilir. Güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler içerisinde devletlerin birbirlerine yönelttikleri askerî tehditler baz alınarak oluşturulmuş ve bu anlamda da realist bir söylemin ifadesi olarak gelişmiştir. Bir disiplin olarak 1919 yılında oluşan Uluslararası İlişkiler, devletler arası güç mücadeleleri ve savaflara odaklanmışken ekonomi, politika, hukuk gibi alt alanlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Birdişi, 2019, s. 79). Güvenlik Çalışmalarının da bu süreçte ortaya çıktığı ifade edilebilir. Ulus devlet olmanın temel dinamikleri olarak kabul edilen ulusal çıkar ve toprak bütünlüğü gibi alanlara yöneltilen tehditlerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan güvenlik anlayışı Soğuk Savaş döneminde de devam etmiştir. Bu dönemin temel aktörleri olan devletler ve güvenlik tehditleri ise nükleer kapasiteler olarak görülmekteydi. Soğuk Savaşın son dönemlerinde bu klasik kabullerin sorgulanması, birey ve toplumun da güvenliğin birer öznesi olarak düşünülmesini beraberinde getirmiştir. Bu anlamda realist bir bakış açısının hâkim olduğu ve teknik bir alan olarak görülen güvenlik kavramı, kamusal ve bireysel alanda da düşünülen bir kavram olarak kabul edilmeye başlamıştır.

İstihbarat Çalışmaları ise, Sherman Kent'in *Strategic Intelligence for American World Policy* (1949) eseri ile 1950'li yıllara kadar uzanmaktadır. İstihbarat kavramı, bu dönemde güvenlik çalışmalarının esas aldığı askerî tehditler etrafında şekillenmiştir. Uluslararası ortamda güvende olabilmenin en önemli kaynağı olarak mütecavizin imkân ve kabiliyetlerinin bilinmesi, muhtemel tehditlerin tespiti ve bu doğrultuda dış politika ve güvenlik siyasetinin oluşturulması anlamında istihbarat oldukça önemli bir yere sahiptir (Özdemir, 2020, ss. 240-242). Ancak güvenlik alanında olduğu gibi istihbarat alanında da yoğunlaşılacak temel alanlar yine teknik konular olmuştur. Sinyal istihbaratı, hava fotoğrafları, düşman devletlerin askerî ve nükleer kapasiteleri hakkında temel bilgiler üzerinde durulan en temel konular olarak değerlendirilmiştir.

İstihbarat ve güvenlik kavramları birbirini tamamlayan alanlar olarak aynı madalyonun iki yüzü olarak nitelendirilebilir. Bu noktada karşılıklı etkileşim içerisinde bir gelişim süreci takip ettikleri ifade edilebilir (Lowenthal, 2009). İki alanının da gelişimini etkileyen önemli

faktörler, güvenliği konu edinilen referans nesnesi ve bu nesneye risk ve tehlike yaratacak tehditlere yönelik algılardır. Dolayısıyla aktörlerin devletlerden bireylere, toplumlara ve bölgesel yapılara kaymasının yarattığı derinlik bu aktörlere yönelebilecek tehditlerin de genişlemesine yol açmıştır (Wæver ve Buzan, 2017, s. 405). Bu noktada ekonomik, siyasi, askerî, toplumsal ve çevresel güvenlik kavramları üretilmiş, bu alanlara yönelik geliştirilen tedbirlerle birlikte istihbarat faaliyetleri de ön plana çıkmıştır. Bu genişleme ve derinleşmenin yarattığı geniş çalışma alanı gerek istihbarat gerekse güvenlik çalışmalarının diğer bilim dalları ile bir iş birliği içerisine girmesini gerekli kılmıştır. Siyaset Bilimi, Tarih, Sosyoloji, Antropoloji, Ekoloji, Hukuk Stratejik Çalışmalar, Savaş Çalışmaları, Coğrafya, Mühendislik Bilimleri gibi çok farklı alan ile iş birliği içerisine girilmesi gereken bir alana dönüşen Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları birer alt disiplin olmanın yanında disiplinler arası bir karaktere sahip alanlar olarak şekillenmeye devam etmektedirler (Gill ve Phythian, 2016, s. 6).

Öte yandan gerek İstihbarat Çalışmaları gerekse Güvenlik Çalışmaları üzerine literatür, uluslararası ilişkiler disiplininin sınırlarını zorlayarak siyaset bilimi, kamu yöntemi, hukuk ve ekonomik rekabet bağlamında kendi literatürünü oluşturmaya başlamıştır. Bu anlamda, baskın bir görüşe göre her iki alanın da kendi mecrasında özgünlük kazanma aşamasında olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle günümüzün istihbarat ve güvenlik ihtiyaçlarına yönelik literatürün gelişmesi ve disiplinler arası bir karakter kazanmasının bir nedeni de uluslararası ilişkiler disiplininin bunlara cevap vermekte yetersiz kalmasıdır. Daha başka bir ifade ile bu iki alan da uluslararası ilişkiler kadar diğer alanlardan karşılıklı olarak beslenmeye başlamış ve kendi mecralarını oluşturma anlamında ciddi mesafe kat etmişlerdir.

2. İSTİHBARAT VE GÜVENLİK ÇALIŞMALARININ SOSYAL BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Görüldüğü üzere İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları, uluslararası ilişkiler disiplinin birer alt alanı olarak kabul edilmekle birlikte disiplinler arası bir karakter arz etmektedirler. Ancak bu alanların gelişim süreçleri incelendiğinde dönemsel bakış açıları ve bilimsel paradigmaların da etkisiyle genel itibariyle teknik birer alan olarak görüldükleri ve daha çok mühendislik ve sayısal alanlarla iş birliği içerisine girildiği görülmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminin güvenlik algılamaları doğrultusunda hem istihbarat hem de güvenlik sağlamada ön plana çıkan alanlar iletişim ve silah teknolojilerine yönelik çalışmalar olmuştur.

Bu teknik ve sayısal üstünlük fikrine dayalı güç mücadeleleri Kenar-Kuşak Teorisi, Domino Teorisi ve Çevreleme Teorisi gibi yaklaşımları beraberinde getirmiş ve indirgemeci bakış açıları bölgesel ve küresel anlamda tarih ve sosyal yapı anlamında gerçekliklerin göz ardı edilmesine yol açmıştır (Nye ve Welch, 2017, ss. 203-238). Bu eleştirinin en önemli iki kanıtı olarak Kore ve Vietnam Savaşları gösterilebilir. ABD'nin

konvansiyonel üstünlüğüne dayanan bakış açısı Sovyetler Birliği'nin bu ülkelerdeki yayılma ihtimalini bir tehdit olarak algılamıştır. Bu algılama ise hem istihbarat gayretlerinin hem de askerî stratejilerin hatalı yönlendirilmesine yol açmıştır. Bu anlamda Vietnam, sayısal üstünlük ve teknik kapasitenin politik ve askerî alanlarda başarı elde etmek için yeterli olmadığına en önemli örneklerinden birisidir. Tarihsel ve kültürel temellerden yoksun ideolojik yaklaşımlar, bölgesel gerçeklikleri göz ardı ederek şiddetin tırmanmasına ve çözümsüzlüklere yol açmıştır. Örneğin, ABD'nin, Vietnam'ın Çin'e yaklaşacağına ve bu durumun Asya Pasifik Bölgesinde Sovyetlerin tartışmasız hâkimiyetine yol açacağına dair bakış açısının gerçeklikten yoksun olduğu anlaşılmıştır. ABD tarihsel ve kültürel anlamda Vietnam ve Çin'in birlikteliğinin doğal bir durum olamayacağını göz önünde bulundurabilseydi askerî müdahalede bulunmak yerine farklı alternatifler ortaya koyabilirdi (Weiner, 2009). Yaklaşık olarak yirmi yıl süren savaş sonucunda Vietnam Komünist bir rejime teslim edildi. Ancak bu hâliyle ABD'nin bölgedeki en güvenilir müttefiklerinden biri hâline geldi.

Vietnam'da yaşanan başarısızlığa rağmen gerek güvenlik gerekse istihbarat anlamında sosyal bilimlerin nasıl etkin kullanılabileceğine dair ciddi deneyimler de edinilmiştir. ABD'nin Vietnam tecrübesi başlangıçta denizden ve havadan yapılan bombardımanlarla yerel unsurların desteklenmesi şeklinde başlamış ve devamında ABD askerinin konvansiyonel anlamda kullanımına dönüşmüştür (Long, 2008, ss. 12-13). Başkan Kennedy, Vietnam'da ve Laos gibi bölgelerde yürütülen mücadelelerin sadece nükleer kapasitenin caydırıcılığı ve konvansiyonel üstünlükle kazanılamayacağı düşüncesini ortaya atmıştır. Bunun yerine bölgenin ve yerel halkın ihtiyaçları üzerine yoğunlaşarak halkın desteğinin kazanılmasını amaçlanmış ve bu sayede gayrinizami yapılarca yürütülen ayaklanmaların bastırılabilceği ileri sürülmüştür. Yerel halk ve bölgenin daha iyi anlaşılması ile doğru askerî stratejinin belirlenebilmesi kadar istihbarat çabalarının da başarıya ulaşabileceği değerlendirilmiştir (Nagl, 2008, ss. 131-148). Bu noktada Vietnam Savaşı, sosyal bilimlerin askerî strateji ve güvenlik politikalarına sistematik anlamda dâhil edildiği en belirgin örneklerin başında gelmektedir.

Aslında istihbarat ve güvenlik anlamında sosyal bilimlerden faydalanılması Birinci Dünya Savaşı ve öncesi önemli örneklerde de göze çarpmaktadır. Özellikle İngiltere'nin Osmanlı egemenliğinde bulunan Arap aşiretlerin ayaklanarak bağımsız devletler hâline gelmesine yönelik politikalarında bu durumu görmek mümkündür. Gerek Gertrude Bell gerekse T.E. Lawrence bu çabaların en bilinen örnekleridir (Shultz ve Dew, 2006, s. 34). Her ikisi de tarihçi olan bu ünlü karakterler İngiliz Askerî İstihbaratının Kahire Merkezinde kurulan Arap Bürosu adına faaliyetler yürüterek hem askerî stratejinin hem de politik stratejinin şekillendirilmesinde etkin rol oynamışlardır. Osmanlı topraklarının İngiliz ve Fransızlar arasında paylaşımını öngören Sykes-Picot Antlaşması'nın mimarı Mark Sykes da bir diğer örnek olarak verilebilir. Sykes'ın (1908) Mezopotamya bölgesi üzerine yaptığı

sosyal antropolojik çalışmalar, İngiliz dış politikası ve güvenlik siyasetini doğrudan etkilemiştir. Yine aynı dönemde başka bir İngiliz İstihbarat subayı tarafından bugünkü Tunceli ili çevresinde yapılan seyahatlere dayalı bir çalışma dikkat çekicidir. Her ne kadar bir beşerî coğrafya çalışması olarak sunulsa da bölgenin etnik, mezhepsel, kültürel yapısı, sosyal yaşam tarzı ve gelenekleri hakkında ortaya konan betimlemeler Sevr Antlaşması üzerinden yine İngiliz dış politikalarını destekler niteliktedir (Molyneux-Seel, 1914, ss. 49-68).

Daha güncel örnekler incelendiğinde, en yakın örnek olarak ABD ve koalisyon ülkelerinin Afganistan başarısızlığı verilebilir. 11 Eylül Saldırıları sonrasında NATO Antlaşması 5'inci maddesine dayanılarak işgal edilen Afganistan'da Taliban yönetiminin ardından girilen faaliyetler yine yerel yapının, bölgesel sosyokültürel unsurların net olarak anlaşılmadığını ortaya koymaktadır (Özdemir, 2019, s. 188). Her ne kadar 2006 sonrası halk merkezli bir bakış açısı ortaya konulmuş olsa da yapılan stratejik hataların telafisi için yeterli olamamıştır. Yine de toplumsal, kültürel ve politik yapının nasıl şekillendiğinin anlaşılmasına yönelik yürütülen kültürel istihbarat faaliyetleri literatürde önemli bir yer tutmaktadır.

Afganistan'da daha önce edinilen Sovyet tecrübesi de sosyal bilimlerin güvenlik ve dış siyaset anlamında ne kadar etkin bir yere sahip olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir. Sovyetlerin, kısa sürede Afganistan'a hâkim olabileceğine ve üç yıl içerisinde ülkeden çekilerek kendi politikaları doğrultusunda bir müttefik bırakacağına dair beklentisi kısa sürede yok olmuştur. Sovyetlerin, Afganistan'a yönelik yoğun ilgisine karşın, ülkenin kültürel ve sosyolojik yapısının uzun soluklu bir gayrinizami harp yürütmeye müsait olduğunu görememesi ve Pakistan üzerinden gelen dış desteği hesaba katamamış olması büyük bir hezimetle uğramasına neden olmuştur (Wahab ve Youngerman, 2006, s. 141). Afgan halkı her ne kadar etnik ve mezhepsel yönden farklılıklar nedeniyle ülke içerisinde politik çatışmalara meyilli olsalar da ülkeye yönelik bir yabancı işgaline karşı birlik gösterebilmektedir. Bunun en net örnekleri Amanullah Han döneminde İngilizler karşısında gözlemlenmiştir. Yine ülkenin coğrafi yapısı ve yerleşim sistemi uzun bir savaş sürdürmeye imkân sağlamaktadır. Sovyetler, geçmişten itibaren farklı bir sosyoekonomik yapı ve tarihsel gelişim süreci gösteren muhafazakâr bir halk kitlesini sosyalist bir devlete dönüştürmek gibi imkânsız bir çabaya da girişmişlerdir. Bu da yine ülkenin koşullarının tam olarak kavranamamış olmasından kaynaklanmaktadır (Mataxis, 2002: xv).

İstihbarat Çalışmaları içerisinde sosyal bilimlerin etkisinin olduğu önemli iki alan bilgi toplama ve analiz aşaması olarak ifade edilebilir. Faaliyet ve ilgi alanları ile ilgili sosyokültürel özellikler, coğrafi yapı, ekonomik koşullar ve dil gibi sosyal konularda derinlemesine bilgi sahibi olmak bilginin toplanması ve güvenlik tehditlerinin net bir şekilde algılanabilmesi için önemli bir gerekliliktir (Scoot ve Jackson, 2004, ss. 139-143). İnsan

istihbaratı ve açık istihbarat anlamında bu tür bilgiler neyin, nerede bulunabileceğini gösterdiği kadar ne şekilde elde edilebileceği anlamında da önemli fikirler vermektedir. Her ne kadar istihbari faaliyetlerin görünen kısmı bilgi toplama aşaması olarak değerlendirilse de en az o kadar önemli olan diğer bir aşaması da analiz aşamasıdır. Elde edilen bilgilerin anlamlı hâle getirilmesini sağlayan bu aşamada sosyal bilimler yine oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu konu ile ilgili bilinen en etkin örneklerden birisi İkinci Dünya Savaşı'nın Pasifik Cephesi'nde cereyan eden Midway Deniz Muharebeleri esnasında gerçekleşmiştir. ABD Deniz Kuvvetleri kripto analistleri Pearl Harbour Baskını sonrasında Pasifik Okyanusunda hakimiyetini tescil etmeyi planlayan Japon Donanmasının hedefini saptamaya çalışmakta zorlanmaktadırlar. Bu esnada daha önce üç yıl kadar Japonya'da kalan Deniz İstihbarat Subayı Yüzbaşı Joseph John Rochefort halkının yaşayış tarzı üzerine sahip olduğu bilgi ve deneyim sayesinde elde edilen kısıtlı bilgilerden hedefin Midway Adası'nda bulunan ABD üssü olduğunu saptamış ve bu saptaması doğru çıkmıştır (Wirtz, 2010, s. 65).

Bir süreç olarak değerlendirilebilecek olan istihbarat kavramı, aslında nitel araştırma yöntemlerinde izlenen adımlara benzer bir işleyiş arz etmektedir. Nitel yöntemlerde genel olarak cevaplanmaya çalışılan araştırma sorusuna yönelik verilerin toplanması aşamasında gözlem, mülakat, doküman incelemesi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Gerek insan istihbaratı gerekse açık istihbarat alanında da benzer yöntemler ile veri toplandığı ifade edilebilir. Hatta son dönemde oldukça yoğun kullanılan sosyal medya istihbaratı da benzer bir yöntem takip etmektedir. Nitel araştırma kapsamında toplanan bu verilerin analizinde kullanılan içerik ve söylem analizi ya da tematik analiz gibi yöntemler yine istihbarat sürecinde kullanılabilir yöntemlerdir. Nitel yöntemlerin en belirgin özelliği araştırmacının sürece dâhil olarak entelektüel kapasitesi ile verileri yorumlayabilmesi yine istihbarat sürecinde analistin rolüne benzemektedir. 11 Eylül Terör Saldırıları'nın, elde bulunan yoğun istihbari bilgiye rağmen öngörülemez engellenememesi de yine analiz aşaması ve analistin rolünü ortaya koyan etkin bir örnektir (Jensen, McElreath ve Graves, 2013, ss. 45-49). Gerek CIA cephesinde gerekse FBI cephesinde El Kaide terör örgütünün ABD'de bir eylem arayışı içerisinde olduğu bilinmesine rağmen toplanan bilgi yoğunluğunun büyüklüğü nedeniyle önemli ve önemsiz arasındaki ayrımın yapılması oldukça güçleşmiştir. Örgütün faaliyetleri yakından takip edilmesine karşın yapılacak eylemin yer ve zamanı kestirilememiştir (Johnson, 2010, ss. 19-20).

Suçun önlenmesi yönünde yürütülen faaliyetlerin desteklenmesi ve işlenen bir suçun aydınlatılarak faillerinin adalete tesliminin temini için yürütülen istihbarat faaliyetleri kolluk istihbaratı olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler kolluk kuvvetlerinin istihbarat faaliyetlerinin desteklenmesinde ve yürütülmesinde de önemli bir yere sahiptir. Önleyici faaliyetler kapsamında faaliyet yürütülen toplumun yapısının, hassasiyetlerinin ve sorun alanlarının tespiti yine nitel bir bakış açısı gerektirmektedir. Halkın güveninin ve desteğinin

kazanılması da ancak halkla kurulacak yakın ilişkilerle mümkün olabilmektedir (Derdiman, 2006). Bu anlamda sosyal antropoloji, sosyoloji, iletişim gibi farklı sosyal bilimler istihbarat faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesinde önemli katkı sağlamaktadır. Terör örgütlerinin eleman temin süreçlerinin ortaya konması, hangi sosyal yapı özelliklerinin istismar edildiğinin belirlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması eleman teminin önlenmesi açısından oldukça önemlidir (Özer, 2015, ss. 67-68). Gelişmiş teknoloji ile faaliyetleri takip edilen ve teknolojik silah sistemleri ile etkisiz hâle getirilebilen terör yapılanmaları ile mücadelenin en önemli parçası sürekliliğin sağlanmasının engellenmesidir. Yine örgütlü suç gruplarının da çözülebilmesi, faaliyetlerinin ortaya çıkarılabilmesi ve engellenebilmesi sosyal yapı, organizasyon teorisi gibi farklı yaklaşımların analiz ve veri toplama aşamasında göz önünde bulundurulmasına bağlıdır.

İstihbarat Çalışmaları içerisinde sosyal bilimlerin yerine dair bir diğer inceleme alanı eğitim müfredatlarında sosyal bilimlere nasıl bir yer verildiğidir. ABD Ulusal İstihbarat Üniversitesi lisans ve yüksek lisans ders müfredatları incelendiğinde istihbaratla ilgili teknik ve teknolojik konular yanında Araştırma Yöntemleri, Kimlik ve Kültür, Bölgesel Çalışmalar, Güvenlik, Uluslararası Politik Ekonomi, Dış Politika, Diplomasi, Toplumsal Analiz, Barışı Koruma ve İstikrar Harekâtları, Terörizmin Kökenleri, Karar Verme ve Organizasyon Yönetimi gibi sosyal alanlarda dersler olduğu görülmektedir (NIU, 2021). Yine İngiltere’de bu alanda eğitim veren lisans ve lisansüstü programlarda da uluslararası ilişkiler, güvenlik çalışmaları gibi alanlara benzer müfredatlar üzerinden sosyal bilimlerin farklı dallarında dersler yer almaktadır (Johnson, 2014). Bu dersler arasında Güvenlik ve Kalkınma, Politik Psikoloji ve Uluslararası Hukuk dikkat çekici örneklerdendir (King’s College, 2021; Brunel, 2021). Genel itibarıyla bu alanların Uluslararası İlişkiler müfredatı ile benzerlik gösterdiği ifade edilebilir. Ayrıca yabancı dil bilgisi ve dilin kullanımı istihbarat alanında önemli bir eğitim bileşeni olarak görülmektedir. Dilin sosyal yapı, tarihsel süreçler, kültür ve geleneklerin bir taşıyıcısı olarak görüldüğünde bir bölgenin dilinin öğrenilmesi aynı zamanda bu unsurlara da hâkim olmayı beraberinde getirmelidir.

Görüldüğü üzere gerek tarihsel süreçte gerekse güncel uygulamalarında istihbarat kavramında teknoloji, yoğun teknik bir süreç olarak görülse de istihbarat ile güvenlik alanlarında insan ve toplum unsurunun süreçten çıkartılabilmesi mümkün değildir. Artan teknolojik imkân ve kabiliyetlerin sosyal bilimlerin sağlayacağı zenginlikle birleştirilebilmesi istihbarat kavramının etkinliğini artıracaktır. Bu anlamda istihbarat çalışmalarının disiplinler arası özelliği ve akademik bir alan olarak zenginleştirilmesine dair gerekliliği bir kez daha ortaya konulmaktadır. İstihbarat Çalışmaları alanında ortaya konan çalışmalarda da siber güvenlik, teknik istihbarat gibi alanların ilgi çektiği, tarihsel örnekler üzerinden istihbarat tarihi araştırmalarına ağırlık verildiği görülmektedir. İstihbaratın bir süreç olarak hem toplama hem de analiz aşamasındaki verimliliğin artırılmasına yönelik bilimsel çalışmalara da ağırlık verilmesi gerektiği vurgulanmalıdır.

SONUÇ

Güvenlik Çalışmaları ve İstihbarat Çalışmalarının akademik gelişimi, teknik ve uzmanlık gerektiren birer alan olan güvenlik ve istihbarat konularının Uluslararası İlişkiler Disiplini altına getirilerek akademik bir kimlik kazandırılması olarak değerlendirilebilir. Genel bir bakış açısı ile bakıldığında güvenlik, istihbarat, strateji, diplomasi gibi kavramların birbiri içine geçmiş kavramlar olduğu görülmektedir. Bu özellikleri ile sosyal bilimler altında kendilerine yer bulan alt disiplinler her ne kadar uluslararası ilişkiler altında gösterilse de uluslararası ilişkilerde de olduğu gibi disiplinler arası bir karaktere sahiptirler. Bu durum iki alan açısından kısmen dezavantaj olarak görülerek bağımsız birer akademik alan olma konusunda eleştiriler doğmasına neden olmuştur. Ancak bu duruma yönelik bir diğer bakış açısı ile söz konusu özelliğin zenginlik ve etkinlik kattığı da ifade edilmektedir.

İstihbarat kavramı ortaya çıkışı ile sinyal istihbaratı üzerinden teknik ve teknolojik bir alan olarak tahayyül edilmiş ve teknolojik imkânların artması ile birlikte bu tahayyül devam etmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde teknik istihbarat oldukça ilgi gören bir alan olarak popülaritesini korumuştur. Bugün de aynı şekilde siber alan, uzay, insansız hava araçları ve yapay zekâ kavramları istihbarat çalışmaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak aktör olarak insan ve toplumun; alan olarak da tarih, coğrafya, sosyokültürel yapı, ekonomik ve politik faktörler gibi unsurların da istihbarat ve güvenlik değerlendirmelerinde göz önünde bulundurulması gerektiği unutulmamalıdır. Güncel durumda en önemli tehditlerden biri olarak görülen radikal grupların, dönüşümünün, yapılarının, hareket tarzlarının ve amaçlarının anlaşılabilmesi teknolojik imkânlar ya da insan istihbaratı gibi geleneksel yöntemlerle elde edilen bilgilerin sosyal bilimler bakış açısı ile analiz ve yorumlanması ile mümkün olabilecektir. Her ne kadar yapay zekâ uygulamaları bilgi yığınlarını ayrıştırma ve tasnif konusunda büyük kolaylık sağlasa da hâlâ insan; entelektüel kapasitesi, tecrübesi ve hisleri ile vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle teknolojik imkân ve kabiliyetlerin sosyal alanla bir araya getirilmesi güvenlik ve istihbarat çalışmaları için ciddi bir gerekliliktir.

Bu analiz doğrultusunda ulaşılan sonuç; teknolojik imkânlar ve mevcut sistemlerin yeniden organize edilmesine dayanan inovasyon kavramlarının güvenlik ve istihbarat çalışmalarının birer parçası olmakla birlikte sosyal bilimlerin de süreçte göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğudur. Bu doğrultuda istihbarat çalışmalarının multidisipliner bir alan olması nedeniyle hangi bilim dalı ya da alt dallar ile ne şekilde ilişkiler kurulması gerektiği ve bu duruma etki eden faktörlerin ortaya konulması da gelecek çalışmalar için bir araştırma önerisi olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- Birdişli, F. (2019). *Teori ve pratikte uluslararası güvenlik: Kavram, teori, uygulama*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Brunel University, *Intelligence and security studies MA*. Erişim tarihi: 12.10.2021, <https://bit.ly/3DzmJKm>.
- Collins, A. (2017). Giriş: Güvenlik alışmaları nedir? (N. Uslu, Trans.), Alan Collins (Ed.), *aędař Güvenlik alışmaları*. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, ss. 1-12.
- Değirmenci, K. (2011). Sosyal bilimlerde disiplinlerarasılığı ve disiplinler ayrımları yeniden düşünmek. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (15) , 72-80 .
- Derdiman, R. C. (2006). Toplumsal etkileşim - kamu düzeni ilişkisi açısından polis hizmetlerinde toplum desteği ve ilişkisi. *Uludaę Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(10), 29-46.
- Gill, P. and Phythian, M. (2016). What is intelligence studies? *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 18(1), 5-19.
- Herman, M. (2003). Counter-terrorism, information technology and intelligence change. *Intelligence and National Security*, 18(4), 40-58.
- Jensen, C. J. III, McElreath, D. H. ve Graves, M. (2013). *Introduction to intelligence studies*, New York: CRC Press.
- Johnson, L. K. (2010). National security intelligence, Loch K. Johnson (Ed.) *National Security Intelligence*, Oxford: Oxford University Press, ss. 3-33
- Johnson, L. K. (2014). The development of intelligence studies. Robert Dover, Michael S. Goodman and Claudia Hillebrand (Eds.) *Routledge Companion to Intelligence Studies*, New York: Routledge, ss. 3-22.
- Kent, S. (1949). *Strategic intelligence for American World Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- King's College (2021). *Intelligence & international security MA*. Erişim tarihi: 12.10.2021, <https://bit.ly/2YFHAMU>.
- Long, A. (2008). *Doctrine of eternal recurrence the U.S. military and counterinsurgency doctrine, 1960-1970 and 2003-2006*. Santa Monica CA: RAND Corporation.

- Lowenthal, M. M. (2009). *Intelligence: From secrets to policy*. (4th ed), Washington D.C.: CQ Press.
- Mataxis, T. C. (2002). Foreword. Lester W Grau ve Michael A. Grass (Eds.) *The Soviet-Afghan War: How a superpower fought and lost*, Lawrence: University of Kansas Press, xi-xvi.
- Molyneux-Seel, L. (1914). A journey in Dersim. *The Geographical Journal*, 44(1), 49-68.
- Nagl, J. A. (2008). Counterinsurgency in Vietnam: American organizational culture and learning. D. Marston and C. Malkasian (Eds.) *Counterinsurgency in Modern Warfare*, Oxford: Osprey Publishing, ss. 131-48.
- NIU (National Intelligence University), (2021). *Catalog for Academic Year 2021-22*. Erişim tarihi: 12.10.2021, <https://bit.ly/3iSk86G>.
- Nye, J. S. Jr. ve Welch, D. A. (2017). *Küresel çatışmayı ve işbirliğini anlamak*, Çev: Renan Akman, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, E. (2019). Deteriorating proximity between liberal peacebuilding and counterinsurgency: Warlordism and corruption in Afghanistan, *Interventions*, 21(2), 188-218
- Özdemir, E. (2020). İstihbaratın akademik bir disiplin olarak şekillenmesi ve uluslararası güvenlik, *Savunma Yönetimi ve Uluslararası Güvenlik*, Özkan Leblebici, Alper Gürer ve Serkan Yenil (Ed.), Ankara. Nobel Yayınları, ss.231-252.
- Özer, Y. (2015). Terörizmle mücadelede istihbaratın rolü: Kültürel istihbarat konsepti. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 51-80.
- Patton, K. (2010). *Sociocultural intelligence a new discipline in intelligence studies*, London, New York: The Continuum International Publishing Group.
- Rumelili, B. (2014). İnşacılık/Konstrüktivizm, Evren Balta (Ed.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 151-174.
- Scott L. ve Jackson, P. (2004). The study of intelligence in theory and practice, *Intelligence & National Security*, 19(2), 139-169
- Shultz, R.H. ve Dew A.J. (2006). *Insurgents, terrorist and militias*, New York: Columbia University Press.

- Sykes, M. (1908). The Kurdish tribes of the Ottoman Empire. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 38, 451–486.
- Vogt, T. O. (2013). Defining the discipline of intelligence studies, *American Intelligence Journal*, 31(2), 49-53.
- Wæver, O. ve Buzan, B. (2017). Teoriye dönüş sonrası: Güvenlik çalışmalarının geçmişi, bugünü ve geleceği, (çev: N. Uslu,) Alan Collins (Ed.), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, ss. 393-410.
- Wahab, S. ve Youngerman, B. (2006) *A brief history of Afghanistan*. New York: Facts on File.
- Weiner, R. (1999). Robert S. McNamara, architect of a futile war, dies at 93, *The New York Times*. Erişim tarihi: 11.10.2021, <https://nyti.ms/3mJdUa8>
- Writz, J.J. (2010). The sources and methods of intelligence studies, Loch K. Johnson (Ed.) *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*, Oxford: Oxford University Press, ss. 59-69.

**Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü**

**Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik),
15-34 doi:10.28956/gbd.1022057**

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 15-34 doi:10.28956/gbd.1022057

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Research Article

İslâmiyet'in Kabulünden Sonra Türklerde İstihbarat Felsefesi

Philosophy of Intelligence in Turks After the Acceptance of Islam

Yazar(lar) / Writer(s)

1- İsmail Hakkı. DEMİRCİOĞLU. Prof. Dr. JSGA, demircioglu61@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8155-8617

2- Onur GÜVEN. Arş. Gör. JSGA, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığı, guvenonur@jandarma.gov.tr, ORCID: 0000-0002-3640-2816

3- Yağmur HİNİZ. Arş. Gör. JSGA, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığı, yagmurhznz.61@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1358-1356

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-Bu çalışma, 23 – 25 Eylül 2021 tarihinde düzenlenen “İstihbarat ve Güvenlik” konulu 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulmuş tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale iThenticate tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by iThenticate.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 11.11.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 14.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Demircioğlu, İ.H., Güven, O. ve Hınız, Y. (2021). İslâmiyet'in Kabulünden Sonra Türklerde İstihbarat Felsefesi. Güvenliği. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss.15-34, doi:10.28956/gbd.1022057

İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN SONRA TÜRKLERDE İSTİHBARAT FELSEFESİ

Öz

Devletler tarih boyunca sürekli rekabet halinde olmuştur. Birbirleriyle rekabet eden devletler için üstünlük kurmanın bir yolu diğer devletler ile ilgili bilgi sahibi olmaktan geçer. Zira dünyada yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik, askeri ve teknolojik gelişmelerin takip edilmesi devlet politikalarının belirlenmesinde önem arz etmektedir. Devlet ve halk aleyhindeki gelişmelerin saptanması ve tedbirlerin alınması, ülkeyi iç ve dış tehditler karşısında güçlü kılabilecek bilgilerin temini gibi konular istihbarat faaliyetlerinin zeminini (dayanağını) oluşturmaktadır.

Türkler devlet kurma ve teşkilatlanma noktasında kadim bir kültürün mirasçısı olmuşlardır. Sahip oldukları devlet geleneği askeri, siyasi ve idari açıdan sistemli organizasyonlar oluşturmalarına yol açmıştır. İstihbarat faaliyetleri noktasında eski Türkler hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak Türk tarihinin kırılma noktalarından biri olan Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kurulan Türk-İslâm devletlerinin istihbarata yönelik uygulamış oldukları politikalar hakkında teferruatlı bilgilere ulaşmak mümkündür. Türk tarihi içerisinde sistematik istihbarat yapıları, İslamiyet'in kabulünden sonra İran ve İslam devlet geleneklerinin mirası üzerine inşa edilmiştir. Bu çalışmada, Karahanlı Devleti, Gazneli Devleti ve Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun istihbarata dair geliştirmiş oldukları sistemleri ve kurumları incelenmiştir. Araştırma nitel bir anlayışla gerçekleştirilmiş olup veriler, tarihsel yöntemin ışığında elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Gazneliler, Karahanlılar, Selçuklular, Alp Arslan, Nizâmülmülk

PHILOSOPHY OF INTELLIGENCE IN TURKS AFTER THE ACCEPTANCE OF ISLAM

Abstract

Throughout the history, states have always been in conflict. Another way to establish supremacy for the states which are in rivalry over each other is to have information about other states. Likewise, following the political, social, economic, military, and technological developments in the world is important in determining the state policies. Inferring the developments against the state and the public and taking measures and collection of information that will make the state strong against internal and external threats constitute the basis of intelligence.

Turks have been the heirs of an ancient culture when it comes to organization of a state. The state tradition that they have has led them to form systematic organizations in terms of military, political and administrative facets. There is, however, no detailed information about the intelligence activities of the ancient Turks. Nevertheless, it is possible to reach detailed information about the policies implemented by the Turkish-Islamic states, which were established after the conversion of Turks to Islam, which was one of the ground-breaking points in Turkish history. After the adoption of Islam, systematic intelligence structures in Turkish history are based on the legacy of Iran and Islamic state traditions. In this study, the systems and institutions relating to intelligence developed by the Karakhanid and Ghaznavid States and the Great Seljuk Empire will be examined. This research was carried out with a qualitative understanding and the data were obtained with the help of the historical method.

Key Words: Intelligence, Ghaznavids, Karakhanids, Seljuks, Alp Arslan, Nizâmülmülk

GİRİŞ

Tarih boyunca devletler daima birbirleriyle çatışma ve rekabet hâlinde olmuştur. Bu rekabet hâli, kimi zaman savaş, kimi zaman da bilgi ve teknoloji üstünlüğü şeklinde kendini göstermiştir. Her iki durumda da devletler, rekabet içerisinde olduğu diğer devletler hakkında bilgi edinmeyi amaçlamışlardır. Bilgiye erişmek, erişilen bilgiyi devlet ve toplum menfaati doğrultusunda yorumlamak, sonrasında da faydalı bir şekilde kullanmak her dönem önemli görülmüştür. Bununla birlikte devletlerin varlıklarını sürdürmelerinin yolunu ilk aşamada, ülke içerisindeki adaletin tesis edilmesi, toplumun refahının sağlanması ve siyasi-askerî yapının güçlendirilmesi olarak izah etmek mümkündür. Ayrıca ülke dışında ve içinde siyasi, sosyal, ekonomik, teknolojik ve kültürel gelişmelerin takip edilmesi devletin belirleyeceği strateji açısından değerlidir. Devlet ve halk aleyhindeki gelişmelerin saptanması ve tedbirlerin alınması; ülkeyi iç ve dış tehditler karşısında güçlü kılabilecek bilgilerin temini gibi konular istihbarat faaliyetlerinin zeminini oluşturmaktadır. Temelde ülke sınırları içinde ve dışında devletin lehine olan bilgilerin toplanması hususu her dönemde önemli görülmüş ve buna uygun olarak organizasyonlar yapılmıştır.

İstihbarata yönelik ilk faaliyetler, devlet mekanizmasının ortaya çıkmasıyla başlamış ve süreç içerisinde gelişmiştir. İstihbaratın düzenli olarak işlemesi ülkeden ülkeye farklılık göstermiş; askerî istihbarat, dış ve iç istihbarat gibi konular devletlerin yürüttüğü strateji ile şekillenmiştir. Nitekim ülkelerin sahip olduğu her türlü gücün korunması, belirleyeceği plan doğrultusunda geçerlilik kazanmıştır. Süreç içerisinde devletlerin hedefleri doğrultusunda şekillenen istihbarat faaliyetleri, ülkelerin politikalarının belirlemede rol oynamıştır.

Devletin yönetici kesimi ile halk arasında birçok açıdan bağ vardır. Özellikle ülke içerisinde yaşayan toplulukların mezhep farklılıkları ve dinî eğilimleri devlet/toplum bağıni şekillendiren unsurlardır. Bu noktada hem ülke içerisindeki din ve mezhep farklılıklarının tespiti hem de rekabet içindeki devletlerin dinî eğilimlerinin bilinirliği devlet otoritesi açısından kritiktir. Çünkü devletler bu mezhepsel çeşitlikten dolayı stratejiler belirlemiş ve istihbarat faaliyetlerini özellikle Ortaçağ'da bu çerçevede geliştirmişlerdir. İslâm devletleri bunun en bariz örneğini oluşturmaktadır. X.yüzyılda Kuzey Afrika merkezli kurulan Şii Fâtımî Devleti (909-1171) Sünnî devletler karşısında askerî ve siyasi açıdan üstünlük kurmanın yolunu, yetiştirdiği casuslar vasıtasıyla uygulamışlardır Fâtımîler kurmuş oldukları Ezher¹ isimli

¹ Ezher, Fâtımî Devleti döneminde kurulmuş olan dinî bir eğitim kurumu hüviyetindedir. Bu eğitim kurumu, camii etrafında oluşturulan külliye biçimindeki yapıdan müteşekkildir. Ezher, doğrudan istihbarat elamanı yetiştiren

yapıyla beraber Şii propagandacılar yetiştirmiş ve bunları Sünni ağırlıklı bölgelere göndererek, orada yaşayan grupların zihnine girerek, inançları ve yöneticileri ile ilişkilerini sorgulatarak üzerlerinde dinî açıdan zayıflık oluşturmayı hedeflemişlerdir (Yılmaz, 2016, ss.25-26). Bunun sonucunda ise merkezî otoritenin çökeceği inancı Fâtımî Devleti yöneticilerinde hâkim olmuştur. Fâtımî Devleti içerisinde modern anlamda bir istihbarat organizasyonu olmasa dâhi devletin kurmuş olduğu Ezher sistemi de bir istihbarat aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Fâtımîlerin yürütmüş oldukları stratejiyi ilerleyen dönemlerde bir başka devletin Osmanlı Devleti'ne karşı uyguladığı görülmektedir. Şii Kızılbaş elemanlarının Osmanlı Devleti içerisindeki topluluklar üzerinde Şii propagandası yaparak düşüncelerini yaymaya çalışmaları Fâtımî politikasının devamı olarak nitelendirilebilir. Kızılbaşların bu politikası Osmanlı Devleti'ne ciddi zararlar vermiştir (Gündüz, 2021, ss.53-96).

Türkler devlet kurma ve teşkilatlanma noktasında kadim bir kültürün mirasçısı olmuşlardır. Sahip oldukları devlet geleneği askerî, siyasi ve idari açıdan sistemli organizasyonlar oluşturmalarına yol açmıştır. İstihbarat faaliyetleri noktasında eski Türkler (Türkistan merkezli kurulan Türk devletleri) hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak Türk tarihinde önemli bir kırılma noktası olan İslamiyet'in kabulü ve sonrasında kurulan Türk-İslam devletlerinin istihbarata yönelik uygulamış oldukları politikalar hakkında teferruatlı bilgilere ulaşmak mümkündür. Türk tarihi içerisinde örgütlü ve sistematik istihbarat yapıları, İslamiyet'in kabulünü müteakip İran ve İslam devlet geleneklerinin mirası üzerine inşa edilmiştir. Casusluk ve istihbarat gibi konular İslam hukuku içerisinde yer almıştır. Türklerin devlet düzeyinde İslamiyet'i kabulü ve istihbarat faaliyetleri güçlü olan devletlerin bulunduğu daha geniş coğrafyaya yayılmaları, süreç içerisinde istihbarata verilen önemin artmasına neden olmuştur. Türk-İslam devletleri içerisinde örgütlü istihbarat faaliyetlerinin ilk olarak görüldüğü evre Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu Devleti Dönemleri'dir.

Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu Devleti'ndeki istihbarat faaliyetleriyle ilgili olarak o dönemlerde ele alınan, ana kaynak hüviyetindeki eserlerde önemli ayrıntılar mevcuttur. İslamiyet'in varlığının geniş çapta yayıldığı ilk devlet olan Karahanlılar da düşmana yönelik bilgi toplaması için askerî yapı içerisinde bir birlik oluşturmuştur. Yine bu dönemde Yûsuf Has Hâcib'in kaleme aldığı Kutadgu Bilig adlı eserde devlet idaresinin istihbarat alanında ne gibi hamleler yapması gerektiği vurgulanmıştır.

kurum veya istihbarat merkezi olarak kullanılmamıştır. Burada genel olarak Şii propagandacıları yetiştirilmekteydi. Ezher için bkz. (Aşur, 1995, ss.59-63).

Gazneliler Dönemi'nde ise Dîvânü'l-berîd (Dağ, 2012, s.16) teşkilatı çerçevesinde sistemli bir organizasyon meydana getirilmiştir. Bu dönemde istihbarat amaçlı çeşitli bilgilerin toplanması için araç-gereçler geliştirilmiş ve etkin bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Büyük Selçuklu Devleti'nde zikredilmesi gereken önemli husus Vezir Nizâmülmülk ve eseri Siyasetname'dir. Bu eserde Büyük Selçuklu Veziri, son derece önemli bir görev olarak gördüğü istihbarat faaliyetlerine atanacak kişilerde aranması gereken özelliklerden bahsetmiştir. Ayrıca büyükelçilerin de istihbarat faaliyetlerinde kıymetli bir rol oynayabileceğine değinmiştir. Neticede Vezir Nizâmülmülk, devlet içerisinde istihbarat faaliyetlerine gereken önemin verilmesinin zaruri olduğunu ifade etmiştir.

Orta Çağ'da devletler arasındaki ilişkilerin dengede gitmesinin zor olduğu ve güç dengelerinin sürekli olarak değiştiği bir ortamda devlet idarecileri, diğer devletlerden bilgi edinilmesini sağlayacak organizasyonların kurulmasına önem vermişlerdir. Nitekim Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu gibi döneminin önde gelen devletleri istihbarat konusu üzerinde ciddiyetle durmuşlardır. Bu durum ana kaynaklara da yansımıştır.

1. İSTİHBARAT KAVRAMI VE ESKİ TÜRKLERDE İSTİHBARAT

İstihbaratın genel tanımları içerisinde olan haberleşme sistemi, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren gelişim ve değişim geçirerek önemini muhafaza etmiştir. İnsanlar karşılıklı olarak ilişkide buldukları ve iletişim kurmak istedikleri toplumlar hakkında bilgi toplamak istemişlerdir. Haberleşme faaliyeti gibi istihbarat da milletlerin karşılıklı münasebet kurmalarıyla tarih sahnesine çıkmıştır. Kurulan bu münasebet, devlet sisteminin ortaya çıkmasından sonra rekabete dayalı bir hâl almış; devletlerin hayatta kalmaları sürdürülen mücadelenin seviyesine bağlı olarak değişkenlik göstermiştir.

Rekabette üstünlük sağlamanın stratejik yönlerinden birisi de rakipler hakkında bilgi edinme metotlarının belirlenmesi olmuştur. Bilgi edinmek, bilgi toplamak ve o bilgiyi etkin bir biçimde kullanmak sistemli bir organizasyonun ürünüdür. Çinli komutan ve savaş sanatı uzmanı Sun Tzu'nun "Düşman hakkında sürekli bilgi alınmadıkça ve doğru zamanda hamle yapılmadıkça savaş uzun yıllar sürebilir. Bilgiye erişmenin tek yolu casusluktur." (Tzu, 2017, s.101) şeklindeki ifadeleri bilgi toplama hususunun önemini göstermektedir.

İstihbarat kelimesi Arapça kökenli istihbar kelimesinin çoğuludur ve haber alma, duyma anlamındadır. İngilizce istihbarat, intelligence kelimesine karşılık gelmektedir. Bu ifade, sözlük anlamıyla akıl, zekâ olarak geçer. Ancak burada bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesi şeklinde kullanılmaktadır. Almandada haberler, Fransızcada ise öğrenme, aydınlanma anlamlarına gelmektedir (Avcı,

2004, s.12). Netice itibarıyla istihbarat, kelime anlamı olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermekte; bu durumun oluşmasında ülkelerin istihbaratı kullanışı ve anlamlandırma yöntemleri belirleyici rol oynamaktadır.

İstihbaratın manasındaki farklılıklar, kelimeyi tanımlamada da karşımıza çıkmaktadır. İstihbarat, genelde devletlerin özeldeyse kurum ve kuruluşların, şirketlerin, toplulukların kullanım amacına göre farklı fonksiyonları bünyesinde barındırır. Türk Dil Kurumu'nun tanımlamasına göre “Yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyular ve bilgi toplama, haber alma.” anlamlarına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/istihbarat>). Bu tanımın dışında istihbarat elde edilebilen tüm bilgi kaynaklarından, her türlü araç ve gerecin kullanılması vasıtasıyla ulaşılan verinin sınıflandırılması, karşılaştırılması ve analiz edilerek değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan bilgiler bütünü olarak tanımlanabilir (Özdağ, 2010, s.30). İstihbarat bilgi toplama aracı olarak kullanılmasının dışında propaganda faaliyetleri, ülke çıkarlarına hizmet eden her türlü gizli operasyonlar da bu kapsamda kullanılmaktadır.

İstihbarat elde edilme ve kullanılma yöntemlerine göre çeşitli alt başlıklara ayrılmaktadır. Doğal olarak tarihsel süreç içerisinde istihbarat türleri gelişen teknoloji ve bilgi hızına paralel olarak değişiklik göstermektedir. Açık ve kapalı kaynak istihbaratı, teknik istihbarat, askerî, siber ve stratejik istihbarat gibi çoğaltabileceğimiz istihbarat türleri bulunmaktadır (Yılmaz, 2007, s.125-127). Tarih süreci içerisinde istihbarat değerlendirildiğinde istihbarî faaliyetleri genel kapsamda iç ve dış istihbarat olmak üzere iki başlık altında gruplandırılabilir. Sistemli bir istihbarat ağına sahip olan devletler veya imparatorluklarda hükümdarın hem ülkesinin sınırları dâhilinde kalan yerlerde hem de dışarıda oluşan gelişmeleri takip etmesi gerekmektedir. Bu sebeple iç ve dış kaynaklı istihbarî bilgilerin toplanıp değerlendirilmesi, düşman olma potansiyelindekilerin tespiti son derece önemli bir unsurdur.

İç istihbarat, ülke içerisinde meydana gelen terörizm, karşı istihbarat, asayiş ve düzeni bozmak, farklı mezhepten kişiler arasında toplumsal çatışmayı tetikleme gibi hadiseleri tespit ederek onları bertaraf etmek için yapılan her türlü istihbarî faaliyetlerdir. Tarih boyunca kurulan devletler içerisinde iç istihbarat önemli bir konumda bulunmuş ve devlet yetkilileri bu çerçevede önleyici birtakım sistemler geliştirmiştir. Hükümdar aleyhinde gelişebilecek olaylar, hanedan içi kavgalar veya toplumsal huzursuzluğun kaynağı olabilecek olaylara karşı önceden önlem almak amacıyla iç istihbarat birimleri oluşturulmuştur.

Dış istihbarat, devletin rekabet içerisinde olduğu diğer devletler hakkında çeşitli bilgiler toplanmasıdır. Bu bilgiler özellikle siyasi, sosyal, ekonomik, dinî ve askerî alanlara yoğunlaşmaktadır. Ülkeye dışarıdan gelebilecek tehditleri engellemek maksadıyla tehlike oluşturma potansiyeli olan her türlü örgütün elindeki imkânları tespit ederek buna karşı bir strateji geliştirme dış istihbaratın önemli bir misyonudur.

İstihbarat faaliyetlerinin içeriği geniş kapsamlı olabilmektedir. İstihbarat sadece başka ülkelerin siyasi gelişmelerini takip etmek değil; aynı zamanda taht hakkının hanedan üyeliği sistemiyle ilerlediği Türk devletlerinde kendisine rakip olabilecek bir üyenin hamlelerini tespit etmek de istihbarî faaliyet kapsamına girmektedir.

Her devlette olduğu gibi eski Türklerde de istihbarat sistemi vardı. Ancak bu sistem ilk başlarda daha çok casusluk kavramı üzerine şekillenmişti. Türkistan coğrafyasında kurulan Türk devletleri casuslara çâşut, ihbar etme işine ise çâşutlama derlerdi (Özcan, 1993, s.166). Türk yazıtlarında geçen sabcı kelimesi haberci anlamı taşımakta; Oğuzlar elçi ve haberci görevi üstlenen kişilere yazıkçı-salıkçı demektedir. Bunların dışında elçiler ve yirçi denilen kılavuzlar da askerî teşkilat ve devlet yönetimi için önemli bir mevkide bulunuyorlardı. Elçilik, istihbarat açısından devlete bilgi sağlayan kıymetli bir kurumdu (Pehlivanlı, 2002, ss.280-281).

Elçilik görevinde bulunan kişiler büyük çoğunlukla dokunulmazdı ancak şüpheli hareketlerde bulunan elçilere casus şüphesiyle yaklaşılr ve derhal sınır dışı edilirdi. Özellikle Çin İmparatorluğu'nun Hun ve Göktürkleri zayıflatmak amacıyla casusluk faaliyetlerin buldukları tespit edilmiştir. Aynı şekilde Doğu Roma İmparatorluğu da casuslar vasıtasıyla Avrupa Hunlarının içine sızmaya çalışmışlardı (Kafesoğlu, 1988, s.235). Çâşutlar (casuslar), özellikle din adamlarından seçilmekteydi. Çinli ve Buda dinine mensup casuslar Türklerin içine sızarak kendi dinlerini yayma girişiminde bulunmuş; böylece devleti içeriden sarsmanın yollarını aramışlardır. Din adamları dışında Çinli seyyahlar da etkin bir şekilde casusluk görevlerini yerine getirmişlerdir. Seyyahlar, Türk topluluklarının sosyal yaşantılarını, gelenek ve göreneklerini not eder; ayrıca iç güvenlik gibi konularda ne gibi tedbirler aldıklarını öğrenirlerdi. Çinli Chang-Chien, bu görevi üstlenen ilk casus olarak bilinmektedir (Ekrem, 1999, s.5-11).

Çinliler, casusluk faaliyetlerinde ileri seviyelere ulaşmıştır. Öyle ki Göktürk Devleti'nin ikiye ayrılıp daha sonra parçalanmasında yine bu casusların yol açtığı hadiseler büyük rol oynamıştır. Türklere karşı bozkır coğrafyasında din adamı veya seyyah görüntüsü arkasında sürdürülen istihbarat faaliyetlerine örnek olarak Uygurlar da verilebilir. Ancak Türklerin bu tip durum karşısında nasıl reaksiyon verdikleri ve karşı istihbarat sistemini organize edip etmediği hakkında teferruatlı bilgi bulunmamaktadır (Pehlivanlı, 2002, ss.279-282). Sadece kullanılan terimler tespit edilebilmiştir. Türklerin casusluk ve istihbarat gibi alanlarda en azından bilgi sahibi olduklarına şüphe yoktur.

2. İSLÂMİYET'İN ERKEN DÖNEMİNDE İSTİHBARAT ANLAYIŞI

İslam devletlerinde iç ve dış tehdide karşı oluşturulan ve gizli bilgileri ilgili devlet kurumlarına ileten istihbarat birimi meydana getirilmişti. İstihbaratın yanında Arapça muhaberât kelimesi de kurumun tanımlanması için kullanılmıştır. Bu görevi yerine getiren kişilere gözetleyen-araştıran anlamında casus ve haber taşıyan

anlamında sâhibü'l-haber ile sâhibü's-sır kelimeleri kullanılmıştır (Yılmaz, 2016, s.200).

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed, hem savaş hem de barış zamanında muhaliflere üstünlük kurmak amacıyla askerî, siyasi ve ekonomik alanda istihbarat çalışmalarında bulunarak casuslar görevlendirmiştir (Büyükarıslan, 2020, ss.101-105). Hz. Muhammed Dönemi'nde iç ve dış istihbarata yönelik faaliyetlerin olduğu tespit edilmiştir. Dış tehdit olarak görülen düşmanlara karşı istihbarat çalışmaları daha fazladır. İç güvenliğin sağlanması noktasında da bazı önlemler alınmıştır. Hendek Savaşı'nda, Müslümanları arkadan vurmak için hamle yapmayı planlayan Yahudilerin bu düşünceleri Peygamber Efendimiz tarafından görevlendirilen Zübeyr B. Avvam'ın istihbaratı sayesinde önceden öğrenilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber, Yahudilerin Müslümanlara yönelik planlarını öğrenmek amacıyla Zeyd B. Sabit'ten İbranice öğrenmesini istemiştir (Yılmaz, 2016, s.201).

Peygamber Efendimiz Dönemi'nde yukarıda ifade edilen gelişmeler olmasına karşın düzenli ve sistemli bir istihbarat kurumu kurulmamıştır. İstihbarat görevini yerine getiren kişiler kolluk görevini yerine getiren Şurta birlikleriyle beraber doğrudan Hz. Muhammed'e bağlıdırlar. Peygamberimizin doğrudan görevlendirmeleriyle sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmışlardır (Üstüner, 2001, s.5 vd.).

Hulefâ-yi Râşidîn zamanında istihbaratın önemi daha da artmış ve halifeler sürekli olarak casusluk faaliyetlerinin önemine vurgu yapmışlardır. Hz. Ömer ve Hz. Ali, düşman hakkında istihbarat bilgilerinin sunulduğu raporlar istemiştir (Yılmaz, 2016, ss.201-202). İslam devletleri arasında düzenli istihbarat çalışmalarının yapıldığı ilk devlet Emevîlerdir. Kurulan Divânü'l-Berid teşkilatı, resmî olarak haberleşme sistemini oluşturmasının yanında istihbarat, haber taşıma ve takip etme gibi hususları da yerine getirmiştir. Özellikle Muâviye Dönemi'nde istihbarata önem verilmiş, berid teşkilatı ülkenin farklı bölgelerinde merkezler kurulması suretiyle yaygınlaştırılmıştır. Bu faaliyetlere Emevîler 4 milyon dirhem gibi ciddi miktarda para harcamıştır (Çelikkol, 2011, s.329).

Abbâsî Devleti ile birlikte istihbarat kurumsal olarak gelişim göstermiştir. İstihbarat, iç istihbarat, dış istihbarat ve ülke içerisindeki casusların çalışmalarını önlemek için karşı istihbarat olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Posta memurları gizli bilgi taşımak için aktif bir şekilde kullanılmış ve memurların Şurta teşkilatıyla bağlantılı çalışması sağlanmıştır (Yılmaz, 2017, ss.128-136). Berid teşkilatında istihbaratçı göreviyle çalışan memurlar özel olarak seçilmişlerdir. Bunlar ağız sıkı, güvenilir ve yalan söylemeyen kişilerdir. Ayrıca kendilerine özgü haberleşme teknikleri vardır (Yılmaz, 2016, s.202).

Fâtımîler zamanında geliştirilen İnşâ Divanı istihbarat sisteminin çalışmalarını ve maliyetini üstlenmiştir. Casuslar bu divan ile atanır ve ücretlerini alırlardı. Toplanan bilgiler, divanda başkan aracılığıyla analiz edilirdi. Ayrıca Fâtımîler, kadınlar ve

erkeklerden oluşan pek çok casusu halk içine göndererek bilgi toplamak istemişlerdir. Dilenci kılığına giren kadınlar ve çocukların istihbarî bilgi toplamada kritik bir rol üstlendikleri görülmüştür (Yılmaz, 2016, ss.25-30).

Erken dönem İslam devletlerinde istihbarat görevlileri, bilgi toplama sistemleriyle ilgili kurumlara raporlar vermekte; ayrıca dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı bu tehlikenin boyutunu tespit etmekle sorumluydu. İç güvenlik açısından Şurta teşkilatının yapmış olduğu operasyonlara istihbarî bilgi sağlamışlardır. Netice itibarıyla Ortaçağ İslam devletleri arasında güvenlik ve istihbarat stratejilerini belirlemede Şurta ve Berid teşkilatları önemli bir rol oynamışlardır (Harekât,1992, ss.498-501).

3. İLK TÜRK İSLÂM DEVLETLERİNİN İSTİHBARAT ANLAYIŞLARI (KARAHANLI-GAZNELİ-BÜYÜK SELÇUKLU)

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi Türk tarihinin kırılma noktalarından biridir. İslamiyet'in kitlesel olarak Türk toplulukları arasında benimsenmesinden sonra devletler daha organize bir sistem kurma yolunda ilerlemişlerdir. Devletleşme sürecini başarılı bir şekilde uygulayan Karahanlılar, oluşturmuş oldukları kurumlarla Türk-İslam coğrafyası içerisinde siyasi ve idari anlamda söz sahibi olmuşlardır (Genç, 1981, ss.34-65). Doğu Türkistan ve Mâverâünnehir bölgelerinde hâkimiyet kuran Karahanlılar, Bilge Kül Kadir Han (840) ile başlayan devletleşme süreci XIII. yüzyılın ilk çeyreğine (1212 yılına) kadar sürmüştür. Bu dönemde Karahanlı Devleti; Büyük Selçuklular, Sâ mânîler, Abbâsîler, Gazneliler, Gurlular ve Harizmşahlar ile mücadele etmişlerdir. Sosyal, siyasi ve kültürel yaşantılarını Eski Türk kültürü üzerine kurmuşlardır. Satuk Buğra zamanında ise (942-955) İslamiyet'i benimsemişlerdir (Huncan, 2011, ss.115-124).

Türk düşünce yapısı ile devlet anlayışını yansıtan ve Türk-İslâm eserleri arasında müstesna bir yer edinen Kutadgu Bilig, Yûsuf Has Hâcib tarafından yazılmış ve Doğu Karahanlı hükümdarına takdim edilmiştir. Eserde İslâm siyaset düşüncesine yönelik önemli bilgiler verilmektedir. Ayrıca eser Eski Türk kültür geleneğinin izlerini yansıtmaktadır. Bu kıymetli eserde istihbarat konusuna da yer verilmiştir (İnalçık, 1966, ss.259-271).

Yûsuf Has Hâcib, devletin hükümdarı her zaman zinde ve tetikte olmanın, düşmanla haddinden fazla yakınlık kurmamanın, düşmanını iyi tanıyıp onu asla küçük görecekle hareketlerde bulunmamanın ve düşmanın silahını, askerini teçhizatını iyice öğrenmenin gerekliliğini vurgulamıştır (Yusuf Has Hâcib, 2017, s.320). Yusuf Has Hâcib ayrıca devlet içerisinde iç güvenliği ve istikrarı isteyen bir hükümdarın dikkatli davranarak halkının güven ve emniyetini sağlayacak tedbirler alması gerektiğini belirtmiştir (Yusuf Has Hâcib, 2017, ss.165-166). Öğütlerini sürdüren Hâcib, tedbirli ve ihtiyatlı davranmayarak ihmalkârlık yapan bir hükümdarın idaresi uzun ömürlü olmayacaktır. Devlete karşı planlanan saldırıları yetenekli bir

hükümdarın aklı ile önleyebileceği şüphesizdir şeklinde açıklamalarda da bulunmuştur (Yusuf Has Hâcib, 2017, ss.165-167).

Kutadgu Bilig adlı eserde istihbarat, ordu birliklerini nasıl olması gerektiği, askerî stratejiler gibi çeşitli konulara değinilmiştir (Başdin ve Topçu, 2017, s.564). Yûsuf Has Hâcib'e göre ordu birliklerinin sayısal üstünlüğünün bir önemi yoktur. Sayıdan ziyade silah anlamında üstün bir ordunun kurulması daha önemlidir. Ülke içinde ve dışında yapılacak bir askerî harekâta keşif ile haberleşme için gerekli önlemlerin alınması ve istihbaratın sağlanması elzem bir durumdur. İstihbarî bilgiler ışığında düşmanın yiyecek ve su depoları hakkında önceden bilgi sahibi olunmalıdır. Ayrıca düşman hakkında istihbarat toplarken onların yaptığı karşı istihbarata yönelik tedbirler alınmalıdır (Yusuf Has Hâcib, 2017, s.166 vd.).

Yûsuf Has Hâcib, elçi konusunun üzerinde önemle durmuştur. Elçi, devletin temsilcisi konumunda olduğu için devletin durumunun elçiden anlaşılabilirliğini ifade etmiştir. Ona gere elçilerin nazik, sakin, güvenilir, sır saklayabilen, ağzı sıkı, görünüşü düzgün ve zeki başta olmak üzere birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Üstün niteliklere sahip bir elçi devletine faydalı olurken tam tersi bir durumda ülkenin saygınlığı zarar görecektir. Elçilerin şaraptan uzak durması gerektiğini vurgulanmıştır. Çünkü alkol alan bir kişinin gizlilik derecesi olan bilgiyi paylaşabilme ihtimali yüksektir (Yusuf Has Hâcib, 2017, ss.205-210).

Karahanlılarda öncü kuvvet olarak kullanılan ve düşmanın geçiş güzergâhlarını tespit eden veya pusu ihtimalini araştıran gruba yezek ismi verilmiştir. Yezek birliklerinin de önünde giden ve düşman öncü birliği olup olmadığını araştıran kuvvetler bulunmaktaydı. Yapılan bu işe ise yol yelimlemek ismi verilmiştir. Gece vakti düşman gözcülerini yakalamak için oluşturulan birliğe tutkak denilmekteydi (Genç, 1981, ss.298-299). Karahanlı Devleti'nde istihbarat faaliyetleri bağlamında harekât esnasında bazı uygulamalar yapılmıştır. Ordu kumandanının düşmanın yakınına konuşlanarak ot ve suya iyice dikkat etmesi gerekirdi. Ayrıca askerlerini iyi izleyerek dil yakalatmamasını sağlamalıdır. Burada amaç düşmanın, asker sayılarını öğrenmesini engellemektir. Düşman kuvvetlerinin vaziyetini öğrenmek için ondan daha hızlı hareket edilmeli, daha önce dil yakalamaya gayret edilmelidir (Koç, 2019, s.18).

Karahanlı ordusunda gözetleme birlikleri önemli bir rol oynamaktaydı. Ordu birliklerinin ani bir düşman baskınına karşı önlem almaları ve ihtiyatlı olmaları için dağların yüksek mevkillerine kargu/karguy isminde yüksek yapılar inşa edilirdi. Burada bir ateş yakılır ve birliğe yaklaşan düşman kuvveti olduğu bilgisi karargâha iletilirdi (Genç, 1981, s.314). Karahanlılarda istihbarat görevlileri seyyah ve dilenci gibi kılıklara girerek kamufle olurlardı. Özellikle hızlı atlar kullanan istihbarat görevlileri bilgiyi ilgili yere en kısa sürede ulaştırmayı hedeflerdi. İstihbarat personeli olarak kadınlar da önemli mevkillerde bulunmaktaydı (Koç, 2019, ss.23-24).

Haberleşmenin etkin bir biçimde yapılması için ribâtlar kullanılmıştır (Yiğit, 2008, ss.76-79). Bilgi aktarımı açısından ribâtlar bir istihbarat merkezi konumundaydı. Haberleşme aracı olarak da ok sıkça kullanmışlardı. Karahanlılar oku kullanarak diğer Türk boylarını savaşa çağırmışlardı. Casus ve istihbarat görevlisi yetiştirmek için belirli bir eğitime ihtiyaç duyulmaktaydı. Karahanlılarda elçi, vali, kâtip ve kadı gibi meslek dalları için görevli yetiştiren okullar istihbarat personeli de yetiştirmekteydi. Tamgaç Han İbrahim, kendi adıyla kurduğu medresede istihbarat için uzman kişilerin yetiştirilmesine önem vermiştir (Koç, 2019, s.14).

Karahanlıların ardından istihbarat teşkilatı noktasında ifade edilmesi gereken diğer Türk-İslâm devleti Gaznelilerdir. Gazneliler, istihbarat alanında sistemli bir organizasyon oluşturan ilk Türk devletlerinden birisidir. Bu açıdan bakıldığında Gazneli Devleti kendisinden sonra gelen devletlere askerî teşkilat anlamında örnek olmuştur. Gazneliler; Afganistan, Horasan ve Hindistan'ın kuzey bölgelerinde 963-1186 yılları arasında var olmuştur (Merçil, 2019, s.90).

Gazneli Devleti'nden istihbarat çalışmaları divan teşkilatına bağlı olarak Divan-ı Berid sistemi içerisinde sürdürülmekteydi. İstihbarat için görevlendirilen kişiler bizzat hükümdar tarafından seçilirdi. Bu kişilere kasıd (kasıdan-ı musri), eskudar, peyk (ulak), rikabdar, hayltaş, tazend gibi isimler verilirdi (Nuhoğlu, 1995, s.284). İstihbarat görevlilerine yüksek maaş verilirdi. Her bir şehirde istihbarat faaliyetlerini yürüten kişiler bulunurdu.

Gazneliler Dönemi'nde şifreli mektup kullanımı yaygındı. Şifreli bir şekilde hazırlanan ve gizli bilgiler içeren mektuplar Dîvân-ı Risâlet'e gönderilerek çözüldü. Şifreli mektupların taşınması hususu önemli bir durumdu. Atların eyer kısmına ve kumaşlara gizlenirdi. Bunun dışında istihbarî bilgi, baston gibi el aletlerine özenle saklanırdı (Koç, 2019, s.31). Gaznelilerin muhabere kurumu olarak kullandığı birimin adı Divan-ı İnşâ'dır. Ayrıca gizli haber alma birimi olarak da Dîvân-ı İshrâf faaliyet göstermekteydi (Koç, 2019, s.34).

Askerî organizasyon içerisinde Sâhib-i Berîd-i Leşker ismi verilen bir sınıf bulunmaktaydı. Bu sınıfın görevi başlıca sefere çıkan orduyla beraber gönderilerek ordunun durumunu kontrol etmek, savaşın vaziyetini ve ganimetlerin nasıl dağıtılacağını sultana rapor etmektir (Nuhoğlu, 1995, s.325). Bu görevli, bizzat Sultan Mesud tarafından tayin edilirdi. Gazne ordusu sefere çıkacağı zaman haberleşmeyi sağlayan bir yapı vardı. Bu kapsamda süvariler, hayltaşlar, mücemizler hızlı bir şekilde at kullanarak ilgili yerlere istihbarî bilgiler taşırlardı (Nuhoğlu, 1995, ss.270-275).

Gazneli Sultan Mahmud casusların görevlendirilmesi konusuna son derece önem verilmiştir. Rekabet içerisinde oldukları Samani ve Karahanlı gibi devletlerin merkezlerine casuslar göndererek faaliyetlerinden haberdar olmak istemişlerdir. Bunun dışında aynı zamanda hanedan üyelerinin hâl ve hareketleri hakkında bilgi

sahibi olmak için casuslar görevlendirilmiştir. Sultan Mahmud oğlu Mesud'un sarayına casus yerleştirmiştir (Altungök, 2012, ss.190-192). İç güvenliğinin tesisi noktasında Şii ve Mu'tezilî grupları ciddi manada sorun çıkarmıştır. İstihbarat anlamında bu dinî grupların takip edilmesi ve olumsuz faaliyetlerin önlenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Farklı mezheplere mensup toplulukların güvenlik anlamında takip ettirilmesi Karahanlılarda da yaygındı. Çünkü o dönemde mezhep çatışmaları büyük çaplı isyanlara ve devletin zayıflamasına yol açmaktaydı (Huncan, 2011, s.250 vd.).

Sultan Mahmud Dönemi'nde kurulan istihbarat organizasyonu, Selçuklu veziri Nizâmülmülk tarafından Selçuklu sultanlarına ders niteliğinde olması için övgüyle bahsedilmiştir. Nizâmülmülk, Sultan Mahmud'un ülkesinde çalınan bir hayvandan dâhi haberdar olduğunu belirtmiştir (Nizamü'l-Mülk, 2017, s.136). Gazneliler Dönemi'nde sâhib-i berîdlerin yolsuzluk gibi birtakım olayların önüne geçtiği bilinmektedir. Sultan Mesud, valilerin de denetlenmesi için sâhib-i berîdleri görevlendirebilmekteydi. Valilerin halk ile olan münasebetleri merkeze rapor şeklinde gönderilirdi. Devleti aleyhinde bilgi sızdıran görevliler ise en ağır cezaya çarptırılır; derisi yüzülenlerin cesetleri teşhir için sergilenirdi (Nuhoğlu, 1995, s.360).

Türklerin kurdukları en büyük hanedanlardan biri olan Büyük Selçuklular ise 10. yüzyılda Cend'e göç eden ve İslam'ı benimseyen Selçuk Bey'in soyundan gelen Tuğrul ve Çağrı Beyler tarafından Dandanakan Savaşı'nın ardından Horasan'da kurulmuştur (23 Mayıs 1040). Selçuklular kısa zamanda geniş fetihler yaparak büyük bir imparatorluk kurmuşlar ve İslam dünyasına karşı atağa geçmiş bulunan Bizans'ı Malazgirt Zaferi ile durdurarak Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesini sağlamışlardır. Selçuklularda kurumsallaşma, hüküm sürdükleri coğrafyanın da etkisiyle Fars ve İslam idari geleneklerinin mirası üzerine şekillenmiştir. Kendilerinden önce kurulan Gazneli Devleti'nde ve Abbâsî Devleti'nde istihbarat işleriyle Berîd teşkilatının ilgilenmesi Selçukluların da bu kurumu ihdas etmesini sağlamıştır. Selçuklularda istihbarat işleriyle ilgilenen kuruma Divânü'l-berîd, başında bulunan şahsa ise sâhib-i dîvân-ı berîd denilmiştir. (Merçil, 2015, s.126).

İran coğrafyasında hüküm süren Selçukluların kendilerinden farklı etnik kökene sahip olan bir millete hükmetmeleri istihbarat faaliyetlerine önem vermelerini sağlamıştır. İstihbarat faaliyetleri erken bir dönemde devletin kuruluş aşamasında başlamıştır. Aynı dönemde ve aynı coğrafyada yaşamaları sebebiyle Gazneliler ile sürekli mücadele halinde olan Selçuklular, Dandanakan Savaşı'ndan önce "kınık uruğundan casuslar" göndererek Gazneli Sultan Mesud'un hazırlıklarını incelemişlerdir. (Delibalta, 2018, s.48).

Selçuklular istihbarat faaliyetlerini yürütürken diğer devletler de onlara karşı istihbarat faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu devletlerden biri de Abbâsîlerdir. Ortaçağ'da sultanların ve emirlerin ele geçirdikleri bölgelerde hâkimiyetlerini

meşrûlaştırmak amacıyla Abbâsî halifesinden onay almaları gerekmektedir. Halifenin menşur vermesiyle sultanın hâkimiyeti onaylanmış olmaktadır (Merçil, 2004, ss.149-150). Tuğrul Bey de bundan dolayı devleti kurduktan sonra menşur almak amacıyla Abbâsî halifesi Kaim-Biemrillâh ile iletişime geçmiştir. Halife, Tuğrul Bey'i daha iyi tanıyabilmek için kadılık görevinde bulunan Şâfiî fakihî Mâverdi'yi Selçuklulara elçi olarak göndermiştir. Mâverdi Selçukluların yanında bulunduğu süreçte onlarla ilgili edindiği bilgileri raporlar şeklinde halifeye göndermiştir. Mektuplar halifeye ulaşmadan Selçuklular tarafından ele geçirilmesine rağmen yaşanan bu durum Abbâsîlerin Selçuklulara karşı istihbarat faaliyeti yürüttüğünü ve Selçukluların da bu faaliyetleri takip ettiğini göstermektedir (İbnü'l-Esîr, 1987, s.43)

Bu dönemde istihbaratla ilgili üstünde durulan konulardan biri de Sultan Alp Arslan'ın bu teşkilattan hoşlanmadığı ve bu yüzden bir sâhib-i haber görevlendirmedir (İbnü'l-Esîr, 1987, s.79). Kaynaklarda Selçuklu ailesinden Kavurd'un isyan edip bağımsız hareket etmesinin, İsmâilî faaliyetlerinin takip edilememesinin ve Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in Anadolu'daki ilerleyişinden haberdar olunamamasının Alp Arslan'ın bu kuruma önem vermemesinden kaynaklandığı belirtilmektedir (Bündârî, 2016, s.65).

Kaynaklarda dostu düşman, düşmanı da dost gösterebileceği bu da önemli sorunlara yol açabileceği endişesiyle Sultan Alp Arslan'ın böyle bir tercihte bulunduğu yazılmaktadır (Nizamülmülk, 2017, s.137; Bündârî, 2016, s.65). Eski Türklerde dış istihbarat yapılsa da devletin kendi milletine karşı böyle bir istihbarat faaliyetinde bulunduğu dair bilgi yoktur. Bozkır kültür ananeleriyle yetişen Sultan Alp Arslan'ın da bu mevzuya ahlaki bir bakış açısıyla yaklaştığı görülmektedir. Sultanın üzerinde durduğu nokta istihbarat faaliyetleri yürütenlerin yetkilerini kötüye kullanarak devletin bekasına hâlel getirmeleridir (Pehlivanlı, 2000, s.32).

Bütün bunlara rağmen bu dönemde istihbarat faaliyetleri yapılmaya devam edilmiştir. Keşif akınları yapılmış, esirlerden bilgi alınmaya çalışılmış, elçiler aracılığıyla istihbarat toplama faaliyetleri sürdürülmüştür. Mesela Sultan Alp Arslan, Malazgirt Savaşı'ndan önce Bizans ordusunun durumunu öğrenmek amacıyla İbn Muhalleban ile Emîr Savtegin'i Bizans'a elçi olarak göndermiştir (Turan, 2017, s.180). Ayrıca Bizans karargâhından bazı insanlar, Sultan Alp Arslan'a mektup göndererek ordunun önemli bir kısmının kendisiyle olduğunu bildirmişlerdir. Bu kişiler imparatoru yanlış yönlendirmişler ve Bizans ordusunun bölünerek kuvvetlerin ayrılmasını sağlamışlardır. Bu durumu da Sultan Alp Arslan'a bildirmişlerdir (Urfalı Mateos, 1987, ss.142-143; Köymen, 2017, ss.274-275).

Selçukluların tarih sahnesine çıktığı dönem Abbâsîlerin parçalandığı ve imparatorluğun çeşitli bölgelerinde yerel hanedanların ortaya çıktığı bir dönemdir. Selçuklular Bağdat'ı ele geçirerek İslâm dünyasına hükmetmeye başlayınca bu hanedanlar Selçuklulara tabii olmuştur. Selçuklular kendilerine tabi olan bu

emîrliklerin itaatinin devam edip etmediğini öğrenmek için farklı istihbarat yollarına başvurmuşlardır. Sultan Alp Arslan'ın bu hanedanlardan biri olan ve 10. yüzyılın sonunda Musul civarında hüküm sürmeye başlayan Ukaylîlerin lideri Müslim B. Kureys'in kâtibi Ebû Cabir B. Saklab ve hacibi Şervin ile gizlice mektuplaşarak Müslim B. Kureys ile ilgili bilgileri onlardan edindiği bilinmektedir (Sıbt İbnü'l-Cevzî, 2011, s.182).

Bu dönem, henüz Bâtınîler tarafından propaganda faaliyetlerinin çok gizli yürütüldüğü, Alamut'un ele geçirilmediği bir dönem olmasına rağmen Bâtınîlerin faaliyetleri de takip edilmiştir. (Bâtuniyye; Nasları zahir ve batın olarak ayırarak yorumlamalar yapan ve gizli bir şekilde örgütlenerek merkezi yönetime karşı isyan faaliyetleri yürüten gruplara denilmektedir.) (İlhan, 1992, s.191). Nitekim Alp Arslan'ın yakın adamlarından Erdem'in Hurdabe isimli kâtibinin Bâtınî olduğu bilgisi edinilmiş ve bunun üzerine Hurdabe kâtiplikten uzaklaştırılmıştır. Bu da Sultan Alp Arslan Dönemi'nde de istihbarat toplama faaliyetlerinin devam ettiğini göstermektedir (Nizamülmülk, 2017, s.249).

Selçuklular Dönemi'nde yaşayan âlimler ve devlet adamları kaleme aldıkları eserlerinde istihbarat konusuna da değinmişlerdir. Büyük Selçukluların en önemli devlet adamlarının biri olan Nizâmülmülk'ün Siyâsetnâmesi bu noktada önem arz etmektedir. Nizâmülmülk eserinde istihbaratın önemini vurgular. Hükümdarın zamanında gerçekleşen olaylardan haberdar olması gerektiğini ifade eder . Bu amaçla görevlendirilecek olan istihbarat elemanlarının menfaat peşinde koşmayan, tesir altında kalmayan, güvenilir kişiler olması gerektiğini belirtir. (Nizamülmülk, 2017, ss.129-130). Ayrıca ülkede güvenliğin sağlanması için her tarafa tacir, dilenci, sûfi kılığına girmiş casusların gönderilmesi ve onlar aracılığıyla istihbarat toplanması gerektiğini bu sayede herhangi bir olay olmadan önce tedbir alınabileceğini açıklar(Nizamülmülk, 2017, s.142.)

Nizâmülmülk'ün üstünde durduğu başka bir konu da elçilerin görevleridir. Elçilerin görevinin sadece padişahların mektuplarını iletmekten ibaret olmadığını belirtir. Elçilerin gönderildikleri ülkelerde yolların, otlakların ve ırmakların durumunu; o ülkenin padişahının huylarını, zaaflarını, ordusunun mevcudunu, teçhizatını, donanımını ve halkın durumunu öğrenmeleri gerektiğini vurgular. Zira bu bilgiler bir sefer durumunda ordunun işine yarayacağı için öğrenilmesi elzemdir (Nizamülmülk, 2017, s.168).

Bu dönemde devletler arasında yakın ilişkiler kurmak amacıyla siyasi evlilikler yapılmıştır. Sultan Alp Arslan'ın kızı, Karahanlı Hükümdarı Şemsülmülk Nasr ile evlenmiştir. Kaynaklara yansıdığına göre Şemsülmülk Nasr, karısını “Sen benim karım değilsin, bana karşı gönderilmiş bir casussun. Kardeşini memleketlerimi tahrip etmesi için tahrik ediyorsun” diyerek casusluk yaptığı iddiasıyla döverek öldürmüştür. Bu da bize o dönemde yapılan siyasi evliliklerin istihbarat amacıyla

yapıldığını ve hanedana mensup kadınların da istihbarat faaliyetinde bulunduğunu göstermektedir (Abû'l Farac, 1945, s.325).

Selçuklular Dönemi'nde iç güvenlik görevlilerinin de istihbarat faaliyetlerinde etkili oldukları görülmektedir. Bunlardan biri de şahnelerdir. Şahne, eyaletlerin ve vilayetlerin emniyet ve asayiş işleri için görevlendirilen askerî valilere denilmekteydi (Merçil, 2010, ss.292-293). Bu kişiler suç tespiti, önlenmesi ve bölgelerinde yaşanabilecek durumların merkeze iletilmesi amacıyla istihbarat faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bilindiği üzere Bağdat'ta yaşayan Abbâsî halifeleri, Selçukluların Bağdat'a girerek İslâm dünyasındaki hâkimiyeti ele geçirmesinden sonra aslında yegâne işleri olan devlet yönetimini Selçuklulara devretmek durumunda kalmışlardır (el-Hüseyni, 1943, s.12). Ancak halifeler uygun buldukları her fırsatta egemenliklerini tekrar kazanabilmek için Selçuklulara karşı harekete geçmekten geri kalmamışlardır. Bunun farkında olan Selçuklular Bağdat'a tayin ettikleri şahneler ile halifeyi gözetim altında tutmuşlardır. Bu şahneler Selçuklular aleyhinde faaliyette bulunan halifelerle ilgili edindikleri bilgileri Selçuklulara ulaştırmışlardır (Ünal, 2019, s.51). Sultan Melikşah'ın vefatından sonra yaşanan uzun taht kavgaları esnasında da taraflar rakiplerinin yapacağı hamleleri bilip ona göre hareket etmek için bilgi toplama yoluna gitmişlerdir. Nitekim Tutuş isyan ettiğinde Halep Emîri Aksungur ile Urfa Emîri Bozan bunu Sultan Berkyaruk'a bildirmişlerdir (Delibalta, 2018, s.105).

Selçukluların inançlarını yaymak için her yolu mübah gören Bâtınilerle olan mücadelelerinde istihbarat faaliyetlerine başvurduğuna daha önce değinilmişti. Bu faaliyetlere Sultan Muhammed Tapar'ın emirlerinden olan Çavlı'nın Bâtınilere karşı yürüttüğü casusluk faaliyeti örnek olarak gösterilebilir. Emîr Çavlı, Râmhürmüz ile Errecân arasındaki yerlerin valisi olarak hüküm sürmekteyken Bâtıniler bu bölgedeki kaleleri ele geçirmeye başladılar. Bâtınilerin Emîr Çavlı'nın bölgesinde bulunan Halincân Kalesi'ni ele geçirmeleri üzerine Emîr Çavlı, adamlarının casusluk faaliyeti yapmaları için bir plan kurdu. Bu plan gereği Emîr Çavlı'nın adamları Bâtınıliği benimsemiş gibi davranarak Bâtınilerin içine sızdılar ve güvenlerini kazandılar. Çavlı da Bâtınileri yanıltmak için Porsukoğullarına bağlı beylerin kendi üstüne yürüyeceği ve kendisinin de onlara karşı koyamayacağı için Hemedân'a gideceğini etrafa yaydı. Bu sırada Bâtınilerin yanına sızan adamlarından biri daha önce yapılan plan gereği Bâtınileri Çavlı'ya karşı harekete geçmeye ikna etti ve harekete geçen Bâtıniler, Çavlı ile karşı karşıya geldiler. Çavlı ve adamları bu Bâtınileri kılıçtan geçirdiler. Bâtınilerin içine sızan bu casusların onlarla ilgili bilgilere de vakıf olduklarına şüphe yoktur (İbnü'l-Esir, 1987, s.263).

Ortaçağ'da istihbarat faaliyetlerinin temelinde insanlar bulunmaktaydı. Bu sebeple elde edinilen bilginin ulaştırılmasında kervansaraylar ve ribâtlar önem taşımaktaydı. Bu dönemde seyahatin 3 ana sebebi vardır. Birincisi ticaret, ikincisi hac veya kutsal mekânları ziyaret, üçüncüsü ise ilim merkezlerini ziyaret etmektir. İstihbarat elemanları kervansaraylarda konaklar ayrıca buraya gelen tüccarlardan,

hacılardan ve ilim amacıyla seyahat edenlerden bilgi edinirlerdi. Sınırdan yahut stratejik bölgelerde askeri amaçlarla inşa edilen ribâtların buldukları ateş kuleleri sayesinde düşmanın hareketini görüp ilgili yere aktarmaları mümkün olabilmekteydi (Yiğit, 2008, ss.76-79; Eryavuz, 2002, ss.299-302). Ayrıca elde edilen haberlerin aktarılmasında at, deve ve güvercinlerden istifade edilmekteydi. Haçlılar 1110 yılında Esarib Kalesi'ni kuşattığında kale komutanının Suriye Selçuklu Meliki Rıdvan'a bu haberi bir güvercinle gönderdiği bilinmektedir (Azîmî, 2006, s.44; Sevim, 2000, s.213).

Selçuklular döneminde askerî istihbarat faaliyetleri de yürütülmüştür. Bunlar keşif akınları, casusluk faaliyetleri, dil alma faaliyetleri, düşman saflarına sokularak ya da taraf değiştirmiş görünümü verilerek yapılmıştır. Henüz devletleşme gerçekleşmeden önce bölge hakkında bilgi edinmek amacıyla 1016 yılında Anadolu'ya keşif akınına çıkan Çağrı Bey, döndüğünde "Rum ülkesinin fethedilebilir olduğu" müjdesini vermiş, bu da sonraki süreçte Selçukluların Anadolu politikasını şekillendirmiştir (Abû'l Farac, 1945, s.293). Bu örnekte de görüldüğü gibi bu dönemde yapılan askerî istihbarat faaliyetleri uzun vadede önemli sonuçlar doğurabilecek nitelikte olmuştur.

SONUÇ

Devletlerin tarih boyunca iç güvenliği sağlamak ve rakip devletlerle mücadelelerde avantaj kazanabilmek için istihbarat faaliyetleri yürüttükleri görülmektedir. Eski Türklerdeki istihbarat düşüncesi casusluk üzerine kurulmuştur. Elçiler de istihbarat açısından devlete bilgi sağlayan kişilerdir. İslam dünyasında ise istihbarat faaliyetleri Hz. Muhammed Dönemi'nde başlamıştır. Hz. Peygamber'in düşmanın planlarını takip edebilmek için istihbaratla görevlendirdiği elemanlarından dil öğrenmelerini istediği görülmektedir. Düzenli istihbarat çalışmaları Emevîler ile başlamış; Abbâsîler Dönemi'nde ise istihbarat kurumsal olarak gelişme göstermiştir.

Dünya tarihinin kırılma noktalarından biri olan Türklerin İslâmiyet'i kabulünün hemen ardından kurulan ilk Türk-İslâm devletleri olan Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklular bozkır mirası ve yaşadıkları coğrafyanın ananeleri çerçevesinde bir istihbarat sistemi kurmuşlardır. Mezkûr devletlerin yöneticileri, hanedan üyelerini takip etmek; rakip devletlerin sosyal, iktisadi, askerî, dinî durumları, hükümdarlarının şahsiyeti ve yaşayışları, halkın eğilimleri, fay hatları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla elçilerden aldıkları raporlar ile yerleştirdikleri casuslar vasıtasıyla istihbarat faaliyetlerini yürütmüşlerdir. İstihbarat amacıyla devletler arasında siyasi evliliklerin yapılmasıyla kadınların da istihbarat faaliyetlerinde yer aldığını göstermektedir. Bâtınîler gibi amaçlarına ulaşmak için her yolu mübah gören örgütlere sızma yapılarak içerden bilgi temin edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde askerî istihbaratın savaş öncesinde casuslar gönderilene düşmanın su ve yiyecek depoları hakkında bilgi sahibi olunması, bir savaş stratejisinin geliştirilmesinde önemli bir işlevi olmuştur. Düşmana dair bilgilere vakıf olmak

amacıyla karşı tarafın askerleri takip edilerek dil yakalanmaya çalışılmıştır. Yürütülen askerî nitelikteki keşif akınlarının bölgenin tanınmasını sağlayarak uzun vadeli devlet politikalarının belirlenmesinde yol gösterici olduğu görülmektedir.

Dönemin ileri gelen devlet adamları kaleme aldıkları eserlerinde istihbarat konusuna da değinmişlerdir. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun en önemli devlet adamlarından biri olan Nizâmülmülk Siyâsetnâme adlı eserinde istihbaratın önemini vurgulayarak bir hükümdarın gerçekleşen her olaydan zamanında haberdar olması gerektiğini; bu amaçla da ülkenin dört bir tarafına dilenci, tacir, sufi kılığında casuslar göndermesi gerektiğini belirtir. Söz konusu dönemde elçiler de dış istihbarat açısından önem arz etmektedir. Elçiler gittikleri ülkelerin padişahlarının şahsiyetini, ordusunun ve halkının durumunu, ülkenin refah düzeyini ve fay hatlarını öğrenerek ülkeleri adına istihbarat faaliyetleri yürütmüşlerdir.

Çalışmada, İslamiyet'in kabulünden sonra devletleşme süreci noktasında başarılı olan Türk-İslam devletlerinin istihbarat faaliyetleri incelenmiştir. Özellikle Gaznelilerin diğer devletlere nazaran daha sistemli bir istihbarat ve casusluk ağı oluşturdukları belirtilmiştir. Bu oluşturulan yapı daha sonraki devletlere de örnek teşkil etmiştir. Ayrıca Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın ifade edildiği gibi istihbarat konusuna gerekli önemi verip vermediği konusu tartışılmıştır. Alp Arslan'ın diğer hükümdarların aksine farklı bir istihbarat düşüncesinin olduğu ve bu düşüncesini de kendine özgü geliştirdiği istihbarat mantalitesi ile kullandığı vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abû'l Farac, (1999). Gregory (Bar Hebraeus), Abû'l Farac Tarihi. I. (Ömer Rıza Doğrul, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Altungök, A. (2012). "Ortaçağ Türk Dünyasında Haberleşme Kurumları: Casusluk ve Postacılık Faaliyetleri". Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, 8(1), ss.173-211.
- Aşur, S. A. (1995). "Ezher". TDV İslâm Ansiklopedisi. (c. 12, ss. 59-63).
- Avcı, G. (2004). İstihbarat Teknikleri: Aktörleri - Örgütleri ve Açmazları. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Azîmî (2006). Azimi Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler). (Ali Sevim, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Başdin, A. – Topçu, E. (2017). "Ortaçağda ihtiyat bağlamında hükümdarın asli bir vazifesi: istihbarat (Yusuf Has Hacib ve Nizamü'l Mülk Evreninde)". Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10, Siirt, ss.560-571.
- Bündârî, (2016). Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi. (Kıvameddin Burslan, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Büyükarıslan, M.B. (2020). "Hz. Muhammed'in İstihbârâtî Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme". Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi, 8(17), ss.95-118.
- Çelikkol, Y. (2011). "Emeviler Dönemi Şurta (Polis) Teşkilatı ve İstihbarat Birimi Olarak Berid Teşkilatı". e-Journal of New World Sciences Academy, 6(2), ss.321-330.
- Dağ, M. (2012). Erken Dönem İslam Dünyasında Berid Teşkilatı ve İstihbarat. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Delibalta, Y. (2018). Selçuklularda İstihbarat. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Ekrem, N.H. (1999). Çin Elçisi Chang Chien Seyahatnamesine Göre Orta Asya'daki Etnik Gruplar. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- el-Hüseynî, Nâsr İbn Ali. (1943). Ahbârü'd- Devleti's-Selçûkiyye. (Necati Lügal, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Eryavuz, Ş. (2002). "Kervansaray". TDV İslâm Ansiklopedisi. (c. 25, ss. 299-302).
- Genç, R. (1981). Karahanlı Devlet Teşkilatı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Gündüz, T. (2021). *Kızılbaşlar Osmanlılar Safeviler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Harekât, İ. (1992). "Berîd". TDV İslâm Ansiklopedisi, (c. 5, ss. 498-501).
- Huncan, Ö.S. (2011). *Türk Hakanlığı Karahanlılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- İbnü'l-Esîr, Ali b. Muhammed (1987). *el-Kâmil fi't-Tarih: İslâm Tarihi*. X. (Abdülkerim Özeydin, Çev). İstanbul: Bahar Yayınları.
- İlhan, A. (1992). "Bâtıniyye". TDV İslâm Ansiklopedisi, (c. 5, ss. 190-194).
- İnalçık, H. (1966). "Kutadgu Bilig'de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri". Reşid Rahmeti Arat İçin, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, ss.259-271.
- Kafesoğlu, İ. (1988). "Türkler". İslam Ansiklopedisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, c. 12(2), ss.170-279.
- Koç, S. (2019). *Türk Hakanlığı (Karahanlılar)'nda ve Gaznelilerde İstihbarat*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Köymen, M. A. (2017). *Selçuklu Devri Türk Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Merçil, E. (2004). "Menşur". TDV İslam Ansiklopedisi, (c. 29, ss. 149-150).
- Merçil, E. (2015). *Selçuklular Zamanında Dîvân Teşkilâtı (Merkez ve Eyalet Dîvânları)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Merçil, E. (2019). *Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti Gazneliler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Nizâmülmülk, (2017). *Siyasetname*. (Mehmet Kanar, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Nuhoğlu, G. (1995). *Beyhaki Tarihi'ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özcan, A. (1993). "Causus". TDV İslâm Ansiklopedisi, (c. 7, ss. 166-169).
- Özdağ, Ü. (2010). *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Pehlivanlı, H. (2000). "Büyük Selçuklularda İstihbaratçılık". *Bilge Dergisi*, 27, ss.31-35.
- Pehlivanlı, H. (2002). "Eski Türkler Ve Selçuklularda İstihbaratçılık". H. C. Güzel vd. (Ed.), *Türkler*, c. 5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss.279-285.

- Sevim A. (2000). Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî, (2011). Mir'atü'z-Zaman Fi Tarihi'l-Ayan'da Selçuklular. (Ali Sevim, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Turan, O. (2017). Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tzu, S. (2019). Savaş Sanatı. (S. Köseoğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Urfalı Mateos, (2000). Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), (Hrant D. Andreasyan, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ünal, N. (2019). Abbasi Halifesi El-Müsterşid-Billâh ve Dönemi (512/1118-529/1135). (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, H. (2016). Fâtımîler ve Fâtımî Halifeleri. Ankara: Elips Kitap.
- Yılmaz, M. (2016). Erken Dönem İslam Tarihinde Polis Teşkilatı. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Yılmaz, M. (2017). "Abbasiler Dönemi Merkez ve Taşra Polis Teşkilat Yapılanmaları". Y. Yiğit (Ed.), Türk Polis Tarihinin Kökenleri Sempozyum Bildirileri, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.125-156.
- Yılmaz, S. (2007). 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Yiğit, İ. (2008). "Ribât". TDV İslâm Ansiklopedisi, (c.35, ss. 76-79).
- Yusuf Has Hâcib. (2017). Kutadgu Bilig. (A. Çakan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- <https://sozluk.gov.tr/istihbarat>

**Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü**

**Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik),
35-52,doi:10.28956/gbd.1016523**

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 35-52, doi:10.28956/gbd.1016523

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

1932 Yılı İstihbarat Raporu Çerçevesinde I.Umumi Müfettişlik ve Umum Jandarma Komutanlığının Güvenlik ve Asayişe Yönelik Çalışmaları

Regard to the 1932 Intelligence Report, the Security and Public Order and Security Studies of the 1st General Inspectorate and the General Gendarmerie Command

Yazar(lar) / Writer(s)

Duygu YILMAZ. Öğr. Gör. Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığı, dylmaz090@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0205-354X.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 30.10.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 17.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Yılmaz, D. (2021). 1932 Yılı İstihbarat Raporu Çerçevesinde I.Umumi Müfettişlik ve Umum Jandarma Komutanlığının Güvenlik ve Asayişe Yönelik Çalışmaları. Güvenlik Bilimleri Dergisi, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), ss.35-52, doi:10.28956/gbd.1016523

1932 YILI İSTİHBARAT RAPORU ÇERÇEVESİNDE LUMUMİ MÜFETTİŞLİK VE UMUM JANDARMA KOMUTANLIĞININ GÜVENLİK VE ASAYİŞE YÖNELİK ÇALIŞMALARI

Öz

Devletin taşrada meydana gelen sorunların çözümüne yönelik kurduğu mekanizmalar bulunmaktadır. Merkezen uzak olan bölgelerin; güvenlik ve asayiş, eğitimi, ekonomik kalkınması, yol yapımı, su sorunu, iletişim ağlarının kurulması, hastalıklar gibi meselelerine çözüm üretmek üzere harekete geçen bu mekanizmalardan biri Umumi Müfettişliklerdir. Umumi Müfettişliklerin temeli, Osmanlı Devleti Dönemi'nde özellikle olağanüstü hâl ve sıkıyönetim dönemlerinde toplumun denetlenmesini sağlamak üzere atılmıştır.

Müfettişliklerin kuruluşuna zemin hazırlayan gelişme, Doğu Anadolu Bölgesinde çıkan ayaklanmalardır. 1925'te ilan edilen sıkıyönetim Umumi Müfettişliklerin gündeme gelmesinde dönüm noktası olmuştur. Müfettişlikler, 25 Haziran 1927'de 1164 sayılı Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun ile kurulmuştur. Faaliyetlerinin son bulduğu 1952 yılına kadar Müfettişlikler tarafından yapılan teftişlerle bölgenin ihtiyaçları tespit edildiği gibi bölge halkının devlet rejimine bağlılığını da teftişler neticesinde görmek mümkün olmuştur. I. Umumi Müfettişliği faaliyet yürüttüğü bölge ziyaretleri sırasında tetkiklerini raporlar şeklinde kaleme almıştır. Bu raporlar merkezle paylaşılmış ve bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada; I. Umumi Müfettişliğinin istihbarat raporları değerlendirilecektir. Çalışmanın sınırı, I. Umumi Müfettişliğinin 1932 yılındaki istihbarat raporları çerçevesinde çizilmiştir. Güneydoğu Anadolu'da gelişen olayların Müfettişliğin hazırladığı raporlar çerçevesinde incelenmesi aynı zamanda Türkiye'nin Suriye sınırındaki meydana gelen asayişsizliğe de ışık tutacaktır. Özellikle dönemin güvenlik problemleri üzerinde durulacaktır. I. Umumi Müfettişliğinin asayiş sorunlarının çözümünde Jandarma Teşkilatı ile oynadığı rol çalışmanın merkezinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: I. Umumi Müfettişlik, Jandarma, İstihbarat, Asayiş, Güvenlik

REGARD TO THE 1932 INTELLIGENCE REPORT, THE SECURITY AND PUBLIC ORDER AND SECURITY STUDIES OF THE 1st GENERAL INSPECTORATE AND THE GENERAL GENDARMERIE COMMAND

Abstract

There are mechanisms established by the state to solve the problems that occur in the provinces. The General Inspectorate is one of the state mechanisms that focus on issues of suburbs, such as security and public order, education, economic development, road construction, water supply issues, provision of communication network, providing health care. The foundation of the General Inspectorships was laid to ensure the supervision of the society, especially during the state of emergency and martial law in the Ottoman Empire.

The development that paved the way for the establishment of the inspectorates was the uprisings in the Eastern Anatolia Region. The martial law declared in 1925 was a cornerstone for the General Inspectorates to come to the fore. Inspectorates were established on 25 June 1927 with the Law No. 1164 on the General Inspectorate Organization. Until 1952, when its activities ended, the needs of the region were determined with the inspections made by the Inspectorates, and it was possible to see the loyalty of the people of the region to the state regime as a result of the inspections. The audits of the inspections conducted were written in the form of reports during their visits to the region where it operates. These reports were shared with the center and the social, economic and cultural needs of the region were tried to be met.

In this study; 1st Intelligence reports of the General Inspectorate will be evaluated. The limit of the study was drawn specifically in accordance with the content of the intelligence reports of the 1st General Inspectorate in 1932. Examining the events in Southeastern Anatolia within the framework of the reports prepared by the Inspectorate will also shed light on the disorder on Turkey's Syrian border. Especially the security issues of the time the report released will be on the focus and the joint role of 1st General Inspectorate and Gendarmerie Organization will be included in the study.

Key Words: 1st General Inspectorates, General Gendarmerie Command Intelligence, Public Order, Security

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte dönem hükümetlerinin Güneydoğu'ya yönelik idari politikalarında değişiklik yaşanmıştır. Bu politikaların belirlenmesinde güvenlik sorunları en önemli unsur kabul edilmekte, bir yönüyle de devlet-toplum ilişkilerinin düzenlenmesine farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Hedefe, taşranın gündelik sorunlarına tek elden çözüm üretebilecek Umumi Müfettişlikler aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmıştır (Bulut, 2015, s.90-92). Kamu düzenini ve asayişini sağlayarak sorumluluk sahasındaki bölgeyi geliştirmek üzere örgütlenen Umumi Müfettişliklerin alt yapısı, 1921 Teşkilat- Esasiye Kanunu'nda oluşturulmuştur. Kanunun 22. Maddesinde, vilayetlerin ekonomik ve sosyal ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik umumi müfettişlik kıtalarının kurulacağı belirtilmiştir (Genç Yılmaz, 2013, ss.43-45). 23. maddesinde ise Umumi Müfettişlik mntıklarının asayişinin temin edilmesi ve bu mntıklardaki vilayetlerin ortak işlerinin uyum içerisinde tanzim edilmesi görevi müfettişliklere verilmiştir (1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu anayasa.gen.tr; Koçak, 2003, ss.36-37).

Umumi Müfettişliklerin resmî kuruluş tarihi 25 Haziran 1927'dir. Cumhuriyet Dönemi idari teşkilatlanmada önemli bir yere sahip Müfettişlikler, 1164 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Birden çok vilayeti ilgilendiren ortak problemlere yönelik icra edeceği faaliyetler için Umumi Müfettişliklere ayrı bir bütçe ayrılmıştır. Dâhiliye Vekâletine bağlı olarak kuruldukları bölgelerde asayiş ve düzeni sağlamak ve yine bu bölgelerde kanunların yürütülmesini takip etmekle sorumlu tutulmuşlardır (*Kanunlar Dergisi*, Cilt:5, s.584)¹.

Umumi Müfettişliklerin ilki, Diyarbakır merkez olmak üzere Elazığ, Urfa, Van, Bitlis, Hakkâri, Siirt ve Mardin vilayetlerinde I. Umumi Müfettişlik adıyla teşkil edilmiştir (Koca, 1998, s.211; Akgül, 2018, s.513). 13 Şubat 1929 tarihinde Beyazıt vilayeti, Müfettişlik bölgesine dâhil edilmiş; böylelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde vuku bulan olaylar hükümetin taşradaki idari mekanizması

¹ TBMM'de Umumi Müfettişliklerin kurulmasına ilişkin hazırlanan Kanun Tasarısı'nda kuruluş gerekçeleri şöyle ifade edilmiştir: "Bugün hâlâ mevcut altmış üç vilâyetimiz genel olarak incelendiği takdirde bu vilâyetlerin iktisadî, içtimaî ve coğrafi olarak birbiriyile benzer yönleri bulunur. Bu vilâyetlerin birtakım mntıklara bölünmesi ve bu mntıkları teşkil eden vilâyetler arasında da ortaklaşa bir takım faydaların olduğu ortaya çıktı. İşte işbu müşterek menfaat ve ihtiyaçları mahallerinde görüp gerekli inceleme yapıldıktan sonra bunların temin ve tanzimi hususunda nazım olmak gerekir. Aynı zamanda vilâyâtı da sıkı bir teftiş ve mürâkabe altında bulundurarak ihtiyacât-ı idariyenin lüzum gösterdiği hususâtı icra etmek üzere Umumi Müfettişlik teşkilâtının icrası yönünde lüzum layihâ-i kanuniye takdim kıldı, TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, XXXIII, s. 682-683.

Umumi Müfettişlikler kanalıyla denetlenmeye başlanmıştır (BCA, 27.70.7; BCA, 2.15.20).

Umumi Müfettişlikler, bölgedeki gelişmeler hakkında hazırladıkları raporları merkeze göndererek merkezin her konu hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamışlardır. Hazırlanan raporlar bir taraftan devletin sosyal, ekonomik ve kültürel alanda işleyip işlemediği noktaları tespit etmekte; öte yandan toplumun beklenti ve isteklerini ortaya koymaktadır. Devlet, böylece bölgede kamu hizmetlerinin aksamadan yürümesini sağlayarak iç denetim mekanizmasını Umumi Müfettişlikler vasıtasıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır (Bulut, 2015, ss.101-103).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 1927 yılında kurulan I. Umumi Müfettişliğinin sorumlu olduğu bölgede güvenlik ve asayişi sağlamaya yönelik çalışmalarını değerlendirmektir. Söz konusu çalışmalar, 1932 yılı çerçevesinde ele alınıp değerlendirilirken Müfettişliğin jandarma birlikleri ile iş birliğine dikkat çekilecektir. Böylelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde güvenliğin sağlanması noktasında merkez ve taşra mekanizmalarının koordineli ve uyumlu çalışmaları ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada tarihsel doküman yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığından elde edilen 1932 tarihli istihbarat raporu incelenmiştir. Rapor, I. Umumi Müfettişliğinin sorumluluk sahasında olan *Elazığ, Urfa, Van, Bitlis, Hakkâri, Siirt ve Mardin Beyazıt* vilayetlerinde meydana gelen çeşitli suçlara ilişkin sayısal veriler sunmaktadır. Bu veriler, suç türlerine göre ele alınıp vilayetler arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Dahası bu veriler doğrultusunda başta Suriye sınırı olmak üzere meydana gelen asayişsizliği engelleme çalışmalarının ulaştığı sonuç niceliksel olarak ortaya koyulmuştur.

1. ASAYİŞ VE GÜVENLİĞİN SAĞLANMASINDA UMUMİ MÜFETTİŞLİKLER VE JANDARMA BİRLİKLERİNİN İŞ BİRLİĞİ

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda Umumi Müfettişliklerin kuruluşuna ilişkin hükümler yer almıştır. Bu doğrultuda hazırlanan 5 Ekim 1921 tarihli *Müfettiş-i Umumilik Kanun Tasarısı* meclise sunulmuş, meclisteki uzun tartışmalar sonucu Müfettişliklerin kurulması askıya alınmıştır. Tasarıda Müfettişliklerin görevleri; asayiş ve güvenliği sağlamak, kanun ve nizamların uygulanmasını takip etmek, idari

makamları denetlemek üzere sıralanmıştır. Müfettişlikler görevlerini yerine getirirken özellikle de sorumluluk sahasındaki bölgede asayiş temin etmek üzere jandarma kuvvetlerini dağıtma ve yerleştirme yetkisine sahip olacağı ve jandarma kumandanına emir verebileceği ve 100 kişiden oluşan beş bölük jandarma kuvvetini birlikte görev yapmak üzere yanlarında bulundurabilme yetkisi ile donatılmıştır. Ancak 1921 Anayasası'nda kuruluşa ilişkin esaslar açıkça yer almasına rağmen Umumi Müfettişliklerin kurulması hemen mümkün olmamıştır. Kuruluşa zemin hazırlayan gelişme Doğu Anadolu'da patlak veren Şeyh Sait İsyanı'dır. İsyanla birlikte ilan edilen sıkıyönetimin sona ermesinin bölgede oluşturacağı emniyetsiz ortama meydan vermemek üzere Müfettişliklerin kuruluşuna ihtiyaç duyulmuş; 1164 sayılı Umumi Müfettişliklerin Teşkiline Dair Kanun ile taşranın denetim mekanizmaları için ilk adım atılmıştır (Yalman, 1970, ss.995-996).

27 Kasım 1927 tarihinde yürürlüğe giren Umumi Müfettişliklerin görev ve yetkilerini belirtir Kararname'de görevler şöyle belirlenmiştir: asayiş ve güvenliğin temini için ilgili birimlerle iş birliği yapmak, kanun uygulanmasını olarak takip ve kontrol etmek, hâkimlerle ilgili şikâyetleri Adliye Vekâleti'ne bildirmek, sorumluluk bölgesindeki mahkemelerde asayiş ve emniyet açısından sakıncalı gördüğü davaların naklini gerçekleştirmek için Adliye Vekâleti'ne müracaatta bulunmak, sorumlu olduğu bölgenin ekonomik, sıhhi, sosyal, kültürel, medeni ihtiyaçları karşılamak, bölgesindeki vatandaşların şahsi haklarının emniyetini ve korunmasını sağlamak, halkın iskân ve rahatını, köylü ve çiftçilerin toprak sahibi olmalarını sağlamak, vali ve memurlardan hizmetleri ve memuriyetlerinde kalmalarını asayişçe sakıncalı gördüklerini işten el çektirmek, bölgesindeki müfettiş ve memurları göstereceği istikametler dâhilinde vazife ve faaliyete sevk etmek (Bulut, 2015, ss.98-99). Kararname'de ayrıca Umumi Müfettişliklerin, polis ve jandarma kıtaatı gibi mıntika dâhilindeki silahlı asker kuvvetlerini icra kuvveti olarak istihdam edebilme ve güvenlik güçlerinin yetersiz olması halinde Dâhiliye Vekâleti'ne başvurarak en yakın bölgelerden jandarma ve asker temin edebilme yetkisinin olacağı da belirtilmiştir (Koca, 1998, ss.205-207;BCA, 30.18.1.1/26.64.7). Aynı Kararname'de yer alan Umumi Müfettişlik Teşkilatına ilişkin maddede; umumi müfettiş, başmüşavir, müşavir, ordu subayı, jandarma subayları ve inzibat memurları, şube müdürü ve memur kadroları yer almıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1927, ss.682-687).

Umumi Müfettişliklerin sorumluluk bölgesi dâhilindeki vilayetlerde asayiş ve güvenliğin sağlanmasında 960 kişiye bir jandarma görevlendirilmiştir. Bu vilayetlerde bulunan karakol sayısı ise 2.193'tür (Umumi Müfettişler Toplantı Tutanaqları-1936, 2010, ss.31-32). Umumi Müfettişliklerin kurulmasıyla birlikte

jandarma birlikleri, aşiret tarafından çıkarılan isyanlarının bastırılmasında aktif rol almaya başlamıştır. I. Umumi Müfettişlik bölgesinde çıkan isyanlarda jandarma birlikleri tarafından birçok silah yakalanmıştır.1928-1932 yılları arasında jandarma birlikleri tarafından 22.949 silah ele geçirilmiştir. Bu gelişmeye ek olarak Müfettişliğin sorumluluk bölgesindeki vilayetlerde birçok eşkıya yakalanmıştır (BCA, 128.923.6.31).

I.Umumi Müfettişliği, Güneydoğu sınırında meydana gelen ihlalleri ve çeşitli meyarlarda propagandaları yerinde tespit üzere bölgeyi sık sık ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerin birinde sınırda yaşayan köylülerle aşiretlerin Cumhuriyet hükümetine karşı bağlılığı Fransız ve Hoybun Cemiyetini rahatsız etmiş ve güney sınırındaki bu düzeni bozmak üzere harekete geçtikleri görülmüştür. Ancak Müfettişlik, yapmış olduğu ziyarette vaktiyle hükümet tarafından halka dağıtılan silahların muayenelerinin yapıldığı dolayısıyla da güneyde vuku bulan tecavüzlerde bu silahların kullanılmadığını tespit etmiştir (BCA, 262.768.16).

Umumi Müfettişlik mntikasındaki jandarma subaylarının üç seneden on seneye kadar aynı bölgede kalmalarından dolayı bazı sakıncalar doğmuştur. Bunların başında aldıkları ağır görevler sebebiyle yıpranmış oldukları dolayısıyla da bir müddet sonra sorumluluklarını ciddiyetle yerine getirmedikleri görülmüştür. Bir diğer sakınca, görevde buldukları bölgelerdeki aşirete mensup kadınlarla evlilik bağı kurmaları sebebiyle aşiretlerin karıştığı türlü suçlardan dolayı olarak mesul tutulmaları ve hatta resmi vazifelerini bu suçlara alet ederek ciddi vakaların meydana gelmesine sebep olmalarıdır. Bu sakıncalardan dolayı sayısı 130'dan fazla olmayan jandarma subaylarının yer değiştirmesinin zorunlu olmasına ve bundan sonra görev alacak jandarma kadrosunun da üç seneden fazla bölgede kalmamasının uygun olacağı kararına varılmıştır (BCA, 69.454.36). I.Umumi Müfettişlik bölgesindeki askerî kıtaat kadrolarının azaltılmaması hususu üzerinde önemle duran Müfettişlik, 1929 yılında, seyyar jandarma alayları ile piyade seyyar jandarma alayının asayişin temin edilmesinde üzerlerine aldıkları ağır vazife dolayısıyla Dâhiliye Vekâletince kendilerine 5000 liraya kadar avans verilmesi kararlaştırılmıştır (BCA, 4.36.6).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da meydana gelen isyanların bastırılmasında I. Umumi Müfettişliğin üstlendiği sorumluluk ve bölgedeki yetkili birimlerle sağlanan organizasyon ile başarılı sonuçlar alınacak faaliyetlere imza atılmıştır. 1925 yılındaki Şeyh Sait isyanı sonrasında birçok bölgede çeşitli mahiyetlerde isyanlar baş göstermiştir. Etkileri uzun yıllar devam eden bu isyanların bastırılmasında 1930'lu yılların başına kadar sadece askerî birlikler kullanılmıştır. Umumi Müfettişliklerin sorumluluk alanındaki bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik

yönden geliştirilmesi için uygulamaya konulacak stratejilerin belirlenmesi için Umumi Müfettişler Konferansı düzenlenmiştir. Konferanslarda mıntıkların asayiş için yürütülecek çalışmalar için belirlenen plan; bölgedeki hadiseler, hadiselerin sebepleri, alınacak tedbirler, Jandarma, Polis Teşkilatlarının ve Mahallî Teşkilatların iş birliği ve istihbarat hizmetleri başlığı altında oluşturulmuştur. Program, Jandarma Teşkilatı'na kaçakçılık ve sınırlarda meydana gelen hadiseler ve alınacak önlemler konusunda da ihtiyaç duymuştur. Bu noktada Umumi Müfettişliğin gerek bölge halkı ile kolay irtibat sağlanması gerekse hadiselere ilişkin istihbarat hizmetlerinin alınması noktasında jandarma birlikleri ile iş birliği içinde olmuştur. Örneğin; 1925-1937 yılları arasında devam eden Sason isyanı hemen bastırılmamış olsa da bölgedeki emniyetin sağlanmasında jandarmanın büyük katkıları olmuştur (Umumi Müfettişler Konferansı, 1937, s.52).

Umumi Müfettişler tarafından 11 Aralık 1936 tarihinde düzenlenen toplantıda; Jandarma Genel Komutanı Naci Tınaz, teşkilatın durumu hakkında izahlarda bulunmuş, Umumi Müfettişlik bölgelerinde 290 nüfusa bir jandarmanın düştüğünü, Bununla birlikte jandarma birliklerinin dağılımında Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ayrı bir önem verilmesi gerektiği, bu bölgelerde silah bakımından takviyeye ihtiyaç olduğu, jandarmaya ayrılan bütçenin iyileştirilmesi gerektiği hususları üzerinde durmuştur. Tınaz'ın bu izahatları toplantıya katılan Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya tarafından da desteklenerek halk ile direkt ilişkiler kurması dolayısıyla da birçok sorunun çözülmesinde anahtar rol oynayan jandarmanın daha iyi koşullarda görevini icra etmesine imkân sağlanması noktasında katılımcıları ortak noktada buluşturmuştur. (Umumi Müfettişler Konferansı, 1937, ss.51-52). Umumi Müfettişler Konferansı'nda tartışmaya sunulan jandarma birliklerinin iyileştirilmesi konusunda varılan sonuç ise bölgeye asayiş ve güvenliğe yönelik çalışmalar yürütecek yeterli sayıda personel temin edilmesi ve bu personelin eğitimine önem verilmesi, personele sağlanacak araç-gereç ve silah sayısında ideal seviyeye ulaşılmasıdır. Ayrıca jandarma birliklerinin iyileştirilmesi hususunda varılan bir diğer sonuç da görevde bulunduğu bölgede vergi tahsilatı, şahit celbi ve adli işlemlere dair tebligatların bildirilmesi gibi halk ile yapacağı adli ve idari temasların jandarmadan alınmasının yerinde bir karar olacağı yönündedir (Umumi Müfettişler Konferansı, 1937, s.36).

1930'lu yılların ortalarında Umumi Müfettişlerin görev yaptığı bölgelerde çıkan isyan sayısında azalma gözlemlenmiştir. Özellikle 1937-1938 yılları arasında yaşanan Dersim olaylarında jandarma birlikleri isyanı kontrol altına almıştır. Bölge halkının can ve mal güvenliğini sağlamak üzere özellikle de sınır bölgelerinde görev

yapan jandarma birlikleri büyük fedakârlıklar göstermiş, sınır karakollarında görev yapan jandarmalar arasında hayatlarını kaybedenler olmuştur. Ayrıca bazı aşiretlerin jandarma elbisesi giymiş üyelerinin işlediği başta cinayet ve gasp olmak üzere jandarmanın yetki ve sorumlulukları bakımından daha tedbirli olmasını gerektirmiş, jandarmanın bu ihlalleri önleyebilmesi için araç-gereç vesair donanım bakımından daha güçlü bir konumda olması zorunluluğu doğmuştur (Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936, 2010, ss.42-43). Bu ihtiyacın karşılanmasıyla jandarmaların sınır ihlallerini önleyebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla haberleşme ve devriye hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve jandarma birliklerinin donanım bakımından güçlendirilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur (Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936, 2010, s.43).

2. 1932 YILI İSTİHBARAT RAPORU VE ASAYİŞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

I. Umumi Müfettişlik tarafından hazırlanan 1932 yılına ait rapor şu başlıklar altında şekillenmiştir: Rusya, İran, Suriye sınırları ve sınırlarda meydana gelen olaylar, IX. Kolordu'nun Ağrı'da gerçekleştirmiş olduğu icraatlar, silah toplama harekâtları, vilayetlerdeki asayişin sağlanması ve çetecilik faaliyetlerinin son bulmasına yönelik girişimler. Raporda ayrıca I. Umumi Müfettişlik bölgesinde işlenen suçlara ilişkin sayısal detaylar da bulunmaktadır. Bölgede emniyet ve asayişi bozan suçlar ise raporda şöyle tasniflenmiştir: cinayet, köy basma, ev basma, soygun, hırsızlık, kız kaçırma, sınır tecavüzü, gasp, hayvan gaspı, ev yakmak ve istasyon baskını (BCA, 128.923.4).

1932 yılına ait asayiş raporunda Rusya sınırında yoğun olan Ermeni nüfusuna rağmen emniyeti ve asayişi bozacak vakalara sıklıkla rastlanmadığı belirtilmektedir. Rusya sınırlarında meydana gelen olayların komünizm propagandası ve Rus yönetiminden memnun olmayanların Türkiye'ye sığınmasından doğan uyuşmazlıklardan ibaret olduğunun altı çizilmektedir. Raporda; Türkiye-Rusya sınırına hâkim olan bu sükûnetin, hükümetin Rusya ile temin etmeye çalıştığı iyi ilişkilerin neticesi olduğu belirtilmektedir (BCA, 69.457.14). Türkiye'nin 1932'de Milletler Cemiyetine üye olmasından hemen sonra Başbakan İsmet İnönü, Rusya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretin temel sebeplerinden biri Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yönelik nasıl bir dış siyaset yürüttüğünü yerinde tespit etmektir. Hem Rusya hem de Türkiye, sadece siyasi meselelerde de değil askerî ve ekonomik açıdan da iyi ilişkilerin tesis edileceğinin garantisini vermiştir (Müezzinoğlu, 2018, ss.252-259). Dolayısıyla 1932 yılına ait bu raporda, Türkiye- Rusya sınırında herhangi bir gerginliğin olmadığına altı çizilmektedir.

1932 yılında Suriye sınırında birçok karışıklık meydana gelmiştir. Yağmalama olayları sınırlarda karışıklığa sebep olan önemli meselelerin başında yer almıştır. Aynı yıl içerisinde Suriye’de Cumhuriyet idaresi kurulmuş yapılan seçimler sırasında Vataniler ile Fransızlar arasında kanlı mücadeleler meydana gelmiş ve birçok kimse hayatını kaybetmiştir. Halep ve Şam başta olmak üzere Suriye’nin birçok şehrinde çarşılar günlerce kapalı kalmıştır. Şehirlerde devriye gezen Fransız askerî kuvvetleri ile polisleri üzerine de Vataniler tarafından ateş edilmiştir. Bu çatışmaların altında yatan ana sebep Suriyelilerin, Fransızların şehri terk etmelerini istemeleridir. Fransızlar ile Suriyeli yerli halk arasında bu anlaşmazlık sürerken Fransızların Türkiye sınırlarındaki köyleri Ermenilere tahsis etmeye bununla birlikte El Cezire bölgesinde bir Kürt-Ermeni hükümeti teşkil etmeye çalışması, Fransa-Türkiye arasındaki ilişkilerin gergin bir sürece girmesine neden olmuştur. Türkiye ve Fransa arasında gerginliğe sebep olan bir diğer mesele ise Türkiye sınırlarına Nasturileri yerleştirmeleridir (BCA, 69.457.14).

Fransızların Türkiye sınırlarında teşkil ettikleri Ermeni köyleri ise şunlardır: Tezli Semen, Harbetriz, Ayniarus, Aynı İsa, Tiniye, Raka, Sazafrak, Büyük Telburak, Küçük Telburak, Yeniköy ve Telhamidiye’dir. Bu köylerde 605-711 hane olduğu tespit edilmiş olup toplam nüfus 2.805 olarak belirlenmiştir. Bu köyler dışında Kubursuyu üzerinde 600-800 barakalı 3.000 nüfuslu üç köy ile Minas, Telhacip, Turdağ, Hraplaki, Guran ve Karamuk köyleri 500-800 Ermeni nüfusu iskân edilmiştir. Ancak bu gelişmelerin İskân Kanunu’na aykırı görülmesi yurdun birçok yerinde propagandalara sebep olmuştur. 1926’da yürürlüğe giren 885 sayılı Kanun’a göre yurt içerisindeki seyyar aşiretlerle bütün göçbelerin, sıhhi durum sebebiyle nakilleri icap eden köylülerin, dağlık ve ormanlık yerlerde ulaşım vasıtasından mahrum olan köylülerin, münasip ve müsait yerlere iskânı kararlaştırılmıştır. Söz konusu kanunun hükümleri doğrultusunda bazı köylerin münasip merkezler etrafında toplanması, casusluklarından şüphe edilen kişilerin hudutlardan uzaklaştırılması gibi çalışmalar yapılacaktır (TBMM Kanunlar Dergisi, 1926, ss.943-944). Ancak yapılan propagandalar, İskân Kanunu çerçevesinde hayata geçirilmesi, kararlaştırılan uygulamaların aksine bölge halkının imha edileceği yönündedir. Dolayısıyla söz konusu kanun içeriğinin halka anlatılması suretiyle propagandaların izleri silinmeye çalışılmıştır (BCA, 69.457.14).

Suriye sınırında gelişen bu olayları devlet büyüklerine karşı düzenlenen suikast girişimleri takip etmiştir. Özellikle Ermeni çeteleri tarafından tertip edilen suikastlar, asayiş ve huzuru temin etmek üzere görev üstlenen jandarma birlikleri ve bu birliklerin iş birliği içerisinde olduğu I. Umumi Müfettişlik tarafından bertaraf

edilmiştir. Türkiye sınırlarında karışıklık çıkararak bağımsızlık hareketlerine hız kazandırmak isteyen çetelerin Fransızlardan cesaret aldıkları da Müfettişliğin kaleme aldığı raporlarda vurgulanmaktadır. Örneğin; Hasice, Cebeli Abdülaziz ve Sincardağı arasındaki bölgede Fransızlar tarafından yapılan askerî manevralar, Hasice’de inşa ettikleri bir uçak alanı ve Halep’e doğusunda inşa ettikleri uçak depoları söz konusu bölgelerdeki aşiretlere cesaret vermiş; böylelikle Türk sınırları ihlal edilerek iç güvenliğin temini zorlaştırılmak istenmiştir. Fransızların ayrıca Ermenileri polis teşkilatında istihdam etmek yoluyla Türkiye sınırlarında doğan kargaşayı alevlendirmişlerdir (BCA, 69.457.14).

Bağımsız bir Kürt devleti kurabilmek adına Fransızların desteği ile teşkilatlanarak uluslararası alanda dikkat çekmeye çalışan Hoybun Cemiyeti, Türkiye-Suriye sınırında gelişen olayların odağındadır. Cemiyet, Ermeni iş birliği ile Kürtlere okuma, yazma öğretmek; bu sayede bağımsız bir Kürt devleti kurulabilmesi için propagandaları genişletmek amacıyla okullar açmış ve çeşitli yayınlarla propagandaların yayılması için çalışmışlardır. Ayrıca Cemiyet ve iş birliği içerisinde olduğu aşiretlere 15 Fransız tüfeği ve 500 paket fişek verilmek hatta isyancılara Fransız askerî elbiseleri giydirilmek suretiyle sınırlarda isyan çıkarmalarına müsaade edilmiştir. Bölgede artan huzursuzluk askerî makamların özverili çalışmaları sonucu emniyetin tesisi ile sonuçlanmıştır. Ağrı’da aşiret ileri gelenlerinin, Kürt ve Ermeni cemiyetlerin desteği ile yabancı devletlerin vaat ve tesirleri ile başlattıkları akınlar 9. Kolordu tarafından bastırılmıştır. İsyanın liderliğini üstelenen isimler tutuklanmıştır (BCA, 69.457.14).

1932 yılına ait asayiş raporunda İran’da yapılan propagandalardan da bahsedilmektedir. Örneğin; Hoybun Cemiyeti tarafından Ağrı Başkumandanlığına tayin edilen İhsan Nuri, Ağrı’dan İran’a kaçmış ve İran sınırındaki aşiretlerin Türkiye aleyhine kışkırtarak bir isyana liderlik yapmıştır. Ancak bu girişim, başarılı bir sonuç vermemiştir. Taşnak ve Hoybun komiteleri tarafından yapılan propagandalar bertaraf edilmiş ve özellikle Ağrı’da meydana gelen kargaşaya son verilerek bölgede emniyet sağlanmıştır. Hoybun ve Taşnak Cemiyetleri iş birliğinde gerçekleşen bu girişim dışında Fransızlar, Rumiye ve Haftivan şehirlerinde mektep açarak 25 yaşına kadar olan Ermenileri teşkilatlanma hususunda da desteklemişlerdir. Raporda; Hoy, Savuçbulak, Dilman, Rumiye ve Kermansah’ta açılan şubeler, Hoybuncuların İran üzerinden hareket ederek bağımsızlık kazanmak üzere harekete geçiren idari merkezler olarak anılmaktadır (BCA, 69.457.14). İran sınırına ilişkin olarak raporda ele alınan bir diğer sorun Tendürek-Çaldıran-Kazımpaşa hattını geçen eşkiyaların Van’da soygunculuk yaptıklarıdır. Bir diğer

sorun da Hakkari'ye bağlı Gever mıntkasında İran Herki göçerlerinin meralardaki tecavüzleridir. Meralarda vuku bulan olay silah kuvveti ile bertaraf edilmiştir (BCA, 69.457.14).

1932 yılında hazırlanan raporun bir diğer bölümünde Türkiye-Irak arasındaki gerginliğe değinilmektedir. 1932 yılında Irak ve İngiliz kuvvetlerinin yaptıkları askerî harekât, Barzan bölgesinde yaklaşık 1.000 Iraklının Türkiye sınırlarına ilticasına neden olmuştur. Türkiye aleyhine bu faaliyetler Nasturiler üzerinden yürütülmüştür. Nasturilerin bu yolla Hakkâri ve civarında bir komite teşkil ederek bölgeyi ele geçireceklerine ilişkin haberler de raporlarda mevcuttur. İngiliz destekli bu harekât karşılığında Nasturilerin Revandiz, Akre, Duhok, Zahu ve İmadiye ahalisinin yaşadıkları yerlere yerleştirileceği raporlardan elde edilen bilgiler arasındadır. Barzan kafilesi Irak'a iade edilmesiyle Türkiye-Irak sınır ilişkilerinin düzeleceği umut edilse de Irak sınırında huzur ve asayişin tam olarak sağlanması imkân dâhilinde görülmemiştir (BCA, 69.457.14).

I.Umumi Müfettişliğinin görev icra ettiği bölge Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da gelişen olayları konu alan 1932 yılına ait istihbarat raporunda; dini propagandaların yapıldığı, bunların başında ezanın Türkçe okunmasının toplum içerisinde huzursuzluğa neden olduğu yönünde bilgiye ulaşılmaktadır. Ancak muhalif hocalarla yapılan görüşmeler neticesinde ezanın Türkçe okunmasından memnun oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca Hakkâri'de Kürtçe mevhit okuyanlar adliyyeye teslim edilmiştir (BCA, 69.457.14).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da asayiş ve emniyetin teftişi ile sorumlu bulunan I. Umumi Müfettişliği, 1932 yılında hazırladığı rapora Ağrı'da yürütülen çete ve aşiret reislerinin silahtan arındırma çalışmalarını da yansıtmıştır. 1931 yılında İran'dan kaçarak usulsüz bir şekilde Ağrı'ya yerleşme teşebbüsünde bulunanlara karşı IX. Kolordu tarafından başlatılan temizleme harekâtı, çetin iklim şartlarına rağmen başarılı sonuçlar vermiştir. 1932 Ağustos'una kadar süren harekâta çete reislerinin birçoğu ölü olarak ele geçirilmiştir. Aynı harekâta 574 silah ile 16 sığınmacı, 25 ölü, 9 yaralı ve 47'si sağ olmak üzere 97 kişi ele geçirilerek bölgede emniyet temin edilmiştir. Ayrıca Ağrı'da 6.000 kişinin sınır dışı edilerek bölgenin sükûneti sağlanmıştır. Ancak raporda, bu kitlenin silahlandırılarak sınır dışı edilmediğini; dolayısıyla bölgede esaslı bir emniyetin henüz sağlanamadığının altı önemle çizilmiştir (BCA, 69.457.14).

Sınırlarda bulunan vilayetlerde 26 Ocak 1931 tarihi itibariyle başlatılan silah toplama harekâtı, özellikle kuraklık sebebiyle güneyde barınamayan Millî Aşiret ve

mensuplarının kuzeye yerleşmek üzere harekete geçmeleri ve hareketleri esnasında jandarma birliklerinden kat kat fazla olan 3.000 silahını da yanlarında götürmek istemeleri, IX. Kolordu'yu bunları sınır dışı etmek üzere askerî harekâta sevk etmiştir. Karacadağ'dan başlayarak Urfa, Diyarbakır ve Mardin vilayetlerinin bir kısmı taranmış ve 7.150 silah,26 bomba toplanmıştır. Ancak raporda Van'daki Jandarma alayının sayıca azlığı nedeniyle bölgedeki silah toplama harekâtı ertelenmek zorunda kalındığı da yer almaktadır. Bu yetersizliğe rağmen Van ve Muş yolları için tehlike arz eden Sason, Beşiri ve Kup bölgesinin silahtan arındırılması girişimleri başarılı sonuçlar vermiştir. Harekâta 1.754 silah ele geçirilmiştir. Bu başarıda IX. Kolordu Komutanlığının tedbir ve sevk idarelerinde göstermiş olduğu disiplinin rolü büyüktür. Umumi Müfettişliğin yürütmüş olduğu özverili çalışma programı sayesinde ise halkın devlete olan güveni artmıştır. 1932 yılında 669'u Diyarbakır'da, 1.800'ü Mardin'de, 5.830'u Urfa'da, 96'sı Elazığ'da, 636'sı Siirt'te, 996'sı Muş'ta, 33'ü Beyazıt'ta ve 98'i Hakkâri'de olmak üzere toplam 13.120 silah ele geçirilmiştir (BCA, 69.457.14).

1932 yılında hazırlanan raporun bir diğer başlığı altında, I. Umumi Müfettişliğin sorumluluk sahasında olan vilayetlerdeki asayişsizlik ve çetelerin faaliyetlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Rapor her bir vilayeti ayrı ayrı ele almaktadır. Söz konusu yıl içerisinde meydana gelen olaylar aşağıdaki gibidir: (BCA, 69.457.14).

Diyarbakır'da; bir adi suç ile 80 cinayet, 92 dolandırıcılık, iki zabite hakaret, iki kadın oynatma, 19 silah teşhiri, üç yangın, beş hırsızlık, beş yankesicilik, iki hükümete suistimal, bir çocuk düşürme, bir zimmete para geçirme, 45 hükümet emirlerine muhalefet, dört tecavüz, altı soygun, bir eve girme, iki casusluk, 15 kumar, 34 haydutluk, 36 gasp, 30 kız kaçırma suçu işlenmiştir. Tüm bu vakalarda adı geçen 810 failden 716'sı tutuklanmıştır. Olaylar sırasında dört jandarmanın da şehit edildiği rapordaki ayrıntılara yansımıştır.

Urfa'da genel olarak hayvan gaspı üzerinde durulan raporda vakaların daha çok Harran'da meydana geldiği, Fransızlardan destek alan çetelerce gerçekleşen 500 koyunun gasp edildiği bildirilmektedir. Hayvanların iadesi için Harran kaymakamı ile Fransız zabıtlar arasında görüşme gerçekleşmiş olsa da bir neticeye varılamamıştır. Urfa vilayeti dâhilinde ele geçirilen silah sayısı ise 5.830'dur. Diğer vilayetlere göre fazla olan silah sayısının Millî Aşiret reisi ve mensuplarının saklanmak üzere bölgeye gelmelerinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bununla birlikte Urfa'da 31 cinayet, 33 dolandırıcılık, 39 hırsızlık, beş darp, iki silah teşhiri, dört kız kaçırma, dört zaptiyeye hakaret, 25 gasp, dört tecavüz, üç çeşitli türden

sahtekârlık, 36 çeşitli türden suç, iki yankesicilik, iki yangın çıkarma suçu işlenmiştir. Olaylara karışan 345 failden 298'i yakalanmıştır.

Bayezıt'ta 1931 ve 1932 yılları içerisinde gerçekleştirilen silah toplama harekâtları sonucu hemen hemen sakin bir yıl geçmiştir. Ancak sükûneti temin esnasında görevli olan iki atlı jandarma ile sekiz kişilik çete arasındaki çatışmada jandarmalar hafif yara almış ve atlar ise eşkıyaların eline geçmiştir. Kayıp ve yaralanmalara rağmen vilayet çetelerden temizlenmiştir. Beyazıt'ta 1932 yılı içerisinde meydana gelen vakalar ise raporda şu sayılar ile ifade edilmiştir: sekiz cinayet, 45 fitne, 36 darp, 10 kız kaçırma, 31 hırsızlık, üç hayvan hırsızlığı, dört soygun, altı hükümet emirlerine muhalefet, üç zaptiyeye hakaret, bir ölüme sebebiyet, üç tehdit, iki casusluk, bir rüşvet ve bir tecavüz. Meydana gelen bu vakaların 335 failinden 282'si yakalanmıştır.

Van'da yoğun olarak çetecilik faaliyetlerine rastlanmaktadır. Bazı çete reisleri de siyasi emellerle vilayette kargaşaya sebep olmuşlardır. İran'dan Türkiye sınırlarına giren ve Hoybuncular tarafından desteklenen çeteciler ile jandarmalar arasında meydana gelen çatışmada bir jandarma ve bir korucu şehit olmuş ve üçü de yaralanmıştır. 1932 yılının Ağustos ayında Ahlat yolu üzerinde 20 eşkıya ile karşı karşıya gelen iki jandarmadan biri ağır surette yaralanmış ve her iki jandarmanın silahları eşkıya eline geçmiştir. Bu gelişmeler üzerine olayın vuku bulduğu güzergâha bir askerî müfreze ile Ahlat Jandarması takibe gönderilmiştir. Nemrut dağında çete ile çıkan çatışmada Ahlat Jandarma Komutanı ile üç asker ve iki jandarma yaralanmış, altı asker ve beş jandarma şehit düşmüştür. Eşkıyalardan 10'u ölü ve ikisi yaralı olarak yakalanmıştır. Meydana gelen olaylarda, 1925 yılında patlak veren Şeyh Sait isyanının izlerine rastlanmaktadır. Vilayet genelinde işlenen suçlar ise raporda şu şekilde belirtilmiştir: 16 gasp, yedi kız kaçırma, üç silah teşhiri, 35 hırsızlık, bir hayvan hırsızlığı, 17 fitne, 16 darp, 33 hükümet emirlerine muhalefet, 25 kaçakçılık, iki zabıtaya hakaret, bir yankesicilik, bir yangın, 21 cinayet, bir zehirleme, iki bekâret bozma, iki ırza tecavüz, iki silah kaçakçılığı, bir tecavüz, dört haneye tecavüz, altı silahlı çatışma, bir çeşitli türden suç ve iki kundakçılık. Bu suçlara ait toplam 325 failden 142'si yakalanmıştır.

Hakkari'de 1932 yılında çete faaliyetlerine rastlanmamakla birlikte önceki yıllar jandarmaları katleden çeteler ile mücadele devam etmiştir. Ayrıca İran göçerleri tarafından vilayetteki meralardan 400 koyun ve 14 atın gasp edildiği belirtilmektedir.

Mardin'de genel olarak sınırları ihlal eden çetelerin bahsi geçmektedir. Raporda ayrıca eşkıyaların Cizre'nin bazı köylerindeki karakollara saldırıda bulunduğu

bildirilmektedir. Diğer vilayetlerde olduğu gibi burada da hayvan gaspına sıkça rastlanmakta ve Fransızların desteğini alarak 500 koyunun gasp edildiğine ilişkin bir bilgi mevcuttur. Sınır ihlallerinin ise yaz aylarında gerçekleştiği bildirilen raporda; Suriye’de kuraklığın artması ile birlikte aşiretlerin otlaksızlıktan Türkiye sınırlarını aştıkları belirtilmektedir. Cizre’nin Vizal köyünde meydana gelen hayvan gaspı sorunu ise Fransızlarla yapılan görüşmelere rağmen çözülememiş, Cizre Jandarma Komutanı bölgeye gönderilmiş ve gasp edilen 157 koyun geri alınmıştır. Bu vakalara ilaveten 33 cinayet, 36 fitne, 18 hırsızlık, iki hayvan hırsızlığı, bir tecavüz, bir diğer suç, 24 hükümet emirlerine muhalefet, iki silah teşhiri, iki haneye tecavüz, bir baskın, dokuz zaptiyeye hakaret, 11 gasp, üç sahtekârlık, bir emniyeti suistimal, 14 darp, iki kız kaçırma, yedi silah açmak, dokuz sınır tecavüzü, 54 kaçakçılık, bir soygun, bir ölüme sebebiyet vermek, bir tehdit, bir yaralanmaya sebep olmak, bir zabtiteye silah atmak, bir diplomasız hekimlik, bir fişek satmak suçu işlenmiştir. Olaylara karışan 391 failden 155’i yakalanmıştır.

Siirt’te asayiş bozan çete, 14 kişilik Ahmedi İskân grubudur. Garzan yakınlarında askerî ve jandarma müfrezeleri tarafından gerçekleşen operasyonda reisi de dâhil olmak üzere çete imha edilmiştir. 1932 yılında Siirt’te 29 cinayet, dört soygun, 30 hırsızlık, üç hayvan hırsızlığı, 52 fitne, 11 yol kesme, iki tecavüz, iki emniyeti suistimal, altı hükümet emirlerine muhalefet, beş zabtiyeye hakaret, bir haneye saldırı, üç sarhoşluk, üç kız kaçırma, bir yankesicilik, iki posta soygunu, bir gasp ve bir ırza saldırı suçu işlenmiştir. 376 vaka failinden 318’i yakalanmıştır.

Elazığ’da meydana gelene çetecilik faaliyetlerinde en çok adı geçen isim Zazaz Hüseyin’dir. Şeyh Sait’in kardeşi ile iş birliği içinde bulunan çete reisi Zazaz, askerî birliklerin silahlı takibinden kaçmayı başarmıştır. Ancak çok geçmeden Çapakçur sabit ve üçüncü seyyar süvari jandarmalarından oluşan birlik, Palu’nun Geran köyünde isyancı Zazaz’ı ele geçirmiştir. Ancak çatışmada üç jandarma şehit düşmüş ve iki jandarma da yaralanmıştır. Elazığ vilayetinde meydana gelen bir çatışma Bahtiyarlı aşireti ile jandarma arasında meydana gelmiştir. Olayda bir jandarma şehit olmuştur. Van Jandarma Piyade alayının gerçekleştirdiği harekât sonucu evleri tahrip edilen çetecilerin faaliyetleri son bulmamıştır. Yürürlükte olan İskân Kanunu’nun uygulamalarından rahatsız olan bazı aşiret reislerinin artan propagandaları sonucu bölge halkı hükümete karşı kıskırtılmıştır. 1932 yılında Elazığ’da 98 cinayet, 83 fitne, üç silah teşhiri, 56 hırsızlık, bir çocuk düşürme, 10 kız kaçırma, bir ateşe verme 81 gasp, 21 darp, beş köy basma, üç yol kesme, bir askerî birliğe silah atmak, altı zabıtaya hakaret, bir emniyeti suistimal, iki yankesicilik, 63 vesikasız silah taşımak, bir hükümet emirlerine muhalefet, iki

haneye tecavüz, yedi silah atmak ve üç yangın çıkarma suçu işlenmiştir. 879 failden 553'ü yakalanmıştır.

Muş'ta emniyet ve asayiş bozanlar Seyit Han ve çetesidir. Suriye sınırını aşarak Sason'dan Türkiye'ye giren çete, bir taraftan köylerdeki hayvanları gasp ederken diğer taraftan siyasi içeriklere sahip propagandalar yaparak bölgede kargaşaya sebep olmuşlardır. *Muş'ta* Eylül 1932'de askerî ve idari makamlarca gerçekleştirilen harekâta 996 adet silah ele geçirilmiş, çetecilere yataklık yapanlar yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir. Yıllarca disiplinli bir idare ve jandarma komutasından yoksun kalan bölgede halk ile devlet arasındaki bağ zayıflamış; üstelik bazı memurlarında usulsüz hareketlerine şahit olunmuştur. Böyle bir asayişsiz ortamda halk kendi işini kendi görmek üzere silah temin ederek çetecilik faaliyetlerine dahi karışmıştır. Şarka uzanan önemli bir güzergâhta bulunan *Muş* vilayetinin bu durumu bölgenin kuvvetli bir idareye sahip olması mecburiyetini ortaya koymuştur. Bu asayişsiz ve emniyetsiz ortamda *Muş'ta* 59 cinayet, 14 hırsızlık, iki kundakçılık, 45 darp, bir intihar, iki silah teşhiri, 13 kaçakçılık, 12 kız kaçırma, 21 soygunculuk, bir postaya saldırı, 34 fitne, 16 gasp, 11 yol kesmek, altı hayvan hırsızlığı, üç izinsiz eve girmek ve bir hükümet emirlerine muhalefet vakası meydana gelmiştir. Olaylara karşın 285 failden 159'u yakalanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şeyh Sait isyanının hemen ardından başlayarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde uzunca yıllar etkilerini sürdüren isyanlar, bölgenin güvenliğini ve asayişini sağlamak üzere hükümeti yeni bir idari yaklaşıma yöneltmiştir. Bu yaklaşımın hayata geçirilmesi ise Umumi Müfettişliklerin kurulması ve isyan bölgelerinde güvenlik politikalarının Müfettişlikler aracılığıyla yürütülmesi sürecini başlatmıştır.

İsyanların daha çok Doğu ve Güneydoğu'da meydana gelmesi, acil olarak ilk müfettişliğin I. Umumi Müfettişlik adıyla Diyarbakır merkezli kurulmasına zemin hazırlamıştır. Doğu ve Güneydoğu'da baş gösteren çeşitli hadiselerin önlenmesinde I. Umumi Müfettişlik, ilgili mercilerle iş birliği içerisinde olmuştur. Bu mercilerden biri Jandarma Teşkilatıdır. 1927 yılında yürürlüğe giren Umumi Müfettişlik Yönetmeliği'nde de bu iş birliği açıkça belirtilmiştir.

I. Umumi Müfettişlik tarafından hazırlanan raporlarda, asayiş ve güvenlik açısından endişelerin yoğun olduğu bölgelerdeki suçlar tasniflenmiştir. Raporlardaki nicel veriler tasniflenen bu suçların bertaraf edilmesinde ulaşılan başarıyı da ortaya koymuştur. Özellikle aşiretler tarafından işlenen suçlar, Şeyh Sait isyanın uzantısı

olarak kabul edilmiştir. Etnik gerekçeyle işlenen ve bölge asayişinin bozulmasıyla neticelenen suçlar ile ortak sınıra sahip devletler ve Fransa tarafından desteklenerek Türkiye'nin ulus-devlet kimliğinin güçlenmesi engellenmeye çalışılmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu vilayetlerindeki gerek aşiretler gerekse Fransızlar tarafından yapılan propagandalar ise isyanlara işaret eden önemli gelişmeler olarak rapor ayrıntılarında vurgulanmıştır. Propagandalarda temel vurgu bölgedeki Kürt ve Ermenilerin asimile edilmeye çalışıldığıdır. Ayrıca İskân Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren bölgedeki Kürtlerin imha çalışmasının başladığı yönünde asılsız haberler de I. Umumi Müfettişliğin raporlarında yer almıştır.

Ulusal menfaatlerin korunması adına başlatılan suçlara yönelik emniyeti sağlama çalışmalarında jandarma birliklerinin aktif rol oynadığı görülmektedir. 1932 yılında hazırlanan I. Umumi Müfettişlik raporu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki suçları vilayetler bazında ele almış olup cinayet, kaçakçılık, sınır ihlali ve gasp en çok işlenen suç türleridir. Cinayetlere ilişkin sayısal veriler en çok cinayetin Diyarbakır'da işlendiği, Hakkâri'de ise cinayet vakasına rastlanmadığını ortaya koymaktadır. 1932 raporu, Van'da daha çok hırsızlık, sınır ihlali ve hükümet emirlerine muhalefet türünden suçlara girildiğini Hakkâri'de hayvan gaspının yoğun olarak yaşanan suç türü olduğunu ortaya koymaktadır. Mardin'de hayvan gaspı yanında cinayet ve hükümet emirlerine muhalefet etmek gibi suç türlerine rastlanırken Siirt'te cinayet, hırsızlık ve olaya fesat karıştırma türünden suçlar yoğun olarak işlenmiştir. Elazığ ve Muş'ta en çok işlenen suç türünün ise cinayet olduğu görülmektedir.

Gerçekleştirilen askerî harekâtlar ile I. Umumi Müfettişlik bölgesinde meydana gelen suçların büyük bir bölümü önlenmiştir. Vilayetler bazından ele alınıp tasniflenen suçlar, I. Umumi Müfettişliğin ve Umum Jandarma Kumandanlığının taşrada disiplinli çalışmalar yürüttüğü ve bu sayede başarılı sonuçlar elde ettiğine atıf yapmaktadır. Bu harekâtlarda donanım açısından yetersizliklerle görev başında bulunmasına rağmen özverili ve fedakârca hareket eden jandarma sınır karakollarının personeli başarılı sonuçlar elde etmiştir. Bu sonuçlar 1920'lerin sonundan itibaren benimsenen güvenlik politikalarının ihtiyaçlara cevap verecek niteliğe kavuşmaya başladığını ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Anayasa.gen.tr, 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021.
- Akgül Suat. (2018). Birinci Umumi Müfettiş Avni Doğan'ın 1 Aralık 1943 ve 25 Ağustos 1944 Tarihli Raporlarında Jandarmaya Dair Hususlar. İsmail Hakkı Demircioğlu vd (Ed.) Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma kitabı içinde (ss.479-497), Ankara; Berikan Yayınevi.
- Bulut, Engin Çağdaş. (2015). Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 21, 90-103.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 27.70.7.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 2.15.20.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 26.64.7.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 128.923.6.31.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0/ 262.768.16.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 69.454.36.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 4.36.6.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 128.923.4.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 69.457.14.
- Genç Yılmaz, Ayfer. (2013). Devlet Kapasitesi ve Umumi Müfettişlikler Altyapısal İktidarın Yerelde İnşası. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, I(1), 43-65.
- Koca, Hüseyin. (1998). Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları (Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine). Konya: Mikro Yayınları.
- Koçak, Cemil. (2003). Umumi Müfettişlikler (1927-1952). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müezzinoğlu, Ersin. (2018). İsmet Paşa'nın 1932 Sovyet Rusya Ziyareti. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (2), 252-259.
- Resmi Gazete, 5 Aralık 1927, ss. 1-3.
- TBMM Kanunlar Dergisi, Cilt:4, 31.Mayıs 1926, ss.943-944.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, XXXIII, ss. 682–683.

Umumi Müfettişler Konferansı (1937) Ankara: Başvekâlet Matbaası.

Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları-1936 (2010). Haz. B. Varlık, Ankara: Dipnot Yayınları.

Yalman, Ahmet Emin. (1970). Yakın Tarihte Gördüklerim (1922-1971). İstanbul: Rey Yayınları.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 53-76, doi:10.28956/gbd.1010869

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 53-76, doi:10.28956/gbd.1010869

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı

The Function of the Gendarmerie in the Child Protection System and Gendarmerie's Approach to the Victim Child

Yazar(lar) / Writer(s)

Gülçin ORHAN. Dr. Öğr. Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Çankaya, Ankara, Türkiye; gulcinpsy@gmail.com; http://orcid.org/ 0000-0003-3116-9901.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 16.10.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 14.12.2021

Atıf Bilgisi / Citation:

Orhan, G. (2021). Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss.53-76, doi:10.28956/gbd.1010869

ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ İÇERİSİNDE JANDARMANIN İŞLEVİ VE MAĞDUR ÇOCUĞA YAKLAŞIMI*

ÖZ

Dünya çapında yüzyıllardır var olan bir sorun olan çocuğun ihmali ve istismarı olgusu için disiplinler arası bir yaklaşım gereklidir. Jandarma güçleri, görevi itibariyle suça sürüklenmiş ve suç mağduru olan çocuklarla karşılaşan ve onların yüksek yararına hizmetler sunan kurum paydaşlarından biridir. Bu çalışma ile çocuk koruma sistemi içerisinde ikincil mağduriyetlerin önüne geçmede kolluk gücünün işlevi ve çocuğun yüksek yararı bakımından mağdur çocuğa uygun yaklaşım tarzı konusunda okuyucuya bilgi sunulması amaçlanmıştır. Bu çalışma kapsamında, öncelikle İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde hizmet sunan Jandarma güçlerinin kötü muameleyle maruz kalmış olan çocuğa karşı yetki, görev ve sorumluluğu; ardından mağdur çocuğun ikincil mağduriyetine engel olmada uygun yaklaşım tarzı ele alınmıştır. Bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesinin özendirilmesi, çocuğu incitmeden gerekli müdahaleyi sağlayabilen, bünyesinde çocuğa destek veren uzmanların bulunduğu bir ihbar mekanizmasının oluşturulması, istismar bildirimi sonrasında çocukların çocuk izlem merkezine veya kolluğun çocuk birimlerine yönlendirilirken ya da kolluğun çocuk birimlerinde çocukla ilk görüşme gerçekleştirilirken çocuğun yalnızca kollukla karşılaşmamasına (yönlendirmelere ve görüşmelere sosyal çalışma görevlileri gibi meslek elemanlarının da eşlik etmesine) özen gösterilmesi, kolluğun çocuk birimlerinin sayısının artırılması ve bu merkezlerin ihtiyacı olacak araçların ve yeterli personel istihdamının sağlanması, ilgili yazın ışığında önerilen hususlardan olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İstismar, Çocuk, Jandarma, Yaklaşım, Suç Mağduru.

THE FUNCTION OF THE GENDARMERIE IN THE CHILD PROTECTION SYSTEM AND GENDARMERIE'S APPROACH TO THE VICTIM CHILD*

ABSTRACT

A multidisciplinary approach is required to the phenomenon of child neglect and abuse, which has been a problem for centuries in the world. Gendarmerie forces are also one of the stakeholders that encounter children who are victims of crime and delinquency, and provide services for their best interests. This study aims to provide information to the reader about the function of law enforcement in preventing secondary victimization within the child protection system and the correct approach to the child victim. Within the scope of this study, firstly, the powers, duties and responsibilities of gendarmerie forces of the Gendarmerie General Command of the Ministry of towards the child who has been subjected to ill-treatment; then, the appropriate approach to prevent the secondary victimization of the child victim are discussed. The points suggested in the light of this study are summarized below: encouraging the fulfillment of the notification obligation, establishing a whistleblowing mechanism, which includes experts who can provide the necessary intervention without hurting the child, and who support the child, after the abuse report, when the children are directed to the child monitoring center or the child units, or when the child is interviewed for the first time in the child units of the law enforcement, care should be taken that the child does not meet only with the law enforcement staff (professional staff such as social workers accompany the referrals and interviews), increasing the number of juvenile units of law enforcement, and providing the tools and sufficient personnel to be needed by these centers.

Keywords: Abuse, Child, Gendarmerie, Approach, Victim of Crime.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze dek varlığını sürdüren suç olgusu bağlamında korunmaya en muhtaç, kırılgan grup olarak değerlendirilen çocuklar (Topdemir, 2016), yaşamlarının tüm alanlarında istismarla karşı karşıya kalabilmektedir (Erden, 2017, s. 131). Günümüzde çocuğa yönelik şiddetin artması ile suç yaşının oldukça düşmesi, çocuk mağduriyetlerinin ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir (Topdemir, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre 2-4 yaş aralığında yaklaşık 300 milyon çocuk, bakım verenleri tarafından fiziksel cezaya ve/veya psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Ayrıca aynı raporda, her beş kadından ve on üç erkekten birinin, 0-17 yaş aralığında iken cinsel istismara maruz kaldığı belirtilmiştir (WHO, 2020). Türkiye'deki verilere bakıldığında, 2015-2019 yılları arasında güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların içerisinde olduğu olay sayısı 511 bin 247 olarak saptanmıştır. Bu çocukların %46,1'i suç mağduru, %32,9'u suça sürüklenme mağduru olması iddiasıyla, %15,1'inin bilgisine başvurulması ve %3,4'ünün kayıp olması sebebiyle güvenlik birimlerine geldiği ya da getirildiği belirtilmektedir (TÜİK, 2020).

Çocuklar ve aileleri için örseleyici bir yaşantı olan çocuğa yönelik kötü muamele, uzun vadeli olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (WHO, 2020). İstismar mağduru çocuklar yetişkin olduklarında fiziksel, davranışsal, ruhsal problemler ve sağlık problemleri yaşamada yüksek risk grubundadır (Erden, 2017, s. 126; WHO, 2020). Çocuk istismarı yalnızca mağdur çocuğu değil, mağdurun yer aldığı toplumu da dolaylı şekilde etkilemektedir (Topdemir, 2016). Çocuk istismarının sağlık, eğitim ve sosyal sonuçlarının ötesinde ruh sağlığı tedavisi, hastaneye yatış maliyeti ve uzun vadeli sağlık maliyetleri olmak üzere ekonomik etkileri de bulunmaktadır (WHO, 2020).

Çocukların fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin sağlıklı ve akranları ile uyumlu olarak sürdürülebilmesinde sosyal, ekonomik ve psikolojik yönden bazı koşullara gereksinim duyulmaktadır (Bilgin, 2020). Çocukluk çağında gelişimin sağlıklı şekilde sürdürülmesini sekteye uğratan risklere maruz kalma, gelişim üzerinde telafi edilemeyecek etkiler bırakabilmektedir. Örnek vermek gerekirse çocuğun üyesi olduğu aile kurumunun sahip olduğu sosyal ve ekonomik dezavantajlar sebebiyle çocuğun eğitimini tamamlayamaması, çocuğun yalnızca bugününü değil geleceğini de olumsuz şekilde etkileyecektir. Çocuğun gelişimi üzerine olumsuz etkisi olan riskler, tahmin edilebilir hâle geldiği takdirde alınabilecek tedbirler vasıtasıyla engellenebilmektedir. Bu kapsamda çocukların yüksek yararını ön planda tutarak onların esenliklerini destekleyici stratejiler

belirleme, günümüzde pek çok ülke tarafından önemsenen bir konu hâlini almıştır. Çocuğa karşı riskleri olumsuz durumlar gelişmeden önce fark ederek engelleme çabası, çocuk koruma kavramının önemli bir unsurudur. Olumsuz durumları önceden önlemeye yönelik yeterli müdahalenin gerçekleşmemesi hâlinde karşımıza kötü muamele mağduru olmuş çocuklar çıkmaktadır. Çocukların esenliklerini destekleme, yalnızca çocukların risklerden uzak şekilde büyümelerini değil, aynı zamanda gelişimlerine destek olacak çeşitli hizmetlerin nitelik ve nicelik bakımından güçlendirilmesini de kapsamaktadır. İhmal ve istismar öncelikli olmak üzere çocuğun maruz kalabileceği her çeşit riske karşı kapsamlı önleme mekanizmaları oluşturarak çocuğun gelişimine olumsuz etkide bulunabilecek durumları önleme amacıyla riskleri önceden fark edebilen ve gerekli adımları atabilen mekanizmalar oluşturulmaktadır (Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, s. 12). Çocuk koruma hizmetleri, çocuğun bakım verenleri tarafından yerine getirilemeyen gereksinimlerinin belirlenerek çocuğun en uygun düzeyde gelişiminin, bakımının ve korumasının sağlanması ile her çeşit ihmal ve istismardan korunmasını amaçlamaktadır. Türk çocuk koruma sistemi; istismara maruz kaldığı saptanan, istismar kuşkusu sebebiyle bildirimde bulunulan ve risk düzeyi yüksek olan çocuklara odaklanan özelliğe sahiptir (Bilgin, 2020).

Çocukların erişkinlerden farklı olduğu görüşü; çocuk hakları bildirgeleri ve sözleşmeleri desteğiyle evrensel bir boyutta ele alınmış, çocuklara yönelik kurumsal ve yasal düzenlemeler oluşturulmuştur (Karataş, Aslan ve Kılıç, 2019; Öntaş, 2008). Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki düzenlemelerden hareketle, korunma ihtiyaçları nedeniyle çocukların erişkinlerden farklı hükümlere tabi oldukları görülmektedir (Akbulut, 2013). Bu kapsamda suç mağduru, suça sürüklenen, suça tanıklık eden ve birtakım sebeplerle korunma gereksinimi olan çocukların güvenlik güçleriyle teması da erişkinlerden farklı kurallara bağlanmıştır. Kolluğun içerisinde çocuğun gelişimsel özelliklerine ve ihtiyaçlarına hâkim yetkililerin görev aldığı çocuk amirliklerinin kurulması, çağdaş çocukluk paradigması bağlamında günümüzün en önemli gelişmelerinden birisi olmuştur (Karataş vd., 2019). “Çocuk ve Kadın Kısımlı Amirliği” jandarmanın yetki sınırları içerisinde kadın ve çocuğa yönelik şiddet olayları, suça sürüklenen ve korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili görevleri yerine getirmek için İl Jandarma Komutanlıkları himayesinde oluşturulan birimi ifade etmektedir (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Çocuğa yönelik kötü muameleye karşı multidisipliner yaklaşım gereklidir (WHO, 2020). Amirlik bünyesinde de çocuk ve

kadın kısım amiri, psikolog ya da psikolojik danışman, çocuk ve kadın suçları işlem astsubayları görev almaktadır. Ayrıca Çocuk ve Kadın Kısım Amirliğine gelen çocuklarla ilgili işlemler mümkün oldukça sivil kıyafetli ekiple yürütülmektedir (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013).

Sağlık Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren bebek ve çocuk izleminden sorumlu birimlerde görev alanlar ve eğitim kuruluşlarındaki öğretmenler, çocuğa yönelen riski fark etmenin ve önleme basamağının ilk sorumluluğuna sahiptir. Bununla birlikte kolluk güçleri, gençlik, spor ve sosyal hizmet alanında görev alan profesyoneller, çocuğa yönelen riskleri fark etmede ve uygun yönlendirmeleri sağlamada eğitilerek tespit ettikleri risklere yönelik öncelikli yönlendirmeyi gerçekleştirmeden sorumludurlar (Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, s. 14).

Çocuk koruma sisteminde önleme çalışmalarının yetersiz kalması durumunda müdahale sistemleri devreye girmektedir. Bu kapsamda çocuğun sağlık, eğitim, bakım, sosyal yaşam ve barınma gibi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi bağlamında koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirler gündeme gelmektedir. Çocuk mağdura bu hizmetleri sağlamanın doğal bir sonucu olarak da çocuğun yüksek yararına faaliyet gösteren kurum paydaşlarının eş güdüm içerisinde çalışması ve hizmetlerin tek çatı altından takibi gerekli olmaktadır (Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, s. 13).

Adliyede ve karakolda bulunmak; erişkin mağdurlar için bile kaygı verici olabiliyorken yasal süreç ve kavramlara henüz aşına olmayan çocuklar, adli süreçte örselenebilmekte ve ikincil mağduriyet yaşayabilmektedir. Mağduriyet yaşantısı, çocuğun adli süreçte iş birliği tutumunda olmasını engelleyebilmekle birlikte, daha fazla örselenmemek için şikâyette bulunmamayı veya şikâyetinden vazgeçmeyi seçmesine sebep olabilmektedir. Bütüncüllüğü ve devamlılığı olmayan işleyiş yüzünden çocuğun maruz kaldığı istismar yaşantısını farklı kişilere yineleyici şekilde anlatmak durumunda kalması ve süreçteki benzer prosedürlere maruziyet, örseleyici olmaktadır (Tekin-Babuç, 2020). Bir diğer ifadeyle mağdur çocuğun, maruz kaldığı istismar yaşantısı sebebiyle oluşan mağduriyetine ilaveten, adli sürece dâhil olmasının akabinde hizmet almak için etkileşime geçtiği çeşitli kurum ve kuruluşlarda hizmet sunan personelin çocuğa uygun olmayan tutum ve davranışlarda bulunması ve yinelenen sorgulamalar, ikincil mağduriyete yol açabilmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 2; Kök, 2019; Tekin-Babuç, 2020). Adli sistemin kurumsal gerçekliğinin çocuğun gerçekliği ile aynı

olmayışı, ceza adalet sistemi içerisinde çocuk mağdura sunulan hizmetlerde devamlılığı olmayan birey ve işlemler, fiziki şartların yeterli olmayışı, adli sistem aktörleriyle iletişim problemleri, yasal bilgilendirme ve terminoloji sorunu mağdur çocukları ikincil mağduriyete maruz bırakan başkaca problem alanları olarak belirtilebilir. Bu kapsamda çocuğun benzer işlemlere ve adli sistemde görev alan farklı kişilere yineleyici biçimde maruziyetini engelleyici, çocuk odaklı ve duyarlı, çocuğu sürece hazırlayan, tüm aşamalarda çocuğa destek sağlayan ve devamlılığa sahip uygulamalar önem taşımaktadır (Tekin-Babuç, 2020).

Ülkemizde çocuk suçlarını önleme ve adli kolluk görevini “Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü” ve “Jandarma Genel Komutanlığı bünyesindeki Çocuk Suçlarını Önleme ve Müdahale Merkezleri” yürütmektedir (Öter, 2005). Suça sürüklenen çocuklarla ilde polis, kırsalda Jandarma tipi kolluk ilk teması kurmaktadır (Öntaş, 2008). Suça sürüklenme mağduru ve suç mağduru çocuklarla görevi sebebiyle temas eden profesyonellerden biri olan İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde hizmet sunan Jandarma güçlerinin ikincil mağduriyeti önlemede, çocuk dostu yaklaşımı sürdürmede, mağdurun ihtiyaçlarına uygun hizmetleri sunmada veya onları ilgili hizmetlere yönlendirmede önemli rolü, desteği ve sorumluluğu bulunmaktadır (bkz. Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013).

1. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ İÇERİSİNDE KOLLUĞUN YETKİ, GÖREV VE SORUMLULUĞU

Çocuk istismarının önlenbilmesinde, bu suçun bildiriminin zorunlu olması kritik önem taşımaktadır (Sokullu-Akıncı, 2013). Bildirimler, çocuk koruma hizmetleri kapsamında gerçekleştirilecek çalışmalara öncülük edecek olan kurumsal bildirim ile işlenen fiilin suç olup olmadığının soruşturulmasını sağlayacak adli bildirimden oluşmaktadır (Bilgin, 2020). Kolluk, kendisine bildirimde bulunulan veya farklı kurumlardan kendilerine bildirilen konulara yönelik ilgili kayıtları tutarak konuyu ivedilikle adli makama bildirmekle yükümlüdür (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013; Yıldız, 2012). Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir ya da tedbirler alınması gerekli ise durumu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına (5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005, madde 6-1) ya da Cumhuriyet Savcılığına bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Buradan hareketle,

çocukla ilgili kolluk görevlerini yerine getiren kolluğun çocuk birimi, bir çocuğun korunma gereksinimi olduğuna yönelik tespitte bulunur, bildirim alır ya da çocuk hakkında acil korunma kararı alınmasını beklemenin çocuğun yararıyla örtüşmeyeceğini işaret eden bir durumla karşılaşırsa gerekli önlemleri alarak çocuğun güvenliğini temin etmekte ve en kısa zamanda çocuğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına teslim etmektedir (5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005, madde 31).

Jandarma tipi kolluk, hakkında tedbir kararı alınan çocukları ailesine ya da yasal temsilcisine teslim etmekle birlikte Cumhuriyet savcısının talimatı hâlinde korunma ihtiyacı olan çocukla, bir yakını refakatinde görüşme yapabilmektedir (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda (2005), koruyucu ve destekleyici tedbirlerden olan barınma ve bakım tedbirlerinin sunumunda gereksinim duyulan kolluk hizmetlerinin geciktirilmeksizin verileceği belirtilmektedir. Ayrıca 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da (2012) belirtildiği üzere mülki amir tarafından karar verilebilen *“kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması”* ile *“hayatı tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması”* tedbirlerini, gecikmesinde sakınca olduğu değerlendirilen durumlarda kolluk amirleri de alabilmektedir.

Hakkında eğitim tedbirine hükmolunduğu hâlde okula gönderilmeyen çocuklar hakkında kolluğa yapılan ihbar ya da kolluğun durumu saptaması hâlinde çocuğun ailesine tebligat gönderilmektedir. İlgili tedbirin yine yerine getirilmemesi hâlinde ise yasal işlem uygulanmaktadır. Fakat ailesinin yanında barınırken istismara maruz kalan çocukların kolluğa bildirilmemesi durumunda bu mağdurları korumaya yönelik yeterli tedbir kararları verilememektedir (Yıldız, 2012).

Kolluğun küçük yaşta çalıştırılan, kaybolan ve bulunan, herhangi bir kuruma sevk edilen ve suça sürüklenen çocuğa müdahalede görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Kimlik tespiti, arama ve el koyma, bilgi toplama (önceden suç işleyip işlemediğinin tespiti), yakalama ve tutuklama görevlerini yerine getiren (Öntaş, 2008; Taşdöven, 2000, s. 58) kolluk güçleri, devriye görevini yürütürken ve ihbarla konunun kendisine intikal ettirilmesi sayesinde suça sürüklenen çocuklarla karşılaşmaktadır (Öntaş, 2008). Kolluğun çocuk birimi, korunma gereksinimi olan ya da suça sürüklenme mağduru

olan çocuklarla ilgili işlemlere başladığında çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiyi ya da kuruluşu konuyla ilgili bilgilendirmektedir. Çocuk kollukta iken, yakınlarından birinin çocuğa eşlik etmesine olanak tanınmaktadır. Fakat çocuğu istismara maruz bıraktığından ya da suça teşvik ettiğinden kuşkulanan yakınlarına konu hakkında bilgi verilmemektedir (5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005, madde 31). On iki yaşından küçük olan çocuklarla ilgili işlemlerde kimlik tespitinin ardından olay (suç) hakkında bilgiler toplanmaktadır. Sonrasında çocuk, ailesine teslim edilmektedir. Bu yaş grubu çocuklara yönelik şikâyet mevcutsa ilgili evraklar savcılığa yönlendirilmekte, savcılığın takdiri doğrultusunda çocuk hakkında korunma kararına hükmedilebilmektedir (Öntaş, 2008).

On iki - on sekiz yaş aralığında olup hakkında gözaltı kararı verilen çocukların beyanına başvurulabilmektedir (Akbulut, 2013). Maddi gerçeğe ulaşmadaki zorunluluk durumları haricinde mağdur çocuğun, ilgili soruşturmada tanık olarak beyanına bir kez başvurulabilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006). Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te (2006), suça sürüklenme mağduru olan çocuğun beyanına başvurulması ya da kendisine yönelik diğer işlemler sırasında yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabileceği belirtilmektedir. Böylece Jandarma, gereği hâlinde çocuğun yanında psikolog ya da psikolojik danışman ve tercüman bulundurmaktadır (bkz. Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004, madde 236/3; Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (2005, madde 16-1,2) soruşturma bölümünde, "*Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur. Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur*" ifadesi yer almaktadır. Aynı Kanun'da (5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005) çocuklara kelepçe vb. aletler takılamayacağı fakat zorunlu durumlarda çocuğun kaçması ile kendisinin veya diğerlerinin vücut bütünlüğüne yönelik tehlikeleri engellemek için kolluğun gerekli tedbirleri alabileceği ifade edilmektedir.

Jandarma personeli, suça tanıklık eden çocuklarla Cumhuriyet savcısının talimatı hâlinde görüşme gerçekleştirebilmektedir. Bu görüşmenin ses ve görüntü kaydına alınma zorunluluğu yoktur (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Ancak tanık olarak beyanına başvurulmuş mağdur çocuğun yanında "psikoloji,

psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi” bulundurulmalıdır (Çocuk Koruma Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006).

Jandarma tipi kolluk, görev ve sorumluluklarını yasalara uygun şekilde yerine getirmekle birlikte gerekli olduğu durumlarda paydaş kurumlarla koordinasyonu da sağlamaktadır. Örneğin, okula gönderilmeyen çocuklarla ilgili olarak İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktadır. Bununla birlikte, suç mağduru çocuklar için gerektiğinde avukat görevlendirmesi yapmaktadır (bkz. Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004, madde 234/2; Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013).

Çocuğun cinsel istismarı hukuku, tıbbi ve sosyal çalışma alanını ilgilendiren bir konudur (Kök, 2019; Yıldız, 2012). Cinsel suç mağdurlarının acil ve özel müdahale gereksinimleri olabilmesi nedeniyle sağlık personeli ile kolluk ve yargı mercilerinin koordineli şekilde hizmet sunması önemlidir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 40). Cinsel istismar mağduru çocukların tıbbi değerlendirmelerinin uygun şartlarda yapılamaması durumunun çocuk için örselleyici olabildiği yürütülen çalışmalarla tespit edilmiştir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 42). Çocuk mağdurların adli makamlar, kolluk güçleri ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi sebebiyle çocuğun istismar yaşantısını yineleyici şekilde aktarmak durumunda kalması, mağdurla görüşme yapanların bu konuda gerekli eğitime sahip olmaması ve gizliliğin tam anlamıyla sağlanamaması durumlarında çocuğun maruz kaldığı travma şiddetlenmektedir (Başbakanlığın 4.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No’lu Genelgesi). Bu kapsamda cinsel istismar mağduru çocukların ikincil örselenmesini en aza indirme, mağdur çocuklara etkin ve bilinçli müdahaleyi sağlayabilme, çocuğa yönelik adli ve tıbbi hizmetlerin profesyonel ve disiplinler arası ekiple tek çatı altında ve tek seferde gerçekleştirilmesi amacıyla sağlık tesisleri bünyesinde çocuk izlem merkezleri kurulmuştur (Arslan ve Erkol, 2021; Aydemir ve Yurtkulu, 2012; Başbakanlığın 4.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No’lu Genelgesi; Bilginer ve Çalışkan, 2018, s. 120; Topdemir, 2016).

İlk olarak Ankara ilinde faaliyete geçmiş olan ve sonrasında Türkiye genelinde sayısı her geçen gün artan çocuk izlem merkezleri, paydaş kurumlar eşliğinde faaliyetine devam etmektedir (Arslan ve Erkol, 2021; Aydemir ve Yurtkulu, 2012;

Başbakanlığın 4.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No’lu Genelgesi; Bilginer ve Çalışkan, 2018; Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, 2020). Öyle ki kurum paydaşları arasındaki multidisipliner paylaşımlar, çocuğun yüksek yararını ve haklarını ön planda tutmaktadır (Topdemir, 2016). ÇİM’de günün her saati cinsel istismar mağduru çocuklara yönelik geçici konaklama, adli muayene, sağlık ihtiyaçlarının karşılanması ve beyanın alınması hizmetleri verilmektedir (Bilginer ve Çalışkan, 2018, s. 122; Topdemir, 2016). Ülkemizde adliyeler bünyesindeki bir oluşum olan adli görüşme odaları da çocukla adli görüşmelerin daha sağlıklı yürütülebilmesi amacıyla kurulmuş oluşumlardan birisidir (Çağlar ve Türk, 2019). Adli görüşme odalarında sadece cinsel istismar mağduru çocukların değil, adli sürece dâhil olan diğer kırılgan grupların da beyanları psikolog, sosyal çalışmacı ve pedagog unvanında uzmanlar tarafından alınabilmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, 2021).

Çocuğun yüksek yararına hizmet sunan bu oluşumlar ile kolluk arasındaki iş birliği önemli bir husustur (Kök, 2019). Bir örnekle, çocuk izlem merkezinden hizmet alan mağdurun, şüpheli ve yakınları tarafından baskı altına alınmasının önlenmesi ile merkez ekibinin sağlıklı ve güvenli şekilde görevini yürütebilmesi adına merkezde her saat güvenliğin sağlanması gereklidir (Topdemir, 2016). Yine bu modeller bazında kolluk biriminin mağdura yönelik hizmet sunumu ile ilgili olarak Bakanlıkça hazırlanıp kolluk birimlerine yönlendirilen materyallerden (broşür, kılavuz vb.) de destek alınarak kolluk birimine başvuru yapan mağdurların derhâl bilgilendirileceği belirtilmektedir. Kolluk birimleri vasıtasıyla yürütülen soruşturma konusuyla ilgili olarak mağdura, söz konusu şikâyetine yönelik yazılı belge sunulmaktadır. Mağdurun beyanı öncesinde, haklarına yönelik bilgilendirme yapılmaktadır. Bununla birlikte mağdura, diğer kurumlarca verilen hizmetlerle ilgili bilgilendirici materyaller sunulmakla birlikte bu hizmetlerden yararlanabilmesi için mağdur, ilgili yerlere yönlendirilmektedir. Kolluk birimleri çocuğun cinsel istismarı, nitelikli cinsel saldırı, kasten öldürme ve teşebbüsü gibi suçların mağdurlarını (zorunlu kılınan hâller dışında) kolluk birimlerindeki adli işlemler esnasında suçlu ile karşı karşıya gelmesini engelleyen tedbirleri almaktadır. Ayrıca mağdur ya da ailesinin bedensel ve psikolojik bütünlüğüne saldırı olasılığına dair emarelerin varlığı durumunda, ilgililerin başvurusuna binaen suçun önlenmesi için gerekli tedbirleri almaktadır. Kolluk gerçekleştireceği değerlendirme sonucunda “kasten öldürme ve bu suça teşebbüs neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama, çocuğun cinsel istismarı, nitelikli cinsel saldırı ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence suçlarından” mağdur olan çocuklar için gerekli koruyucu ve önleyici tedbirleri almakla birlikte

tehlike teşkil eden durumlarda mağduru (“çocuğun kanuni temsilcisini, kurum bakımında veya koruma altında olan kişiler açısından ilgili kurumdaki yetkili kişileri”) bilgilendirmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, 2021).

İşleyiş ile ilgili olarak, görevi sebebiyle çocuğa temas eden meslek elemanı, çocuğun cinsel istismarı suçu işlendiğine yönelik kuşku duyması ya da böyle bir bilgi edinmesi durumunda Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk kuvvetlerine bildirimde bulunmakta ve ilgili müdahale ivedilikle sağlanmaktadır (Bağ ve Alşen, 2016; Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Toplantı Karar Tutanağı, 2012; Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, ss. 15-16; Topdemir, 2016). Çocuğun cinsel istismarı suçuna ilişkin bilgi edinen ya da bildirim alan kolluk yetkilisinin, durumu Cumhuriyet savcısına aktardıktan sonra savcının talimatının akabinde, sivil ekip ve araçla çocukla detaylı görüşme yapmaksızın onu bulunduğu yerden teslim alıp ÇİM’e ulaştırmasıyla adli süreç başlamış olmaktadır (Acehan vd., 2013; Bağ ve Alşen, 2016; Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Toplantı Karar Tutanağı, 2012; Topdemir, 2016). Kolluğun yapılan ihbarlara karşı ivedi hareket etmesi ile ÇİM’e vakit kaybetmeden çocuğu ulaştırması, gerekli muayene ve araştırmanın yapılarak bulgulara ulaşılabilmesi bakımından değerli olacaktır (Topdemir, 2016). Bu maksatla cinsel istismar mağduru çocuk, kolluk kuvvetleri tarafından sivil ekip ve araçla istismar yaşantısı hakkında herhangi bir görüşme yapılmaksızın multidisipliner ekiple hizmet sunan ÇİM’e ulaştırılmaktadır (Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Toplantı Karar Tutanağı, 2012; Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, s. 15). Acilen koruma altına alınması gerekli durum oluştuğunda mağdur, Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından bakım ve gözetim altına alınmakta ve acil korunma kararı için mahkemeye başvuru yapılmaktadır (Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, s. 16).

Jandarmanın çocuklarla ilgili işlemlerde tutanak ve gerekli istatistiki bilgileri tutma, konu ile ilgili kurslar düzenleme, bu kurslara katılma ya da katılımı sağlama gibi görevleri bulunmaktadır. Bununla birlikte korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili görsel ve yazılı basında çıkan haberleri izlemekte ve ilgili yerleri bilgilendirmektedir (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Çocuğun yüksek yararı açısından kolluğun, mağdur çocuklarla işlem yürüttüğü ortamın fiziksel şartlarının istendik düzeyde olması, hizmet sunan sosyal çalışma görevlisi ve uzman personel sayısının yeterli olması, karakollar, savcılık işlem

mekânları ile mahkemeler gibi birimlerin çocuğa uygun şekilde düzenlenmesi ve çocukla görüşme gerçekleştirmeye uygun odaların bulunması gereklidir (Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu, 2019, s. 14; Yıldız, 2012). Mağdur, kolluğa güvenmez ve kolluğun yöntemlerinin yeterli olduğunu düşünmezse suç olayı ortaya çıkmayabilir. Örneğin, suç mağdurları sanıkların yakalanabileceğine inanmıyorsa veya onların ceza alacağı olasılığının düşük olduğu kanaatindeyse, başka bir deyişle bildirimlerinin ardından bekledikleri sonucu elde edemeyeceklerini düşünüyorlarsa suçun ortaya çıkmamasını tercih ederek kolluğa bildirimde bulunmayabilirler (Yıldız, 2012).

Kolluk görevleri, insan hakları ve kadın erkek eşitliği konusunda eğitilmiş, yeterli sayıda personel tarafından yerine getirilmektedir. (6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012). Kolluğun çocuk birimlerinde hizmet sunan profesyonelle kendi kurumlarınca “*çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet*” konularında eğitimler sunulmaktadır (5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005, madde 31). Verilen hizmet içi eğitimlerde, cinsel istismar mağduru çocukların beyanına başvurulmaksızın kolluk güçlerinin sivil ekip ve araçla çocuğu, ÇİM’e ulaştırması gerekliliğinin üzerinde de durulmaktadır (Bağ ve Alşen, 2016).

Çocuk ve Kadın Kısım Amirlikleri tarafından “*faaliyetler esnasında veya merkeze getirilen çocuklara millet, yurt ve insan sevgisini aşılama yönelik çalışmalar*” yürütülmektedir (Ankara İl Jandarma Komutanlığı, <https://ankara.jandarma.gov.tr/cocuk-ve-kadin-kisim-amirliigi>). Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 2018 – 2020 yılları arasında başarıyla gerçekleştirilen “Kadın ve Çocuk Kısım Amirliklerinin Kurumsal Kapasitesinin Artırılması Projesi” kapsamında, kolluğa yönelik “aile içi şiddetin önlenmesi, çocuk ve gençlerin korunması, yüz yüze iletişim” konularında eğitimler düzenlenmiştir. Bununla birlikte aile içi şiddetin önlenmesindeki bilinci artırmak için broşürler, afişler ve birtakım tanıtıcı materyaller oluşturularak bütün jandarma birimlerine dağıtılmıştır. İlgili proje kapsamında birçok vatandaş, “aile içi şiddetin önlenmesi, çocuk ve gençlerin korunması”na yönelik bilinçlendirilmiştir. İlâveten hazırlanan iki ayrı kamu spotunun sosyal ortamlarda yayınlanması ile toplumsal farkındalık artırılmaya çalışılmıştır (İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı, 2021).

2. KOLLUĞUN MAĞDUR ÇOCUĞA UYGUN YAKLAŞIM TARZI

Zihinde ve bedende iz bırakan bir yaşantı olan travmanın, düşünme kapasitesine de etkide bulunduğu bilinmektedir (Van Der Kolk, 2021, s. 21). Travma mağdurlarının travmatik yaşantılarını ifade etmeye çalıştığında bunu girişi, gelişmesi ve sonucu

olan anlatı olarak sunması çok zor olabilmektedir. Bulgular göstermiştir ki travma sebebiyle geçmişe dönüş yaşandığında konuşma merkezlerinden birisi olan Broca alanı işlev göstermemektedir. Broca alanı işlevselliğini yitirdiğinde, duygu ve düşüncelerin sözcüklerle ifade edilmesi mümkün olmamaktadır. Öyle ki hastanelerin acil servislerinde saldırı mağdurlarının, donuk durumda ve sessizce beklediğini görebilmekteyiz. Ayrıca travma mağdurlarının, yaşanan travmatik yaşantının üzerinden uzun zaman geçse bile o yaşantıyı başkalarına ifade etmekte güçlük yaşadığı belirtilmektedir (Van Der Kolk, 2021, s. 43). Mağdur, travmatik yaşantılarını anımsadığında beyninin sağ bölümü, olumsuz yaşantı o sırada gerçekleşiyormuş gibi tepki vermektedir (Van Der Kolk, 2021, s. 45). Mağdurun bedeni çaresizlik ve korkuyu tekrar deneyimlerken hislerini sözcüklere dökmesi neredeyse olanaksız hâle gelmektedir. Travma mağduru çocuklar, konuşmaktan kaçınabilmektedir (Van Der Kolk, 2021, s. 43). Bununla birlikte, çocuğun yetişkinlere kıyasla savunmasız doğası; yaşantısını sözcüklerle ifade edebilme kapasitesinin kısıtlılığı gibi durumlar, çocuğun istismar mağduru hâline getirilmesinde etkili unsurlardandır (Erden, 2017, s. 131).

Mağdur için soruşturma evresi psikolojik bakımdan zorlu bir süreçtir. Adli sistemde mağdurun duruşmaları izlemesi zorunlu olmasa bile genellikle olayla ilgili bilgisine müracaat edilmektedir. Suç olayına şahit olma, başlı başına bir mağduriyet durumu iken tanıklar, adli sistem içerisinde tanıklık ettikleri yaşantıyı tekrar tekrar ifade etmek durumunda kalabilmektedir (Erden, 2017, ss. 135-136). Ceza adalet sistemi içerisinde mağdurun istismar yaşantısını yineleyici şekilde ifade etmek durumunda kalması, maruz kaldığı olayı yeniden yaşantılamasına ve örselenmesine yol açmaktadır (Erden, 2017, s. 136). Bu sebeple, psikolojik bakımdan oldukça hassas olunan davalarda çok gerekmediği sürece mağdurun yalnızca bir defa dinlenmesi yeterli görülmektedir (Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2006; Erden, 2017, s. 136).

Çocuklarla ilgili yetki ve sorumluluğunu yerine getirirken kolluk çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak gelişim sürecinde olduğunu ve bu sebeple kendilerinin destek ve korunma gereksinimleri olduğunu dikkate almalıdır (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görevi Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Çocuklar, çoğunlukla şiddete maruziyetlerini ya da şiddete tanıklıklarını nasıl aktaracaklarını ve kendilerine verilecek desteğe nasıl ulaşacaklarını bilememektedir. Mağdurun güvenli barınma yerine, acil tıbbi bakıma ya da ekonomik yardım modellerine ihtiyacı olup olmadığının tespit edilmesi, sunulan sosyal destek hizmetleri hakkında kendisinin

bilgilendirilmesi, gerekli olduğu durumda sosyal yardım kurumlarına yönlendirilmesi yüksek yararı açısından gereklidir. Ayrıca mağdurun adli sürece yönelik bilgilendirilmesi ve ebeveyni ya da öğretmeni gibi mağdurun destek mekanizmaları ile uygun olduğu durumlarda iş birliği içerisinde davranılması önemli görülmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 14, s. 22). Bu kapsamda çocuk mağdurun maruz kaldığı şiddetin saptanmasından iyilik hâlinin sağlanmasına dek bütün süreçlerde açık, iş birlikçi, kişiye özgü ve sürekli bir yaklaşım gerekli olmaktadır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 23).

Çocuklarla çalışan ve iletişim kuran uzmanların çocuğun gelişimi hakkında bilgi sahibi olması, çocukların kronolojik yaş ile gelişim düzeyinin birbirine paralel olmayabileceğini bilmesi, mağdurun sözlü olmayan iletişimi ve sessizlik hâllerini gözlemlemesi, beden dilini iyi kullanması, sempatik değil empatik olması, bağırma, ağlama gibi tepkilere karşı hazırlıklı olması, iletişimde çocuğu yargılamaması, içten olması, etkin dinleme becerisine sahip olması, kısacası profesyonel şekilde çocuğa yaklaşması gerekir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 43; Sağlam, 2016; Polat, 2018, ss. 193-194). Görevi sebebiyle çocukla çeşitli düzeylerde temas eden kolluk görevlisinin etkili iletişim becerileri kullanabilmesinin, çocuğun yüksek yararı ile birlikte süreçteki verimliliği ve etkinliği artıracığı değerlendirilmektedir (Karataş vd., 2019).

Özellikle ihmal ve istismar mağduru ya da risk altındaki çocuklarla iletişimde dikkatli olunması elzemdir. Öyle ki çocuk, maruz kaldığı olay sonrasında stres, korku ve travma deneyimlemektedir (Şamar, 2018). İstismar yaşantısı yüzünden örselenen ve diğerlerine olan inancı zayıflayan çocuğun güveninin kazanılması gereklidir. Kendisine inanıldığını hissettirmek, mağduru güçlendirecektir. Mağdura yöneltilecek soruların örseleyici olmamasına dikkat edilmelidir. İstismar yaşantısından ötürü kendini suçlu hissetmemesi için mağdura karşı suçlayıcı yaklaşımdan kaçınmak gereklidir. Mağdur çocuk, aktarımları karşısında ürktüğünü ya da şok olduğunu hissettiren beden mimikleri kullanan görüşmecilerin, aktarımlarından değil de kendisinden ürktüğünü düşünebilir (Sağlam, 2016). Olumsuz deneyimleri en aza indirmek amacıyla çocuk mağdurun kolluktaki işlemleri esnasında olabildiğince az sayıda kişiyle iletişim kurması, jandarma personelinin mağdur çocuğa karşı güler yüzlü ve sakin tavırlarla yaklaşması, gerekli bilgilendirmeleri yaşına uygun ifadelerle yapması ve psikolojik ilk yardım gibi acil müdahale gerekli olduğunda hemen yönlendirme sağlaması değerli olacaktır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 43, s. 59).

Gelişimsel özelliklerinden dolayı küçük yaşta çocuklarla iletişim kurmak zaman alabilmektedir. Dikkat sürelerinin daha kısa olması sebebiyle görüşmeye birkaç ara verme ya da görüşmeyi oturumlarla yürütme yararlı teknikler olabilir (Polat, 2018, s. 203). Küçük çocuklarla görüşürken kendilerine yönlendirici sorular yöneltemeye, görüşmeye açık uçlu sorularla başlayıp gerekli olduğu durumda spesifik sorular yöneltmeye, olgudan elde edilen bilgilerin görüntü kaydına alınarak adli kolluk yetkilisi tarafından kaydın yazılı hâle getirilmesine özen gösterilmelidir (Gönültaş ve Akduman, 2016; Polat, 2018, s. 204).

Mağdurun süreçte üzgün, çekingen, kızgın ve duygu yoğunluğu içerisinde olabileceği, suçluluk hisleri ile hareket edebileceği, ayrıca kontrolsüzce ve saldırgan şekilde davranabileceği, yaşadığı olayı inkâr eden bir tutum sergileyebileceği göz önüne alınmalı ve bununla birlikte;

- *“Duygu karmaşası yaşayabileceği,*
- *Anlaşılamaktan çekiniyor olabileceği,*
- *Karşılaştığı şiddetin devam edebileceği korkusunu taşıyor olabileceği,*
- *İntikam isteği içerisinde olabileceği,*
- *Durumu olduğundan önemsiz görüyor olabileceği,*
- *Bu sorunu kendisinin çözeceğine inanıyor olabileceği,*
- *Maruz kaldığı mağduriyetin sebebinin kendisi olduğunu düşünebileceği,*
- *Kendisine yardım edilemeyeceğini düşünüyor olabileceği,*
- *Ailesini koruma isteğine sahip olabileceği,*
- *İntihar düşünceleri içerisinde olabileceği”* dikkate alınmalıdır. Bu gibi durumlarda sabırlı davranılmalı ve mağdurun kendisini ifade edebilmesi amacıyla uygun ortam hazırlanmalıdır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 10).

Çocuk mağdur aynı zamanda suça sürüklenen çocuk dahi olsa, öncelikle onun suç mağduru olduğu göz önüne alınmalı ve hakları doğrultusunda davranılmalıdır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 59). Hem mağdur hem de suça sürüklenen çocuk olduğu iddiasıyla hakkında işlem yapılacak çocuklar konusunda kolluğun, bu hususa özen göstermesi değerli olacaktır.

İşlenen suçun nev'ine göre mağdurda gözlenen psikolojik tepkilerin niteliği ve yoğunluğu farklılaşabilmektedir (Erden, 2017, ss. 137-138). Örneğin, çocuğa ve kadına karşı cinsel suçların mağduru olan bireylerin tepkileri daha yoğun olabilmektedir. Mağduriyet yaşantısı sebebiyle mağdurda gözlenen psikolojik tepkilerin hafifleyebilmesi, suçla ilgili yaşantı, duygu ve düşüncelerini güvenli bir mekânda aktarabilmesi sayesinde kolaylaşacaktır (Erden, 2017, s. 138). Cinsel istismar mağduru çocuklar, beyanlarının alınması sırasında fazlaca hassastırlar (Sağlam, 2016). Çocuk istismarı olgusu yargıya taşındığında mağdurun süreç içerisinde yaşadıklarının travmatik doğasının dikkate alınması önemlidir (Yıldız, 2012). Örselenmeyi önleme adına çocukla iletişim kuran uzmanların süreçte dikkatli davranması (Sağlam, 2016); mağdurun öfkeli, korkmuş, donmuş veya utanmış olabileceğini göz önünde bulundurmaları (Van Der Kolk, 2021, s. 45) gereklidir.

Karmaşık sonuçları olabilen cinsel istismar maruziyeti sonrasında profesyonel yardıma gereksinim duyulmaktadır (Barut, 2021). İstismar mağduru çocuğun travma konusunda bilgilendirilmesi, onun ruhsal bakımdan güçlenmesine de destek olmaktadır (Sağlam, 2016). Psikolojik ilk yardım gibi acil müdahale ihtiyaçları gerekli olduğunda uygun yönlendirme sağlanmalıdır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 43). Ensest türü istismarda kolluğun, çocuğu istismara maruz bıraktığından şüphe edilen yakınlarına bilgi vermemesi gereklidir (Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev, Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi, 2013). Bu gibi durumla karşılaşıldığında, şüphelinin çocuğun yanından uzaklaştırılması veya çocuğun kendi aile ortamından uzaklaştırılması gibi önlemlerin ivedilikle alınması değerlidir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 26).

Cinsel istismarı soruşturma süreci; delillerin toplanması, tarafların beyanlarına başvurma, şüphelinin yakalanması ve tahkikat evrakının savcılığa gönderilmesi aşamalarından oluşmaktadır. Süreçte özellikle mağdurun beyanı, cinsel istismar soruşturmasının en önemli unsurudur. Mağdurun beyanının verimli ve etkin biçimde alınması, soruşturmanın gidişatını etkileyen bir faktördür. Özellikle olayın tek delilinin çocuğun beyanı olduğu durumlarda bu, kritik önem taşımaktadır. Çocuğun beyanı alınırken çocuğun psikolojisi ve psikososyal özellikleri gibi birçok unsur da sürece dâhil olmaktadır. Bu sebeple çocukların beyanını alma, yetişkinlerin beyanını almadan farklılık göstermektedir (Gönültaş ve Akduman, 2016). Çocuk mağdurun ikincil mağduriyet yaşamasına yol açan unsurlardan birisinin adli sistemde görev alan personelin çocuk mağdurla kurması gereken uygun iletişime yönelik eğitim ve bilgi yetersizliği olduğu dikkate alınarak (Tekin-Babuç, 2020) tüm meslek

elemenlerinin, istismar mağduru çocukla yaptığı görüşmeleri son derece dikkatli şekilde yürütmesi gereklidir (Sağlam, 2016). İstismar mağduru çocuklarla görüşmelerin konuyla ilgili eğitim almış personellerce standart değerlendirme usulleri kapsamında yürütülmesi önerilmektedir (Tekin-Babuç, 2020).

Cinsel suç soruşturmalarında yaşanan güçlüklerden birinin, mağdurların ilk görüşmede aktarımda bulunmaya yönelik isteksizliği olduğu bilinmektedir (Gönültaş ve Akduman, 2016). Cinsel istismar mağduru çocuk, istismar yaşantısını anlatmaması için tehdit edilmiş olabilir. Tehdidi ortaya çıkarma ve çocuğun korkusunun üzerine çalışılması çocuğun anlatmasında etkili olabilmektedir. Mağdur çocuk, maruz kaldığı istismarı öncelikle inkâr edebilir. Çocuk, maruz kaldığı istismar olayını beyan ettikten sonra sonuçlarından korkması nedeniyle aktarımlarını geri almak isteyebilmektedir (Polat, 2018, s. 203).

Cinsel suç mağdurları, birtakım sebeplerle bazen aradan zaman geçtikten sonra konu ile ilgili başvuruda bulunabilmektedir. Fakat olayın üzerinden zaman geçmesi, travmatik etkilerin sona erdiği anlamı taşımamaktadır. Bu sebeple mağdurlara yönelik temel yaklaşım ilkeleri, yakın zaman önce mağduriyet yaşamış bireyler için de, uzun zaman önce mağduriyet yaşamış bireyler için de uygulanmalıdır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 42).

Cinsel istismar mağduru ile çalışma, hassasiyet ve önemli beceriler gerektirmektedir (Barut, 2021). Cinsel suç mağdurlarına destek sunacak olan yetkililerin şiddetin bireyler üzerindeki etkisini bilmesi, mağdurun ihtiyaçlarına duyarlı olabilmesi ve gerçekleşen zararın telafi edilebilmesi adına hızlı müdahale sunabilmesi kritiktir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 40). Cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda ve mümkün olduğu sürece, cinsel istismar mağduru çocukla görüşme ve kendisiyle ilgili diğer işlemlerin yalnızca ÇİM’de ve konu ile ilgili özel eğitim almış profesyoneller ve meslek uzmanları tarafından yapılması, suça sürüklenen çocuklarla ilgili görüşmelerin adli görüşme odalarında gerçekleştirilmesi (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 40, s. 42), ancak zaruri hâllerde, ilk bildirim aşamasında ve Cumhuriyet savcısının talimatı durumunda kolluğun çocuklarla yerinde ve ivedilikle yapması gerekli görülen görüşmelerinde uluslararası adli görüşme protokollerine (bkz. RATAC, NICHHD protokolü; Anderson vd., 2010; Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin ve Horwitz, 2007) uygun hareket etmesinin değerli olacağı düşünülmektedir. Adli görüşme protokollerinde, çocukla adli görüşmede güven ilişkisi kurmadan, ilgili mağduriyet yaşantısının çocuk tarafından ifade edilmesine kadar takip edilmesi önerilen adımlar açıklanmaktadır (Şamar, 2018). Ceza Muhakemesi Kanunu’nun

(2004) 236. maddesinde “mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur.” ifadesi belirtilmektedir. Buradan hareketle bildirim aşamasında, mağdurun içerisinde olduğu gelişim dönemi dikkate alınarak mağduru örselememek amacıyla yöneltilecek soruların olabildiğince sosyal çalışma görevlisine (psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb.) yönlendirilmesi, onun vasıtasıyla da çocuğa iletilmesi uygun bir yaklaşım olacaktır (Gönültaş ve Akduman, 2016).

Çocuk istismarı olgularında, mağdur çocukların ailelerinden mağdura destek sağlaması beklenirken kendilerinin maruz kaldığı ruhsal travma çoğu kez göz ardı edilebilmektedir (Kök, 2019). Kolluğun, ihmal ve istismara maruz kalmış ya da travmatik bir yaşantıya sahip olan çocuğun kendisi kadar aile bireylerinin ya da çocuğa bakmakla yükümlü olan bireylerin de süreç içerisinde yaşayabileceği travmaya ve bu travmanın çeşitli belirtilerine karşı (örneğin, öfke) hazırlıklı olması ve kendilerine karşı olabildiğince sabırlı ve sakin tavırlarla yaklaşması gerektiğinin (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 10) farkındalığında olması önemlidir.

Tüm bu bilgiler ışığında, kolluğun çocuk mağdurlara yaklaşımında çocuğun örseleyici ihmal ya da istismar yaşantısı sonrası yaşayabileceği travmaya ya da travma belirtilerine karşı hazırlıklı, farkında ve bilinçli davranması, adli süreçle ilgili sorularını olabildiğince yanıtlamaya çalışması ve süreçte kendisine eşlik etmesi, göreviyle ilişkili durumlarda küçüğün gelişimine, ruhsal durumuna ve ihtiyaçlarına uygun şekilde hareket edebilmesi, görev, yetki ve sorumluluklarını yasal düzenlemeler ve yasalara uygun şekilde hassasiyetle yerine getirmesi önemli görülmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 14). Kolluğun konuyla ilgili güncel yazını takip etmesi ve bilgilerini devamlı olarak güncellemesi, mağdur çocuğa ve ailesine en uygun yaklaşımı gösterebilmesi adına değerli olacaktır.

SONUÇ

Geleceğimizin erişkin bireyleri olan çocuklar, toplumun yarınları olarak çok değerlidir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 22). Fakat aile ve eğitim kurumunda, iş hayatında, sokakta, dahası çocuğun bulunduğu bütün alanlarda suç mağduru olma, suça sürüklenme ve suça tanık edilme sebebiyle çocuk, ihmal ve istismar mağduru olmaktadır (Erden, 2017, s. 124). İstenmeyen fakat var olan bir sorun olan çocuk mağduriyetleri, çocukların gelişimlerine olumsuz etkide

bulunmakta ve hayatlarında kalıcı izler oluşmasına yol açmaktadır (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 22).

Çocuk koruma sistemi, olası ihmal ve istismar durumlarına yönelik gerekli tedbirlerin alınabilmesi için yürütülen ya da yürütülmesi planlanan bütün çalışmaları koordine eden ve uygulayan sistemdir. Bu sistemde çocuğun yüksek yararı ve refahı için birden çok kurum ve kuruluş birlikte çaba göstermektedir. Türk çocuk koruma sisteminde, çocuğa yönelik kötü muamele gerçekleşmeden önce kötü muameleyle yönelik risklerin tespiti ile gerekli müdahalenin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Bilgin, 2020).

Çocuğun ihmalinin ve istismarının önlenmesi devletin, görevi sebebiyle çocukla temas kuran bütün meslek elemanlarının ve ailelerin ortak görevidir (Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu, 2019, s. 13). Çocuk koruma sisteminde ihbar ve bildirimler, çocuğun yüksek yararı bakımından kamu görevlileri ve topluma sorumluluk yüklemiştir. Bu sistemde bildirim mekanizmasının etkili müdahalelere temel oluşturması gereklidir. İhbar ve bildirim ile müdahale aşamalarında yaşanabilecek birtakım sorunların çocuk koruma sisteminin çalışmasına olumsuz etkide bulunacağı değerlendirilmektedir (Bilgin, 2020). Bu kapsamda bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesinin özendirilmesi, çocuğu incitmeden gerekli müdahaleyi sağlayabilen, bünyesinde çocuğa destek veren uzmanların bulunduğu bir ihbar mekanizmasının oluşturulması değerlidir (Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu, 2019, s. 14, s. 33; Yıldız, 2012). Ayrıca istismar bildirimi sonrasında çocuklar, ÇİM'e veya kolluğun çocuk birimlerine yönlendirilirken ya da kolluğun çocuk birimlerinde çocukla ilk görüşme gerçekleştirilirken çocuğun yalnızca kollukla karşılaşmamasına, yönlendirmelere ve görüşmelere sosyal çalışma görevlileri gibi meslek elemanlarının da eşlik etmesine özen gösterilmelidir (Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu, 2019, s. 14; Sağlam, 2016).

Suç olayının ardından mağdurla ilk kez iletişim kuran yetkili vasıtasıyla mağdura “ceza ve ceza muhakemesi hukukuna ait olan hakları (bkz. Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004, madde 234)” hakkında bilgilendirme yapılmaktadır (Yıldız, 2012). Kolluğun hizmet işlevinin çocuk adalet sisteminin temelini oluşturmadaki rolü ve kolluğun çocukların suça sürüklenme mağduru olmasını engellemedeki önemli katkısı göz önüne alınarak kolluğun çocuk haklarına yönelik desteklenmesinin (Öntaş, 2008); ayrıca adli kolluk görevlilerinin, Cumhuriyet savcılarının ve hâkimlerin mağdur çocuğa yaklaşım ve çocuğun beyanının alınması konularında

desteklenmelerinin çocuğun yüksek yararına olacağı değerlendirilmektedir (Yıldız, 2012).

Adaletin yerini bulacağı ve suçun yol açtığı zararın telafi edilerek olumsuz sonuçların azaltılacağı duygusu, mağdurun adalet sistemine güvenini sağlayan önemli bir etkidir. Bu güvenin sürdürülebilmesi amacıyla mağdur çocuğun yargılanmadan dinlenilmesi önemlidir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2021, s. 10). Son yıllarda Türkiye’de çocuğu korumaya ve çocuk istismarını önlemeye yönelik pek çok önemli hizmet sunumu gündeme gelmiştir (Bilginer ve Çalışkan, 2018). Bunlardan birisi cinsel istismar mağduru çocukların ihtiyaç duyduğu hizmetlerin multidisipliner ekiple ve tek çatı altında yürütülmesine olanak tanıyan ÇİM modelinin Sağlık Bakanlığı bünyesindeki hastaneler içerisinde oluşturulması olmuştur (Bilginer ve Çalışkan, 2018, s. 120; Topdemir, 2016). Çocuk istismarı olgularında sosyal hizmet, tıbbi hizmetler ve adli hizmetlerin eşgüdümlü şekilde yürütülmesi, müdahale aşamasında mağdurun örselenmesini engelleyecek çocuk dostu merkezlerin yaygınlaştırılması hedeflenmelidir. Bununla birlikte çocuk istismarı bildirimlerini alacak ve mağdurun korunmasına destek verecek merkezlerin hizmetlerinin geliştirilmesi de değerlidir. Tüm çocuklara yönelik işlemlerin kendilerine özgü kolluk merkezlerinde yürütülebilmesi için çocuk birimlerinin sayısının artırılması ve bu merkezlerin ihtiyacı olacak araçların ve yeterli personel istihdamının sağlanması önerilir (Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi, 2013, s. 28). Mahkeme aşamasından önce çocuğa yönelik müdahalelerin uygulanması, suça sürüklenen çocuğun davranışlarının kalıcı duruma gelmesini önleyebilmektedir. İngiltere’de kolluk sürecinde uygulanan uyarı sistemine benzer bir sistemin ülkemizde de oluşturulması, çocukların suça sürüklenmesini önleme noktasında önemli bir adım olabilir (Öntaş, 2008).

Sağlıklı bir gelecek için yarınımız olan çocukların ailesel ve toplumsal yapı bünyesinde sağlıklı şekilde yetiştirilmeleri değerlidir (Topdemir, 2016). Çocuğun yüksek yararı gözetilerek sunulan hizmetlerde hizmet sunumuna dâhil olan herkes, üzerine düşen görevi etkin ve çocuk dostu şekilde yerine getirmelidir. Hizmet sunumunda yer alan uzmanların birlikte görev alması durumunda mağdurun yineleyici şekilde beyanını alma ve değerlendirme işlemleri ile bunların sebep olabileceği örseleyici durumlar önlenmiş olacaktır (Bilginer ve Çalışkan, 2018, s. 119).

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (2021). *Mağdura Yaklaşım Kılavuzu*. Deniz Ofset Matbaacılık, Ankara. ISBN: 978-605-2163-29-0.
- Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (2021). Resmi Gazete Sayı: 31470. Yayımlanma Tarihi: 30.04.2021. Erişim Tarihi: 14.09.2021.
- Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk Suçlarıyla Mücadelede Jandarmanın Görev Yetki ve Sorumlulukları Yönergesi (2013). İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı. Jandarma Genel Komutanlığı Basımevi Müdürlüğü, Ankara.
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Kanun Numarası: 6284. Kabul Tarihi: 08.03.2012. Yayımlandığı Resmi GazeteTarih: 20.03.2012. Sayı: 28239. Yayımlandığı Düstur Tertip: 5 Cilt: 52.
- Akbulut, B. (2013). Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, ss. 541-586. Retrieved from:<https://dergipark.org.tr/en/pub/maruhad/issue/48280/621934>.
- Anderson, J., Julie, E., Jodi, L., Anne, L.M., Sara, O., Amy, R., Julie, S. ve Judy, W.(2010). The cornerhouse forensic interview protocol: RATAc. *Journal of RATAc Practice and Clinical Law*, 1, 193-331.
- Arslan, F. ve Erkol, Z.Z. (2021). Türkiye’de çocuk izlem merkezleri ve üniversite çocuk koruma uygulama ve araştırma merkezleri. G. Cantürk (Ed.), *Çocuk İstismarı ve İhmali* (ss. 85-92). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Aydemir, İ. ve Yurtkulu, F. (2012). Çocuğa yönelik cinsel istismarla mücadelede: Çocuk izlem merkezleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 151-165.
- Bağ, Ö. ve Alşen, S. (2016). Çocuğun cinsel istismarının değerlendirilmesinde yeni model: Çocuk İzlem Merkezleri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 6(1), 9-14. Doi:10.5222/buchd.2016.009.
- Barut, B. (2021). Cinsel istismar mağdurlarına yaklaşım ve terapötik süreç. *The Journal of International Social Research*, 14(76), 602-615.

Başbakanlığın 4.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 2012/20 No’lu Genelgesi. Erişim adresi: http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Duyurular/cocukizlemmerk-basb_genelge_pdf Erişim Tarihi: 11.09.2021.

Bilgin, Ö. (2020). Çocuk koruma hizmetlerinde çocuk ihbar ve bildirimlerinin değerlendirilmesi. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 4(2), 26-37.

Bilginer, S.Ç. ve Çalışkan, D. (2018). Çocuğu istismardan korumada yeni bir yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri. Y.K. Kepenekci, P. Taşkın (Eds.). Prof. Dr. Emine Akyüz’e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl içinde (ss. 119-127). Ankara: Pegem Akademi. 1. Baskı. ISBN: 978-605-241-164-3. Doi: 10.14527/9786052411643.

Ceza Muhakemesi Kanunu. Resmi Gazete; Kanun Numarası: 5271. Kabul Tarihi: 04.12.2004. Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 17.12.2004. Sayı: 25673. Yayımlandığı Düstur Tertip: 5. Cilt: 44.

Çağlar, E.E. ve Türk, T. (2019). İstismara maruz kalan çocuklarla adli görüşme: NICHD protokolü önerisi. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 11(38), 393- 412.

Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesi Raporu. Çocuklar İçin Hep Birlikte Girişimi, Mart 2019: Ankara.

Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Toplantı Karar Tutanağı. Karar Tarihi: 22.10.2012. Karar No: 2012/1.

Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi (2014-2019). Proje Paydaşları: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye. Aralık 2013, Ankara.

Çocuk Koruma Kanunu. Kanun Numarası: 5395. Kanun Kabul Tarihi: 03.07.2005. Resmi Gazete Tarihi: 15.07.2005. Resmi Gazete Sayısı: 25876.

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete Tarihi: 24.12.2006. Resmî Gazete Sayısı: 26386. Erişim: Mevzuat Bilgi Sistemi.

Çocuk ve Kadın Kısım Amirliği. Ankara İl Jandarma Komutanlığı. Erişim adresi: <https://ankara.jandarma.gov.tr/cocuk-ve-kadin-kisim-amirligi> Erişim tarihi: 28.08.2021.

- Erden, G. (2017). Mağdur psikolojisi. E. Şenol-Durak, M. Durak (Eds.). Adli Psikolojide Gözlem-Görüşme ve Psikolojik Değerlendirme içinde (ss. 123-142). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-320-682-8.
- Gönültaş, M.B. ve Akduman, İ. (2016). Çocuklara yönelik cinsel istismar soruşturmalarında mağdur bildirimlerinin önemi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(23), 274-289.
- Kadın ve Çocuk Kısım Amirliklerini Kurumsal Kapasitesinin Artırılması AB Projesi. T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı. Erişim adresi: <https://www.jandarma.gov.tr/kadin-ve-cocuk-kisim-amirliklerinin-kurumsal-kapasitesinin-arttirilmesi-ab-projesi> Erişim tarihi: 28.08.2021.
- Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (2020). Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) Listesi. Erişim: <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html> Erişim Tarihi: 14.09.2021.
- Karataş, K., Aslan, H. ve Kılıç, A. (2019). Türkiye’de çocuk polisinin yapılanması ve görevleri çerçevesinde sosyal hizmetin yeri ve önemi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(1), 166-186.
- Kök, H. (2019). Türkiye’de cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik hizmet ve uygulamaların değerlendirilmesi: Bir model önerisi. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Lamb, M., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. ve Horwitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: a review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. Child Abuse-Neglect, 31, 1201-1231.
- Öntaş, Ö.C. (2008). Çocuk adalet sistemi ve çocuk-polis ilişkisi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 19(2), 21-37.
- Öter, A. (2005). Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri (Antalya örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Polat, O. (2018). Adli psikolojiye giriş. Ankara: Seçkin Yayıncılık. ISBN: 978 975-02-4638-8.
- Sağlam, Ö. (2016). Cinsel istismar mağduru çocuğa sosyal hizmet yaklaşımı, Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, (7), 22-31.

- Şamar, B. (2018). Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sokullu-Akıncı, F. (2013). İstismar mağduru çocukların suç sonrası sorunları ve hukuksal korunmaları. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruhad/issue/48280/617853>.
- Taşdöven, H. (2000). Çocuk suçluluğu olgusunda polisin yeri ve Çocuk Hakları Sözleşmesi bağlamında uygulamaların değerlendirilmesi. Polis Dergisi, 6(23), 46-62.
- Tekin-Babuç, Z. (2020). Ceza adalet sistemi içerisinde mağdur çocukların ikincil mağduriyeti. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 23(2), 320-355. Doi:10.18490/sosars.819031.
- Topdemir, C. (2016). İstismar mağduru çocuğun korunmasında bir uygulama: Çocuk izlem merkezi (ÇİM). Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi, 43. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/abmyoder/issue/46655/5849> 28.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020, 21 Temmuz). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2015-2019. Sayı: 33632. Erişim: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2015-2019-33632> Erişim Tarihi: 11.09.2021.
- World Health Organization. Child maltreatment. 8 June 2020. Erişim tarihi: 11 Eylül 2021. Erişim: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>.
- Van Der Kolk, B.A. (2021). Beden kayıt tutar. Çeviri: Nurdan Cihanşümül Maral. Çeviri Editörleri: Önder Kavakçı, Hayal Demirci. 17 Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-9746-56-4.
- Yıldız, Y. (2012). Çocukların cinsel istismarı suçu ve ikincil mağduriyet sorunu. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 77-100, doi:10.28956/gbd.1017572

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 77-100, doi:10.28956/gbd.1017572

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Covid-19 Salgını ile Mücadelede Kolluk ve Güç Kullanımı

Law Enforcement and Use of Force in the Fight Against the Covid-19 Pandemic

Yazar(lar) / Writer(s)

Cengiz ÖZEL, JSGA, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, ozelcen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9557-8168,

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 16.10.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 20.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Özel, C., (2021). Covid-19 Salgını ile Mücadelede Kolluk ve Güç Kullanımı. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss77-100, doi:10.28956/gbd.1017572

COVID-19 SALGINI İLE MÜCADELEDE KOLLUK VE GÜÇ KULLANIMI

ÖZ

Sovyetlerin dağılması sonrası oluşan tek kutuplu yeni dünya düzeni sonrasında 11 Eylül saldırıları ve Covid-19 salgını, dünya üzerinde derin etkiler yaratan iki önemli olay olarak sahneye çıkmıştır. 11 Eylül saldırıları, 21. yüzyılda geniş bir coğrafyada uluslararası müdahaleleri terörle mücadele şemsiyesi altında elverişli kılarken, pek çok açıdan yeni bir dönüşümün nirengisi olmuştur. Kısa sürede tüm dünyayı sıhhi, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi yönlerden etkisi altına alan Covid-19 salgını da bölgesel güç hiyerarşilerinin yaratıldığı bu son dönemde, biyolojik bir afet olarak farklı boyutlarda yeni bir dönüşümün nirengisi olmak yönünde ipuçları barındırmaktadır. Biyolojik bir afet olarak salgınlarla mücadelede devlet, sağlık teşekkülleri ile sıhhi yönden mücadele ederken kolluk kuvvetleriyle de önleyici tedbirlere başvurmaktadır. Meşru zor tekeline sahip olan devletin en görünür aygıtlarından olan kolluğun güç kullanımı, biyolojik afet yönetimi sürecinde, devletin meşruiyetinin devamında olduğu kadar toplumun da birbiri ile kenetlenerek ulus paydasında bütünleşmesinde önemli bir test niteliğindedir. Bu çalışmada Covid-19 salgını ile mücadele sürecinde devletin salgın kaynaklı kriz yönetiminde etkin bir aktörü olan jandarmanın rolü ve güç kullanma eğilimi, son dönemde popülerlik kazanan sert güç, yumuşak güç ve panoptik güç uygulama örnekleri üzerinden ele alınarak değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Panoptik Güç, Yumuşak Güç, Sert Güç, Covid-19 Salgını, Afet Yönetimi

LAW ENFORCEMENT AND USE OF FORCE IN THE FIGHT AGAINST THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

After the unipolar new world order formed following the collapse of the Soviets, the September 11 attacks and the COVID-19 pandemic emerged as two important events that had a profound impact on the world. While the September 11 attacks have made international interventions in a wide geography favorable under the umbrella of the fight against terrorism in the 21st century, they have been the triangulation of a new transformation in many respects. The COVID-19 pandemic, which has affected the whole world from sanitary, socio-cultural, economic and political aspects in a short time, also contains clues to be the triangulation of a new transformation in different dimensions like a biological disaster in this recent period in which regional power hierarchies have been created. In the fight against pandemics as a biological disaster, the state takes preventive measures with law enforcement while struggling with health institutions from a sanitary point of view. The use of force by the law enforcement, which is one of the most visible instruments of the state, which has a legitimate monopoly of force, is an important test in the biological disaster management process, not only in the continuation of the legitimacy of the state, but also in the integration of the society on the national denominator. In this study, the role of the gendarmerie, which is an effective actor of the state in pandemic oriented crisis management and the tendency to use force in the process of combating the COVID-19 pandemic, will be evaluated and suggestions will be made by considering the examples of the use of hard power, soft power and panoptic power that have gained popularity recently.

Keywords : Panoptic Power, Soft Power, Hard Power, Covid-19 Pandemic, Disaster Management

GİRİŞ

Pandemik salgınlar, kendi mekânsal sınırlarını aşan ve birçok ülkeyi kapsayan biyolojik bir afet türüdür (TDK, 2021). Bu salgınlar, sağlık açısından olumsuz etkilerin yanında kendi zamansal sınırlarını da aşarak psiko-sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan derin etkiler yaratmaktadır. Vebadan çiçek hastalığına, gripten koleraya, tifodan AIDS'e insanoğlunun yüzleşmek zorunda kaldığı bu biyolojik afetlerde milyonlarca insan can kaybına uğramıştır. Kayda geçen salgınlar incelendiğinde Roma Dönemi'nde (161-166) ortaya çıkan veba salgınında beş milyona yakın insan ölmüş, salgın sonrasında Hristiyanlığa topyekûn savaş açan Roma krallarının dine karşı yumuşamaları ile Hristiyanlık, devletin her tarafına yayılma imkânı bulmuştur (TÜBA, 2020: 75). Bizans İmparatoru Justinian (527-565) Dönemi'nde meydana gelen ve birinci veba salgını olarak da bilinen salgında, 25 milyonun üzerinde can kaybı meydana gelmiştir. Meydana gelen can kayıpları ile Avrupa, Kuzey Afrika, Orta ve Güney Asya nüfusunun %50-60'ının yok olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca salgının dinî, ekonomik, sosyal çok derin etkileri sonucunda Bizans İmparatorluğu'nun zayıflamasına neden olduğundan imparatora ithafen "Justinian Vebası" olarak adlandırılmıştır (Eroğlu, 2020: 563; Turan ve Çelikyay, 2020: 4). Yine 1331 yılında Çin'de ortaya çıkan ve ilerleyen dönemde yayılarak Avrupa'yı etkisine alan veba salgınında da 100 milyonun üzerinde insan hayatını kaybetmiş, siyasal bir etki biçimi olarak bin yıllık Avrupa feodalitesinin çöküş sürecinin başlamasına neden olmuştur (TÜBA, 2020: 22).

Salgın hastalıklarla ilgili son pandemik olay ise bir koronavirüs türü olan Kovid-19'dur. Kovid-19 verilerinin derlendiği Worldometers internet sitesine göre 29.10.2021 tarihi itibarıyla tespit edilen toplam vaka sayısı yaklaşık 250 milyona yaklaşmış ve beş milyonun üzerinde kişi hayatını kaybetmiştir. Salgının ilk çıktığı dönemde ana haber programlarında ve sosyal medyada sunulan görüntülerde; cadde ortasında ve merdivenlerde ölen insanlar, karantinaya alınmamak için direnenler ile bunları kovalayan silahlı görevliler, ipe bağlanarak karantinaya götürülenler, sevdiklerinden ve bakmakla yükümlü olduklarından uzaklaştırılanların verdiği görüntü insanlarda dehşet etkisi yaratmıştır (Show TV, 2020). Salgınla birlikte başlayan karantina süreçlerinde, dünyanın dört bir yanında milyarlarca insan birdenbire evlerine hapsolmuş ve birçok ülkede neredeyse tüm ekonomik faaliyetler durmuş (Eroğlu, 2020:567), tedarik zincirindeki kırılmalar, yeni üretim ve tüketim ihtiyaçları ekonomik, sosyal ve eğitim hayatının yeniden inşa edilmesini gerektirmiştir. Güven ihtiyacının Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki yeri yeniden

keşfedilmiş, devletler havaalanlarını diğer ülkelere kapatmaya, maske ihracatını yasaklamaya ve özel sektörün elinde olanları da denetimi altına almaya başlamıştır.

Bilim ve teknolojinin gelişmesi, insanın doğa karşısında meydan okumasına imkân sunuyor olsa da salgın sürecinin ilk dönemlerinde salgınlar, bir krize dönüşerek insanın doğa ile olan konumunu olduğu kadar aileden sivil toplum örgütlerine, devletten uluslararası ve ulusüstü örgütlere kadar hemen her şeyin birbirleri ile olan konumlamasını yeniden sorgulatmaktadır. Sovyetlerin dağılması sonrası oluşan tek kutuplu yeni dünya düzeninde, siyasal etkileri yönünden 11 Eylül saldırılarının 21. yüzyılda yeni bir dönüşümün kodlarını barındırması gibi Aralık 2019'da ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı sıhhi, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yönlerden etkisi altına alan Kovid-19 salgını da biyolojik bir afet olarak tarihe yön vermek ve bu dönüşümde farklı boyutlarda nirengi olmak yönünde ipuçları barındırmaktadır. Nitekim 11 Eylül saldırıları; kırılğan devlet, çökmüş devlet, başarısız devlet gibi nitelendirilen ülkelere müdahaleyi uluslararası terörle mücadele şemsiyesinde elverişli kılarken; bireylerin can ve mal kaybının korkutucu boyutlara ulaştığı, bireysel hak ve özgürlüklerin büyük ölçüde sınırlandığı biyolojik afetler de bölgesel güç hiyerarşilerinin yaratıldığı bu son dönemde istismara açık yeni alanlar yaratmaktadır.

Meşru zor tekeline sahip olan devletin en görünür aygıtlarından olan kolluğun güç kullanımı, biyolojik afet yönetimi sürecinde, devletin meşruiyetinin devamında olduğu kadar toplumun da birbiri ile kenetlenerek ulus paydasında bütünleşmesinde önemli bir test niteliğindedir. Bu bağlamda afet yönetimi ve güç kullanımı, yarattığı hassasiyetler nedeni ile üzerinde titizlikle çalışılmayı ve planlı süreçlerde ele alınmayı zaruri kılmaktadır. Afet yönetimi birbirinden ayrı ancak birbirini tamamlayan “Zarar Azaltma (Risk) Yönetimi ve Acil Durum (Kriz) Yönetimini” içeren iki yönetim süreci ile bu süreçler içerisinde ele alınabilecek risk analizi ve zarar azaltma, hazırlık, ilk yardım ve müdahale ile iyileştirme aşamalarını içermektedir (Şahin, 2019: 187-192). Afet kaynaklı kriz yönetimi sürecinde devlet, vatandaşının güvenliği için sağlık çalışanları ile salgınla mücadele ederken, salgının yayılımı ve önleyici tedbirlerin uygulanmasında kişisel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasını da içeren pek çok önleyici kolluk tedbirlerini de uygulamaya koymaktadır.

Salgının ilk başladığı günlerde, ana haber bültenleri ve sosyal medya üzerinden paylaşılan görüntülerin yarattığı dehşet etkisi, insanların biyolojik güvenliğine odaklanmasına; diğer tüm siyasal, sosyal, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlarını ikinci plana atmasına neden olmuştur. Ancak sağlık tehdidinin geçmesi ile birlikte de ikinci plana atılan

sorunlar şiddetli bir şekilde gün yüzüne çıkmaktadır. Örneğin; 1. Dünya Savaşı'nda İngiltere'de askerlerin psikolojik rahatsızlık şikâyetiyle tedaviye geldiği görülmemiş iken savaş sonrasında 80.000 İngiliz askerine savaş şoku tanısı konulduğu görülmüştür (Bilge, 2020: 102). Bireylerin ön plana yerleştiği biyolojik güvenlik ihtiyacı, bir yandan devletlerin birbiri ardına uygulamaya koydukları sert tedbirleri meşrulaştırırken diğer yandan da vatandaşlarının verecekleri olumsuz tepkileri ötelemektedir. Kovid-19 salgınının ilk başladığı dönemde de insanlar daha çok salgının bilinmezliğine ışık tutacak ilk görüntülerin etkisiyle kendilerini uzun karantina sürecine mahrum etmeyecek şekilde marketler, bankamatikler gibi gündelik hizmet sağlayıcılardan hizmet almaya yoğunlaşmış ve devlet politikalarını benimseyen bir tutum izlemişlerdir. Ancak koronavirüs salgının bilinmezliğinin azalması ile birlikte dünyanın her yerinde protesto gösterileri görülmeye başlamıştır. Alınan sıkı tedbirler, kişisel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasını da içeren uygulamalar sokak eylemlerini beraberinde getirmiştir (Cnntürk, 2020; Deutsche Welle, 2020; Ahaber, 2020; Ensonhaber, 2020).

Dünyanın her yerinde protesto eylemleri görülürken, başarılı bir örnek olarak ifade edebileceğimiz Türkiye'de de sert tedbirler uygulanmakla birlikte vatandaş-devlet etkileşiminde bir uçurumun olmadığı, devlet politikalarına önemli bir tepki gösterilmediği görülmektedir (World Health Organization, 2020; Oxford Üniversitesi, 2021). Güç kullanmayı zaruri kılan önleyici güvenlik tedbirlerinin uygulanmasında devlet ve vatandaş bütünleşmesinde kırılma görülmemesi, bir yandan devletin tutarlı politikaları ile ilişkili iken diğer yandan bu politikaların ana uygulayıcılarından ve devletin en görünür organlarından biri olan kolluğun devlet gücünü ne şekilde kullandığıyla ilişkilidir

Kolluk, kısa süreli etkin sonuçlara ihtiyaç duyulan dönemlerde önemli bir sert güç unsuru olarak ele alınmaktadır. Ancak biyolojik bir afet olarak ele alınan kriz dönemlerinde sürecin en az hasarla atlatılması için tüm vatandaşların katılımına ihtiyaç duyulmakta, kolluğun yumuşak gücü de salgın ve sonrası dönemde ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan özellikle son yirmi yılda yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik gelişmeler ile kitle iletişim araçları ve teknolojik alandaki olağanüstü gelişmeler, panoptik güç uygulamalarının da bundan sonra sıkça günlük hayatın içerisinde yer alacağı yönünde ipuçları vermektedir.

Çalışmada Kovid-19 salgını ile mücadele sürecinde vatandaş-devlet etkileşimin olumlu seyrettiği Türkiye'de, devletin salgın kaynaklı kriz yönetiminde etkin bir aktörü olan kolluğun güç kullanma eğiliminin anlaşılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları olarak genel kolluk kuvveti olan jandarmanın bu süreçte rolü ve güç kullanma eğilimi; sert

güç, yumuşak güç ve panoptik güç uygulama örnekleri üzerinden ele alınmıştır. Çalışmada literatür taraması ve gözlem yöntemi kullanılmış olup örnek olaylar ve istatistiki verilerin elde edilmesinde Jandarma Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı internet ve sosyal medya hesapları temelinde açık kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışmanın, Türkiye'nin % 93'lük bir coğrafi alanında genel kolluk gücü olarak görev yapan jandarmanın başta salgınlar olmak üzere diğer afet veya olağanüstü hallerde kriz yönetimi tecrübesine ve gelecek dönemlerdeki politikalarının stratejik bir vizyonla ele alınarak geliştirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

1. BASİT ANCAK TANIMLANMASI ZOR BİR KAVRAM OLARAK GÜÇ

Güç kavramı, her yerde görünürlüğünün yarattığı yanılsama ile olsa gerek, ilk bakışta düşünüldüğünün aksine gerçekte karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Joseph S. Nye bu durumu izah ederken onun hava durumu gibi olduğunu, herkesin hakkında konuştuğunu, ona bağlı olduğunu ancak çok az insanın işleyiş mantığını anladığı bir kavram olarak ifade etmektedir (Nye, 2005: 11). Güç kavramının çati bir kavram olması onu tanımlama arayışlarında farklı şekillerde izah edilmesine neden olmakta; bu da kavramın muğlaklığını artırmaktadır. Örneğin güç;

- Bazen diğer aktörleri etkileme yeteneğine sahip olmak veya onlar üzerinde etki yaratma anlamında bir ilişki biçimi,
- Bazen aktörlerin sahip olduğu bir nitelik veya kapasite şekli,
- Bazen siyasal gündemi kontrol etme becerisi veya işlerin yürütülme biçimine yönelik bir yapı özelliği,
- Bazen istenilen, ulaştırılması gereken bir amaç veya araç olarak geniş bir yelpazede tanımlanabilmektedir (Özel, 2020:8). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, tek bir renk gibi gördüğümüz güç; görmeye odaklandığımızda baktığımız yer ve zamana bağlı olarak da değişen ışık spektrumu gibidir (Özel, 2020: 17).

Güç kavramının anlaşılmasında gücün boyutları veya gücün yüzleri olarak ele alınan çalışmalar, güç kullanımının örtük veya görünür boyutlarının anlaşılmasında son derece elverişli bir bakış açısı sunmaktadır. Güç uygulamalarının birbirleri ile bağlantılı ilişkilerde gözlenebilir boyutunu ele alan çalışmalarda Robert Dahl'ın (1957, ss. 202-204) gücü ele alış biçimi ön plana çıkmış ve kendinden sonraki çalışmalara da önemli bir referans noktası oluşturmuştur. Dahl'ın ünlü tanımına göre "A'nın B üzerindeki gücü, B'ye aksi halde yapmayacağı şeyi yaptırabildiği ölçüdedir" şeklindedir. Dahl'ın gücü ele alış biçimi, dikkat edileceği üzere A ve

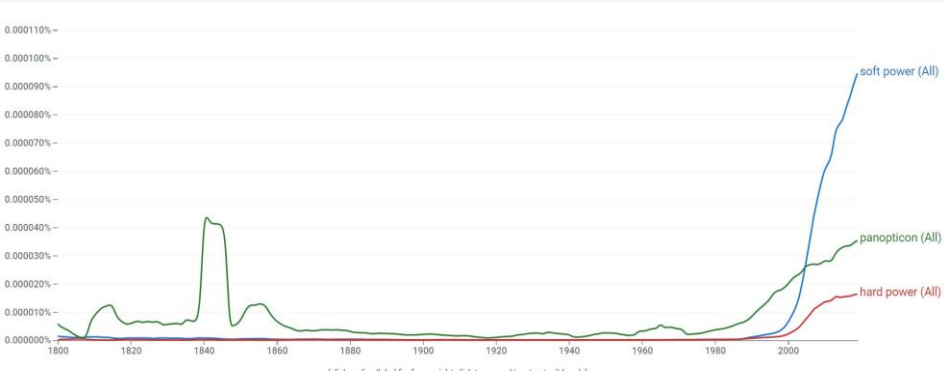
B'nin arasındaki çıkar çatışmasına odaklanmakta ve her ikisi arasındaki güç kullanımını görünür olduğunu iddia etmektedir.

Dahl'ın bu tanımına en önemli eleştiri, Peter Bachrach ve Morton Baratz'ın 1962 yılında kaleme aldığı "Two Faces of Power" başlıklı çalışmasında yapılmıştır. Bachrach ve Baratz, Dahl'ı gücün görünür boyutuna fazlasıyla önem vermesi nedeniyle eleştirmektedir. Oysa güç, hâkim değerler, inançlar, siyasal süreçler ve kurumlar vasıtasıyla inşa edilen sistem içerisinde, düzenli ve kesintisiz olarak bazılarını diğerleri üzerinde avantaj sağlayacak şekilde de yaratılabilmektedir (Bachrach ve Baratz, 1962, ss.948-952). Bu durum gündemin belirlenmesi veya belirlenen gündem üzerinden verilecek kararların sınırlandırılması biçiminde gerçekleştiğinden güç kullanımının görünürlüğünü gizleyebilmektedir. Dolayısıyla kaynak aktör, gündelik uygulama veya prosedürlerle görünmez bir biçimde hedef aktör üzerinde güç uygulayarak amaçlarına ulaşabilmektedir.

Bachrach ve Baratz'ın eleştirileri, Dahl'ın tek boyutlu güç tanımına ikinci bir boyut daha eklenmesini sağlamış; ancak literatürdeki tartışmalar son bulmamıştır. Literatüre en önemli katkılardan biri, bu tartışmalarda gücün üçüncü yüzünü ortaya koyan Steven Lukes tarafından sunulmuştur. Lukes (1974), "Power: A Radical View" başlıklı çalışmasında, Bachrach ve Baratz'ın eleştirilerini yerinde görmekle birlikte; güç kullanımının sadece gerçek çıkar çatışmaları durumunda olabileceği fikrini reddetmektedir. Zira güç kullanımı, bazen daha en baştan doğacak çatışmaları önleyecek şekilde sinsi ve etkili bir biçimde kaynak aktörün hedef aktörü etkileyerek, isteklerini şekillendirerek ve belirleyerek de gerçekleşebilmektedir. Böylece daha etkili bir güç, kullanım biçimi olarak kendi isteklerimiz, hedef aktörün kendi isteği olacak şekilde inşa edilmektedir.

Gücün üç yüzünü ele alan yaklaşımların, kolluğun güç kullanım biçimleri ve eğilimlerinin anlaşılmasında daha uygun bir bakış açısı sunabileceği ifade edilebilir. Ancak çalışmamızı yumuşak güç, sert güç ve panoptik güç kavramları bağlamında ele almamızın nedeni, bu kavramların SSCB'nin dağılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin olağanüstü olarak gelişimi ve gündelik hayata etkisi, küreselleşme gibi pek çok etken nedeniyle son dönemde yazında popüler hâle gelmesinden kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki grafik, bu kavramların İngilizce kaynaklardaki kullanımının yaygınlaştığı dönemlerin anlaşılmasında ipucu vermesi bağlamında incelenebilir.

Grafik 1: Yazında Yumuşak Güç, Sert Güç ve Panoptik Güç Kullanımı¹

Kaynak: <https://books.google.com/ngrams>

1.1. Yumuşak Güç ve Sert Güç Kavramları

“Gücü yaratan nedir veya gücün türleri nedir?” sorusuna cevap arayışında kapasite, ilişki ve yapıya ilişkin özellikler ön plana çıkmaktadır (Özel, 2020: 30). Bununla birlikte Keohane ve Nye (1998: 86) gücü, ilişkisel güç ve kaynak gücü olmak üzere ikili bir ayırmda da ele almaktadır. Yumuşak güç kavramını yazında ve günlük kullanımda popülerleştiren Joseph S. Nye (2005), yumuşak ve sert gücü tanımlama arayışında kaynakların somutluğuna veya soyutluğuna vurguda bulunması, onun kaynak tabanlı bir ilişkisel güç tanımına kaymasına neden olmaktadır. Zira Nye yumuşak gücü, bir ülkenin sahip olduğu değerler, refah seviyesi, fırsatlar gibi hususlar nedeniyle ona hayranlık duyan ülkelerin, o ülkeyi takip etmesi ve izlemesine vurgu bağlamında ele alırken; sert gücü, başkalarının pozisyonu değiştirebilmek için askerî veya ekonomik güç kullanan, rüşvet (havaç) veya tehdide (sopa) başvuran bir güç türü olarak ele almaktadır. Kaynaklar bağlamında ise Nye, yumuşak gücün kaynağını, bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış politikasının cazibesi ile belirli bir çerçevede gündem yaratma yeteneği ve hedef aktörün tercihlerine yön veren kurumlardan aldığını ifade ederken; sert güç kaynakları olarak askerî güç kaynakları ile ekonomik güç kaynaklarına vurguda bulunmaktadır (ss.14-15, s.5,18,37). Ancak Nye’in yumuşak gücü tanımlama arayışı, cezbetme temelinde hareket ederken kaynakların somutluğu ve soyutluğuna vurguda bulunması, kavramı her şartta muteber kılmamakta ve

¹ Grafiğin oluşturulmasında belirtilen kavramların İngilizce kaynaklardaki kullanım sıklığının temel alınması nedeniyle “yumuşak güç” yerine İngilizce karşılığı olan “soft power”, “sert güç” yerine “hard power” anahtar kelimeleri kullanılmış; “panoptik güç” yerine ise “panoptic power” anahtar kelimesi daha uygun düşmekle birlikte kavramın kapsayıcılığı ve benzer anlamda kullanım alanları olduğu görüldüğünden “panopticon” anahtar kelimesi tercih edilmiştir.

muğlaklaştırmaktadır. Zira nitel-soyut (yumuşak) veya nicel-somut (sert), her bir güç unsuru her hedef aktör üzerinde aynı etkiye neden olmamaktadır. Örneğin; askerî ve somut bir güç kaynağı olan Türk askerî gücünün bir unsuru olan SİHA'ların kullanımı, Azerbaycan, Ukrayna, Pakistan gibi ülkelerde yumuşak güç bağlamında ele alınabilecek iken Rusya, Ermenistan, ABD, Yunanistan gibi ülkelerde sert güç ile ilişkilendirilmektedir. Bu muğlaklık nedeniyle etki odaklı bir ilişkisel güç tanımı, sert ve yumuşak güç kavramının muğlaklığının giderilmesinde daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yumuşak gücü, kullanılan kaynak veya güç unsurundan bağımsız olarak hedef aktördeki yarattığı etki doğrultusunda meşru, direnişe sebebiyet vermeyen, olumlu, cezbedici etki yaratan bir güç türü olarak ele alabiliriz. Buradan hareketle sert güç ise hedef aktörde yumuşak gücün aksine olumsuz, kabul görmeyen veya direnç etkisi yaratan bir güç türü olarak ifade edilebilir (Özel, 2020: 121-123).

1.2. Panoptik Güç

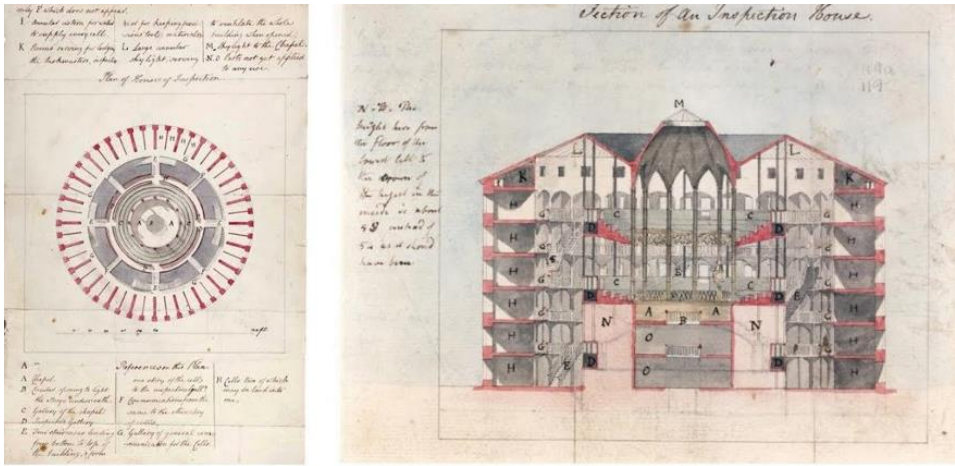
Panoptik güç, Jeremy Bentham'ın çalışmaları temelli olarak özellikle eleştirel teorisyenler tarafından kullanılan ve gücün üçüncü yüzü ile ilişkilendirilebilecek bir güç açıklamasıdır (Özdemir, 2008: 122). Panoptik güç, sistemik veya teknik kurgular üzerinden hedef aktörü gözetim ve denetim altına alma kapasitesine sahip olmak ve bu kapasite kaynak aktör tarafından kullanılmıyor olsa bile hedef aktörde gözetlendiği yönünde yaratılan bilişsel süreç nedeniyle görünür çatışma olmaksızın hedef aktörün istenilen davranış biçimlerini tercih etmesini sağlama yeteneği şeklinde ele alınabilir.

Panoptik kavramı, 18. yüzyılın sonlarında İngiliz cezaevi reformcusu Jeremy Bentham'ın 1791'de "her şeyi gören" manasına gelen "panoptikon" adlı ideal bir cezaevi mimari planı geliştirmesiyle ortaya çıkmış ve Batıda birçok cezaevi inşasına da ilham olmuştur². Kavram eski olmakla birlikte asıl ününe, günümüzde bilginin küresel düzeyde üretim, yayılım ve ediniminde olağanüstü değişimler yaratan bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişiminin yarattığı olanak ve pratiklerin etkisi ve Michel Foucault'ın çalışmaları ile kavuşmuştur. Bentham'ın tasarladığı panoptik cezaevi mimarisi, Foucault'un (2013, ss. 296-297) da yaptığı tasvire göre çevrede halka biçiminde dairesel bir yapı ve bu dairesel yapının tam merkezinde de bir kule bulunmaktadır. Merkezdeki kule, dairesel yapının tüm iç kısımlarını gören geniş gözetleme pencerelerine sahiptir. Bu kuledeki pencereler, kulenin baktığı dairesel yapının

² ABD'de 1922 yılında inşa edilen, insanlık dışı ağır şartları nedeniyle eleştirilerek 2016'da kapatıldığı belirtilmiş olmakla birlikte halen koronavirüs izolasyonu kapsamında kullanıldığı bilinen panoptik tarzda inşa edilmiş bir cezaevi olan Stateville Cezaevi görseli için (Bkz. Eldeib, 2016; Newman, 2020).

hücrelerine tam bir gözetleme imkânı sunmakla birlikte içerinin görüntüsünü ise dış aktarmamaktadır. Ayrıca kuleden çevre binaya kontrolsüz ses akışı da yalıtım ve mimari tasarımla ortadan kaldırılmıştır. Çevrede bulunan dairesel yapı ise hücrelere bölünmüş olup her bir hücrenin bir iç, bir de dış cephesine bakan penceresi bulunmaktadır. Hücrelerin diğer cepheleri ise hücrelerin birbirleri ile irtibat olanaklarını kaldıran duvarlarla kaplıdır. Hücrenin dışa bakan penceresi bir yandan hücrenin aydınlanmasına olanak verirken bir yandan da geri aydınlatma etkisi sayesinde içeride bulunan varlıkların silüetlerini merkezdeki gözetleme kulesine net bir şekilde yansıtılmasını sağlayarak içeridekilerin hareketlerine projeksiyon tutmaktadır. Cezaevinin bu mimari tasarımı sayesinde dairesel binada hücrelere konulan insanlar, kuledeki görevlilerce buldukları konum ve olanakların da avantajıyla sürekli gözetlenebilmekte ve kolaylıkla kontrol altına alınabilmektedir. Ayrıca merkezi kuledeki pencerelerin kulenin içini göstermemesi ve kulenin ses yalıtımı sayesinde de hücredeki kişiler, kulede bulunan görevlileri izleyememekte hatta orada bulunup bulunmadığı yönünde bir kanaat de edinmemektedir. Dahası hücrelerin yan kısımları, duvarlarla kapatılarak her bir hücre diğerinden tecrit edildiğinden hücredekiler birbirleri ile iletişim kuramamakta böylece birbirlerinden ve dışarıda olup bitenin bilgisinden mahrum olmaktadır.

Cizim 1: Jeremy Bentham'ın Panoptik Cezaevi Tasarımı

Kaynak: Zhang, 2019.

Foucault'a (2013: 295-296) göre Bentham'ın panoptik cezaevi tasarımı sadece cezaevlerine değil hastane, okul, fabrika gibi birçok alanda gözetim ve denetim imkânı sunan bir model ortaya koymaktadır. Panoptikon, sürekli olarak görülmeden

görmeye ve denetlemeye olanak veren, psiko-mekânsal bir aygıt olarak bir nevi hegemonia kusursuz hizmet eden bir modele dönüşmektedir. Panoptik güç yeteneği, gözetlenen ve gözetleyen üzerinde bir takım psikolojik ve sistemik sonuçlar yaratarak işlevsellik kazanmaktadır. Buna göre;

➤ Gözetlenen, hiçbir zaman gözetleyeni görmediğinden ve onun varlığına ilişkin bilgilere sahip olmadığından, sürekli olarak gözetlendiği hissine kapılmakta ve davranışlarını gözetleyenin istediği şekilde disipline etmektedir.

➤ Gözetleyen, kurulan panoptik sistem sayesinde sürekli olarak gözetlemek zorunda kalmamakta hatta bazen panoptik sistemin bir kez kurulmuş olması gözetlenenin kontrolü açısından yeterli olmaktadır.

➤ Kurulan panoptik sistem, bazen sadece görevliler değil hapisaneyi ziyarete gelen diğer kişiler tarafından da gözetim görevinin üstlenildiği bir yapıya dönüşebilmektedir. Bu nedenle denetim ve gözetleme, gözetlenen dışında herkes tarafından yürütülebilen bir işlevselliğe dönüşebilmektedir.

İlk zamanlar belli bir mekânsal yapıya bağlı kalan gözetim yoluyla mahkûmların ıslah edilmesi şeklinde ortaya çıkan bu düşünce biçimi ve cezaevi uygulamaları, kapitalist ekonomik sistem ile birlikte üretimi artırmak ve işçileri disipline etmek maksadıyla önce fabrikalarda üretimin zamanlaması, gözlenmesi ve verimliliği üzerine oturtulmuştur. Ardından da fabrika dışında da işlerlik kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda ABD’de 19.yy’da inşa edilen şirket kasabaları, buna verilebilecek en bilinen örneklerdir. Örneğin; Pulman Palace Car Company kasabası, işçilerin bütünsel bir ortamda endüstriyel üretimin ve tüketimin bir parçası haline getirecek şekilde tasarlanmıştır. Bu yapıda işçiler mülk edinmemekte ve sıkı bir denetim altında tutulmaktadır. İşçiler çalışarak edindiği birikimleri yine işverenin kurduğu sistemde tüketmektedir. Ayrıca bu kasabada içki, sigara, gece sokağa çıkma yasağı, İncil okumaları gibi uygulamalarla işçilerin sosyal hayatı da inşa edilmektedir (Güven, 2014, ss. 87-88)

Foucault, çalışmasında Batı toplumlarında disiplinci iktidar işleyiş prensiplerinin 18. yüzyıldan itibaren dönüşüme uğradığını ileri sürmektedir. Buna göre 18. yüzyıla kadar şiddete dayalı olan egemen iktidar; etkinliğini görünür olmakla kazanırken, bu dönemden sonraki disiplinci modern iktidar görünmez bir işlevsellikle çalışmaktadır. Zira önceki egemen iktidar; bedenlere acı vererek insanları cezalandırırken, modern disiplinci iktidar kapitalist bir iktidar teknolojisi ile ruhları, zihinleri terbiye etmekte, bedenleri rasyonel bir biçimde kullanarak onları üretici ve işlevsel bir hâle getirmektedir. Buna göre iktidarın otomatik işleyişini sağlayan

panoptikonda, her şey gözetim eylemi kesintili bile olsa etkileri sürekli olacak şekilde düzenlenmektedir (Foucault, 2013: 295-302).

Sistematik gözetim ile ilgili çalışmalar her ne kadar Foucault ve Bentham ile özdeşleşmiş ise de her iki düşünür ile sınırlı değildir. Gözetim pratikleri esasen ilk olarak modernizm ile ortaya çıkmış ve gözetime yönelik eleştirilerin de yine temelleri bu dönemde atılmıştır. Bu bağlamda değerlendirilebilecek önde gelen düşünürlerden Karl Marx, Max Weber, Frederick W. Taylor ve Anthony Giddens, gözetim pratiklerini modernizm ekseninde ele alıp tartışmışlardır (Okmeydan, 2017: 54). Bunların dışında gözetime dayalı denetim gücü yaratmaya yönelik kavramsallaştırmalarda George Orwell'ın ilk olarak 1948 yılında yayımlanan bir korku ütopyası olan "1984" adlı eseri de yine kayda değer çalışmalardandır.

Panoptiğe dayalı yaklaşımlar esasen bilişim teknolojilerindeki gelişme, elektronik gözetim olanaklarının genişlemesi ve bilginin devasa boyutlarda üretimi, işlenişi, depolanması ve yayımı yönündeki değişim günümüz toplumunun bilgi toplumundan gözetim toplumuna evrimini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, bir yandan gözetimi derinleştirirken bir yandan da panoptik tabanlı düşünceleri de çeşitlendirmektedir. Bu bağlamda ele alınabilecek kavramlardan birisi sinoptik yaklaşım iken diğeri omniptik yaklaşımdır (Eşitti, 2021: 542). Sinoptikon, Norveçli sosyolog Thomas Mathiesen (1997: 215) tarafından ortaya atılan bir kavram olup panoptikonun aksine televizyon ve sinema gibi vasıtalarla çok olanın, az olanı izlemesi anlamına gelmektedir. Panoptik yaklaşımın temelde gözetlenenin mekânsal bir çerçeveleme ile gözetlenenin hareketlerinin takip edilmesine, gözetlenen üzerinde yaratılan korku ile kural dışı hareketlerinin engellenmesine yönelik yerel bir denetim biçimini ifade ettiği söylenebilir. Oysa sinoptik yaklaşımda, mekânsal bir çerçevelemeye ihtiyaç duyulmaksızın insanların, haz ve keyif duygusu kısıktılarak çoğun, azı seyretmesi sağlanmaktadır. Böylece televizyon başta olmak üzere radyo ve sinema gibi görsel-işitsel araçlar ile büyük halk kitleleri, sanatçılar, futbolcular, siyasetçiler gibi azınlıkta olan bir zümreyi sürekli izlemekte; dinlemekte ve kendilerini onlarla özdeşleştirerek takip etmektedir (Okmeydan, 2017: 61). Küresel bir gözetime doğru evrilen sinoptikon ile seyredenlerin bağlanacakları bir şebeke veya uydu yayını yeterli olmakta böylece gözetleyenlerin yerelle bağları kesilerek gözetimin bir parçası hâline gelmektedirler (Mathiesen, 1997: 215-234).

Günlük hayatı kuşatan radyo, televizyon ve sinema gibi araçlardan sonra internet ve sosyal ağların dünya çapında yaygınlık kazanması ile bilişim ve iletişim teknolojilerinde baş döndürücü gelişim, bilginin zaman ve mekân sınırı olmaksızın, üretim, yayım ve denetiminde de çığır açmış; panoptik ve sinoptik yaklaşımın

yanında karşılıklı gözetimi tanımlamaya yönelik yeni bir kavram olan omniptik yaklaşımın da doğmasına zemin hazırlamıştır (Güven, 2014: 96-97). Omniptik kavramına ilk kez Jeffrey Rosen'ın 2004 tarihli Çıplak Kalabalık isimli kitabında; herkesin herkesi, sürekli ve her yerde gözetlemesi anlamında yer verilmiştir. Omniptikonda, internet çağında gönüllü gözetim vasıtasıyla kimin izleyen ya da izlenen olduğunu bilmeyen bir çoğunluğun, birbirlerini sürekli gözetlediği, yeniden inşa edilen yeni bir toplumsal kültüre evrimi gerçekleşmektedir. Bu yeni yapıda gözetim, iktidar ve bireyler arasında asimetric olarak gerçekleşirken; bireyler arasında simetric olarak gerçekleşmektedir (Okmeydan, 2017: 61).

Böylece yerel mekânların inşası ile bireyi çevreleyen korkuya dayalı azın çoğu gözetlediği panoptik gözetim, yerini bireyin haz ve keyfine dayalı, nispeten küreselleşmiş çoğun azı gözetlediği sinoptik gözetime devrederken; günümüzde omniptik gözetim ile bireyin, haz ve duygularının herkes tarafından kışkırtıldığı, herkesin herkesi her an ve her yerde gözetim imkânına kavuştuğu, tamamen küreselleşmiş bir gözetim kültürüne geçiş gerçekleşmiştir.

2. KORONAVİRÜS İLE MÜCADELEDE JANDARMA VE GÜÇ KULLANIMI

Tüm dünyayı saran koronavirüs salgını ile mücadelede Türkiye, dünyada en başarılı örneklerden birisi olarak görülmektedir. Türkiye'nin bu başarısında devletin tutarlı iç ve dış politikaları, sağlık teşkilatı ile mücadelesi önem kazanırken, kolluğun alınan önleyici tedbirleri icra biçimi yani güç kullanma tercihi de bu başarıya kayda değer nitelikte katkı sunmakta, devletin meşruiyetinin devamında olduğu kadar bu mücadelede devlet-vatandaş bütünleşmesine hizmet etmektedir. Kolluğun güç kullanma eğilimi görünür, örtük, kaba, ikna edici, korkutucu, cezbedici gibi pek çok şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bu bölümde jandarmanın koronavirüs ile mücadele sürecinde yumuşak güç, sert güç ve panoptik temelli güç kullanma biçimleri üzerinde durulmuştur.

2.1. Koronavirüs ile Mücadele Jandarmanın Yumuşak Güç Kullanımı

Kolluğun kriz yönetimi sürecinde emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlama zarureti, kısa vadede sert güç kullanmasını gerekli kılmaktadır. Ancak vatandaş ile iş birliğine ve fikirde müşterekliğe götüren, rıza üreten güç kullanma biçimi olan yumuşak gücün kullanımı, uzun vadeli dönemdeki devletin meşruiyetine doğrudan etkisi nedeni ile hem ön plana çıkmakta hem de stratejik bir bakış açısı ile ele alınmayı gerektirmektedir. Jandarma Genel Komutanlığının koronavirüs ile mücadele sürecinde göze çarpan yumuşak güç uygulamaları değerlendirildiğinde, faaliyetlerinde üç tür stratejik yaklaşım ile hareket ettiği görülmektedir;

- Bilinçlendirme stratejisi
- Ünlülerin kullanılması stratejisi
- Yanınızdayız stratejisi

Bilinçlendirme stratejisi bağlamında jandarmanın ele alınabilecek en önemli faaliyetleri eğitim faaliyetleridir. Eğitim faaliyetleri kapsamında kitle iletişim araçları üzerinden uygulanan salgınla mücadelede “14 Kural” animasyonu, vatandaşların bilinçlendirilmesinde kullanılan en bilinen uygulama olarak göze çarpmaktadır (JGK, 2020b). Yine çocuklar için hazırlanan “Evde de Mutluyum” şarkısı animasyonu, bu bağlamda verilebilecek örneklerdendir (JGK, 2020d). Salgınla mücadelede farkındalık yaratan ve bilinçlendirmeye yönelik diğer önemli eğitim faaliyetleri ise bir fırsat uygulaması biçiminde rutin mülki görevler ve bu bağlamda gerçekleştirilen denetimler esnasında devriye araçlarından yapılan anonslarla, cami ve belediyelerin imkânlarının kullanılmasıdır (İçişleri Bakanlığı, 2020b; İHA, 2020; SonDakika.com, 2020; Haber Global, 2021).

Kolluğun bu dönemde kullandığı bir diğer yumuşak güç kullanımı da ünlülerin kullanılması stratejisi bağlamında olmuştur. Sosyal medyada paylaşılan içeriklerden Orhan Gencebay’ın vatandaşlara evde kalmaları yönünde telkinlerde bulunan animasyonlu videosu bu kapsamda değerlendirilebilecek örneklerdendir (JGK, 2020c).

Jandarmanın uyguladığı diğer önemli bir yaklaşım olan “yanınızdayız yaklaşımı”, kolluğun geçmişte olduğu kadar bu dönemde de takdir gördüğü ve varlık nedeni olan vatandaşın yanında olduğunu hissettiren stratejik yaklaşımdır. Bu bağlamda yaşlılara özel gün ve bayramlarda ziyaretlerde bulunulması, yardıma muhtaç olanlara yardımda bulunulması, çocukların bu zor dönemde sevindirilmesi uygulamaları olumlu örneklerdendir (Cumhurbaşkanlığı, 2020; Sabah, 2020). Bu tür uygulamaların, devletin görünür yüzü kolluğun vatandaş ile bütünleşmesine son derece olumlu katkılarının olduğu, bu vasıta ile kurulan yakın temas sayesinde de tarafların birbirlerine olan empati duygularının arttığı gözlemlenmektedir. Ayrıca gençlerin bu tür yakın iletişim örneklerini gözlemlemesi, jandarmaya olan sempati ve özentsini artırmakta, meslek seçimlerinde etkili olduğu yapılan mülakatlarda da ifade edilmektedir.

Kolluğun devlet politikaları ile uyumlu olan bu stratejisi, salgın kriz döneminde diğer Batılı ülkelerle kıyaslandığında ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Şubat-Nisan 2020 döneminde yapılan bir araştırmaya göre İtalya’da yaşlılara yönelik bakım evlerinde ölümlerin % 40,2’si koronavirüs kaynaklı olduğu, Kovid-19 virüsünün sebep olduğu yaşlı ölümlerinin % 50’den fazlasının evlerinde

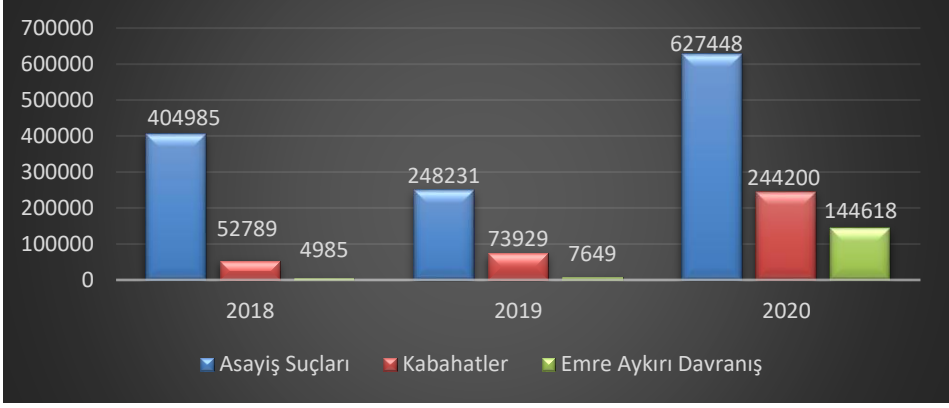
tek başına iken gerçekleştiği görülmüştür (Bilge, 2020: 107). Türkiye'nin gerek kültürel yapısında aileye verilen değer, gerekse kolluğun ihtiyaçlı ve mağdur vatandaşların yanında olduğunu hissettiren uygulamaları bu bağlamda ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, bu tür faaliyetlerin sistematik ve ahenkli olarak yürütülmesi için jandarma personelinin de geniş çaplı katılımı ile oluşturulan Vefa Sosyal Destek Grupları'nın faaliyetleri de kayda değer niteliktedir.

Vefa Sosyal Destek Grupları, sokağa çıkma kısıtlaması olan 65 yaş ve üstü ile kronik rahatsızlığı olanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere İçişleri Bakanlığının acil yardım programı çerçevesinde, valilik ve kaymakamlıklar koordinasyonunda oluşturulan, bünyesinde jandarma, polis, bekçi, din görevlisi, AFAD personeli gibi kamu çalışanları ile ulusal -yerel düzeyde bazı sivil toplum örgütlerinin gönüllü personellerinin de yer aldığı bir yardım ve destek grubu olarak teşkil edilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2020a). Vefa Sosyal Destek Grubu uygulaması ile engelli, yaşlı ve kronik rahatsızlıkları bulunan bireylere kolonya, dezenfektan, maske gibi hijyen malzemeleri ile gündelik ihtiyaçları da yerinde karşılanmıştır. İçişleri Bakanı'nın yaptığı açıklamaya göre yaklaşık 145.000 kişi ile oluşturulan Vefa Sosyal Destek Grupları'na 15 Mart 2020 tarihinden itibaren yapılan hizmet taleplerinin 15.04.2021 tarihi itibarıyla 21.210.899 milyonu karşılanmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2021; Cumhurbaşkanlığı, 2021: 214-215).

2.2. Koronavirüs ile Mücadele Jandarmanın Sert Güç Kullanımı

Salgın kriz yönetimi sürecinde kamu sağlığı ve kamu düzenine ilişkin alınan önlemlerin kısa sürede etkili sonuçlar vermesi kolluğun ilk aşamada sert güç kullanmasını gerekli kılmaktadır. Kovid-19 salgını sürecinde kolluğun sert güç uygulama eğiliminin anlaşılmasında en uygun vasıtalarından bir tanesi, kolluğun uyguladığı idari yaptırımlara ilişkin işlemlerin incelenmesi ile anlaşılabilir. Aşağıda verilen "Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş-Kabahatler-Emre Aykırı Davranış Suçu İşlemleri Grafiği" bu bağlamda bizlere Jandarmanın salgın döneminde sert güç uygulamalarına ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Grafik incelendiğinde her ne kadar "Emre Aykırı Davranış" kabahatinden yapılan her bir işlem Kovid-19 tedbirlerine ilişkin değilse de 2018, 2019 verileri ile salgına ilişkin önlemlerin uygulanmaya başlandığı 2020 yılı verileri incelendiğinde, en yüksek 2019 verisi olan 7.649'dan 2020 yılında 144.618 rakamına artışta görülen keskin yükseliş, bizlere bu artışın nedenini koronavirüs kaynaklı olduğunu göstermektedir. Buna göre bir önceki yıla göre jandarma vasıtasıyla 136.969 fazladan idari yaptırımda bulunulmuştur. Aradaki bu rakamsal fark bile önceki yıl gerçekleştirilen idari yaptırım miktarının yaklaşık 18 katıdır.

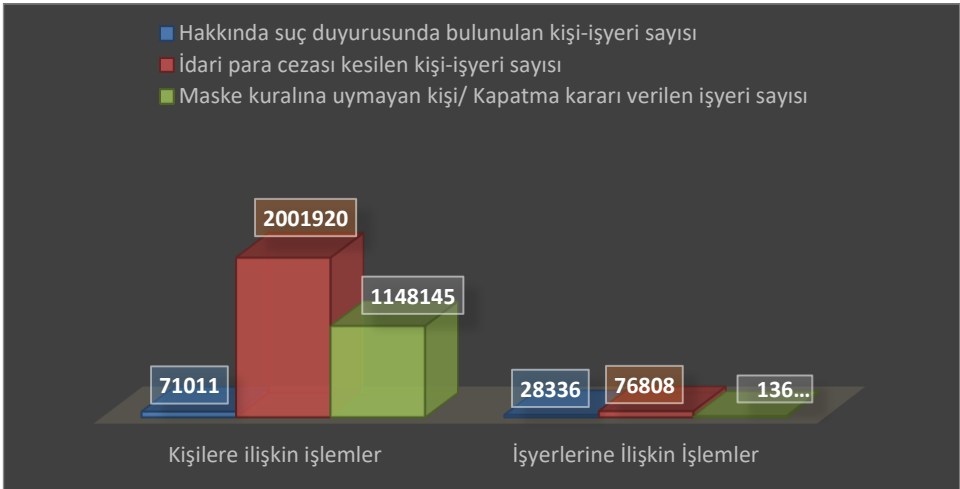
Grafik 2: Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş-Kabahatler-Emre Aykırı Davranış Suçu İşlemleri

Kaynak: JGK, 2019; JGK, 2020a; JGK, 2021

Türkiye genelinde yapılan denetim ve uygulanan idari tedbirler değerlendirildiğinde de yukarıdaki bilgileri destekleyecek verilere ulaşılmaktadır. Mülki idare amirliklerince Türkiye’de salgının başladığı 15 Mart 2020 tarihinden itibaren yaklaşık bir yılı kapsayan sürede gerçekleştirilen denetimler sonucunda uygulanan yaptırımlar aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 3: Koronavirüs Tedbirleri Kapsamında Yapılan Denetim ve İdari İşlemler

Kaynak:

<https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TurkiyeninKoronavirusleBasariliMucadelesi.pdf>

2.3. Koronavirüs ile Mücadelede Jandarmanın Panoptik Temelli Güç Kullanımı

Koronavirüs salgını dünyada panoptik güç uygulamalarını meşrulaştırıcı ve daha yoğun bir şekilde kullanılır hâle gelmesine neden olmuştur. Akıllı telefonlar vasıtasıyla insanların ateş ölçümleri, kişilerin temas bilgileri; uydu takip sistemleri vasıtasıyla yapılan konum takibi, elektronik kelepçe yoluyla karantina kurallarına uyup uymadıkları; akıllı robot ve dron kullanımıyla da kalabalıkları kontrol altına alma, başvuru yöntemleri olarak kayda geçmiştir (Erciyes ve Genç, 2020: 5). ABD’de ‘COVID Symptom Study’, İngiltere’de ‘NHS COVID-19’, Almanya’da, ‘Corona-Warn-App’, Yeni Zelanda’da ‘FluTracking’, Fransa’da ‘StopCovid’, Avustralya’da ‘COVIDSafe’, İsrail’de, ‘HaMagen’, Hindistan’da ‘AarogyaSetu’, Kanada’da ‘COVIDAlert’, Hırvatistan’da ‘StopCOVID-19’, Macaristan’da ‘VirusRadar’, Yunanistan’da ‘CovidChecker’, Bangladeş’te ‘Corona TracerBD’, koronavirüs pandemisiyle mücadele kapsamında ülkelerin akıllı telefon uygulamaları vasıtasıyla geliştirdiği elektronik takip sistemlerinden sadece bir kısmıdır (Eşitti, 2021:544).

Türkiye’nin de buna benzer uygulamalara duyarsız kalmadığı görülmektedir. Kolluğun panoptik güç uygulamaları bağlamında verilebilecek en bilinen örneği “Hayat Eve Sığar” uygulamasıdır. “Hayat Eve Sığar” uygulaması esasen Türkiye’de rahatsız edici sert boyutları törpülenmiş temel hak ve özgürlükler de gözetilerek rızaya dayalı olarak faydalanılan bir gözetim uygulamasıdır. Uygulama ilk olarak Sağlık Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanlığı ve GSM operatörleri işbirliğiyle 07.04.2020 tarihinde “Pandemi İzolasyon Projesi” bağlamında mobil iletişim araçlarına yüklenerek uygulamaya konulmuştur (Altun, 2020; BBC News, 2020). Uygulamanın mobil iletişim araçlarına yüklenmesi ile

- Sorgulanan bölgedeki risk durumu ve hastalık yoğunluğu harita üzerinden görülebilmekte,
- Geliştirilen akıllı algoritma vasıtasıyla kişiler yakınlarını da listelerine ekleyerek onların da riskli bölgelerden uzak durmalarını sağlayabilmekte,
- “HES Kodu Sorgulama ve Okutma” uygulaması ile iş yerlerinde ve belirlenen alanlarda riskli ve temaslı kişi durumları belirlenerek mekânların takibi ve güvenliği sağlanabilmekte,
- İş yeri, işletme, kurum ve kuruluşlar; personel ve belirlediği kişi gruplarını düzenli olarak topluca sorgulayabilmekte,
- “İhbar” özelliği ile işletme ya da kişilerin maske, mesafe ya da hijyen gibi kuralları ihlal etmeleri halinde fotoğraf, adres, konum, ihlal bilgisi girilerek kolluğa ihbarda bulunulabilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2021; TRT Haber, 2020).

Uygulamanın özelliklerinden görüleceği üzere kişiler, işletme sahipleri ya da kurumlar, kendilerinin güvenliklerinin sağlanması ile ilgili son derece önemli kolaylıklar elde etmektedir. Bununla birlikte kolluk da uygulamanın “ihbar” özelliği vasıtasıyla gözle görünmeyen; ancak herkesin birbirini kontrol ederek, yapılan kural ihlallerini paylaşması nedeniyle bu uygulama üzerinden panoptik bir denetim imkânı elde etmektedir. Yine bu dönemde faaliyete geçirilen, kolluğun önemli bir panoptik gözetim uygulaması da İl/İlçe Salgın Denetim Merkezi Programı (İSDEM) adıyla hayata geçirilmiştir. İSDEM’in önemli bir özelliği “Hayat Eve Sığar” uygulaması ile entegre bir şekilde işlevlerde bulunmasıdır (İçişleri Bakanlığı, 2020c; TRT Haber, 2020). İSDEM uygulaması vasıtasıyla kolluk, vatandaşların koronavirüs tedbirlerine aykırı gördükleri durumlarda yaptıkları ihbar ve paylaşımları elektronik ortam veya acil çağrı merkezleri üzerinden takip ederek gözetim ve denetim yeteneklerini geliştirmekte; suç unsuruna rastlamaları hâlinde de soruşturma işlemlerine başlamaktadır. Böylece kolluk, üçüncü kişilerin de salgınla mücadeleye katılımını sağlayarak panoptik tabanlı bir gözetim imkânı elde etmektedir. Nitekim uygulamanın kullanıma geçtiği ilk günde, henüz bilinir olmamasına rağmen kolluğa 1159 ihbar kaydı düşmüştür (İçişleri Bakanlığı, 2020d).

SONUÇ

Yukarıda ifade edildiği üzere pandemik salgınlar, kendi mekânsal ve zamansal sınırlarını aşarak birçok ülkeyi kapsayan, sadece sağlık açısından olumsuz etkisi olmayan; aynı zamanda psiko-sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan derin etkiler yaratan biyolojik bir afet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik bir afet olan salgınlarla mücadelede başarılı olmak, bir yandan devletin kapasitif ve yapısal gücü ile ilgili iken bir yandan da ilişkisel güç bağlamında değerlendirilebilecek etkin ve tutarlı politikalarının vatandaşları tarafından içselleştirilebilmesi ve topyekûn mücadeleye katılımın sağlanması ile mümkün olduğu görünmektedir. Meşru güç kullanma tekeline sahip olan devletin güç kullanımında kolluk uygulamaları önleyici tedbirler bağlamında sıhhi mücadelenin yanında devletin meşruiyetin sağlanmasında ve devlet vatandaş bütünleşmesinde son derece önemli bir yer işgal etmektedir. Biyolojik bir afet olan salgınla mücadele sürecinin ilk dönemlerinde panoptik güç ile destekli sert güç uygulamaları Çin örneğinden hareketle kısa süreli etkin sonuçların alınmasında elverişli görünmektedir. Bu dönemde, kişiler sıhhi güvenlik boyutunu diğer ihtiyaçlarının önüne koyduğundan tedbirler ne kadar şiddetli olursa olsun önemli bir tepkiyle karşılaşılmamaktadır. Ne var ki salgınla ilgili belirsizliklerin günlük yaşamda kabul edilebilir bir noktaya gelmiş olduğu dönemlerde ise ikincil boyuta taşınan psiko-sosyal, ekonomik ve siyasal başta olmak üzere dondurulmuş diğer tüm meseleler yeniden gündeme geldiğinden devletin

salgınla mücadele yöntemleri ve güç uygulamaları da sorgulanarak devlet-vatandaş konumlaması yeniden biçimlendirilmektedir. Bu nedenle diğer güç uygulamalarının yanında özellikle yumuşak güç uygulamaları ön plana çıkmaktadır. Zira yumuşak güç uygulamalarına İtalya örneğinde olduğu gibi yeterince yer vermediği değerlendirilen ülkelerde görüldüğü üzere protesto eylemleri ile vatandaş devlet gücünün karşısında konumlanma tercihinde bulunabilmektedir (Ahaber, 2020; Deutsche Welle, 2020; Cnntürk, 2020, Ensonhaber, 2020)

Pek çok ülke ile kıyaslandığında Türkiye’de alınan tedbirlere yönelik protesto eylemlerinin neredeyse hiç görülmemiş olması, Türkiye’de tutarlı devlet politikaları ve kolluğun güç kullanma biçimleri ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Jandarmanın bu dönemde “Hayat Eve Sığar” ve “İSDEM” temelinde panoptik güç orjinli geliştirilen uygulamaların ana uygulayıcılarından birisi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte vatandaşın denetim ve gözetimi jandarma tarafından sadece sert güç tedbirlerine dönüşecek şekilde gerçekleştirilmemiş, “bilinçlendirme”, “ünlülerin kullanılması” ve “yanınızdayız” stratejileri ile toplum destekli uygulamalara yöneldiği görülmüştür. Özellikle Vefa Sosyal Destek Grupları bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetler ile özel günlerde gerçekleştirilen faaliyetler, ihtiyaç sahipleri, yaşlılar ve çocuklar gibi dezavantajlı bireylerin kazanılmasında son derece etkili sonuçlar yaratmaktadır. Türkiye’nin bu dönemde yoğun bir şekilde idari yaptırımlara da ağırlık vererek sert güç uygulamaları gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak idari yaptırımlar temelde bir sert güç uygulaması olmakla birlikte Türkiye’de tepkilere neden olmaması ve direnç etkisi yaratmaması, sert güç uygulamasında elverişlilik, gereklilik ve orantılılık ilkelerinin gözetilmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak sosyal yapının tahribatına neden olan bu tür salgın dönemlerinde;

- Kolluğun yumuşak güç kullanımının vatandaş-kolluk bütünleşmesinde son derece önemli olduğu ve kriz sonrası dönemin inşasını kolaylaştırdığı,
- Sert güç kullanımının, insan temel hak ve hürriyetlerinin gözetilerek, hukukun temel ilkelerinden ölçülülük ilkesinin unsurları olan elverişlilik, gereklilik ve orantılılık ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmesinin sert güç kullanımının yaratacağı olumsuzlukları giderebileceği,
- Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi ve yoğun sosyal medya kullanımının istismara açık alanlar yarattığı, ülkelerin salgın döneminde panoptik güç uygulamalarını yaygınlaştırma eğiliminde olduğu; Türkiye’nin ise “Hayat Eve Sığar” gibi uygulamaları, meşru, temel hak ve hürriyetleri gözetken aynı zamanda vatandaşa hizmet üreten, rızaya dayalı olarak pratikleştirdiği takdirde salgın dönemlerinde etkin hizmet yürütebileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahaber (2020). İtalya Sokakları Karıştı! Koronavirüs Kısıtlamaları Protesto Edildi. <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2020/10/27/italya-sokaklari-karisti-koronavirus-kisitlamalari-protesto-edildi>. E.15.10.2021.
- Altun, F. (2020). https://twitter.com/fahrettinaltun/status/1247873900161228800?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1247873900161228800%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.bbc.com%2Fturkce%2Fhaberler-turkiye-52207917, E.13.09.2021
- Bachrach, P. ve M. S. Baratz (1962). “Two Faces of Power”, American Political Science Review, 56, ss. 947-52.
- BBC News (2020). Hayat Eve Sığar Uygulaması Nedir, Cep Telefonlarına Nasıl İndirilebilir? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52207917>. E.13.09.2021
- Bilge, M. (2020). Türkiye’de Covid-19 Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Bireylere Yönelik Uygulamaların İncelenmesi:“Vefa Sosyal Destek Grubu” Örneği (Derleme). *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (16), 101-114.
- Books Ngram Viewer (2021). Soft Power,Hard Power,Panopticon, https://books.google.com/ngrams/graph?content=soft+power%2Chard+power%2Cpanopticon&year_start=1800&year_end=2019&corpus=26&smoothing=3&case_insensitive=true, E.28.10.2021
- Cnntürk, (2020). Abd’de Silahlı Gruptan ‘Koronavirüs’ Protestosu, <https://www.cnnturk.com/dunya/abdde-silahli-gruptan-koronavirus-protestosu?page=1>, E.15.10.2021
- Cumhurbaşkanlığı (2020). Jandarma Evden Çıkamayan Vatandaşların Bayramını Şeker İkramiyla Kutladı. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/jandarma-evden-cikamayan-vatandaslarin-bayramini-seker-ikramiyla-kutladi, E.02.12.2021.
- Cumhurbaşkanlığı (2021) Asrın Küresel Salgını, Türkiye’nin Koronavirüsle Başarılı Mücadelesi, Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Dahl, R. A. (1957), The Concept of Power, Behavioral Science, 2: 201-15.

- Deutsche Welle, (2020) Berlin'de Koronavirüs Önlemleri Protesto Edildi, <https://www.dw.com/tr/berlinde-koronavir%C3%BCs-%C3%B6nlemleri-protesto-edildi/a-55648646>, E.15.10.2021
- Eldeib, D. (2016). Stateville's Controversial 'Roundhouse' Prison Area Shuttered, <https://www.chicagotribune.com/news/breaking/ct-stateville-roundhouse-closed-met-20161201-story.html>, E.24.10.2021
- Ensonhaber (2020). Fransa'da Karantina Protestosu, <https://www.ensonhaber.com/dunya/fransada-karantina-protestosu>, E.24.10.2021
- Erciyas, E., Genç, Y. M. (2020). Covid-19 Salgınının Toplumsal Değişim İle Güvenlik Ortamına Etkisi Ve Kolluğa Öneriler. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(1), 1-14.
- Eroğlu, G. (2020). Covid-19'la Mücadele Sürecinde Türkiye'deki Yardım Hizmetleri ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış. *Journal of City and Civilization*, 561.
- Eşitti, Ş. (2021). Covid 19 Pandemisi Sırası ve Sonrası Dijital Gözetim ve Toplumsal Kontrol Sorunsalı Üzerine Eleştirel Bir İnceleme.
- Foucault, M. (2013). Hapishanenin Doğuşu. "Çev.Mehmet Ali Kılıçbay." Ankara: İmge Kitabevi, 8.baskı.
- Güven, O. Ö. (2014). Gözetim Tekniklerinin Güç İlişkileri Bağlamında Dönüşümü Ve Toplumsal Denetim. *Atatürk İletişim Dergisi*, (7), 79-112.
- Haber Global (2021). Jandarmadan İlginç Anons! Konyalım Yürü Ama Maskeyle, <https://haberglobal.com.tr/gundem/jandarmadan-ilginc-anons-konyalim-yuru-ama-maskeyle-97256>, <https://www.dailymotion.com/video/x7zq4wj>, E.02.12.2021.
- İçişleri Bakanlığı (2020a). 65 Yaş Üstü Vatandaşlarımızın İhtiyaçları Vefa Sosyal Destek Grupları Tarafından Karşılanmaya Başlandı, <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ustu-vatandaslarimizin-ihtiyaclari-vefa-sosyal-destek-gruplari-tarafindan-karsilaniyor>, E.02.12.2021.
- İçişleri Bakanlığı (2020b). Jandarma'dan Camilerde Koronavirüs Denetimi, <https://www.icisleri.gov.tr/jandarmadan-camilerde-koronavirus-denetimi>. E. 02.12.2021.

- İçişleri Bakanlığı (2020c). İSDEM (İl İlçe Salgın Denetim Merkezi) Uygulaması, <https://www.112.gov.tr/isdem-ililce-salgin-denetim-merkezi-uygulamasi>, E.02.12.2021.
- İçişleri Bakanlığı (2020d). Hayata Geçirilen İSDEM Uygulamasına İhbarlar Gelmeye Başladı, <https://www.icisleri.gov.tr/bakanligimizca-kovid---19-tedbirleri-kapsaminda-hayata-gecirilen-isdem-uygulamasina-ihbarlar-gelmeye-basladi>, E.02.12.2021.
- İçişleri Bakanlığı (2021). Bakanımız Sn. Soylu Açıkladı "Vefa Sosyal Destek Grupları 21 Milyonu Aşkın Hizmet Ulaştırdı". <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-soylu-acikladi-vefa-sosyal-destek-gruplari-21-milyonu-askin-hizmet-ulastirdi>, E.02.12.2021.
- İhlas Haber Ajansı/İHA (2020). Jandarmadan Vatandaşlara Korona Virüs Uyarısı, <https://www.dailymotion.com/video/x7tjxpo>, E.02.12.2021.
- Jandarma Genel Komutanlığı/JGK (2019) Jandarma Genel Komutanlığı 2018 Yılı Faaliyet Raporu, <https://jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/indirilebilir-icerikler/2018-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>, E.13.09.2021
- Jandarma Genel Komutanlığı/JGK (2020a) Jandarma Genel Komutanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporu, <https://jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/indirilebilir-icerikler/JGNKLIGI-2019-YILI-FAALİYET-RAPORU.pdf>, E.13.09.2021
- Jandarma Genel Komutanlığı/JGK (2020b). Koronavirüs Riskine Karşı Uyulması Gereken 14 Kural! <https://www.youtube.com/watch?v=VNmH9afprQo>
- Jandarma Genel Komutanlığı/JGK (2020c). Jandarma-Orhan Gencebay Evdekal Reklamı. <https://www.youtube.com/watch?v=pTRRfIK0ecc>
- Jandarma Genel Komutanlığı/JGK (2020d). “Evde de Mutluyum” çocuk şarkısı. <https://www.youtube.com/watch?v=8IEaCmTEu08>, E.02.12.2021.
- Jandarma Genel Komutanlığı/JGK (2021) Jandarma Genel Komutanlığı 2020 Yılı Faaliyet Raporu, <https://jandarma.gov.tr/kurumlar/jandarma.gov.tr/Jandarma/indirilebilir-icerikler/JGNKLIGI-2020-YILI-FAALİYET-RAPORU.pdf>, E.13.09.2021.
- Keohane, R. O., ve Nye J. S. (1998). “Power And Interdependence in the Information Age”. Foreign Aff., Vol.77, pp. 81-94.

- Lukes, S. (1974), *Power: A Radical View*. London and New York: Macmillan.
- Mathiessen, T. (1997). “The Viewer Society Michel Foucault’s ‘Panopticon’ Revisited”, *Theoretical Criminology*, vol. 1, no. 2, s. 215-234.
- Newman, J. (2020), *Stateville Prison Reopens Decrepit ‘F-House’ to Hold Inmates With COVID-19*, <https://www.injusticewatch.org/news/prisons-and-jails/2020/stateville-roundhouse-covid/> E.24.10.2021
- Nye, J.S. (2005). *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Ba-şarının Yolu*, (çev. R. İ. Aydın), Ankara: Elips Kitap, 1. Baskı.
- Okmeydan, S. B. (2017). Postmodern kültürde gözetim toplumunun dönüşümü: ‘Panoptikon’ dan ‘sinoptikon’ ve ‘omniptikon’ a. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8(30), 45-69.
- Orwell, G. (2003). 1984. (N. Akgören, Çev.). (5. baskı), İstanbul: Can Yayınları.
- Oxford Üniversitesi (2021). *COVID-19 Stringency Index*, <https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/covid-19-government-response-tracker>, E.03.212.2021
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(03), 113-144.
- Özel, C. (2020). *Güç*, Ankara: Orion Akademi.
- Rosen, J. (2004). *The Naked Crowd Reclaiming Security and Freedom in an Anxious Age*, Random House Inc., USA.
- Sabah (2020). Yaşlı Çift Jandarma'ya Bayram Harçlığı Vermek İstedi! <https://www.sabah.com.tr/video/haber/yasli-cift-jandarmaya-bayram-harcligi-vermek-istedi-video>, E.02.12.2021.
- Sağlık Bakanlığı (2021) *Hayat Eve Sığar, Güvenli Alan – HES Kodu – İhbar*. <https://hayatevesigar.saglik.gov.tr/HES.pdf>, E.13.09.2021
- Show TV (2021) Çin'den gelen görüntüler dehşete düşürdü! <https://www.youtube.com/watch?v=Xz05AEZEZAM>, E.13.09.2021
- SonDakika.com (2020). 43 ilin geçiş güzergahında Korona virüs denetimleri havadan görüntülendi. <https://www.sondakika.com/haber/haber-43-ilin-gecis-guzergahinda-korona-virus-13072778/>, E.02.12.2021.

- Şahin, Ş. (2019). Türkiye’de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri. Türk Deprem Araştırma Dergisi, 1(2), 180-196.
- TDK, (2021) Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, E.04.10.2021
- TRT Haber (2020). Tedbirlere Uymayanlar HES Üzerinden Şikayet Edilebilecek, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/tedbirlere-uymayanlar-hes-uzerinden-sikayet-edilebilecek-512093.html>, 02.12.2021.
- Turan, A. ve Çelikyay, H. H. (2020). Türkiye’de KOVID-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3(1), 1-25.
- Türkiye Bilimler Akademisi/TÜBA (2020). COVID-19 Pandemi Değerlendirme Raporu, TÜBA Raporları No: 34. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara.
- World Health Organization. (2020). Turkey's response to COVID-19: first impressions. Ankara, Turkey. 11 July 2020 (No. WHO/EURO: 2020-1168-40914-55408). World Health Organization. Regional Office for Europe.
- Worldometers, (2021). Covid-19 Coronavirus Pandemic, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, E.29.10.2021.
- Zhang, M. (2019). What's Wrong With Jeremy Bentham's Panopticon? https://www.youtube.com/watch?v=3_rBC56-nLE, E.13.09.2021

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 101-114, doi:10.28956/gbd.1017106

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 101-114, doi:10.28956/gbd.1017106

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Covid-19 Sürecinin Çocukların Güvenlik Risklerini Artırmasına İlişkin Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme.

A Social Psychological Assessment of the Covid-19 Process That May Increase the Safety Risks of Children.

Yazar(lar) / Writer(s)

Özge GÜLVER, Arş. Gör., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, ozgegulver2805@gmail.com, ORCID: 0000-0001-2345- 6789

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 01.11.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 22.12.2021

Atıf Bilgisi / Citation:

Gülver, Ö. (2021). Covid-19 Sürecinin Çocukların Güvenlik Risklerini Artırmasına İlişkin Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss101-114, doi:10.28956/gbd.1017106

COVID-19 SÜRECİNİN ÇOCUKLARIN GÜVENLİK RİSKLERİNİ ARTIRMASINA İLİŞKİN SOSYAL PSİKOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Öz

Çin'de başlayarak kısa sürede dünyanın tamamına yayılan Covid-19 pandemisi, yaşamsal bir tehdit oluşturmasına ek olarak sosyal, psikolojik, ekonomik vb. birçok probleme yol açmıştır. Devletlerin, halk sağlığının korunabilmesi amacıyla yaptıkları "Evde kal!" çağrıları ve diğer kısıtlamalar, hastalığın seyrini olumlu yönde etkilemiş olmakla birlikte; bir dizi problemi ve zaten var olan problemlerin artışı da beraberinde getirmiştir. Çocukların güvenlik risklerinin; aile içi şiddet ve istismar suçlarıyla karşılaşma ihtimallerinin artmış olması söz konusu problemler arasındadır. Bu çalışmada, dünya genelinde pandeminin gölgesinde çocukların güvenlik risklerinin artmasının nedenlerini sosyal psikolojik çerçevede ortaya koymak amaçlanmıştır. İlgili alanyazında, çocukların maruz kaldıkları şiddet, istismar ve benzerine ek olarak, tanıklık ettikleri suçların artmış olmasına ve pandemi sürecinin bundaki etkisine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Covid-19 sürecinde, hastalıktan korunmanın sağlanabilmesi için alınan önlemlerin bir tür yan etkisi olarak; küresel düzeyde çocukların karşı karşıya kaldıkları güvenlik risklerinin ve mağdur edilerek uğradıkları hak ihlallerinin arttığı görülmektedir. Bunda, şiddete eğilimli kişilerle ev içinde geçirilen sürenin artmış olması; okul gibi evden uzaklaşabilme imkânı sunan kurumların kapanması ve diğer hizmetlere erişimde aksaklıklar yaşanması; yetişkinlerin yüklenmiş oldukları stresi kendilerinden daha güçsüz olan aile bireylerine yansıtması gibi nedenler etkili olabilmektedir. Söz konusu çocuklara yönelik güvenlik risklerinin azaltılabilmesini sağlamak ve mağduriyetlerinin önüne geçilebilmek için devletlerin çeşitli önlemler almaları ve çözüm arayışı içinde olmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, çocuk, Covid-19 sürecinin etkileri, çocukların güvenlik riskleri.

A SOCIAL PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT OF THE COVID-19 PROCESS THAT MAY INCREASE THE SAFETY RISKS OF CHILDREN

Abstract

The Covid-19 pandemic, which started in China and spread all over the world in a short while has led to problems like social, psychological, economic, etc, in addition to posing a life threat. Although the "stay at home" calls and other restrictions posed by the states to protect public health have positively affected the course of the disease, it has brought about a series of problems and an increase in already existing problems. Children's safety risk, the increased probability of encountering domestic violence and abuse crimes are among the problems. In this study, it is aimed to reveal the reasons for the increasing security risks of children due to the pandemic in the social-psychological framework. Based on the literature, it is stated that, in addition to the violence and abuse that children experience, both the crimes that children witnessed and the effect of the pandemics have increased. As a kind of side effect of the measures taken to protect from the disease during the Covid-19 process, it seems that the security risks faced by children and the violations of rights they suffer through being victimized have increased at the global level. In this, the increased time spent at home with people who are prone to violence; the closure of institutions that offer the opportunity to be away from home such as school, and the disruptions in accessing other services; reasons such as the reflection of the stress on the family members who are weaker than themselves can be effective. To reduce the security risks for the children in question and to prevent further victimization, states should take various measures and seek solutions.

Keywords: Covid-19, child, effects of the Covid-19 process, children's safety risks..

GİRİŞ

İnsanların yaşamları boyunca en çok ihtiyaç duydukları şeylerden biri güven duygusudur. Güven duygusuna ihtiyaç duyan insanların, her zaman yaşam serüveninin dinginliğini sekteye uğratabilen risk ve tehlikelerle karşılaşma ihtimalleri söz konusudur. Küreselleşme olgusu, insanların yaşam sürdüğü her alanda bu risk ve tehlikelerin çoğalmasına; dolayısıyla, güvensiz hissetmelerine, bu durum da insanların güven arayışlarının artmasına neden olmuştur.

Küreselleşme; bireylerin, grupların ve ulusların tek bir dünyada yaşadığı ve birbirlerine her zamankinden daha fazla bağımlı hale geldikleri gerçeğini ifade eden olgudur (Giddens, 2009: 126). İnsanların da nesnelere de dünyanın bir ucundan diğer bir ucuna kolaylıkla yayılabilmesi, dolaşabilmesi küreselleşmenin bir ürünüdür. İnsan kolayca dolaşabilmesi kültürün; internet aracılığıyla bilginin, para akışının; ulaşım ağlarının güçlenmesiyle tüketim ürünlerinin vb. küresel ölçüde yayılması mümkün hale gelmiştir. Küresel akışın kolaylaşması, insanların yaşamlarını dahi tehdit edebilecek seviyelere ulaşabilen problemlerin de yayılmasının önünü açmıştır. Tarih boyunca toplumların yüz yüze kaldıkları salgın hastalıklar, söz konusu problemler arasında olagelmiş; insan sağlığı açısından ciddi tehditler oluşturmuştur.

2019 yılının Aralık ayında Çin’de başlayarak kısa sürede kıtalara yayılan Covid-19 pandemisi, milyonlarca ölüme sebebiyet veren bir salgın hastalık olarak dünyanın tamamında âdeta katastrofik bir problem hâline gelmiş; psikolojik, sosyal, ekonomik vb. kayıplar meydana getirmiştir. Covid-19 salgınının hızla yayılması, birçok ülkede evlerde karantina uygulaması, toplu hâlde bulunan yerlere girişlerin yasaklanması, seyahat kısıtlaması gibi korunma önlemlerinin alınmasına neden olmuştur. Bu önlemler, hastalığın seyrini olumlu yönde etkilemiş olup; ölümlerin ve vakaların azalmasını sağlamış olsa da önemli problemleri beraberinde getirmiştir.

Covid-19’dan korunabilmeleri için insanların evlerine çekilmesi yönünde uyarıların yapılması ve sokağa çıkma yasaklarının uygulanması, aile içinde yaşanabilecek ciddi problemlerde artış görülebileceği endişesini ortaya çıkarmıştır. Cherlin (2020), Covid-19 krizinin partnerlere yönelik şiddetin ve çocuk istismarının artmasına yol açabileceğini; bir arada kalma gerekliliğinin, işsizliğin ve hastalığın sebep olduğu gerilimin de etkisiyle şiddete ve istismara eğilimli kişileri bunu yapmaya sevk edebileceğini ifade etmiş; ayrıca şiddet ve istismarda yaşanabilecek artışların, insanlar evlerinden dilediğince ayrılacakları zamana kadar “görünmez” olabileceğine dikkat çekmiştir.

Şiddet ve istismarla karşılaşma riski söz konusu olan kişiler çocuklar olduğunda, onların başlarına gelen ya da gelme ihtimali olan olayları “görünür kılma” olanaklarının çok daha zor olabileceğini; ilgili kurum ve kuruluşlara bildirebilme konusunda sorunlar yaşayabileceklerini söyleyebilmek mümkündür. Çocuklar, yaşadıkları şeyin ne olduğunu bilmeyebilirler; ifade etme konusunda zorlanabilirler veya ne yapmaları, nereden destek almaları gerektiğine ilişkin fikirleri olmayabilir. Dolayısıyla, yaşadıkları olayların görünür olma ihtimali de azalabilir. Dahası, çocukların yaşadıkları mağduriyetlerin devam etmesi şeklinde bir tehlike de ortaya çıkmaktadır.

Yetişkinlere kıyasla riskler ve tehlikeler karşısında daha savunmasız olan çocukların, bunlarla karşılaşmaları hâlinde dirençlerinin az olacağı ya da hiç olmayacağı, yaşayacakları örselenmenin de çok daha fazla olabileceği aşikârdır. Onların savunmasızlıklarının daha fazla olması, küresel düzeyde önemli bir mesele olan, çocuğun fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik vb. anlamda kolaylıkla istismar edilmesi sorununa yol açmaktadır. Covid-19 pandemi sürecinin, çocukların zaten var olan savunmasızlıklarını, güvensizlik duygularını ve korunma ihtiyaçlarını artırabilecek etkileri söz konusudur.

Covid-19 pandemisinin yayılmasını önleyebilmek için başlatılan girişimler, dünya genelinde milyonlarca çocuğun güvenliklerine karşı daha fazla tehditle karşılaşma ihtimallerini beraberinde getirmiştir. Çocuklar, kötü muameleye, toplumsal cinsiyet temelli şiddete uğrama, sömürü, sosyal dışlanma ve kendilerine bakan kişilerden ayrı kalma gibi bir dizi sorunla karşı karşıya kalmışlardır (UNICEF, 2020a).

Bu çalışma çerçevesinde, Covid-19 sürecinde incinebilirlikleri ve güvenliklerine yönelik tehditleri artmış olan çocuklar konu edilmiştir. Onların, salgın hastalık sürecinde yetişkinlerle zorunlu olarak bir arada geçirdikleri zamanın uzamış olmasına bağlı olarak örselenme ihtimallerinin artmış olması problemi ele alınmıştır. Salgın hastalık sürecinin dünya genelinde şiddet, istismar gibi nedenlerle öz yıkıma uğrayan çocukların sayısını artırması ve bunun yansımaları, problemin çözümü için alınabilecek önlemler, ilgili literatür temel alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. COVID-19 SÜRECİNDE RİSK ALTINDAKİ ÇOCUK OLMAK

Toplumları makro düzeyde etkilemesi kaçınılmaz olan problemler söz konusu olduğunda, bunlardan en çok örselenebilecek kişiler olmaları bakımından çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler vb. incinebilir olmalarıyla anılan gruplar akla gelmektedir. Covid-19 pandemisi de toplumları makro düzeyde etkilemiş; hayatın

orta yerine kurularak, kitleleri bedensel ve ruhsal sağlıkları, geçimle ilgili konular vb. bakımdan zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Covid-19 gibi dünyaya yayılan salgınlarda, hastalık nedeniyle ölümlerle sonuçlanabilecek durumlarla karşılaşmamış olsalar bile, sebep olduğu olumsuzluklardan etkilenme olasılıkları daha yüksek olan nüfuslar, incinebilir gruplardır.

İncinebilir gruplar; fiziksel, ekonomik ve sosyal sağlık durumları açısından baskın nüfusa kıyasla zayıf olan ve bu nedenle daha çok risk altında olan bireylerden oluşur. Onların tehlikeleri öngörebilme, bunlarla başa çıkabilme, direnme ve kurtulma konusunda yetenekleri daha azdır (Rukmana, 2014: 6990). Yaşam alanlarında serbest gezinişi dahi zorlaştıran Covid-19 salgınının, incinebilir grupları daha çok örselediğini söyleyebilmek mümkündür. İncinebilir gruplar arasında yer alan çocukların ise özel bir hassasiyetle incelenmesi, yaşadıkları zorlukların dikkate alınması gerekmektedir.

Yaşamsal tehdit oluşturması bakımından yaşlılara göre Covid-19'dan daha çok korunmuş olmalarına rağmen ebeveynlerinden birini ya da başka bir aile üyesini, kendisinin bakımını üstlenen herhangi bir kişiyi Covid-19 nedeniyle kaybeden çocuklar oldukça fazladır ve bunun psikososyal etkilerinin meydana gelebileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir (*United Nations* [Birleşmiş Milletler], 2020: 4). Duygusal yakınlık kurulan kişilerin kaybı, çocukların savunmasızlıklarını artırabilecek bir sorundur. Öte yandan, yaşamsal bir kayıp söz konusu olmasa bile, çocukların bakımından sorumlu olan yetişkinlerin, hastalık sürecinin etkisiyle stres düzeylerinin yükselmesine neden olabilecek iş kaybı vb. olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaları, bu stresi yansıtabilme ihtimalleri olduğundan, çocukların savunmasızlıklarının ve güvenlik risklerinin artmasına neden olmaktadır.

UNICEF (*United Nations International Children's Emergency Fund* [Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu], 2020b) tarafından pandemi sürecinin çocuklar için riskleri artırıcı olduğuna dikkat çekilmiş; bu "sağlık krizi"nin çocuk hakları ihlaline yol açabilecek bir krize dönüşebileceği; bunun önlenmesi için küresel düzeyde koordinasyona ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çocukların temel hizmetlere erişim konusunda yaşadıkları sorunların artması; sağlık, beslenme ve gelişimleriyle ilgili kazanımlarının baltalanması tehdidi; özellikle gecekondularda ya da sokakta yaşayan çocukların güvenli sığınak mahrum kalması ve hijyen imkânlarının olmaması; internete, kitaplara, okul malzemelerine erişimlerinin sağlanamaması ve okulların kapanması nedeniyle okul temelli beslenme programlarından mahrum kalmaları; özellikle kız çocukların okula geri dönme ihtimallerinin düşmesi; ekonomik imkânlar bakımından zaten zorluklarla

yaşayan milyonlarca çocuğun daha fazla yoksulluk içerisine düşmesi; sosyoekonomik gerileme ile çocukların şiddet, sömürü ve istismar bakımından risk faktörlerinin artmış olması, onların karşı karşıya oldukları sorunlar arasında yer almaktadır. Dahası, kız çocukların cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaları, erken yaşta evlilikler ve gebelik açısından yüksek riskli oldukları; yabancı düşmanlığına ve ayrımcılığa maruz kalma ihtimallerinin arttığı; mülteci ve göçmen çocukların, çatışmalardan etkilenenlerin kırılganlıklarının artacağı vurgulanmıştır.

Covid-19'un yayılmasını önleyebilmek için yapılan kısıtlamaların suç oranlarında düşüş sağladığı (McDonald ve Balkin, 2020: 1) rapor edilmiş olmasına rağmen pandeminin, okullar kapatıldığı için çocukların sosyalleşmesi ve duygusal gelişimleri açısından sorunlar yaşamalarına yol açması gibi; onların sorunlu ailelerden kaçışlarını da zorlaştırdığı, istismara maruz kalan çocukların sayısının arttığı (Triggle, 2020) yönünde haberler çıkmıştır. The Guardian (2020)'ın haberinde de dünya genelinde Covid-19'un yayılımını durdurabilmek amacıyla gerçekleştirilen hayat kurtarmaya yönelik kitlesel çabaların, bir taraftan savunmasız grupları daha fazla riske attığı; özellikle aile içi şiddete maruz kalan kadınların ve çocukların karantina sürecinde istismarcılardan kaçışının mümkün olamayacağı vurgulanmıştır. Son dönemde Çin'den gelen haberler de kadınların ve kız çocukların karşı karşıya kaldıkları aile içi şiddet vakalarında önemli bir artış olduğunu göstermektedir (UNICEF, 2020a). Ülkemizde ise Covid-19 sürecinde yapılan "evde kal" çağrılarının asayiş olaylarında ciddi düşüşler yaşanmasını sağladığı; öte yandan aile içi şiddet suçu vakalarında artışa yol açtığı ve bunun 1 yıl içerisinde artan tek suç türü olduğu (CNNTÜRK, 2020) yönünde haberler medyada yer almıştır.

Çocukların Covid-19 sürecinde güvenlik risklerinin artmış olmasına ilişkin problem yalnızca bu sürece özgü değildir. Halk sağlığı açısından tehdit oluşturan önceki olağanüstü durumlarda da çocukların istismar ve sömürsünde artış görülmüştür. Örneğin, 2014-2016 yılları arasında Batı Afrika'daki Ebola virüsü salgını nedeniyle okulların kapatılmasıyla birlikte çocuk işçiliği, çocuğun ihmali, cinsel istismarı ve erken yaşta hamilelikler artmıştır. Sierra Leone'de de çocuk yaşta hamilelikler salgın öncesi dönemin 2 katına ulaşmıştır (UNICEF, 2020a).

Tüm toplumlarda, "normal" koşullar altında da çocukların güvenlikleri bakımından daha fazla risk altında olabilecekleri aşikârdır. Başka salgın hastalıklarda olduğu gibi Covid-19 sürecinin de bu problemi körüklediği, ilgili verilerden anlaşılmakta olup; problemin nedenlerinin de ortaya koyulması gerekmektedir.

2. COVID-19 SÜRECİNDE ÇOCUKLARIN GÜVENLİK RİSKLERİNİN ARTMASININ NEDENLERİ

Çocuklar, toplumda korunmaya en çok ihtiyaç duyan bireyler arasındadırlar. Onların, başlarına gelebilecek kötülükleri öngörebilmeleri, etrafında güven duyabilecekleri yetişkinler olmaksızın zorluklarla mücadele edebilmeleri son derece zordur. Dolayısıyla, pandemi sürecinden de çocukların toplumun diğer üyelerine kıyasla daha fazla etkilenmeleri/etkilenmiş olmaları kaçınılmazdır. Schonfeld ve Demaria (2015: 1121) da çocukların duygusal, sosyal, zihinsel, gelişimsel ve davranışsal ihtiyaçlarını kendi kendilerine karşılayabilme konusunda deneyim ve yetenekleri açısından yetersiz olmaları nedeniyle pandemi, afetler ve diğer travmatik olaylar karşısında daha savunmasız kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Covid-19 nedeniyle alınan koruma amaçlı önlemler kapsamında, yetişkinlerin evde geçirdikleri sürenin uzamış olması ve birçok mekân gibi okulların da kapatılması, çocukların kapalı kapılar ardında karşı karşıya kalabilecekleri kötü muamelelerin ve risklerin artmış olmasındaki en temel nedenlerden biridir. Evin; herkesin rahat hissedebileceği, güven duyabileceği ve çoğu tehlikenin dışarıda bırakılmış olarak görüleceği bir alan olması beklenir. Pandemi sürecinde bir arada kalınan sürenin günler alabilecek şekilde uzamış olması, kadınlar, yaşlılar, engelliler gibi başka gruplar da dâhil olmak üzere, çocukların ev içerisinde şiddet uygulama potansiyeli olan kişiler tarafından mağdur edilme ihtimallerini artırmıştır. Jang ve Farise (2020), dünyadaki cinsiyet eşitsizliğinin pandemi süreciyle birlikte daha da şiddetlendiğini; Covid-19 için alınan önlemlerin aynı zamanda birçok kadın ve kız çocuklar için evde “kapana kısılma” anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Peterman ve diğerlerine (2020: 10) göre de karantinalar, kadınların ve çocukların potansiyel faillere her gün maruz kalmalarını, şiddetin artma riskini beraberinde getirmektedir. Öte yandan, erkeklerin evden göç etmesi durumunda ise yakın partner şiddetine maruz kalma oranlarının azaldığının da kanıtlanmış olduğunu ifade etmişlerdir.

Çocukların güvenliklerini tehdit eden durumları yalnızca çocuğun doğrudan kendisine yönelik güvenlik riskleri çerçevesinde değerlendirmek yetersiz olacaktır. Çocuğun ev içerisinde tanıklık ettiği yakın partner şiddeti de onun güvenli ortam ihtiyacına ve ruhsal sağlığına karşı tehdit niteliğindedir. Pinheiro (2006: 70), dünya genelinde her yıl 133 ile 275 milyon arasında çocuğun sık sık yakın partner şiddetine tanıklık etmeye maruz kaldıklarının tahmin edildiğini; bunun genellikle ebeveynleri arasında veya annelerinin partnerleri ile çıkan kavgalara tanıklık etme şeklinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Sternberg ve diğerlerinin (1993: 50) araştırma bulguları, ailede annesinin istismarına tanıklık eden ancak kendilerinin istismara

maruz kalmadığı çocukların, hem annelerinin hem de kendilerinin istismara uğradığı çocuklarla psikolojik açıdan aynı patolojik özellikler sergilediklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Covid-19 sürecinin çocukların suça tanıklık etme ihtimallerini artırabilecek olması nedeniyle, psikolojik ve duygusal anlamda örselenme deneyimlerinin de artmasına yol açabileceğini söyleyebilmek mümkündür.

Toplumda, çocuklar gibi incinebilir olmalarıyla anılan grupların örselenme ihtimallerinin ve bu anlamda tehdit altında olabileceklerinin farkında olmak, onların uğrayabilecekleri zararların önlenmesinde ya da ortaya çıkarılmasında etkili olabilmektedir. Toplumsal denetim mekanizmasının sağlıklı bir biçimde işlemesi sayesinde, özellikle ev içerisinde şiddet, istismar vb. yaşanması hâlinde fark edilebilmesi, önlenbilmesi oldukça zor olsa bile, mağdur olan insanların uğradıkları yıkımın en azından görünür kılınması, bildirilmesi mümkün hâle gelebilmektedir. Pandemi süreci, bu görünürlük ihtimalinin azalmasına yol açmıştır. Covid-19 salgınının yayıldığı süreçte, dünya genelinde çocuklara yönelik fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddette kayda değer bir artış olduğunu ifade eden Fegert, Vitiello, Plener ve Clemens (2020: 4) de toplumsal denetimin azalmış olmasının ve çocuk koruma hizmetlerine erişim konusunda aksaklıklar yaşanmasının, söz konusu meseleye ek bir yük getirdiğini vurgulamışlardır.

Karantina süreci, çocukların uzunca bir süre yalnızca aileleri ile temas etmelerini gerektirmiştir. Bu da risk altındaki çocukları koruma başarısızlığına; başlarına gelebilecek zararlar için fırsat oluşmasına yol açmıştır. Aile içinin herhangi bir dış gözetimden yoksun olması, Covid-19 sürecinde öğretmenlere, hekimlere, sağlık ziyaretçilerine, sosyal çalışmacılara vb. profesyonellere erişimin mümkün olmaması, çocukların korunma endişesinin belirtilerini veya anlatılarını tespit edebilmek için rutin fırsatların kaybolmasına neden olmuştur. Sosyal hizmetler personellerinin kendilerini izole etmiş olmaları da hizmet sunumunu zorlaştırmıştır (Green, 2020: 1). Okul, kütüphane, kilise gibi yerlerin tümü, dünya çapında aile rutinlerinin kritik unsurları olan mekânlardır. Evde şiddete veya istismara maruz kalan kişiler, bu kurumları duygusal destek sunan ve ev ortamından “kurtulmak” için fırsat sağlayan yerler olarak nitelendirmektedirler. Pandemi süreci ise bu rahatlamadan uzak kalınmasına neden olmuştur (Campbell, 2020: 1).

Covid-19 pandemisinin çocuk, genç, yaşlı, kadın, erkek fark etmeksizin toplumların tüm üyelerini bir şekilde etkilediği açıktır. Birçok insan için psikolojik, sosyal ve ekonomik anlamda sarsıcı olduğu da mutlaklıdır. Ancak pandeminin meydana getirdiği sosyal değişimlerin, toplumların en savunmasız olarak

nitelendirilebilecek grupları arasında olan çocukların yaşadıkları mağduriyetlerin artmasına neden olması, salgın hastalık sürecinde dikkate alınması gereken en önemli hususlar arasındadır. Bu durum, toplumun tamamının korumakla ve iyiliklerini gözetmekle yükümlü oldukları çocukların durumlarını iyileştirebilmek ve mağduriyetlerini azaltabilmek için eyleme geçilmesini zorunlu kılmaktadır.

3. ÇOCUKLARIN GÜVENLİK RİSKLERİNİ AZALTABİLMEK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER VE ALINAN BAZI ÖNLEMLER

Covid-19 pandemisinin olumsuz etkilerini hafifletebilmek için dünya genelinde ülkeler çeşitli çabalar içerisine girmişlerdir. Halk sağlığını koruyabilmek için alınan önlemler kapsamında izolasyon sürecine girilmiş olması, özellikle incinebilir grupların güvenlik risklerini artırmış; devletlerin bu problemin çözümüne yönelik adımlar atmasını gerekli hâle getirmiştir. UNICEF (2020a) tarafından hazırlanan bültende, çocukların korunabilmesi için atılması gereken somut adımlar çerçevesinde şu hususlara dikkat çekilmiştir:

- Sağlıkta, eğitimde ve çocuk hizmetlerinde görevli olan personellerin, cinsel sömürü ve istismar konusunda kaygılarını güvenli bir şekilde nasıl bildirmeleri gerektiğini de içerecek şekilde Covid-19 ile bağlantılı olan çocuk koruma riskleri hakkında eğitilmeleri,
- Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yaşanması hâlinde, ilk müdahale ekiplerinin durumu yönetebilmeleri için eğitilmeleri ve mağdur olanların desteklenmeleri için sağlık hizmetleriyle ortak hareket edilmesi,
- Çocukların yararlanabilecekleri destek hizmetleri hakkında bilgi paylaşımının artırılması,
- Covid-19'un çocukları nasıl etkilediğine ilişkin çalışmalara girdi sağlayabilmek için ergen çocukların da değerlendirmelere dâhil edilmesi,
- Çocukların duygusal açıdan desteklenmeleri ve kendilerine gerekli olan özenle bakmalarını sağlamak amacıyla çocuğun aile reisi olduğu aileler ve bakıcı aileler de dâhil edilecek şekilde, geçici bakım merkezlerine ve ailelere özel destek verilmesi,
- Gelir imkânları etkilenen, finansal ve maddi kayıplara uğrayan aileler için yardım sağlanması,

- Ebeveynlerinin ya da kendilerinin bakımından sorumlu kişilerin hastaneye yatması veya vefat etmesi nedeniyle yalnız kalan çocuklara destek olunması,
- Hastalıkla mücadele önlemleri çerçevesinde, tüm çocukların korunabilmeleri konusunun birinci derecede önemli olmasının sağlanması gerekmektedir.

Hükümetlerin, pandemiler sırasında artış gösteren şiddet riski konusunda farkındalık yaratmaları ve insanların ihtiyatı tedbirleri gözlemleyerek, birbirleriyle iletişim hâlinde olmalarını ve herhangi bir istismardan endişe edilmesi hâlinde bunu bildirmeleri gerektiğini vurgulaması önem taşımaktadır (Usher, Bhullar, Durkin, Gyamfi, Jackson, 2020: 550). Böyle zamanlarda, toplum üyelerinin etrafına karşı daha hassas ve duyarlı hareket etmelerinin yani toplumsal bütünleşmenin ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

Covid-19 sürecinde, aile içi şiddetle mücadele edebilmek için devletlerin kapsamlı güvenlik önlemleri almaları; ulusal bir eylem planını uygulamaya geçirilebilmeleri için yeterli insani ve finansal kaynakları tahsis etmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda, bazı devletler aile içi istismarların artmasını önlemek için adımlar atmışlardır. Fransa, aile içi şiddet mağduru olanları otellere yerleştirerek pop-up danışmanlık merkezlerine finansman sağlayacağını bildirmiştir. İspanya; mağdur kadınları ve çocuklarını otellere yerleştirmekle birlikte kadınların, gerekli durumlarda yardım hattını aramalarını teşvik etmek için kampanya başlatmıştır ve aile içi şiddetten mağdur olanların gerekli yardımlara erişebilmeleri için tüm hizmetlerini açık bulundurmaktadır. Güney Afrika, sığınma evlerine ve sosyal hizmetlere ulaşımı sağlamakla birlikte; acil koruma kararlarının çıkartılabilmesi için mahkemeleri açık tutmaktadır. Ayrıca, mağdurların yardım alabilmeleri için de aktif bir mesajlaşma hatları bulunmaktadır (Jang ve Farise, 2020).

Çocukların güvenlik risklerinin azaltılabilmesi için somut adımlar atılması, onların yaşayacakları çocukluğun şiddet, istismar vb. ile gölgelemesinin önüne geçebilmek için gereklidir. Yetişkin yaşama sağlıklı bir şekilde erişebilmelerini sağlamak ve hâliyle çoğunluğu sağlıklı bireylerden oluşan, bütünleşmiş bir toplum kurabilmek, yalnızca olağanüstü durumlarda değil her koşulda çocukların iyiliklerinin gözetilmesi, ihtiyaçlarının doyurulabilmesi ve onların korunabilmeleri ile mümkündür.

4. SONUÇ

Covid-19 pandemi süreci, dünya genelinde insanların yaşamlarını tehdit etmiş; milyonlarca ölüme neden olmuştur. İnsanların kendilerinin ve sevdiklerinin

hastalığa yakalanarak karşı karşıya kalabilecekleri ölüm riskine ilişkin korkularını artırmış; çaresizlik duygularına yol açmıştır. Salgın hastalık, yaşamsal tehdit oluşturması ile kalmamış; psikolojik, sosyal, ekonomik vb. birçok kayıplara neden olmuştur. İzolasyon süreci nedeniyle kendini iyi hissedebilmek, doyurucu ilişkiler kurabilmek, çoğu insan için güçleşmiştir. İnsanlar, özgürlükleri belli ölçüde kısıtlanmış olduğu için engellenme duygusuna; hastalığın nelere mal olabileceğine, ne zaman “normale” dönülebileceğine ve benzerine ilişkin belirsizlikler nedeniyle strese, olumsuz düşüncelere kapılmışlar, yoğun kaygı hissetmişlerdir. Pandemi sürecinin uzaması, yetişkinlerin yüklenmiş oldukları stres düzeylerini artırmıştır. Bunda, ekonomik kayıplarla birlikte yoksulluğun şiddetlenmesi, insan yaşamına anlam katan sosyal iletişim ve etkileşim ihtiyacının tatmin edilebilirliğinin azalması, duygusal yakınlık kurulan kişilerin hastalık nedeniyle kaybı ve hatta başka insanların hastalıkla mücadelede yenilgiye uğraması gibi bir dizi problem etkili olmuştur.

Salgın hastalık süreci, başlangıçta yaşamsal tehdit oluşturması bakımından çocukları yetişkinler kadar etkilememiş olsa da bedensel ve/veya ruhsal sağlıklarına önemli bir biçimde zarar verebilecek, travmatik düzeye erişebilecek mağduriyet ve örselenme deneyimleriyle karşılaşma ihtimallerinin artmasına yol açmıştır. Çocukların, özellikle aile içerisinde kendilerine yönelik herhangi bir kötü muameleye maruz kalmaları veya duygusal yakınlığı olan yetişkinler arasında yaşanan şiddet, istismar ve benzerine tanıklık etmeleri bu ihtimaller arasındadır. Üstelik bu tür mağduriyetler, etkilerinin uzunca bir süre atlatılabilmemesinin mümkün olamayacağı yaşantılardır. Ayrıca pandemi sürecinde çocukların sağlık, eğitim, psikolojik ve sosyal destek gibi çeşitli alanlardaki hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşamaları söz konusudur. Bu da çocukların zihinsel, duygusal, bedensel gelişimlerinin baltalanması anlamına gelmektedir. Salgın hastalık nedeniyle eğitime ara verildikten sonra, özellikle kız çocukların toplumsal cinsiyet temelli ayrımcı muamelelere maruz kalarak çeşitli şekillerde mağdur ediliyor olmaları da dikkat çekilmesi gereken önemli meselelerdendir.

Toplumların yaşadıkları tüm olağanüstü durumlarda, potansiyel faillerin suç işleme fırsatları artabileceği için, çocukların şiddet, istismar vb. ile karşılaşma ihtimalleri de ne yazık ki artmaktadır. Çocuklar, toplumların en kırılgan üyeleridir. Onların uğradıkları kötü muamele ile mücadele edebilmeleri ve bunu bildirebilmeleri mümkün olmayabilir. Üstelik buna sebep olan kişi ya da kişiler güven duydukları/en çok güven duymayı isteyecekleri yetişkinler arasındaysa, öz yıkıma uğramaları kaçınılmazdır. Böylelikle, güvensiz bir dünyada yaşadıklarına ilişkin inançları körüklenir ve daha savunmasız hâle gelirler.

Çocukların iyi oluş hâllerine, bedensel ve/veya ruhsal bütünlüklerine zarar verebilecek her tür şiddet, istismar gibi suçlar, onların güvenli bir biçimde yaşama haklarının ihlal edildiği anlamına gelmektedir. Covid-19 süreci, tüm dünyada çocukların güvenlik risklerinin ve örselenme ihtimallerinin artmasına sebep olmuştur. Dünyadaki tüm çocukların güven içinde bir yaşam sürdürebilmelerini sağlayabilmek için her zaman olması gerektiği gibi; olağanüstü durumlarda da güvenlik risklerini artıracak faktörlerin etkilerinin azaltılabilmesi için daha fazla çalışmanın yapılması, gerekli politikaların izlenerek sorunu önleyebilmek amacıyla çözüm odaklı hareket edilmesi gerekmektedir. Sağlıklı bir toplum inşa edebilmenin yolu; çocukların sağlıklı bir biçimde yetiştirilebilmeleri, ihtiyaçlarının gözetilmesi, korunmaları ve onların yüksek yararının dikkate alınması ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- Campbell, A. M. (2020). An Increasing Risk of Family Violence During the Covid-19 Pandemic: Strengthening Community Collaborations to Save Lives. *Forensic Science International: Reports*, 100089, 1-3.
- Cherlin, A. J. (2020). The Family and COVID-19: What Can We Say So Far?. Erişim tarihi: 11.05.2021, <https://www.mheducation.com/highered/ideas/articles/the-family-and-covid-19-what-can-we-say-so-far>.
- CNNTÜRK. (2020). Koronavirüs Günlerinde Suç. Erişim tarihi: 18.09.2021, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/koronavirus-gunlerinde-suc>.
- Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., Clemens, V. (2020). Challenges and Burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) Pandemic for Child and Adolescent Mental Health: A Narrative Review to Highlight Clinical and Research Needs in the Acute Phase and the Long Return to Normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(1), 1-11.
- Giddens, A. (2009). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Green, P. (2020). Risks to Children and Young People During COVID-19 Pandemic. *British Medical Journal*. 369: m1669, Erişim tarihi: 21.09.2021, <https://doi.org/10.1136/bmj.m1669>.
- Jang, B., Farise, K. (2020). Gender Based Violence During the COVID-19 Pandemic and Economic, Social and Cultural Rights. *OpinioJuris*. Erişim tarihi: 20.09.2020, <http://opiniojuris.org/2020/04/23/gender-based-violence-during-the-covid-19-pandemic-and-economic-social-and-cultural-rights/>.
- McDonald, J. F., Balkin, S. (2020). The COVID-19 Virus and the Decline in Crime. Erişim tarihi: 18.09.2021, https://www.researchgate.net/publication/340586004_The_COVID-19_and_the_Decline_in_Crime.
- Peterman, A., Potts, A., O'Donnell, M., Thompson, K., Shah, N., Oertelt-Prigione, S., van Gelder, N. (2020). *Pandemics and Violence Against Women and Children*. Center for Global Development Working Paper 528. Washington, DC: Centre for Global Development. Erişim tarihi: 17.09.2021, <https://www.cgdev.org/sites/default/files/pandemics-and-vawg-april2.pdf>.
- Pinheiro, P. S. (2006). *World Report on Violence Against Children*. Geneva, Switzerland: United Nations.

- Rukmana, D. (2014). Vulnerable Populations. In: Michalos A.C. (eds.) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (pp. 6989-6992). Dordrecht: Springer.
- Schonfeld, D. J., Demaria, T. (2015). Providing Psychosocial Support to Children and Families in the Aftermath of Disasters and Crises. *American Academy of Pediatrics*, 136(4), 1120–1130.
- Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Greenbaum, C., Cicchetti, D., Dawud, S., Cotes, R. M., Krispin, O., Lorey, F. (1993). Effects of Domestic Violence on Children’s Behavior Problems and Depression. *Developmental Psychology*, 29(1), 44–52.
- The Guardian. (2020). Lockdowns Around The World Bring Rise in Domestic Violence. Erişim tarihi: 13.05.2021, <https://www.theguardian.com/society/2020/mar/28/lockdowns-world-rise-domestic-violence>.
- Triggle, N. (2020). Covid: The Devastating Toll of the Pandemic on Children. BBC News. Erişim tarihi: 18.09.2021, <https://www.bbc.com/news/health-55863841>.
- UNICEF. (2020a). COVID-19: Children at Heightened Risk of Abuse, Neglect, Exploitation and Violence Amidst Intensifying Containment Measures. Erişim tarihi: 20.09.2021, <https://www.unicef.org/turkey/en/press-releases/covid-19-children-heightened-risk-abuse-neglect-exploitation-and-violence-amidst>.
- UNICEF. (2020b). Protecting The Most Vulnerable Children From The Impact of Coronavirus: An Agenda for Action. Erişim tarihi: 10.05.2021, <https://www.unicef.org/turkey/en/stories/protecting-most-vulnerable-children-impact-coronavirus-agenda-action-0>.
- United Nations. (2020). Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Children. Erişim tarihi: 11.05.2021, https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-04/160420_Covid_Children_Policy_Brief.pdf.
- Usher, K., Bhullar, N., Durkin, J., Gyamfi, N., Jackson, D. (2020). Family Violence and COVID-19: Increased Vulnerability and Reduced Options for Support. *International Journal of Mental Health Nursing*, 29(4), 549-552.

**Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü**

**Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik),
115-138, doi:10.28956/gbd.1018898**

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 115-138, doi:10.28956/gbd.1018898

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Bir Uluslararası Güvenlik Sorunu Olarak Covid-19 ile Mücadelede Uluslararası İş Birliği: Güvenliğin Bölünmezliği İlkesi Kapsamında Bir Değerlendirme.

International Cooperation in the Fight Against Covid-19 as an International Security Problem: An Analysis Within the Framework of the Principle of Indivisibility of Security

Yazar(lar) / Writer(s)

1- Hakan KARAASLAN, Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, hakankaraaslan@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2257-0202>

2- Murat DEMİREL, Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, murat.demirel@nevsehir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7134-8985>

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 01.11.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 23.12.2021

Atıf Bilgisi / Citation:

Karaaslan, H. ve Demirel, M. (2021). Bir Uluslararası Güvenlik Sorunu Olarak Covid-19 ile Mücadelede Uluslararası İş Birliği: Güvenliğin Bölünmezliği İlkesi Kapsamında Bir Değerlendirme, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss115-138, doi:10.28956/gbd.1018898

BİR ULUSLARARASI GÜVENLİK SORUNU OLARAK COVID-19 İLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI İŞ BİRLİĞİ: GÜVENLİĞİN BÖLÜNMEZLİĞİ İLKESİ KAPSAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Öz

COVID-19 salgını bireylerden toplumlara, devletlerden uluslararası sisteme yönelik geniş bir yelpazede farklı boyutlar üzerinden çok kısa sürede dünyanın tüm bölgelerine yayılan ciddi güvenlik riskleri ve meydan okumaları doğurmuştur. Hastalıkla mücadelede etkin bir ilaç geliştirilememiş olması, aşının küresel dağıtımında yaşanan adaletsizlikler, virüsün varyantlarının ortaya çıkması COVID-19'un temel bir güvenlik tehdidi olarak varlığını devam ettirmesine yol açmaktadır. Mücadelenin temelinde salgınının tüm dünyada sonlandırılana kadar uluslararası ilişkilerdeki hiçbir aktörün tamamıyla güvende olamayacağı anlayışı hâkimdir. Çalışma bu hususu güvenliğin bölünmezliği ilkesi kapsamında inceleyerek COVID-19 sürecinde uluslararası iş birliği sorunsalına dair nasıl bir birikim ve eğilimler oluştuğunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü ve COVAX'a odaklanarak tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma; güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde COVID-19 sürecinin, benzer salgınlar veya farklı sektörlerden kaynaklanabilecek başka uluslararası güvenlik tehditleri açısından önem arz eden maliyet paylaşımı ve uzlaşma pratikleri içeren işlevsel bir bilgi birikimi ve işbirliği eğilimi oluşturduğunu; uluslararası güvenlik sorunlarına karşı sürdürülebilir bir iş birliği ve yönetim platformuna olan ihtiyacı netleştirdiğini iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenliğin Bölünmezliği, COVID-19, Koronavirüs, Uluslararası Güvenlik, COVAX, Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST COVID-19 AS AN INTERNATIONAL SECURITY PROBLEM: AN ANALYSIS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE PRINCIPLE OF INDIVISIBILITY OF SECURITY

Abstract

The COVID-19 pandemic has exposed serious security risks and challenges for wide range of actors from individuals to societies, and from states to international system over various dimensions. The inability to develop an effective medication, injustices arisen from the global distribution of vaccination, and the emergence of the variants of the virus have led COVID-19 to continue its existence as a major security threat. The argument that no actor in international relations is completely secure unless the pandemic ends all over the world lays at the core of the struggle. Analyzing this fact with the principle of indivisibility of security, this study aims to discuss what sort of an accumulation and tendencies have occurred during the COVID-19 process regarding the problem of international cooperation by focusing on the United Nations Security Council, the World Health Organization and COVAX. The study argues within the principle of indivisibility of security that COVID-19 process has created a functional accumulation of knowledge and cooperation tendencies consisting of cost-sharing and consensus practices which are critical for similar pandemics or other international security threats originated from different sectors; and clarified the need for a sustainable cooperation and governance platform responding international security problems.

Keywords: Indivisibility of Security, COVID-19, Coronavirus, International Security, COVAX, United Nations, World Health Organization

GİRİŞ

2019 yılının son günlerinde Çin’de ortaya çıkan yeni tip koronavirüs (COVID-19) salgını bir uluslararası halk sağlığı krizine dönüşmüş ve küresel bir güvenlik sorunu hâline gelmiştir. Bu süreçte uluslararası örgütlerin rolü yetersiz kalmış, devletler arasında etkin bir iş birliği ve eş güdüm sağlanamamıştır. COVID-19 salgını Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri tarafından dünyanın bir numaralı güvenlik sorunu olarak nitelendirilse de BM’nin uzmanlık kuruluşlarından biri olan Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) küresel bir aktör olarak salgınla mücadelesi yetersiz görülerek eleştirilmiştir (Dilbirliği, 2020; Russian News Agency, 2020). Başladığı ilk günden itibaren COVID-19 salgınının olumsuz etkileriyle mücadelede devletlerin sorumluluk ve yükümlülükleri artmıştır. Devletler salgına karşı faaliyete geçerken “kendi başının çaresine bakma” (*self-help*) ilkesi baskın hâle gelmiş ve salgınla mücadele çok büyük oranda devletlerin ulusal kapasiteleriyle yürütülmek durumunda kalmıştır. Ülkelerin özellikle ulusal sağlık altyapıları, kapasiteleri önem kazanmış ve bu hususlar ulusal güvenliğin bir parçası hâline gelmiştir. Salgınla mücadelede ilaç ve aşı geliştirme, tıbbi maske ve solunum cihazı temini, hastane alt yapılarının ve özellikle yoğun bakım ünitelerinin yeterliliği gibi birçok konu devletlerin ulusal kapasiteleri bakımından kritik bir nitelik kazanmıştır.

Salgınla mücadelede farklı ulusal kapasitelere sahip olan devletler, krizi aynı seviyede yönetme başarısı gösterememişlerdir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, İtalya ve İspanya gibi Batı dünyasının gelişmiş önde gelen ülkeleri bile salgınla mücadelede çok ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. Sınır güvenliği, insani güvenlik ve temel kamu hizmetleri gibi başlıca işlevleri çeşitli nedenlerden dolayı yerine getirmede önemli kapasite eksiklikleri ve sorunları olan *zayıf/kırılgan/başarısız* devletlerin (Bkz. Karaaslan, 2020, ss. 167-206) ise salgın sürecinden daha da olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Salgın, dünyanın tüm ülkelerinde tam anlamıyla kontrol altına alınmadıkça, insan hareketliliğinin tekrar artacağı düşünüldüğünde, hastalığın tekrar yayılması ve tüm dünya için yine bir sağlık krizi ve güvenlik sorunu oluşturması ihtimal dâhilindedir. Ayrıca COVID-19’un varyantlarının etkinliği veya benzer olası bir küresel sağlık krizi; bireylerin, toplumların, devletlerin ve bir bütün olarak uluslararası toplumun güvenliğine ciddi tehdit teşkil edebilecek unsurlardır. Salgına karşı her bir devletin kendi güvenliğini sağlaması, diğer devletlerin de güvenlikleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu durum bir başka deyişle, “salgın her yerde bitene kadar hiçbir yerde bitmeyecek” cümlesiyle de ifade edilebilir. Çalışmada, bu husus “güvenliğin bölünmezliği” ilkesi çerçevesinde ele alınmaktadır. Güvenliğin bölünmezliği ilkesi, bir ülke içindeki

mevcut güvensizlik durumunun, aynı bölgede ve/ya yakın coğrafyalarda yer alan diğer tüm devletlerin güvenliğini ve istikrarını olumsuz yönde etkileyeceği varsayımına dayanmaktadır (Burgess, 2007, ss. 3-4).

Bu çalışmanın temel amacı, güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde ilgili uluslararası iş birliği sorunsalını irdelemek ve aktörlerin eğilimlerine yönelik çıkarımlarda bulunarak benzer uluslararası güvenlik sorunlarına karşı COVID-19 salgını sürecinin nasıl bir birikim oluşturduğunu tartışmaktır. Çalışma salgınla mücadelede uluslararası iş birliğindeki aksaklıklara odaklanırken devletlerin ilgili alanlarda ulusal kapasitelerinin güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğinin öneminin de altını çizmektedir. Bu kapsamda COVID-19 ile mücadeleye dair uluslararası sistemdeki etkileşimleri “güvenliğin bölünmezliği” ilkesiyle kavramsal bir boyut üzerinden kapsayıcı bir yaklaşımla inceleyerek ilgili literatüre özgün bir katkı sunmak hedeflenmektedir. Çalışma, COVAX ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası yapılanmalara dair birincil kaynaklara dayanan çözümlemeler ile güvenliğin bölünmezliği ilkesi ve COVID-19 salgını sürecindeki uluslararası iş birliğiyle ilgili literatürdeki ikincil kaynakların değerlendirilmesine dayanan nitel bir araştırmadır. Çalışma, COVID-19 salgın sürecinin, benzer salgın süreçleri veya farklı sektörlerdeki uluslararası güvenlik tehditleri açısından önem arz eden maliyet paylaşımı ve uzlaşma içeren işlevsel bir bilgi birikimi ile işbirliği eğilimi oluşturduğunu; uluslararası güvenlik sorunlarına karşı sürdürülebilir bir iş birliği ve yönetim platformuna olan ihtiyacı netleştirdiğini iddia etmektedir. Çalışma ilk olarak güvenliğin bölünmezliği ilkesini açıklayarak ilgili kavramla COVID-19 arasındaki bağlantıyı kurmaktadır. İkinci olarak, COVID-19’un hangi boyutlar üzerinden bir güvenlik tehdidi oluşturduğu irdelenmektedir. Ardından çalışma, COVID-19 sürecinde uluslararası toplumdaki iş birliğini COVAX üzerinden ve ilgili sorunları DSÖ ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne (BMGK) odaklanarak BM üzerinden tartışmaktadır. Sonuç kısmında da çalışmanın temel bulguları üzerinden genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

1. GÜVENLİĞİN BÖLÜNMEZLİĞİ İLKESİ

Soğuk Savaş dönemindeki klasik ya da geleneksel güvenlik anlayışına göre, esas olan devlet güvenliğidir. Devlet, güvenliği sağlanması gereken temel aktör olarak görülürken güvenliğin askerî boyutu baskın olmuş ve güvenlik ağırlıklı olarak askerî imkân ve yetenekler bakımından ele alınmıştır. Ana tehdit kaynağı askerî unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kavramında ve güvenlik çalışmalarında “derinleşme” ve “genişleme” olarak adlandırılan dönüşüm süreçleri ortaya çıkmıştır. Çoğulcu bir niteliğe sahip bu yeni güvenlik anlayışının

odak noktasında, devlete ek olarak bir yandan birey ve toplum gibi güvenliği sağlanması gereken, diğer bir ifadeyle güvenilir kılınacak yeni güvenlik nesnelere; diğer yandan da askerî tehditlere ek olarak farklı alanlardan kaynaklanan yeni risk ve meydan okumalar güvenlik analizlerine dâhil edilmiştir. Askerî güvenliğin yanı sıra, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal güvenlik sektörleri güvenlik çalışmalarının yeni boyutları olarak ortaya çıkmıştır (Williams, 2013, ss.7-9; Ayrıca bkz. Sula, 2020, ss. 1-18). Bir başka ifadeyle, güvenliğe yönelik tehdit ve risk alanlarında bir çeşitlilik/artış ortaya çıkmıştır.

Farklı alanlardan kaynaklanan güvenlik tehditleri şüphesiz yeni ortaya çıkmamıştır. Ancak Soğuk Savaş döneminin bitimi ve iki kutuplu ideolojik ve askerî kamplaşmanın sona ermesiyle askerî güvenliğin görece öneminin azalması; daha önce de var olan politik, ekonomik, çevresel, toplumsal ve insani alanlardan kaynaklanan güvenlik tehditlerinin önemlerinin artmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminden devralınan silahlanma, devletler arası savaş ve terörizm gibi ağırlıklı olarak askerî nitelikli güvenlik meselelerine ek olarak, yeni dönemin başlıca tehdit ve sorun alanları; rejim güvenliği, küresel çevre sorunları, uluslararası göç ve mülteci krizleri, fakirlik, az gelişmişlik, gıda ve su güvenliği, enerji güven(siz)liği, siber güvenlik, salgın ve bulaşıcı hastalıklar ve ulus ötesi organize suçlar şeklinde sayılabilir.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte güvenlik çalışmaları alanında ortaya çıkan en önemli gelişmelerden biri de güvenlik kavramına yönelik farklı ve yeni kavramsallaştırmalar ile kuramsal çalışmaların çoğalmasındır. Bu çerçevede, “Güvenliğin Bölünmezliği” (*Indivisibility of Security*) ilkesi de hem devletlerin hem NATO ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerin hem de güvenlik alanında çalışan akademisyenlerin çok daha fazla önem vermeye başladıkları güvenlik kavramsallaştırmalarından biri olarak gündeme gelmiştir.

Güvenliğin bölünmezliği ilkesi, bir bölgedeki veya uluslararası sistemdeki herhangi bir devletin güvenliğinin o bölgede yer alan veya uluslararası sistemde yer alan diğer tüm devletlerin güvenliği ile sıkı sıkıya bağlı olduğu anlayışına dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle, bir devletin güvenliği diğer devletlerin güvenliğinden etkilenmektedir ve tüm devletlerin güvenlikleri arasında bir karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Bu kapsamda, herhangi bir devletin istikrarsızlık veya güvensizlik içinde olması, sistemde yer alan diğer tüm devletlerin güvenlikleri üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarabilir. Bu nedenle sistemde yer alan herhangi bir devlet, diğer devletlerin aleyhine olacak bir şekilde güvenliğini sağlama ya da garanti altına alma amacına yönelik girişimlerde bulunmamalıdır (OSCE, 2009, ss.

1-2). Bir devletin karşı karşıya olduğu güvenlik tehditleri, diğer devletler için de tehlikeli bir durum arz etmektedir. Sistemde yer alan tüm devletler güvenlik ve istikrar içinde olmadan hiçbir devletin güvenliğini sağladığı söylenemez. Bu durum “güvenliğin bölünmez” olduğunu ifade etmektedir. Sistemdeki herhangi bir devletin, diğer tüm devletlerin güvenlik içinde olmasından yana çıkarı vardır (Hoyer, 2010, ss. 114-117).

Ellehuus ve Zagorski'nin (2019: 3) ifadeleriyle, bir devlet diğer devletlerin zararına ya da aleyhine olacak şekilde güvenliğini gerçekleştirme yoluna gitmemelidir. Bir diğer deyişle, bir devletin kendi güvenliğini sağlama veya garanti alma yolunda atacağı adımlarda komşu devletlerin meşru güvenlik kaygılarını dikkate alması gerekmektedir. Hatta devletler ittifak ilişkilerine girerken de bu durumu göz önünde bulundurmalıdırlar. Kvartalnov'a (2021: 9) göre güvenliğin bölünmezliği ilkesi belli bir coğrafyada yer alan devletlerin tümüne, onların siyasi, ekonomik ve ideolojik nitelikleri ile taahhütleri dikkate alınmaksızın, eşit oranda güvenlik sağlanması anlamına gelmektedir. Güvenliğin bölünmezliği ilkesine göre, bir devlet için sağlanacak en ideal ve etkin güvenlik bütün ülkeler için belli oranlarda tesis edilecek güveniktir (Kvartalnov, 2021, s. 10).

Bu noktada COVID-19 salgını ile güvenliğin bölünmezliği ilkesi arasındaki bağlantının kurulması önem taşımaktadır. COVID-19'un genel olarak uluslararası sistem ve uluslararası güvenlik üzerindeki etkileri dikkate alındığında gerek uluslararası kamuoyunda gerekse konu üzerine biriken literatürde öne çıkan husus; COVID-19 salgınının dünyanın tüm ülkelerinde sonlandırılana kadar hiç kimsenin güvende olamayacağıdır. Bu bağlamda güvenliğin bölünmezliği ilkesinin temelinde yer alan varsayım, bir devletin güvenlik tehditleri ile karşı karşıya olması hâlinin diğer devletlerin de güvenliklerini olumsuz yönde etkileyeceği anlayışına dayanmaktadır. Bu varsayımı yansıtır şekilde küreselleşmenin en önemli çıktılarında biri olarak kabul edilebilecek COVID-19 salgını ile mücadelede en fazla dile getirilen söylemlerden birisi de “herkesin güvende olmadığı bir dünyada, kimsenin güvende olmaması” hususudur (Koçer, 2021, ss. 108-109). Örneğin; bir ülkenin sağlık alanında yaşadığı kapasite eksiklikleri ve sorunlar, salgının yayılımını kolayca ve hızla tetikleyebileceğinden diğer ülkeler açısından ciddi bir risk unsuru barındırmaktadır (Davies, t.y.). Yeni tip koronavirüs salgınının durumuna ilişkin değerlendirmelerde bulunan DSÖ Basın Sözcüsü Tarik Jasarevic, salgının ne zaman biteceğiyle ilgili soruya verdiği cevapta, “Salgın her yerde bitene kadar hiçbir yerde bitmeyecek. Aşılarla erişimdeki şok edici küresel eşitsizlik, pandemiye sona

erdirmenin en büyük risklerinden biri olmaya devam ediyor” ifadelerini kullanmıştır (“DSÖ: Salgın her yerde”, 2021).

Aydın’ın ifade ettiği üzere, COVID-19 ile mücadelede devletlerin uyguladıkları yöntemler ne olursa olsun, COVID-19 tüm ülkelerde sonlandırılmadıkça, devletlerin kendilerini bu tehditten uzak tutmalarının pek de mümkün olamayacağı hususu açıkça görülmüştür. Bu bağlamda salgınla mücadelede devletlerin içe kapanan politikalar izlemelerinin en nihayetinde başarılı bir sonuç getirmeyebileceği anlaşılmış ve salgını karşı aşı geliştirilmesi, bu aşının küresel düzeyde adil dağılımı ve uygulanması konularında uluslararası düzeyde yürütülecek etkin bir iş birliğinin zorunlu olduğu kanısı güç kazanmıştır (Aydın, 2020). Sonuç olarak, güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, bir güvenlik tehdidi olan COVID-19 salgınının, etkin bir küresel iş birliğinin sağlanabilmesi bakımından hem önemli bir fırsat hem de ciddi bir test niteliği taşıdığı söylenebilir.

2. BİR GÜVENLİK TEHDİTİ OLARAK COVID-19

Güvenlik, en temel tanımlamasıyla tehditlerden uzak olma durumudur. Bu kapsamda güvenlik çalışmalarında başlıca iki soru önem arz etmektedir: “Kimin için güvenlik?” ve “Neye karşı güvenlik?”. Kuşkusuz, COVID-19 sürecinde neye karşı güvenliğin sağlanacağı konusu net bir şekilde yeni koronavirüs olarak adlandırılan COVID-19 virüsü olarak ifade edilmektedir. Diğer soruyu teşkil eden güvenliğin nesnesini ise ilk aşamada bireyler oluşturmakta, virüsün devam eden zincirleme etkisiyle devletler, devletlerin oluşturduğu uluslararası sistem hatta içinde yaşadığımız kürenin kendisini de ihtiva etmektedir.

Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte, salgın hastalıkların yeni güvenlik tehditleri arasında önemli bir yer edindiklerini söylemek mümkündür. Birol ve Çelik’e göre (2020: 375), “...salgın hastalıkların epidemi ve pandemi durumlarında toplum genelinde yayılma riski, devletler açısından kamu sağlığı başta olmak üzere siyasi, ekonomik, toplumsal ve güvenlik alanlarında ciddi etkilere sebep olabilmektedir.” İnsandan insana bulaşan hastalıklar çok kısa süre içinde hızlı bir yayılım göstererek bireyler, toplumlar, devletler ve uluslararası sistem üzerinde siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yıkıcı etkilere neden olabilmektedir. Pandemiler, sınır tanımadıklarından toplumlar ve devletler üzerinde hızlı ve eş zamanlı yayıflatıcı etkilere neden olabilmektedirler (Davies, t.y.).

Uluslararası ilişkilerdeki tüm analiz seviyelerini ve ilgili aktörleri etkileme kapasitesine sahip olan COVID-19 salgınının Ekim 2021’deki durumuna bakıldığında, 250 milyona yaklaşan doğrulanmış vaka bulunduğu, DSÖ’ye

raporlanan COVID-19 nedeniyle beş milyona yakın ölüm olduğu, dünyanın tüm bölgelerine virüsün yayılarak etkili olduğu ve toplamda altı buçuk milyar doza yakın aşının uygulandığı görülmektedir (World Health Organization [WHO], 2021b). COVID-19 virüsüne karşı etkin bir ilaç 2021 yılı itibarı ile geliştirilemese de, virüse karşı etkili olduğu görülen aşilar geliştirilmiş bulunmakta ve hızla uygulanmaya devam etmektedir. Sekiz milyara yaklaşan dünya nüfusu düşünüldüğünde aşı rakamları umut vaat eder gözükse de ülkelerin aşuya erişimde eşit imkânlarla sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Afrika kıtası örneğinde 2021 Eylül ayı itibarıyla sadece iki ülkenin aşılama sürecinde önem arz ettiği düşünülen yüzde 40 aşılama oranını yakalayabildiği belirtilmektedir (World Health Organization [WHO], 2021a). Afrika'daki devletlerin üyesi olduğu Afrika Birliği'ne üye devlet sayısının 55 olduğu düşünülürse (African Union, 2021), COVID-19 ile mücadelede aşılama durumunda Afrika kıtasındaki ülkelerde ciddi bir geri kalmışlık olduğu söylenebilir.

Uluslararası güvenliğe tehdit oluşturan COVID-19 virüsüyle mücadelede sorunlu gelişmelerden bir tanesi de ilgili virüsün dönüşüm geçirerek türemiş varyantlarıyla dünyanın birçok ülkesinde yaygınlaşmaya devam etmesidir. Üretilen mevcut aşuların COVID-19 varyantları üzerinde tamamen etkili olmaması, aşı olmayanlarla birlikte aşı olmuş bireylerin de varyantları taşıyarak hastalığı yaymaya devam etmesine sebep olabilmektedir. Bu kapsamda, COVID-19 varyantları salgınla mücadelede en etkili yöntemlerden olan aşılama unsurunun önleyiciliğini azaltmış ve salgının tekraren yayılmasına sebep olarak tehdit seviyesini yükseltmiştir. Bu çerçevede ilk örneklerine 18 Kasım 2020'de İngiltere'de rastlanan "alpha" varyantı, aynı tarihte ilk kez Güney Afrika'da rastlanan "beta" varyantı, 11 Ocak 2021 tarihinde ilk kez Brezilya'da tespit edilen "gamma" varyantı ve Nisan-Mayıs 2021 tarihinde Hindistan'da raporlanan "delta" varyantı bu duruma örnek verilebilir. Yeni varyantların oluşumu devam etmekte ve söz konusu varyantlar bir güvenlik tehdidi olan COVID-19 salgınının sürmesinde rol oynamaktadır. Ağustos 2021 itibarıyla alpha varyantının 50'den fazla ülkeye yayıldığı, beta varyantının en az 20 ülkede görüldüğü ve gamma varyantının ise 10'dan fazla ülkeye yayıldığı not edilmiştir (Roberts, 2021). Son olarak DSÖ Kasım 2021'de "omicron" ismi verilen yeni bir COVID-19 varyantı tespit edildiğini duyurmuştur (World Health Organization [WHO], 2021d).

COVID-19 salgınıyla mücadeledeki mevcut durum ve virüsün varyantlarının yayılmaya devam etmesi karşısında, hiç kuşkusuz aşı geliştirilmesi ve aşının adil dağıtımı en önemli hususlar olarak görülmektedir. Bu duruma dikkat çeken DSÖ

Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, güvenliğin bölünmezliği ilkesini teyit eder nitelikte “Aşı dağılımındaki eşitsizlik devam ettiği müddetçe, virüs dolaşımında kalmaya ve değişmeye devam edecek, sosyal ve ekonomik çöküntüler devam edecek, aşının daha etkisiz olmasına yol açacak olan varyantların türemesi şansı da yükselecek” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur (World Health Organization [WHO], 2021a). 14 Eylül 2021 tarihinde DSÖ tarafından yapılan bir oturumda açıklamalarda bulunan Genel Direktör Ghebreyesus genel bir hedef olarak 2021 yılı sonunda ülkelerdeki nüfusun yüzde 40’ının, 2022 yılı ortasına kadar da yüzde 70’inin aşılmasını planlandığını belirtmektedir. Bu kapsamda konuşmanın tarihine kadar olan süreçte dünyada uygulanan aşı miktarının yalnızca yüzde 2’sinin Afrika’da uygulandığını ve Eylül 2021 itibarıyla Afrika’da yalnızca iki ülkenin yüzde 40 aşılama oranını geçtiğini belirtmiştir (World Health Organization [WHO], 2021a).

Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas, “virüsün bir silahtan muhtemelen daha öldürücü olabileceği” yönündeki açıklamasında BMGK’nin uluslararası barış ve güvenliğe dair daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşması gerektiğini dile getirmiştir (UN News, 2020). Maas’ın sözleri uluslararası toplumun BM’nin COVID-19 salgını ile mücadelede bir küresel yönetim merkezi olarak işlev üstlenmesi hususunda ortaya çıkan beklentinin yansımaları olarak değerlendirilebilir. Salgının ilk günlerinden itibaren BM de sürece yönelik tespitlerde bulunup eş güdüm sağlayıcı bir rol oynamaya çalışmıştır.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres yaptığı açıklamada koronavirüsün günümüz dünyasının bir numaralı küresel güvenlik tehdidi olduğunu ifade etmiştir. Guterres aynı açıklamasında uluslararası topluma da devam eden çatışmalarda 2020 yılı sonuna kadar küresel düzeyde bir ateşkesin hayata geçirilmesi için tüm çabaları sarf etmeleri yönünde de bir çağrıda bulunmuştur (Russian News Agency, 2020).

BM Genel Sekreteri Guterres, 20 Nisan 2020’de BMGK’ye yaptığı konuşmada COVID-19 salgınının uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu, bu kapsamda sekiz riski barındırdığını ifade etmiştir. Guterres, ilk olarak vatandaşların yöneticilerin yanlış politikalarla COVID-19 sürecini yönettiklerine ve kriz kapsamında şeffaf olmadıklarına dair bir algıya sahip olurlarsa kamu kurumlarına olan güvenin sarsılma olasılığının bulunduğuna dikkat çekmiştir. İkincisi, Genel Sekreter bu krizin ekonomik yansımalarının, özellikle kırılgan toplumlarda, daha az gelişmiş ülkelerde ve geçiş sürecindeki ülkelerde büyük stres kaynakları yaratabileceğini dile getirmiştir. Bu kapsamda ekonomik istikrarsızlığın, durumdan en çok etkilenen sektörlerin büyük çoğunluğunu oluşturan kadınlar için ve özellikle

evlerin geçimini kadınların sağladığı çatışma alanlarındaki haneler için yıkıcı etkilere sahip olacağı vurgulanmıştır. Üçüncü olarak Guterres seçimlerin veya referandumların ertelenmesinin veya tansiyon düşürme tedbirleriyle oylamaya devam etme kararlarının siyasi gerilimler yaratabildiğini ve meşruiyeti baltalayabildiğini ifade etmiştir. Bu tür kararların uzlaşmayı hedefleyen uzun danışma süreçleriyle alınmasının gerektiğini ve siyasi fırsatçılığın zamanının olmadığını da bildirmiştir. Dördüncü olarak Genel Sekreter, bazı çatışma ortamlarında, salgının yarattığı belirsizliğin, bazı aktörler için daha fazla bölünme ve kargaşa getirici bir etki yapabileceğini vurgulamış, bu teşviklerin şiddetin artmasına ve muhtemelen devam eden savaşları konsolide ederek salgınla mücadeleyi karmaşıklaştırabilecek yıkıcı yanlış hesaplamalara yol açabileceğini vurgulamıştır. Beşinci olarak terörizm tehdidinin hâlâ canlı olduğunu vurgulayan Guterres, hükümetlerin ilgilerini salgınla mücadeleye çevirmesinin terör grupları tarafından saldırı için bir fırsat penceresi olarak görülebileceğini belirtmiştir. Altıncı bir unsur olarak Genel Sekreter, salgın sürecinin açığa çıkardığı güçsüzlük ve hazırlıksız yakalanma durumunun olası bir biyo-terörist saldırının nasıl ortaya çıkabileceğine ve riskleri artırabileceğine dair bir açılım da sunduğunun altını çizmiştir. Yedinci bir unsur olarak bu kriz sürecinin, en fazla ihtiyaç duyulduğu zamanda uluslararası, bölgesel ve ulusal çatışma çözümlene çabalarını engellediğini belirtmiştir. Sekizinci ve son olarak Guterres, salgının çeşitli insan hakları sorunlarını tetiklediğini ve şiddetini artırdığını ifade etmiştir (UN Secretary General, 2020a).

BMGK, 1 Temmuz 2020 tarihinde aldığı 2532 sayılı kararda koronavirüs salgınının uluslararası barış ve güvenliğin devamını tehlikeye düşürme olasılığının olduğunu kayda geçirmiştir. Aynı kararda dünyada devam eden çatışma ve savaşlarda bir ateşkesin sağlanması yönünde de çağrıda bulunmuştur (Pobjie, 2020).

COVID-19'un ulusal güvenlik açısından ortaya çıkardığı başlıca tehditler ise şu şekilde sıralanabilir: İlk olarak, salgın yüksek ölüm oranlarına neden olduğundan her şeyden önce bir ülkenin en önemli güç unsurlarından biri sayılan yetişmiş insan kaynaklarının ve nüfusunun zarar görmesine neden olmaktadır. İkinci olarak, salgın ekonomik işleyişe verdiği zarar nedeniyle devletlerin refah ve kalkınma seviyelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda sosyal huzursuzlukların ve tepkilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu tür bir durum ise kamu güvenliğini, düzenini ve istikrarını bozan sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Soner, 2020, ss. 6-7).

Bulaşıcı ve salgın hastalıkların bir güvenlik tehdidi olarak yöneldiği en önemli güvenlik nesnesi bireylerdir. Yüksek oranlarda ölüm vakalarına ve insanların sağlıklarının bozulmasına neden olan bulaşıcı ve salgın hastalıklar geniş anlamda toplumsal güvenliği de olumsuz yönde etkileyen hususların başında gelmektedir. Koçer'in (2021: 99) deyimiyle, "İnsanların ölümü, nüfusun azalması, doğum artış oranının düşmesi, iş gücü kaybı, üretimin azalması, askerlerin hastalanmaları ve ölmeleri gibi gelişmeler, ulusal gücü olumsuz yönde etkilerler." Bu bağlamda salgın hastalıkların bir sağlık sorunu olmalarının ötesinde bireyler, toplumlar ve devletler bakımından farklı alanlarda önemli etki ve sonuçlar doğuran tehdit ve risk faktörleri oldukları söylenebilir. Bireyleri ve toplumları önemli derecede etkileyen salgın hastalıklar aynı zamanda kamu düzeninin ve güvenliğinin de bozulmasına neden olarak ulusal güvenlik ve istikrar açısından da yıkıcı etkilere neden olabilmektedirler (Koçer, 2021, ss. 99-100).

COVID-19, uluslararası ekonomik düzen üzerinde de olumsuz etkilere neden olmuştur. Dünya ticaretinin daralması, işsizlik oranlarının artması, küresel düzeydeki ekonomik durgunluk, mal tedarik zincirinin kesintiye uğraması ve büyüme oranlarının düşmesi gibi gelişmeler doğrudan COVID-19 süreci ile birlikte ortaya çıkmıştır. Akgün ve Çelik'in (2020: 381) ifadeleriyle, COVID-19 salgını kurallara dayalı liberal uluslararası düzenin ruhuna ciddi bir tehdit teşkil etmiştir. COVID-19 ile mücadelede uluslararası iş birliğinin yeteri kadar sergilenememesi, devletlerin içlerine kapanarak sadece kendi kapasiteleri ile sorunun üstesinden gelmek için çaba göstermelerine neden olmuştur. Bu noktada genel kanı, uluslararası kurumlar ve uluslararası örgütlerin oluşturduğu küresel yönetim sisteminin, uluslararası iş birliğini gerçekleştirme ve koordine etme konularında yetersiz kaldıkları yönündedir. Bu bağlamda bir anlamda "küresel yönetim krizi" yaşandığı söylenebilir (Akgün ve Çelik, 2020, s.372).

COVID-19 salgını, küresel güvenliğe yönelik bir sağlık ve küresel yönetim krizi olarak ortaya çıkmasının yanı sıra farklı boyutlar üzerinden de çeşitli güvenlik sorunlarının derinleşmesine neden olabileceği potansiyeline sahiptir. COVID-19 ile mücadelede devletlerin içe kapanmak suretiyle salgına kendi ulusal kapasiteleriyle karşı koymaya çalışmaları ve etkin bir uluslararası iş birliğinin sağlanamaması özellikle sağlık alanındaki ulusal kapasiteleri eksik ve zayıf olan devletlerin bu krizden çok daha olumsuz etkilenmelerine neden olmuştur. Bu tür zayıf ve kırılabilir devletlerde ortaya çıkması olası otorite boşluklarının illegal gruplar ve terör örgütleri tarafından bir fırsat bilinerek o ülkelerin güvenliklerine yönelik ciddi tehditlere neden olması ihtimal dâhilindedir (Yeşiltaş, Gür, Acun, 2020). Ek olarak, son

yıllarda uluslararası güvenliğe yönelik ciddi bir tehdit unsuru taşıyan yasa dışı göç ve mülteci hareketleri de beraberlerinde getirecekleri salgını taşıma riskleri nedeniyle toplumlar ve devletler bakımından artı bir güvenlik kaygısına neden olur hâle gelmiştir (Soner, 2020, ss. 21-22).

COVID-19 süreciyle birçok sektörde iletişimin ve faaliyetlerin dijital ortamlar üzerinden yürütülmesi bir taraftan büyük kolaylıklar sağlarken diğer yandan da siber alandan gelebilecek güvenlik tehditlerine ciddi anlamda kapı aralamıştır. Son dönemlerde devlet dışı illegal aktörler ve ulus-ötesi suç örgütleri tarafından devletlerin sağlık, savunma, güvenlik ve finansla ilgili alt yapı sistemlerine yönelik siber saldırıların önlenmesi, güvenliğin yeni ve önemli bir boyutu olarak ortaya çıkmaktadır (Sönmez, 2020: ss. 6-7).

Sonuç olarak, COVID-19 salgını bireylerden toplumlara, devletlerden uluslararası sisteme yönelik geniş bir yelpazede farklı boyutlar üzerinden ciddi güvenlik riskleri ve meydan okumaları doğurmuştur. Bu bağlamda güvenlikle sağlık arasındaki bağlantı güçlenmiştir. Her ne kadar COVID-19 ile mücadele sürecinde devletler arasında sorunlu etkileşim örnekleri mevcut olsa da güvenliğin bölünmezliği ilkesini teyit eder biçimde uluslararası iş birliğine dair bir eğilimin gözlemlendiği söylenebilir. Bu kapsamda, bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak COVID-19 salgınının benzersiz yapısına yönelik ortaya konan uluslararası etkileşimlerin uluslararası iş birliğine yönelik özgün bir katkı sunduğu ve mevcut aksaklıkları ise belirginleştirdiği görülmektedir.

3. COVID-19 İLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI İŞ BİRLİĞİ SÜRECİ

COVID-19 ile mücadelede devletler arası iş birliği ve çatışma unsurlarının birbirleriyle iç içe geçmiş şekilde devam ettiği, genel olarak tablonun güvenliğin bölünmezliği ilkesi doğrultusunda krizin başlarından itibaren artarak devam eden bir iş birliği ortamına evirildiğini söylemek mümkündür. Temel olarak devletlerin birbirlerini suçlayıcı ifadelerine ve DSÖ gibi en önde gelen potansiyel iş birliği platformlarına yönelik güven kırıcı söylemlere rağmen, COVID-19 ile mücadelede devletler arası iş birliğinin aşamalı olarak kurumsallaşmaya başladığı söylenebilir.

COVID-19 süreci ortaya çıktığında özellikle ABD ile Çin arasındaki ilişkilerde mevcut gerginlikleri artıran bir süreç yaşanmış ve karşılıklı suçlamalarda bulunulmuştur. Dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın COVID-19 virüsünü "Çin Virüsü" olarak nitelendirmesi, DSÖ'nün çalışmalarını fonlayan temel ülkenin ABD olduğunu ancak DSÖ'nün Çin yanlısı bir tutum içerisinde olduğunu ilan etmesi gibi faktörler ihtilaf durumunu derinleştirmiştir. Bir yandan virüsün çıkış merkezi olan

Çin ile COVID-19 ile mücadelede liderlik etmesi beklenen önde gelen ülke olan ABD arasındaki bu çekişme, böylesine büyük bir uluslararası güvenlik tehdidi karşısında yaşanmasından dolayı modern bir trajedi olarak nitelendirilmiş ve Soğuk Savaş dönemindeki kutuplaşma ve çatışma ortamına benzetilerek eleştirilmiştir (Çınar, 2020; DW NEWS, 2020; Christensen, 2020).

Diğer yandan, COVID-19 döneminde uluslararası iş birliğine dair devletler arasında ikili etkileşimler başta olmak üzere çeşitli iş birliği süreçlerinin yürütüldüğü açıktır. Bu kapsamda ekonomik yardımlaşmalar, sağlık alt yapılarını destekleme adına yapılan yardımlar öne çıkmıştır. Örneğin; 2021 Dünya Ekonomi Forumunda paylaşılan verilere göre COVID-19 sürecinde dış yardım miktarlarında da artış olmuş ve toplam 161,2 milyar dolar dış yardım sağlanarak bir rekora imza atılmıştır (Marchant, 2021). OECD verilerine göre direkt olarak COVID-19 ile ilgili aktivitelerde 2020 yılında yapılan yardım miktarı 12 milyar dolar civarında olmuştur (OECD, 2021). Bir örnek olarak ilgili iş birliğine katkı sunan ülkelerden bir tanesi de Türkiye olmuş ve toplam 158 ülkeye salgın sürecinde maske, eldiven gibi ürünler başta olmak üzere tıbbi yardım malzemeleri gönderildiği ve çeşitli desteklerde bulunduğu Türk yetkililer tarafından açıklanmıştır (TRT Haber, 2021b).

Tüm bu inişli çıkışlı devletler arası etkileşimler değerlendirildiğinde, COVID-19 sürecinin günümüz koşullarında güvenliğin bölünemez olduğunu açıkça gösteren bir deneyim edinmemizi sağladığı ifade edilebilir. Güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde, bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak COVID-19'a karşı uluslararası düzeyde yürütülecek etkin iş birliği süreçlerine dair iki önemli bulgu ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, COVID-19 tehdidinin özgünlüğü ve güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde benzer veya farklı sektörlerden kaynaklanacak tehditler için uluslararası toplumda iş birliği bağlamında önem arz eden bir bilgi birikimi ile maliyet paylaşımı ve uzlaşma içeren davranış kalıpları oluştuğu görülmektedir. İkinci bir husus olarak da uluslararası sistemin evriminde güvenliğin bölünmezliği çerçevesinde sürdürülebilir ve etkin işleyen bir iş birliği platformuna olan ihtiyacın netleşmiş olduğudur. Bu kapsamda BM'nin mevcut yapısına ve işleyişine yönelik eleştirilerin artabileceği söylenebilir.

3.1. COVID-19 Sürecinde Bir Uluslararası İş Birliği Örneği: COVAX

Bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak COVID-19'a yönelik mücadelenin en önemli unsuru, bu tehdidi ortadan kaldıracak ya da yayılmasını engelleyecek ilaç ve aşı geliştirme faaliyetleridir. Bu kapsamda henüz ilaç safhasında olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Aşı geliştirme ve aşının adil dağıtımı hususunda gerçekleştirilecek iş

birliği ise COVID-19 ile mücadelede birincil öneme sahip gözükmektedir. DSÖ'nün önderlik ettiği bir süreçle dünyada adil aşı dağıtımı için devlet dışı aktörlerle birlikte COVAX isminde bir yönetim mekanizmasının oluşturulması ve sloganlarının da “Herkes güvende olmadıkça kimse güvende değildir” ve “Herkes kazanmadıkça kimse kazanamayacak” olması da bu görüşü teyit eder niteliktedir (World Health Organization [WHO], 2021c).

COVID-19 aşlarını üreten devlet veya özel sektör kuruluşları kendi politikaları doğrultusunda aşı arzına yönelmişler, devletler arası ikili anlaşmalarla aşilar yaygınlık kazanmıştır. Ancak aşının dünyadaki tüm insanlar için erişilebilir olması önem arz etmektedir ve bu hususta DSÖ çalışmalarını yoğunlaştırarak devlet dışı aktörlerin de paydaş olduğu COVAX isimli bir yönetim mekanizması hayata geçirmiştir. Bu platformun sağlayıcıları DSÖ, UNICEF ile CEPI ve GAVI isimli kuruluş ve yapılarıdır. DSÖ, BM'nin özerk bir uzmanlık kuruluşu; UNICEF ise BM'nin çocuklara yardım fonu programı; GAVI, dünyanın en yoksul ülkelerinde yaşayan çocukların aşılar erişimini sağlamak amacıyla 2000 yılında kurulmuş uluslararası bir kuruluş; CEPI ise 2017'de Davos'ta kamu ve özel sektör birlikteliğinde oluşturulan bulaşıcı hastalıklara karşı aşiların geliştirilmesini hızlandırmaya ve salgınlar sırasında insanların bu aşılar adil erişimini sağlamaya destek olan bir kuruluştur (Bkz. World Health Organization [WHO], 2021c; GAVI, 2021a; CEPI, 2021; UNICEF, 2021). Devlet ve devlet dışı aktörlerin oluşturduğu COVAX platformu, aşının geliştirilmesi ve adil dağıtımı için küresel bir yönetim zemini olarak çalışmaktadır ve Ekim 2021'e kadar toplam 144 katılımcı ülkeye 365 milyon doz üzerinde aşı tedariki sağlamıştır (GAVI, 2021b). Aşı tedarikindeki en büyük sıkıntılar ise; aşı üreticileriyle olan anlaşmazlıklar, ikili anlaşmaların öncelenmesinden doğan problemler ve yüksek gelirli ülkelerin aşı tedariki politikalarındaki sıklıktan kaynaklanan sorunlar olarak belirtilmektedir (World Health Organization [WHO], 2021a).

COVAX, hükümetler ve aşı üreticileriyle iş birliği yapan bir oluşum olarak Oxford-AstraZeneca, Pfizer-BioNTech, Sinopharm, Moderna, Sputnik V, Sinovac ve Janssen aşilarının tedariki başta olmak üzere aşının uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede COVAX'a para ve aşı desteği sağlayan ülkeler ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, İsveç ve Portekiz olarak sıralanabilir (“Covax: How Many”, 2021). Artan sayıda devletin COVAX'a yapılan para ve aşı yardımına katkı sunma eğiliminde oldukları söylenebilir. Örneğin; Ağustos 2021'de

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, düşük gelirli ülkeler için COVAX'a 100 milyon dolar bağışta bulunacaklarını taahhüt etmiştir (Wu, 2021).

COVAX alt yapısıyla desteklenen ülkelerde öncelikli olarak sağlık çalışanları ile toplum destek birimlerinde görevli kişilerden oluşacak şekilde toplumun yüzde 3'lük bir kesiminin aşılınması, ardından yüzde 20'lik bir kesimini ihtiva eden 65 yaş üstü ve yüksek risk grubunda olan kişilerin aşılınması planlanmaktadır. COVAX tarafından desteklenen her bir ülkede bu bahsedilen yüzde 20'lik aşılınma oranı yakalanmadan, desteklenen ülkelerin hiçbirinde COVAX tarafından aşı oranının yüzde 20'nin üzerine çıkarılmayacağı belirtilmiştir ("Covax: How Many", 2021). Böylece COVAX kapsamında aşuların adil dağıtımı ve dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.

Bir yandan COVAX altyapısıyla çalışmalar devam ederken diğer yandan aşının tedariki ve dağıtılması konusunda devletler tarafından bireysel destek açıklamaları da yapılmaktadır. Katkı sağlayacağını belirten bazı ülkeler ise aşı bağışını toplam 45 milyon doza ulaştıracağını söyleyen İtalya; 1,1 milyar doza yükselteceğini belirten ABD ve toplam 2 milyar doz bağış yapacağını vurgulayan Çin olarak gözükmektedir (Wu, 2021; Seçkin, 2021; Mason ve O'donnell, 2021). Bu bağlamda COVAX'ın giderek güçlenen bir uluslararası iş birliği platformu olduğu söylenebilir. Güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde de değerlendirildiğinde aşuya erişimi olmayan düşük gelirli ülkelerde aşının uygulanması COVID-19 ile mücadelede elzem görülmektedir. COVAX yetkililerinin Eylül 2021'de yaptığı değerlendirmelerde yapılacak aşı uygulamasının 2022'nin ilk çeyreğinde 2 milyar doza ulaşabileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda COVAX aracılığıyla bu hedefe ulaşılması, güvenliğin bölünmezliği ilkesi kapsamında düşünüldüğünde, COVID-19 ile mücadelede çok önemli bir eşiğin arkada bırakılmasına imkân verebilecektir.

Sonuç olarak, COVID-19 tehdidinin güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde gelecekteki olası tehditler için uluslararası toplumda önem arz eden bir bilgi birikimi ve davranış kalıpları oluştuğu görülmektedir. COVID-19 daha önceki örneklerle benzeşmeyen bir uluslararası güvenlik tehdidi olarak ortaya çıkmış; bu kapsamda başat aktör olan devletlerin oluşturduğu uluslararası toplum içerisinde iş birliği ve çatışma unsurlarının karmaşık bir hâlde seyrettiği bir sürecin inşasına yol açmıştır. Çok kısa bir sürede dünyadaki tüm coğrafyaları etkisi altına alması, bireylerden başlayarak hem insan güvenliğini daha sonra da devlet güvenliğini sarsması ve uluslararası ilişkilerin işleyişini ekonomik, sosyal ve siyasi birçok alanda sekteye uğratması COVID-19 sürecinin benzersiz bir yapıda olduğunu göstermektedir. COVID-19'un ulusal ve uluslararası güvenlik yapılarını aşındırması, hâlihazırda

istikrarsızlık ve belirsizliklerle dolu küresel güvenlik ortamının kırılmasını bir kez daha göstermiş, aynı zamanda uluslararası iş birliğinin COVAX gibi platformlar üzerinden gerçekleşebileceği de görülmüştür.

3.2. COVID-19 Sürecinde Merkezî Bir Aktör Olarak Birleşmiş Milletler

COVID-19 salgınında, ABD ve Çin gibi liderlik sergileyebilecek devletlerin kendi aralarında ihtilafa düşmesi ve iş birliğinden kaçınması devletler arasında iş birliği hususunda karamsar bir tablo ortaya çıkarmıştır. Uluslararası iş birliğine yönelik girişimlerin aksadığı COVID-19 salgının ilk ayları için Harman (2020: 373) şu ifadeleri kullanmıştır: “Kaotik bir tablo var: ABD’nin DSÖ üyeliğinden ve verdiği finansal destekten vazgeçmesi tehlikesi; büyük bir dünya krizini önlemeye yönelik gecikmiş bir BM Güvenlik Konseyi kararı; bilimsel tavsiyelere kulak asmayan, yağmacı bir tehdidi önemsiz gösteren ve krize karşılık verirken çok taraflı iş birliğinden uzaklaşan çok sayıda önde gelen dünya lideri.”

Bu şartlar altında COVID-19 salgınının uluslararası barış ve güvenliği sarsacak düzeyde olması, ilgili süreçte devlet dışı aktörlerle birlikte küresel yönetişimin liderliğini yürütmek üzere en yetkin ve etkili uluslararası örgüt olarak BM’yi ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede BMGK ve DSÖ başta olmak üzere BM’nin ilgili uzmanlık kuruluşları ve tüm organlarıyla COVID-19’a karşı mücadeleyi desteklemesi beklenmiştir. Örneğin; DSÖ, 150 ülkede ofisi bulunan ve 8.000’den fazla uzman çalışanıyla temel görevi hastalıklarla mücadele etmek ve dünyada genel olarak sağlık koşullarını iyileştirmek olan bir örgüttür (<https://www.who.int/about/structure>; <https://www.who.int/about/who-we-are>). Diğer yandan BM, COVID-19 sürecinde birçok kuruluşu ile maddi destekleri de kapsayan üç sacayağında kapsamlı bir politika geliştirmiştir. Bu temel üç başlık virüsün kontrol edilmesi, aşı geliştirilmesi, teşhis ve tedavi yöntemleri ve virüse karşı hazırlıklı olunmasını kapsayan sağlık politikası; krizin yıkıcı sosyo-ekonomik, insani ve insan hakları yönlerini karşılama politikaları; ve COVID-19 sonrası daha iyi bir dönem için toparlanma süreci politikalarıdır (UN Comprehensive Response, 2020).

BM Antlaşması’nın Güvenlik Konseyi’ne ayrılan 5. bölümünün 24. maddesi olan “Birleşmiş Milletler’in üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi’ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi’nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler” (BM Antlaşması, 1945) maddesinin işletilmesi ve kararları bağlayıcı olan BMGK’nin

öncü bir rol üstlenmesi beklentisi doğmuştur. Bu beklentinin temelinde BMGK'nin geleneksel olmayan güvenlik tehditlerine karşı aldığı kararlar ve üstlenmiş olduğu görevler bulunmaktadır. Örneğin; BMGK nezdinde 2000 yılında AIDS/HIV virüsünün gündeme alınması, 2007 yılından itibaren iklim değişikliği meselesinin görüşülmesi, Estonya'nın siber güvenlik hususunu gündeme alma çabaları geleneksel olmayan güvenlik tehditlerine yönelik girişimlerden örnekler olarak verilebilir. COVID-19 sürecine çok benzeyen bir mesele olarak görülebilecek ebola virüsüne karşı mücadelede, 2019 yılında ebola virüsünün Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde tekrar yayılmasını önlemek amacıyla BM Barış Gücü misyonlarının sağlık uzmanlarıyla birlikte denetim faaliyetinde bulunmaları COVID-19 süreci başlamadan BMGK de benzer bir tecrübe birikimi olduğunu gösterir niteliktedir (Gowan, 2020, s. 70).

Salgınlara yönelik ise 2000 ile 2020 yılları arasında uluslararası barış ve güvenliği etkilediğine karar verilen dört vaka hakkında BMGK tarafından kararlar alınmış ve uygulanmıştır. Bu vakalar; HIV/AIDS, SARS ve Ebola salgınlara ilişkin kararlardır (Bkz. Baichorov, 2020). 2000 yılındaki 1308 sayılı karar ile 2011 yılındaki 1983 sayılı karar HIV/AIDS salgını konusunda; 2014 yılındaki 2177 sayılı karar ile 2018 yılındaki 2439 sayılı karar ebola salgını hakkında alınmıştır. COVID-19 sürecinde ise 1 Temmuz 2020'de 2532 sayılı BMGK kararı çıkarılabilmektedir (Harman, 2020, s. 376).

BMGK tarafından COVID-19 ile mücadele edilebilmesi için dünyadaki çatışma alanlarında ateşkes ilan edilmesine yönelik karar çıkarma girişimleri fikir ayrılıklarından dolayı üç ayı aşkın bir sürede hazırlanabilmektedir. 2532 sayılı kararlar (Bkz. UN Security Council, 2020) birbirini takip eden en az 90 gün boyunca sürecek insani bir ateşkes karar verilmiştir. Daha etkili ve kapsayıcı bir karar çıkmasını engelleyen temel neden olarak COVID-19 salgınının başladığı safhadan itibaren ABD ile Çin arasında vuku bulan karşılık suçlamalar ve veto politikalarının yattığı söylenebilir. Örneğin; Trump yönetiminin BMGK'deki metinlere koronavirüsü "Wuhan virüsü" olarak not ettirmek istemesi; "Çin virüsü" olarak deklare etmesi, DSÖ'nün Çin'e karşı müsamahakâr politikalar izlediği gerekçesiyle DSÖ'yü suçlayarak herhangi bir şekilde uluslararası iş birliğine yönelik BMGK kararlarında DSÖ'nün ismini geçirmek istememesi gibi nedenler alınacak kararları engellemiş ya da sınırlandırmıştır. Diğer yandan Rusya Federasyonu ve ABD'nin Irak, Afganistan ve Suriye'de yürütmekte oldukları terörizmle mücadele operasyonlarını sekteye uğratma olasılığına karşı tasarıya çekingen yaklaştıkları yönünde görüşler de

mevcuttur (Borger, 2020; Gowan, 2020, ss. 66-69, 72; Charbonneau, 2021, ss. 12-13, TRT Haber, 2021a).

BM organları nezdinde planlanan tüm bu girişimler pratikteki eksiklikleri de göz önüne sermiştir. Salgın; barış ve güvenlik, sürdürülebilir sosyoekonomik kalkınma ve insan hakları olmak üzere BM'nin üç temel görev alanındaki zayıflıkları ortaya çıkarmıştır. DSÖ gibi BM'nin bağlı uzmanlık kuruluşları iş birliği yürütebilse de BM'nin otorite ve yönetim oluşturamaması nedeniyle bu girişimler sınırlı kalmıştır (Özler, 2020, ss. 445-446). Bu kapsamda özellikle BM Genel Sekreteri Guterres, BM organlarının COVID-19 salgınına karşı istenilen ölçüde mobilize edilememesinden sonraki ifadeleri durumu özetler niteliktedir: “COVID-19 süreci, kurmuş olduğumuz toplumların kırılğan iskeletindeki kırıkların ortaya çıktığı bir röntgen sürecine benzetilebilir. Her yerde yanlışlıkları ve aldatmaları ortaya çıkarıyor: serbest pazarın herkese sağlık getireceği yalanı, ücretsiz bakım işlerinin iş olmadığı kurgusu, ırkçılık sonrası bir dönemde yaşadığımız yanılgısı ve hepimizin aynı gemide olduğu efsanesi. Hepimiz aynı denizde olduğumuzdan, bazılarımızın süper yatlarda olduğu bazılarımızın ise akıntıda tutunacak dal aradığı açık bir unsurdur.” (UN Secretary General, 2020b).

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası güvenlik ortamındaki hızlı değişim ve dönüşüm süreci, geleneksel olmayan güvenlik tehditlerini ön plana çıkarmıştır. Bu kapsamda COVID-19 salgını, güvenliğin biyolojik unsurları hakkındaki tartışmaları ön plana çıkarmıştır. COVID-19'un küresel bir sağlık sorunu olarak değerlendirilmesine ve bu sorunla ancak küresel düzeyde yürütülecek etkin bir iş birliğiyle mücadele edilebileceği düşüncesinin uluslararası kamuoyu tarafından yaygın bir şekilde kabul görmesine rağmen salgınla mücadele çok büyük oranda devletlerin bireysel mücadelelerine kalmıştır. Bu noktada salgınla mücadelede ulusal kapasitelerin geliştirilmesi hususunda da uluslararası iş birliğinin elzem olduğu ortaya çıkmıştır.

COVID-19 sürecinin uluslararası ilişkilerin işleyişinde önemli bir tecrübe sağlayarak ilerideki potansiyel tehditler için bir birikim sağladığı söylenebilir. Bu tarz uluslararası güvenlik krizlerinde aktörler arasında iş birliği ve ortak politikalar geliştirmenin gerekliliği COVAX örneğinde olduğu gibi COVID-19 sürecinde tecrübe edilmiştir. Dünyada herhangi bir devletin ya da bölgenin içinde bulunduğu güvensizlik ortamının, küreselleşen dünya göz önüne alındığında uluslararası güvenliğe bir tehdit oluşturacağı söylenebilir. Bu kapsamda COVID-19 süreci anlamlı bir örnek teşkil etmektedir.

Küresel nitelikli tehditler güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde topyekûn bir mücadele gerektirse de maliyet paylaşımı hususunda devletler arasında zorluklar olduğu görülmektedir. Buna karşın COVID-19 süreci, ortak fayda için ortak maliyete katlanmanın ve uzlaşımın göreceli olarak gerçekleştirilebilir olduğunu göstermiştir. Her ne kadar ihtilafli bir süreç yaşanmış olsa da krizin ikinci senesinde uluslararası toplumda bir dayanışma eğilimi sergilendiği söylenebilir. COVID-19 sürecinin başında çatışan iki taraf olarak sivrilen ABD ve Çin, yüksek miktardaki aşı bağıışı taahhütleriyle uluslararası toplumdaki iş birliğine destek sunan iki önemli aktöre dönüşme eğilimindedirler.

Diğer yandan, COVID-19 süreciyle birlikte güvenliğin bölünmezliği ilkesi çerçevesinde sürdürülebilir merkezi bir iş birliği ve koordinasyon platformuna olan ihtiyacın netleştiği görülmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan BMGK'nin COVID-19 ile mücadelede küresel düzeyde etkin bir rol oynama kapasitesinin bulunması güvenliğin bölünmezliği ilkesinin hayata geçirilmesi için bir fırsat sunmuştur. COVID-19 kapsamında DSÖ'nün BMGK desteğiyle COVID-19'a karşı küresel bir iş birliği platformu teşkil etmesi mümkün hâle gelmiştir. Ancak BMGK bu süreçte beklenen düzeyde aktif bir rol oynayamamıştır. Özellikle ABD ve Çin arasındaki gerilim BMGK'nin daha aktif bir rol oynamasını engellemiştir. Bu durumun DSÖ gibi BM'nin uzmanlık kuruluşlarının faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda gelecekteki muhtemel ortak güvenlik tehditlerine karşı BM'nin karar alma ve işleyişine dair reform önerilerinin önem kazanacağı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- African Union. (2021). Member states. Erişim tarihi: 31.10.2021, https://au.int/en/member_states/countryprofiles2
- Akgün B. ve Çelik M. (2020). Yeni normal dönemde küresel yönetim. M. Şeker, A. Özer, C. Korkut (Ed.), *Küresel Salgının Anatomisi: İnsan ve Toplumun Geleceği*, (ss. 367-384). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Aydın M. (2020). Koronavirüs sonrası dünya. *Uluslararası İlişkiler Konseyi-Panorama*, Erişim tarihi:10.08.2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/28/koronavirus-sonrasi-dunya/>
- Baichorov A. M. (2020). United Nations Security Council and COVID-19. *Journal of the Belarusian State University. International Relations*.
- Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü. (1945). Erişim tarihi: 31.10.2021, https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf
- Borger J. (08.05.2020). US blocks vote on UN's bid for global ceasefire over reference to WHO. *Guardian*. Erişim tarihi: 31.10.2021, www.theguardian.com/world/2020/may/08/un-ceasefire-resolution-us-blocks-who
- Burgess, J. P. (2007). What is new and what is old in NATO's strategic concept?. Erişim tarihi 31.10.2021, <https://jpeterburgess.com/wp-content/uploads/2010/02/Burgess-2007-What-is-new.pdf>
- CEPI. (2021). *A global coalition for a global problem*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://cepi.net/about/howweare/>
- Charbonneau B. (2021). The COVID-19 test of the United Nations Security Council. *International Journal*, 76(1), 6-16.
- Christensen, T. J. (May 2020). A Modern Tragedy? COVID-19 and US-China Relations. *Brookings*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.brookings.edu/research/a-modern-tragedy-covid-19-and-us-china-relations/>
- Çınar, A. (11.04.2020). Donald Trump versus the World Health Organization. *TRT World*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.trtworld.com/opinion/donald-trump-versus-the-world-health-organization-35319>

- Covax: How many Covid vaccines have the US and the other G7 countries pledged?. (23.09.2021). *BBC NEWS*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.bbc.com/news/world-55795297>
- Davies S. E. (t.y.). National security and pandemics. *UN Chronicle*. Erişim tarihi: 10.08.2021, <https://www.un.org/en/chronicle/article/national-security-and-pandemics>
- Dilbirliği, M. (16.07.2020). Kovid-19 ve Dünya Sağlık Örgütü'nün geleceği. *Anadolu Ajansı*. Erişim tarihi: 14.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kovid-19-ve-dunya-saglik-orgutunun-gelecegi/1912500#>
- DSÖ. (2021). Who we are. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.who.int/about/who-we-are>
- DSÖ. (2021). Where we work: WHO - organizational structure. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.who.int/about/structure>
- DSÖ: Salgın her yerde bitene kadar hiçbir yerde bitmeyecek. (04.06.2021). *Milliyet*, Erişim tarihi: 10.08.2021, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/dso-salgin-her-yerde-bitene-kadar-hicbir-yerde-bitmeyecek-6522968>
- DW NEWS. (22.05.2020). *USA vs China: The new cold war on the horizon* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=taAHtUDo18Q>
- Ellehuus R. ve Zagorski A. (2019, Mart). Restoring the european security order. Center for Strategic&International Studies. Erişim tarihi: 15.08.2021, <https://russiancouncil.ru/papers/CSIS-RIAC-Ellehuus-Zagorski-RestoringEuropeanOrder.pdf>
- GAVI – The Vaccine Alliance. (2021a). *About our alliance*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.gavi.org/our-alliance/about>
- GAVI - The Vaccine Alliance. (2021b). *COVAX vaccine roll-out: country updates*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.gavi.org/covax-vaccine-roll-out>
- Gowan R.. (2020). The UN at crossroads of COVID-19. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, 17, Special Elections Issue: America at Crossroads, 66-75.
- Harman S. (2020). COVID-19, the UN, and Dispersed Global Health Security. *Ethics & International Affairs*, 34 (3), 373-378.

- Hoyer, W. (2010). ‘A German view on the OSCE Corfu Process: an opportunity to strengthen cooperative security in Europe’. *Security and Human Rights*, no.2, 114-118.
- Karaaslan, H. (2020). Uluslararası güvenliğe bir tehdit olarak başarısız devletler. H. Karaaslan ve M. Demirel (Ed.), *Güncel Uluslararası Güvenlik Sorunları*, (ss. 167-206). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçer G. (2021). Pandemiler ve küresel güvenlik ezeli ve ebedi tehdit: dördüncü atlı. A. Eminoglu ve M. Ülgül (Ed.), *Uluslararası Güvenliğe Giriş*, (ss. 93-125). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kvartalnov A. (2021). Indivisible security and collective security concepts: implications for Russia’s relations with the West. *Central European Journal of International and Security Studies*, 15 (3), 4-29.
- Marchant N. (23.04.2021). Foreign aid hit a record high last year. Here’s what it means for the global recovery from COVID. *World Economic Forum*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.weforum.org/agenda/2021/04/foreign-aid-2020-covid-19-oecd/>
- Mason J. ve O’donnell C. (23.09.2021). Under pressure, U.S. donates half billion more COVID-19 vaccine doses to World. *Reuters*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.reuters.com/world/us/biden-pledges-new-vaccine-donations-bid-rally-global-pandemic-fight-2021-09-22/>
- OECD. (13.04.2021). COVID-19 spending helped to lift foreign aid to an all-time high in 2020 but more effort needed. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.oecd.org/newsroom/covid-19-spending-helped-to-lift-foreign-aid-to-an-all-time-high-in-2020-but-more-effort-needed.htm>
- OSCE. (17.06.2009). The OSCE concept of comprehensive and co-operative security: an overview of major milestones. OSCE Secretariat Conflict Prevention Centre Operations Service – SEC.GAL/100/09. Erişim tarihi: 01.09.2021, <https://www.osce.org/files/f/documents/c/0/37592.pdf>
- Özler Ş. İ. (2020). The United Nations at seventy-five: passing the COVID Test. *Ethics & International Affairs*, 34 (4), 445-456.
- Pobjie E. (27.07.2020) Covid-19 as a threat to international peace and security: The role of the UN Security Council in addressing the pandemic. *Blog of the European Journal of International Talk*. Erişim tarihi: 20.10.2021, <https://www.ejiltalk.org/covid-19-as-a-threat-to-international-peace-and-security-the-role-of-the-un-security-council-in-addressing-the-pandemic/>

- Roberts, M. (19.10.2021). What are the Delta, Gamma, Beta and Alpha Covid variants?. *BBC*. Erişim tarihi: 31.10.2021, www.bbc.com/news/health-55659820
- Russian News Agency. (17.09.2020). UN Secretary General called COVID-19 a number one global security threat. Erişim tarihi: 25.09.2021, <https://tass.com/world/1201745>.
- Seçkin B. (22.09.2021). İtalya, yıl sonuna kadar yoksul ülkelere 45 milyon doz Kovid-19 aşısı bağışlayacak. *Anadolu Ajansı*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italya-yil-sonuna-kadar-yoksul-ulkelere-45-milyon-doz-kovid-19-asisi-bagislayacak/2372452>
- Soner, B. A. (Hazırlayan). (2020). Kovid-19 salgını ve sonrası uluslararası siyasette süreklilik ve değişimler. *Rapor*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Sönmez G. (06.04.2020). COVID-19 salgınının güvenlik ve uluslararası sistem üzerinde olası etkileri. *ORSAM*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://orsam.org.tr/tr/covid-19-salgininin-guvenlik-ve-uluslararasi-sistem-uzerinde-olasi-etkileri/>
- Sula İ. E. (2020). Uluslararası Güvenlik Çalışmalarının Kuramsal Dönüşümü ve Değişen Güvenlik Tanımları. H. Karaaslan ve M. Demirel (Ed.), Güncel uluslararası güvenlik sorunları (ss. 1-18). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TRT Haber. (2021a) (25.05.2021). Trump'a "Çin virüsü" davası: 22,9 milyon dolar tazminat. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/trumpa-cin-virusu-davasi-229-milyon-dolar-tazminat-583333.html>
- TRT Haber. (2021b), (01.06.2021). TBMM Başkanı Şentop: Türkiye, salgın sürecinde 158 ülkeye yardım gönderdi. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/tbmm-baskani-sentop-turkiye-salgin-surecinde-158-ulkeye-yardim-gonderdi-585234.html>
- UN NEWS. (02.07.2020). COVID-19 fast becoming protection crisis, Guterres warns Security Council, Erişim tarihi: 20.09.2021, <https://news.un.org/en/story/2020/07/1067632>
- UN Secretary General. (2020a), (09.04.2020). Secretary-General's remarks to the Security Council on the COVID-19 Pandemic [as delivered]. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-04-09/secretary-generals-remarks-the-security-council-the-covid-19-pandemic-delivered>

- UN Secretary General. (2020b), (18.07.2020). Secretary-General's Nelson Mandela lecture: "Tackling the inequality pandemic: a new social contract for a new era" [as delivered]. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-07-18/secretary-generals-nelson-mandela-lecture-%E2%80%9Ctackling-the-inequality-pandemic-new-social-contract-for-new-era%E2%80%9D-delivered>
- UN Security Council. (01.07.2020). Resolution 2532 (2020). Erişim Tarihi, 31.10.2021, [https://undocs.org/en/S/RES/2532\(2020\)](https://undocs.org/en/S/RES/2532(2020))
- UNICEF. (2021). *What we do*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.unicef.org/what-we-do>
- United Nations Comprehensive Response to Covid-19: Saving Lives, Protecting Societies, Recovering Better. (2020, Eylül). *United Nations*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un-comprehensive-response-to-covid-19.pdf>
- Williams, P. D. (2013). *Security studies: an introduction*. P. D. Williams (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (ss. 1-12). Londra ve New York: Routledge.
- World Health Organization (WHO). (2021a), (14.09.2021). *Media briefing on vaccine equity* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fKM4rQ18W-8&t=2911s>
- World Health Organization (WHO) (2021b). WHO coronavirus (COVID-19) dashboard. Erişim tarihi 17.10.2021, <https://covid19.who.int/>
- World Health Organization (WHO). (2021c). *COVAX*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://www.who.int/initiatives/act-accelerator/covax>
- World Health Organization (WHO). (2021d). *Update on omicron*. Erişim tarihi: 15.12.2021, <https://www.who.int/news/item/28-11-2021-update-on-omicron>
- Wu H. (06.08.2021). China pledges 2 billion vaccines globally through year's end. *AP News*. Erişim tarihi: 31.10.2021, <https://apnews.com/article/joe-biden-business-health-china-coronavirus-pandemic-7b3a7e0f5949b6976d4cf7f69bba71d0>
- Yeşiltaş M., Gür N. ve Acun C. (20.03.2020). Koronavirüs salgını küresel sistemi nasıl etkileyecek?. *SETA*, Erişim tarihi: 10.08.2021, <https://www.setav.org/5-soru-koronavirus-salginini-kuresel-sistemi-nasil-etkileyecek/>

**Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü**

**Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik),
139-156, doi:10.28956/gbd.1018898**

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

*Journal of Security Sciences The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence
& Security), 139-156, doi:10.28956/gbd.1018898*

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

ABD' nin Afganistan'dan Çekilişi ve Bölge Güvenliği

US Withdrawal From Afghanistan and Regional Security

Yazar(lar) / Writer(s)

Ainur NOGAYEVA. Doç.Dr., L.N.Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi (Kazakistan), Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Profesörü; Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi (Türkiye) İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, ainur_nogay@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0702-8618

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 06.11.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 01.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Nogayeva A. (2021). Abd'nin Afganistan'dan Çekilişi ve Bölge Güvenliği. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss.139-156, doi:10.28956/gbd.1018898

ABD'NİN AFGANİSTAN'DAN ÇEKİLİŞİ VE BÖLGE GÜVENLİĞİ

Öz

Güvenlik, hem ulusal hem uluslararası boyutu ile canlı bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Afganistan, 15 Ağustos 2021 tarihinden itibaren Taliban hareketinin hızla ilerleyip ülkedeki iktidarı ele geçirmesiyle dünya gündemine oturmuştur. Taliban'ın ABD tarafından 11 Eylül tarihini vermesine karşın tüm yabancı askerleri Afganistan'dan Ağustos sonunda tahliye etmeye zorlaması/ tahliye etmeyi dayatması, hem ülke içinde hem de ülkenin komşularında tedirginliğe sebep olmuştur. Tahliye tamamlanmadan başkent Kabil'in terör olaylarına sahne olması, yeni güvenlik sorunlarının belirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda gözler Afganistan'ın bulunduğu coğrafyaya çevrilmiş durumdadır. Afganistan'daki istikrarsızlığın büyük küçük demeden tüm bölge devletlerine sıçrama tehdidi bulunmaktadır. Bu çalışmada "haklı savaş" teorisi çerçevesinde tarihsel ve betimsel analiz yöntemlerine dayalı olarak Afganistan'daki gelişmeleri yakından takip eden komşu ülkelerin Taliban'ın başarısındaki etkisi ve bağlantıları mercek altına alınacaktır. Geçmişte Taliban'la mücadele eden SSCB'nin varisi olan Rusya ile diğer Orta Asya ülkelerinin neden şimdi ona destek verdikleri, politika değişikliklerinin nedenleri ve beklenen sonuçların neler olduğu gibi sorulara cevap aranacaktır.

Anahtar kelimeler: ABD, Afganistan, Bölgesel Güvenlik, Rusya, Çin

US WITHDRAWAL FROM AFGHANISTAN AND REGIONAL SECURITY

Abstract

The issue of security continues to be a lively discussion topic with both national and international dimensions. Afghanistan has been on the world agenda since August 15, when the Taliban movement rapidly advanced and seized power in the country. The Taliban's forcing/imposing the exodus of all foreign forces from Afghanistan at the end of August, although the USA gave the date of September 11, caused uneasiness both in the country and in its neighbors. The fact that the capital Kabul was the scene of terrorist incidents before the evacuation was completed caused new security problems to emerge. In this context, the spotlights turned to the geography where Afghanistan is located. The instability in Afghanistan threatens to spread to all regional states. The influence and connections of neighboring countries, which closely follow the developments in Afghanistan, on the success of the Taliban, will be examined by using of the historical and descriptive analysis methods within the framework of "just war". Answers to questions such as why Russia and other Central Asian countries, the heir of the USSR, which fought against the Taliban in the past, support him now what the reasons are for policy changes and what the expected results are, will be sought

Keywords: USA, Afghanistan, Regional Security, Russia, China.

GİRİŞ

11 Eylül güvenlik ve küresel terör bağlamında bir milat olarak kabul edilmektedir. Dünya ülkelerini “ya bizimle, ya teröristlerle” söylemiyle yanına çeken ABD, tüm dünyanın dikkatini 19. yüzyılda Büyük Oyun’da Rusya’nın bölgeye ilerlemesi yolunda yer alan, 1980’lerdeki SSCB işgaline maruz kalmasıyla tanınan Afganistan’a ve ülkenin bulunduğu coğrafyaya çevirmiştir.

Afganistan harekâtını, “haklı savaş” teorisi çerçevesine oturtmaya çalışan ABD yönetimi, bunu (1) Elstein’in (2003) ifadesiyle “kıyametvari terörizm” tehlikesine karşı yürütülmesi, (2) El-kaide’ye destek veren Taliban rejimini devirmesi, (3) savaş dışında başka araçlarla güvenilir bir biçimde etkisiz hâle getirilememesi anlamında “haklı neden” ilkesine dayandırmaktaydı (Heywood, 2016, ss.310, 312). Ancak yapılan kaynak taramasında ABD tarafından yürütülen “haklı savaş”ın meşruluğunun sürekli sorgulandığı gözlemlenmiştir. Örneğin, Andrew Fiala (2008, s.3), *The Just War Myth: The Moral Illusions of War* isimli çalışmasında “haklı savaş” fikrinin romantikleştirdiğine, gerçekten savaşmanın ne kadar zor olduğunun unutulduğuna dikkat çekmektedir. Fiala, yakın tarihte başta George Bush olmak üzere iktidardakilerin adil bir savaş fikrine inanma isteğinin kötüye kullanıldığını Afganistan ve Irak örneğiyle açıklamaktadır. Batı kaynaklarının yanı sıra Rus, Çin ve Orta Asya ülkelerinin İngilizce, Rusça kaynak taraması sonucunda da akademik tartışmalarda haklı savaş eleştirilerinin ağırlıklı olduğu kanaatine varılmıştır.

Belirtilen bu eleştirel görüşlerin çerçevesinde çalışmada teorik tartışmalara girilmeden Orta Asya güvenliği 3 bölümde incelenmiştir.. Tarihsel ve betimsel yöntemler kullanılarak öncelikle birinci bölümde 11 Eylül’ün altyapısını oluşturan unsurlar ele alınmıştır. İkinci bölümde 11 Eylül öncesi ve sonrası dönemdeki bölgenin güvenliği analiz edilmiştir. Son bölümde ise ABD’nin çekiliş ve bölgenin geleceğine dair görüşlere yer verilmiştir.

20 yıl bu coğrafyada varlığını sürdüren ABD, terörle mücadele çerçevesinde hem Afganistan’da, hem de bölge ülkelerinde üsler açarak Rusya ve Çin’i tedirgin etmiştir (başta verdikleri desteğe rağmen). ABD yönetiminin Afganistan’dan çekilme kararı almasıyla, 15 Ağustos 2021’de Afgan yönetiminin ülkeyi terk etmesi ve Taliban hareketinin hızla ilerleyip ülkedeki iktidarı ele geçirmesiyle bölge yeniden dünya gündemine oturmuştur. ABD ve müttefik güçlerin askerî ve sivil personelini tahliyesi sırasında başkent Kabil’e yönelik terör saldırıları düzenlemesi, yeni güvenlik sorunlarının belirmesine neden olmuştur.

Güvenlik alanında, Orta Asya devletlerinin politikaları, bölgenin jeopolitik

konumu (makro düzey) ve bölgedeki iç dinamikleri (mikro düzey) tarafından belirlenmektedir. Konumuz itibarıyla, bölge devletlerin politikaları makro düzey, yani bölgenin jeopolitik konumu çerçevesinde ele alınacaktır. Bu bağlamda çalışmamızın *amacı*, ABD'nin Afganistan'dan çekiliş süreci ve bölge güvenliği çerçevesinde komşu ülkelerinin uluslararası siyasi etkileşiminin özelliklerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki *sorulara* cevap aranacaktır: 11 Eylül 2001'de korsanlar tarafından kaçırılan iki uçağın Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine çarptıktan sonra ABD'nin bölgeye yerleşmesi ile bölgede güvenlik parametreleri nasıl değişmiştir? ABD'nin çekilişinden kaynaklanan zorluklar ve tehditler nelerdir?

Belirtilen bu soruların cevabı aranırken birincil kaynak oluşturduğu resmî belgelerde veya askerî/devlet yetkililerin ifadelerinde Afganistan savaşının sürekli desteğe ihtiyaç duyduğu, gerekli destek sağlanmadığı takdirde harekâtın başarısız olacağını ifade edilmiştir (Dorn, 2011).

Çalışmanın *kronolojik* çerçevesi, 11 Eylül'den bu yana yaşanan son gelişmeleri kapsamaktadır. Ayrıca kimi zaman 11 Eylül'ün arka planının anlaşılması için daha önceki tarihlere de başvurulacaktır.

1. 11 EYLÜL'ÜN ALTYAPISINI OLUŞTURAN UNSURLAR

ABD'nin Afganistan'a düzenlendiği harekâtın gerekçesi, 11 Eylül saldırılarının faili Bin Ladin'in ülkede bulunması ve Taliban yönetiminin tavrı olarak bilinmektedir. Bu bağlamda, Bin Ladin ve Al Kaide örgütünün SSCB'nin dağılmasından sonra tek süper güç hâline gelen Amerika'ya kafa tutacak kadar nasıl güç kazandığı; Taliban örgütünün de SSCB'nin ülkesinden çekilmesinden sonraki durumu ve Afganistan'ın yer aldığı bölgenin jeopolitik önemi, ABD harekâtına zemin hazırlamıştır.

1.1. İstihbarat Hatası ve “Siklon” Operasyonu

Gizliliği kaldırılmış hükümet belgeleri ve petrol endüstrisi notlarına dayanarak 2018'de Time Gazetesi, 11 Eylül'ün altyapısını hazırlayan CIA'in İstihbarat hatasından dolayı başlattığı “Siklon” Operasyonu'ndan bahsetmiştir. 1977'de CIA, "Yaklaşan Sovyet Petrol Krizi" başlıklı 14 sayfalık gizli notta Sovyetlerin enerji sıkıntısına girdiğini belirtmiştir. İstihbarat Servisi, petrolde kendi kendine yeterli olan Sovyetler Birliği'nin petrolünün tükenmekte olduğu ve yakında büyük bir ithalatçı hâline geleceği sonucuna varmıştır. Söz konusu raporda, "SSCB, önümüzdeki on yıl içinde kendisini yalnızca Doğu Avrupa'ya ve Batı'ya mevcut

ölçüde petrol tedarik edemeyebilir ve bu ihtiyacını karşılamak üzere OPEC petrolü için dahi rekabet etmek zorunda kalabilir ." deniliyordu.

İki yıl sonra 1979'da Sovyetler, Afganistan'ı işgal ettiklerinde ABD yetkilileri Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a olan ilgisinin, Orta Doğu petrol sahalarının komünistler tarafından ele geçirilmesinin bir başlangıcı olduğu konusunda ısrar etmişlerdir. Sovyetlerin petrolünün bitmesiyle ilgili söz konusu CIA raporu, Reagan Yönetimine, Kongre'den Afgan isyancıları silahlandırmak ve Basra Körfezi'nde kalıcı bir askerî varlık kurmak için daha fazla para temini için gerekçe oluşturmuştur. Reagan göreve geldikten kısa bir süre sonra, Savunma Bakanı Caspar Weinberger, ABD'nin Basra Körfezi bölgesinde üsler kurmasının "Sovyetlerin petrol sahalarını ele geçirme umutlarını caydırmak için" gerekli olduğunu açıklamıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda Reagan Yönetimi bölgede üsleri inşa etmeye başlamış, Suudi Arabistan'a AWACS uçakları satmış, Mısır ve diğer ülkelerle ortak askerî tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca CIA, Sovyetlere karşı savaşan Afgan gerillalara milyarlarca dolar silah sağlayarak "Siklon Operasyonu" adlı en uzun ve en pahalı gizli operasyonlarından birine başlamıştır. Silahlar arasında Stinger füzeleri ve Sovyet helikopterlerine, sonrasında ise ticari uçaklara karşı kullanılan omuzdan ateşlemeli, uçaksavar silahları da mevcut idi. ABD silahlarının alıcıları arasında Usame bin Ladin de vardı (Time, 2018). Dolayısıyla ABD, hatalı bir CIA petrol değerlendirmesine dayanmış; Basra Körfezi'ne askerî olarak ilerleyip Afgan isyancılara malzeme sağlamış, ileride kendisi ve dünya güvenliği açısından bir dönüm noktasını oluşturacak 11 Eylül'e zemin hazırlamıştır.

1.2. Jeopolitik ve Orta Asya Bölgesinin Önemi

Orta Asya, bağımsız bir bölge olduktan sonra siyasi ve güvenlik gerekçelerinden ötürü hem stratejik bir öneme hem de zengin petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olarak başta Rusya, Çin ve ABD olmak üzere bölgede nüfuz sahibi olmak isteyen bölgesel ve bölge dışı güçlerin ilgi odağı hâline gelmiştir.

ABD'nin ise bölgeye yoğunlaşması, SSCB'nin dağılmasını takip eden dönemde olmuştur. Orta Asya bölgesinin ABD dış politika öncelikleri arasında yer almasında jeopolitik boşluğu doldurmaya çalışan Çin ve Rusya'nın bölgedeki yükselişleri etkili olmuştur. İleride kendine rakip olacak gücün/güçlerin önünü kesme anlayışından hareket eden ABD'nin, bu geleneksel tehdit algılamasına 11 Eylül ile asimetrik tehdit de eklenince Washington'un bölgeye yönelmesi kaçınılmaz olmuştur (Nogayeva, 2013, s.4-8).

Şekil-1. "Klasik" Orta Asya Siyasi Haritası ve Afganistan Merkezli Orta Asya Haritası

Kaynak: European Commission website; Foreign Affairs, 2005, s. 166

Güvenlik bakımından bölge ülkelerinin durumu yukarıdaki haritalarda görülmektedir. Geleneksel olarak Sovyetler Birliği'nin beş eski cumhuriyeti - Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan- içeren bölgeye kimi uzmanlar Afganistan'ı dâhil etmektedirler.

"Büyük Orta Asya" konseptini öne süren Amerikalı Friderick Starr (2005: 164-178) gibi bazı uzmanlar, Büyük Orta Doğu ile Güney Asya arasında yer alan Afganistan'ı da bölgeye eklemektedirler. Bunun sebebini de Afganistan'ın da ortak kültürel alanı içinde yer alması ile açıklamaktadırlar. Ancak bunun aksine, kimi uzmanlar ise Orta Asya'yı komşu ülkeye bağlanması, Afganistan'ın uluslararası alanda bu beş ülkeden daha iyi bilinir olmasından ve bölgenin büyük bir güvensizlik kaynağına yakın olmasından kaynaklandığını belirtiyorlar. Yani, bu bir nevi Amerika'nın müdahalesini meşrulaştırma yolu olarak da yorumlanabilir.

1.3. Küresel Terör Endeksi ve Taliban Örgütü

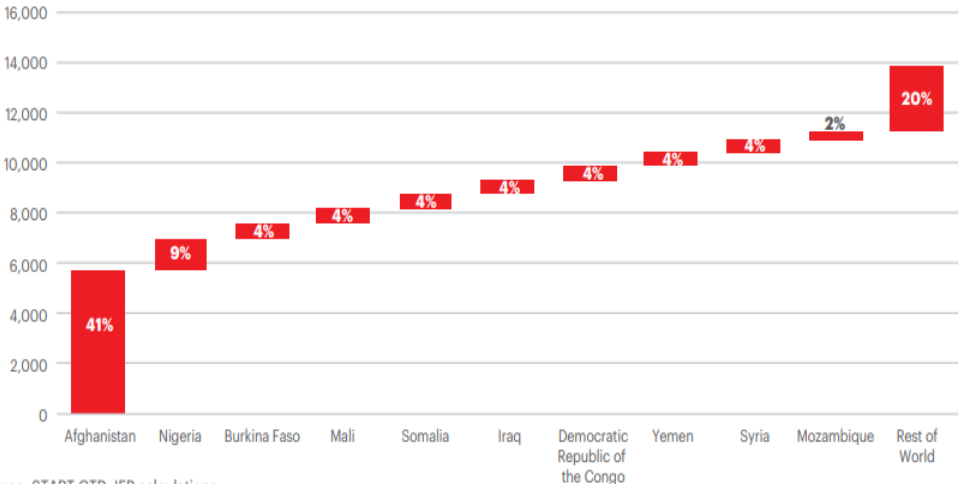
11 Eylül'den sorumlu tutulan Al-Kaide lideri Usame bin Ladin'i ABD'ye vermeyi reddeden o dönemki Afganistan yönetimini Taliban oluşturmaktaydı. SSCB'nin çekilmesiyle ABD yardımlarının kesilmesi ülkeyi yoksulluğa sürüklemişti. 1996 yılında Afganistan'ın kontrolünü ele geçiren Taliban, ülkede İslam emirliği ilan edip liderini de devlet başkanı ilan etmişti. Taliban, Afganistan'ı ABD tarafından işgaline kadar yönetmişti.

ABD ve NATO müttefikleri El Kaide teröristlerine destek ve ortam sağladıkları gerekçesiyle Taliban'ı devirmek amacıyla Ekim 2001'de Afganistan'a saldırmıştır. Aralık 2001'e gelindiğinde Taliban rejimi devrilmiş ve çok sayıda El Kaide teröristi öldürülmüş ya da Pakistan'ın sınır bölgelerine kaçmak zorunda kalmıştır. (Heywood, 2016, s. 312).

Taliban, rejim devrildikten sonra Pakistan sınırında yeniden toparlanarak o zamandan beri Afganistan hükümetine ve ABD liderliğindeki Uluslararası Güvenlik Destek Gücüne (*International Security Assistance Force*) karşı isyanlara öncülük etmiştir (GTI, 2020, s.14-15).

ABD ve müttefiklerin askerî müdahalesine rağmen, 2001'den beri Taliban, Afganistan'da sürekli olarak topraklarını geri almak için çaba göstermekteydi. Ocak 2019 itibarıyla, Taliban kontrolündeki bölgelerde ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unun yaşadığı tahmin edilmekteydi. ABD'nin ülkeden çekilmesinden önce Taliban, Küresel Terör Endeksi'nde (GTI) en kanlı terör grubu olarak tanımlanmaktadır (GTI, 2020, s.6).

Küresel Terörizm Endeksi (GTI), dünya nüfusunun % 99,7'sini kapsayan 163 ülke için *terörizmin etkisini* analiz eden kapsamlı bir çalışmadır. Yıllık raporlar, *beş yıllık bir süre* boyunca yalnızca ölümleri değil; aynı zamanda olayları, yaralanmaları ve terörden kaynaklanan maddi hasarları da hesaplayarak hazırlanır. Avustralya merkezli düşünce kuruluşu tarafından hazırlanan söz konusu Endeks, Küresel Terörizm Veri Tabanına (GTD) dayanmakta olup günümüzde terörizmle ilgili en güvenilir veri kaynağını oluşturmaktadır. Son açıklanan 2020 raporuna (s.13) göre, ilk 3 sırada sırasıyla Afganistan, Irak ve Nijerya yer alırken, ülkelere göre terör kaynaklı insan kaybı aşağıda (Şekil-2) sayı ve yüzde olarak yer almaktadır. (Buna göre, terörden kaynaklı ölümlerin yüzde 80'i on ülkede yaşanmıştır)

Şekil-2. Ünelere Göre Terörden Ölümler, 2019

Kaynak, Global Terrorism Index, 2020, s. 13.

Yukarıdaki resme göre, dünya genelinde terör kaynaklı ölümlerin yüzde 41'i Afganistan'da gerçekleşmiş olup bu ölümlerin yüzde 87'sinden Taliban sorumlu idi. (GTI, 2020, s.19)

Orta Asya ve Orta Doğu bölgesinde sıkça kendilerinden söz ettiren Al Kaide, DEAŞ/ İŞİD'ten farklı olarak Taliban, Afganistan topraklarında faaliyet gösteren bir örgüttür. 2019'da ülkede gerçekleşen ölümlerin ve terör saldırılarının yüzde 87 ve 72'sini Taliban üstlenmişti. Bununla birlikte, Taliban'ın Pakistan bağlantılı grubu Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP), 2019'da Pakistan'da 73 ölümden ve 30 saldırıdan sorumluydu (GTI, 2020, s. 15).

Açıklanan son GTI Raporuna göre, Afganistan terörden en fazla etkilenen ülke olmaya devam etmiştir. Ülkede terörden kaynaklanan ölüm sayısının üst üste üç yıl üst seviyede olduğu görülmektedir. İlk kez 2019'da terörden kaynaklanan sayının düşmesine rağmen, yine de Taliban dünyanın en ölümcül terörist grubu olmaya devam etmektedir. (GTI, 2020, s.6). Ne var ki Taliban'la ilgili bu veriler doğrultusunda dünya devletlerinin Afganistan'ın yeni iktidarını tanımaya acele etmedikleri görülmektedir.

Pakistan, Rusya ve Çin'in Taliban'ın 20 yıl aradan sonra tekrar iktidara gelmesindeki desteğine rağmen onu neden tanımadıklarına dair görüş Taliban konusunda en iyi uzmanlardan biri olan Ahmed Raşid¹ tarafından dile getirilmiştir. Uzmana göre başta Pakistan olmak üzere, komşu ve bölge ülkeleri Taliban tarafından herhangi bir olumlu adım görmedi ve bu böyle devam ettiği sürece yakın dönemde Afganistan hükümetinin uluslararası arenada tanınması zaman alabilir (Eurasia Today, 2021).

2. 11 EYLÜL ÖNCESİ VE SONRASI BÖLGENİN GÜVENLİĞİ

Orta Asya'nın güvenliği, bölgenin jeopolitik konumu (makro düzey) çerçevesinde ele alındığında iki döneme ayrılabilir. Zira 11 Eylül olayları başta Orta Asya bölgesi olmak üzere tüm dünya devletlerini saf belirlemeye zorlamış, ABD'nin ise bölgeye yoğun ilgi duymasına ve 20 yıl burada kalmasına neden olmuştur.

¹1948 yılında Pakistan'da doğmuş, Batı'da eğitim almış, mezun olduktan sonra Batubistan ve Yayha Han'ın Pakistan askerî diktatörlüğüne karşı ayaklanma düzenleyen Batı Pakistan'ın Belucistan tepelerinde gerilla savaşında tam on yılını geçirmiş gazeteci ve araştırmacı-yazar. Afganistan, Pakistan ve Orta Asya üzerine çeşitli kitapları yazmış, en popüler kitabı "Taliban, İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun kitabı" New York Times'da 5 hafta çok satanlar listesinde yer almış ve 1,5 milyondan fazla satış yapmış, 22 dile çevrilmişti. <https://kidega.com/yazar/ahmed-rasid-092180/>

2.1.11 Eylül Öncesi Orta Asya

SSCB'nin dağılmasından sonra sınır sorunları, başta Kazakistan ve Özbekistan olmak üzere bölge ülkeleri arasındaki ve Rusya, ABD ve Çin arasındaki rekabet bölgenin kararsızlığını artıran unsurlar olmuştur. Bölgede yaşanan sorunların neden olduğu bu kararsızlık ile yönetim zayıflıkları Orta Asya'da nüfus yoğunluğunun en yüksek, sınır güvenliğinin ise en zayıf olduğu Fergana Vadisi'nde terör, radikalizm, narkotik ve insan kaçakçılığı gibi küresel güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına ve derinleşmesine neden olmuştur (Birdişi, 2017, s.127). Bu çekincelerin gölgesinde bölge ülkelerin entegrasyon girişimleri başarısız olmuştur.

11 Eylül öncesinde de radikal dinci grupların saldırılarına uğrayan bölge ülkeleri, bu tehlikeyi kendi imkânları ve Rusya'nın yardımı ile bertaraf etmeye çalışmıştır. Çünkü ABD Başkanı Bill Clinton'ın Hazar Havzası Özel Temsilcisi, 2003 yılında ise Avrupa ve Avrasya'dan sorumlu devlet yetkilisi görevini üstlenecek olan Elizabeth Jones, ABD'nin dinci militanların/teröristlerin Orta Asya'ya yönelik saldırılarını durdurmak için askerî müdahalede bulunmayacağını açıkça belirtmiştir (Nichol, 2006, s.29). Başka bir deyişle, ABD'nin Orta Asya'daki çıkarları- ABD'nin küresel güç bağlamında ve doğası gereği bölgesel niteliktedir, bu nedenle olağanüstü durumlar dışında, ABD ulusal güvenlik gündeminin üst sıralarında yer almayacaktır (Rumer, 2006, s.3).

Bu tutum 11 Eylül 2001'den sonra tamamen değişmiştir. ABD, Orta Asya hükümetlerini devirmeyi amaçlayan ve koalisyona karşı mücadelede Taliban'a yardım ederek Afganistan'da barınan teröristlere karşı hamleler de dâhil olmak üzere Orta Asya devletlerine; demokratikleşmeyi, insan haklarını ve ekonomik reformları teşvik etmek için Orta Asya devletlerine daha fazla yardım yapılmış, ek güvenlik eğitimleriyle teçhizat sağlanmıştır. Özellikle ekonomik reformlar konusundaki yardımın önemi büyüktür. Jones'un Aralık 2001'deki ifadesine göre, ekonomik sorunlar, “terörizmin temel nedenlerini” oluşturmaktadır(Nichol, 2006, s.30).

2.2.11 Eylül ve Bölgenin Durumu

Rusya ve Orta Asya ülkeleri, BM Güvenlik Konseyi kararının olmamasına rağmen (Heywood, 2016, s. 312), 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin Afganistan harekâtında başta hava sahalarını açmak gibi birçok konuda destek vermiştir. ABD, Afganistan'daki üslerin yanı sıra Kırgızistan'da ve Özbekistan'da askerî üsler açmıştır. Bu üslerin altyapısı, gerektiğinde hemen konuşlanmaya elverişli olarak hazırlanmıştı. Ayrıca üsler savaş sonrası Afganistan'ın kalkınması için gerekli insani ve diğer yardımların ulaştırılması açısından önem taşımaktaydı (Legvold, 2004, s.83).

11 Eylül sonrasında 19 askerî üs daha açan ABD için, Afganistan'daki harekât açısından Orta Asya önemli bir konuma sahip olmuştur. Özellikle de hava sahalarının kullanılması, yakıt ikmalî gibi konularda bu ülkelere gereksinim duyulmuştur. Ayrıca bu üsler, sadece Afganistan üzerinde kontrol imkânı sağlamakla kalmamakta, Hint-Pakistan sınırı ile Çin'in batısını denetleme imkânı da vermektedir.

Amerikalı yazarlar, 2004'te Rusya'nın ABD'nin askerî yayılmasına fazla itiraz etmediğinin altını çiziyorlardı: “Önde gelen ABD'nin askerî üsleri ile birlikleri dünyanın dört bir yanına dağılmıştı. Rusya, Amerika'yla yarı-resmî (*quasi-formal*) güvenlik ortaklığı içindeydi. Çin de en azından şimdilik Amerika'nın üstünlüğünü kabul etmiş görünüyordu (Ikenberry, 2004). Gerçekten de 11 Eylül, Rusya ve Çin'e kendi ülkeleri içindeki ayrılıkçı grupları bertaraf etmeyi imkân sağlamıştı: Sincan bölgesi ile ilgili politika değişikliği yaşanmış, Rusya'daki Çeçenistan meselesi kapanmıştı.

Eski Sovyet coğrafyasında cereyan eden sonraki gelişmeler ise Rusya ve Çin yöneticileriyle bölgedeki ülke iktidarlarını tedirgin etmiştir. Gürcistan ve Ukrayna'daki Batı fonlarından desteklenen STK'lerin başını çektiği “renkli devrimler”, iktidar değişikliğine neden olmuştur. Bir zamanlar Orta Asya'nın “demokrasi adası” Kırgızistan'da da benzer olay yaşanması, Özbekistan'da da başarısız bir iktidar devirme denemesinin yapılması, başta Özbekistan'da sonra da Kırgızistan'da bulunan üslerin kapatılmasına neden olmuştur.

ABD'nin bölge ülkelerinde üslerini kapatması ve Afganistan'daki asker sayısında azaltmaya gitmesine rağmen, istihbaratın büyük becerisiyle Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra hâlâ bölgede kalmaya devam etmesi, “haklı savaş” eleştirilerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

3.ABD'NİN ÇEKİLİŞİ VE BÖLGENİN GELECEĞİ

Afganistan, 19.yüzyılda İngiltere/ Rus İmparatorluğu'nun karşı karşıya geldiği “Büyük Oyun” alanı olduktan sonra, SSCB'nin çöküşüne neden olan “İmparatorlukların mezarı” olarak adlandırılan bir ülke konumundadır. Vietnam bataklığından ders çıkaran ABD, Afganistan'da SSCB'nin kaderini paylaşmak istememiş ve Başkan Donald Trump döneminde 2019'da başlatılan müzakereler sonucunda 2021'de askerlerini çekeceğini duyurmuştur. 11 Eylül'den sonra bölgeye yerleşen ABD'nin çekilmesiyle ülkedeki boşluğu hızla dolduran güç ise, uzun yıllardır kendinden bahsettiren Taliban olmuştur.

Afganistan Cumhurbaşkanı Eşref Gani'nin ülkesini 15 Ağustos'ta terk etmesinden bir gün sonra iktidara gelen Taliban'ın bu kolay zaferinin başta Rusya,

Çin ve Pakistan desteğinin neticesinde olduğu anlaşılmıştır. İktidara geçen Taliban grubunun ABD'ye karşı tahliye tarihini 11 Eylül'den erkene çekmesi ve bundan sonra ayrılıkçı bölgelere karşı mücadeleyi hızla kazanması yine dış desteğin varlığına işaret etmektedir.

3.1. Dış Ülkelerin Etkisi ve Moskova Formatı

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi tarafından 14 Şubat 2003'te Taliban hareketinin Rusya topraklarında faaliyetleri yasaklanmış grup bir terör örgütü olarak kabul etmiştir. Taliban, Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Teşkilatı'nın (FSB) 36 terör ve aşırıcılık yanlısı örgütten oluşan listesinde hâlâ 11.sırada yer almaktadır. (FSB, 2021) Buna rağmen, taraftarların yedi yıldan beri ilişkileri devam etmiş, Taliban'ın siyasi kanadının temsilcileri müzakereler için birkaç kez Moskova'ya gelmiştir. 2018'de Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, "Taliban ile temaslarımızı sürdürdüğümüzü asla gizlemedik, bunlar Afgan toplumunun bir parçasıdır" demiştir. İktidara gelmeden önce Taliban heyeti Moskova'yı Temmuz 2021'de ziyaret etmiştir (Kommersant, 2021).

Taliban'ın zaferinde etkisi olan diğer bir güç de Çin'dir. Afganistan'da ve bölgede güvenlik endişeleri olan ve ekonomik çıkarlar güden Çin'in de Temmuz ayının sonunda Taliban'la yaptığı görüşmelerde radikal grupların Çin'in sınır bölgelerde konuşlandırılmaması konusunda pazarlık yaptığı tahmin edilmektedir. Söz konusu görüşmelerde Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, ABD'nin başarısızlığına işaret etmiş ve Taliban'ın ülkenin "en önemli askerî ve siyasi güç olduğuna ve ülkenin barış, uzlaşma ve yeniden yapılanma sürecinde önemli bir rol oynamasının beklendiğine dikkat çekmiştir(ÇHC Dışişleri Bakanlığı, 2021).

İlk Taliban döneminde onu tanıyan üç ülkeden² biri olan *Pakistan*, Ağustos 2021'deki gelişmeler (Kabil Havalimanı'ndaki patlama) üzerine yoğun istihbarat trafiğine yönelmişti. Eylül ayında Pakistan İstihbarat Servisi (ISI) Direktörü Faiz Hamid'in Afganistan'ın durumunu görüşmek üzere bölge ülkelerinin istihbarat şeflerini İslamabad'da ağırladığına dair haberler gündeme gelmişti. Söz konusu toplantıya Rusya, İran, Çin, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan istihbarat şefleri de katılmıştı. Daha önce ise ABD ve İngiltere'nin istihbarat yetkililerinin, Afganistan'ın durumunu görüşmek üzere Pakistan'ın Genelkurmay Başkanı ile bir araya geldiği biliniyordu (Anadolu Ajansı, 2021b).

² Hindistan'a karşı kullanılabilir bir gücün desteğini alması gerekiyordu. Aynı zamanda Suudi Arabistan, İran'a ve Şii'lere yönelik askerî güçle ilgileniyordu. Birkaç devletin çıkarları birleşti ve Taliban ortaya çıktı (Raşid, 2015).

Bölge ülkeleri güvenlik güçlerinin istişarelerinin yanı sıra diplomatik alanda da çaba sarf etmektedir. “Moskova Formatı” olarak adlandırılan Afganistan'a ilişkin istişareler, 2017 yılında Rusya, Afganistan, Çin, Pakistan, İran ve Hindistan'ın özel temsilcilerinin katıldığı altılı danışma mekanizması temelinde oluşturulmuştur. Taliban'ın iktidara gelmesinden sonra Rusya'nın ev sahipliğinde düzenlenen ve Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un açılış konuşmasını yaptığı toplantıda bölge ülkelerinin temsilcileri hazır bulunurken ABD'nin temsilcileri katılmamıştır (Nezavisimaya, 2021).

3.2.Bölge Ülkelerin Tutumu

1996'da Afganistan'da iktidara gelen Taliban, Rusya ve Orta Asya ülkeleri tarafından tanınmamış ve Afganistan'daki diplomatik misyonlar kapatılmıştır. Temmuz 1998'de, Taliban Bağımsız Devletler Topluluğu sınırlarına dayanmış ve Özbekistan ve Tacikistan'ı, General Raşid Dostum'un yenilmekte olan ordusuna yardım etmeye çalışmaları hâlinde "ağır sonuçlarla" karşılaşacaklarını dile getirerek tehdit etmiştir. Bunun üzerine Rus sınır muhafızları, BDT'nin güney sınırlarının güvenliğini arttırmıştır. Ağustos 1999'da Taliban ile çatışmalar Tacikistan sınırından sadece 5 km uzaktaydı. Aynı zamanda, Taliban'ın desteğini alan Özbekistan İslami Hareketi militanları (Rusya ve bölge ülkelerinde yasaklanmış örgüt), Kırgızistan'a saldırmış, ardından da Özbekistan'a girmeye çalışmıştır (Kommersant, 2021).

11 Eylül'ün arifesinde 9 Eylül'de El Kaide militanları, 11 Eylül'den sadece iki gün önce Sovyet ordusu ve Taliban'ı Pencşir Vadisi'nden püskürtmeyi başaran ve ülkedeki direnişin sembolü hâline gelmiş Ahmed Şah Mesud'a suikast düzenlemişti (Euronews, 2021). Ağustos 2021'de Taliban iktidarı ele geçirdikten sonra ona kafa tutan yine bu bölge ve bu liderin oğlu olmuştur.

ABD'den kalan mühimmata ve askerî altyapısına rağmen, çoğu Tacik veya Özbek asıllı Afganistan'ın kuzeyinde etkili olan muhalif gruplar, Taliban'a ciddi karşılık vermiştir. Bu bölgenin ele geçirilmesi ancak Pakistan'ın hava desteğiyle mümkün olmuştur. Günümüzde bu gruplar askerî liderleriyle birlikte Tacikistan'a sığınmıştır ve Taliban karşıtı direnişi sembolize etmeye devam etmektedir. Pencşir'in en önemli destekçisi olan Tacikistan'ın lideri İmamali Rahmon, BM Genel Kurulu kürsüsünden (76.oturumunda) Taliban'a ülkedeki tüm halkları temsil edecek bir hükümet kurmasını talep ederek Pencşir Vadisi'ndeki insan hakları ihlallerini eleştirmiştir. (Tacikistan Dış İşleri Bakanlığı, 2021)

Tacikistan tutumunda görüldüğü gibi, Orta Asya ülkeleri arasında Taliban yönetimine karşı görüş birliği söz konusu değildir. Son alınan bilgilere göre, Afganistan komşularına sığınan Taliban karşıtı muhalif kampında bir birlikten söz

edilememektedir. Zira General Dostum gibi eski ve tecrübeli liderlerin yanı sıra Şah Mesut'un oğlu, eski Cumhurbaşkanı Gani'nin yardımcısı gibi Taliban'ın karşısında yer alan grupların başında birçok genç isim de bulunmaktadır(Asia-Plus, 2021).

3.3.ABD'nin Bölgedeki Etkisini Koruma Çabaları

2001 yılında ABD'nin Avrupa ve Avrasya İşleri Bakan Yardımcısı Jones, "Askerlerimizin güvenliği, refahı ve hayati istihbaratı için Orta Asya hükümetlerine güveniyoruz." ve Afganistan'da barış sağlandıktan sonra ABD "Orta Asya'yı terk etmeyecek." (Nichol, 2006, s.31) diyerek niyetlerini açıkça ortaya koymuştur.

Benzer biçimde Afganistan'daki harekâtın aktif aşaması bittiğinde Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz de: "Üsler ve askerî eğitim çalışmalarımız, Özbekistan gibi önemli ülkelere mesaj şeklindedir. Bizim geri dönme imkânımız var. Biz geri döneriz, sizi unutmayacağız." demiştir. Pentagon yetkilisinin bu sözlerinin yanı sıra New York Times (2002) ABD ordusunun Afganistan'da uzun vadeli kalacağına dair bilgileri sıralamıştır. Bölgeyi uzun süre -aylarca veya yıllarca- ellerinde tutmak için gönderilen yaklaşık 1.500 askerli 101. Hava İndirme Tümeni'nin Afganistan'a gelmesi, Özbekistan ve Kırgızistan'daki üslerde yoğun faaliyetleri ABD'nin bölgeden çıkmak istemediğine dair örneklerdir.

ABD yetkilileri, ileride ABD'ye rakip olacak gücün/güçlerin önünü kesme anlayışından hareket ederek Afganistan'dan çekilişi sırasında –önceki dönemlerdeki aktif politikasına benzer şekilde (Malysheva, 2018, s.269)- bölge ülkelerini ziyaret etmiş ve burada üs arayışı çerçevesinde görüşmeler yapmıştır Ancak bu girişimler başarılı olamamıştır. ABD'nin, Kolektif Anlaşması Örgütü ve Şanghay İş birliği Örgütü çerçevesinde güvenlik bağları olan bölge ülkelerinin Rusya ve Çin'i tedirgin etmemek adına askerî iş birliğine sıcak bakmadıkları ve başta C5+1 formatı olmak üzere diğer yollara başvurdukları görülmektedir.

SONUÇ

Afganistan harekâtının "haklı savaş" olarak nitelendirilemeyeceğini savunanlara göre, ABD'nin kendi küresel hegemonyasını pekiştirme, doğal kaynakları üzerinde kontrol güçlendirme arzusu bağlamında dayanıksızdır. Ayrıca işgal Müslümanların görüşlerini alevlendirdiği için radikalleşmeyi ve yabancılara karşı cihad anlayışını da körüklemiştir (Heywood, 2016, s.312). Bu bağlamda terör örgütlerinin en kanlısı olarak tanımlanan Taliban'ın 20 yıllık mücadelesinin meşruluğu ortadadır. Ayrıca her ne kadar ABD yöneticilerinin çekilme kararı doğru olarak kabul edilse de bu kararın uygulanması sırasında yapılan hatalar ve sonraki gelişmeler süper gücün zaafalarını su yüzüne çıkarmıştır.

11 Eylül'den sorumlu tutulan Bin Ladin'i tasfiye operasyonu, ABD istihbaratının en önemli başarılarından biri olarak kayda geçmiştir. Ancak aynı başarı, Ağustos 2021'de Kabil'deki Havalimanı saldırısı sonrasında gösterilememiştir. ABD askerî yetkililerinin, "saldırı planı hazırlığında olan" imha ettikleri 10 "teröristten" 7'sinin çocuk olduğu anlaşılınca haftalar sonra baskılar sonucu hatalarını kabul etmek zorunda kalmıştır. Amerikan istihbaratının zaafı/başarısızlığının, Afganistan'dan çekilmeden önce yaşanması, ülkeden çekildikten sonra Başkan Joe Biden'in "çekilsek de tehlikeye göz yummayacağız." söylemleri ABD'nin Avrupalı müttefikleri tarafından ne kadar ciddiye alınmış olabileceği sorusunu akla getirmektedir. Son olarak; ABD, İngiltere ve Avustralya -AUKUS anlaşması da ABD müttefikliğine ne kadar güvenebileceği hususunu yeniden tartışmalara açmıştır.

AUKUS antlaşması, Çin'e karşı bir hamledir. Avustralya'nın Çin'e karşı daha hazırlıklı olması mevzusundandır ki Fransa ile yapılan antlaşma buna yeterli olmadığından dolayı iptal edilmiştir. Burada unutulmaması gereken husus, ABD'nin Afganistan'dan çekiliş sebebi Başkan Biden'in ifadesiyle, ABD'nin tüm gücünü asıl rakibi gün gittikçe güçlenen Çin'e karşı seferber etmektir. Savaş ise pahalı bir oyundur. Böylece ABD, Afganistan'ı Çin-ABD arasındaki muhtemel bir "Büyük Oyun" mücadele alanı olmaktan kurtarmış oldu.

Afganistan'ın yeni yönetiminin 20 yıldır ABD'ye karşı mücadele verdikten sonra nasıl bir yol izleyeceği bölge güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Ülke içinde birliğin sağlanması, yönetim çatısı altında toplumun tüm etnik yapısını temsil edecek hükümetin kurulması ülkeyi iç savaş tehlikesinden kurtaracaktır.

Diğer yandan, Ahmed Raşid, 2002 yılındaki "Cihad: Orta Asya'da Militan İslam'ın Yükselişi" kitabının "Belirsiz Bir Gelecek" başlıklı bir bölümünde, Afganistan'daki son olayların Orta Asya'yı bir iç krizden nasıl uzaklaştırabileceğini vurgulamış ve uyarmıştır: Bunun, "ancak mevcut liderlerin radikal İslam'ın günümüzün zorluklarıyla yüzleşmedeki yetersizliğini ortaya çıkarmasıyla ve aynı zamanda dünyanın ekonomik devlerinin Avrasya'nın kalbine ciddi yardım sağlaması ile olur" demiştir (Hess, 2003).

Günümüzde ABD'nin bölgeden Afganistan'ı Taliban yönetiminin eline bırakarak çekilmesi, radikalleşmeye ve buna bağlı olarak ülkenin tecrit edilmesine yol açmaktadır. Hem yeni ülke yönetiminin, hem de uluslararası kamuoyunun bu gerçeği anlamak istememesinden dolayı bölge güvenliği tehlike ile karşı karşıya kalmaya devam edecektir.

EK-A.

Tablo-1: Orta Asya'daki Terör Saldırıları (2008–2018)

Tarih	Ülke	Yer	Tip	Ölümler
19 Nisan 2009	Tacikistan	Isfara	Polis memurlarının öldürülmesi	1
26 Mayıs 2009	Özbekistan	Khanabad/ Andican	Silahlı saldırı/intihar patlama	2
3 Eylül 2010	Tacikistan	Khujand	İntihar saldırısı	4
19 Eylül 2010	Tacikistan	Kamarob	Silahlı saldırı	25
17 Mayıs 2011	Kazakistan	Aktobe	İntihar saldırısı	1
23 Mayıs 2011	Kazakistan	Astana	Patlama	1
1 Temmuz 2011	Kazakistan	Aktobe	Silahlı saldırı	3
31 Ekim 2011	Kazakistan	Atyrau	İntihar saldırısı	1
8 Kasım 2011	Kazakistan	Almatı	Silahlı saldırı	1
12 Kasım 2011	Kazakistan	Taraz	Silahlı Saldırı	7
21 Temmuz 2012	Tacikistan	Khorog	Suikast	1
30 Temmuz 2012	Kazakistan	Almatı	Toplu katliam	14
23 Mayıs 2014	Tacikistan	Khorog	Silahlı saldırı	1
19 Mayıs 2015	Kırgızistan	Bişkek	İntihar saldırısı	1
4 Eylül 2015	Tacikistan	Duşanbe/Vahdat	Silahlı saldırı	39
5 Haziran 2016	Kazakistan	Aktobe	Silahlı saldırı	21
18 Temmuz 2016	Kazakistan	Almatı	Silahlı saldırı	10
30 Ağustos 2016	Kırgızistan	Bişkek	İntihar saldırısı	1
29 Temmuz 2018	Tacikistan	Danghara	Araba/bıçaklarla saldırı	4

Kaynak: Kennan Institute, 2018, s. 3

KAYNAKÇA

- 11 Eylül'ü Afganlar nasıl hatırlıyor: 'ABD çok uzaktaydı'. Erişim tarihi: 28 Ekim 2021, <https://tr.euronews.com/2021/09/10/11-eylul-u-afganlar-nas-l-hat-rl-yor-abd-cok-uzaktayd>
- Ahmed Raşid (2021). Erişim tarihi: 29 Ekim 2021, <https://kidega.com/yazar/ahmed-rasid-092180/>
- Barlett, Dç ve Steele, J.(2018) The Oily Americans.. Erişim tarihi: 28 Eylül 2021, <https://web.archive.org/web/20181211011422/http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,450997-93,00.html>
- Birdişli, F. (2017). Orta Asya Bölgesel Güvenlik Kompleksi Bağlamında Kırgızistan-Özbekistan İhtilafı, Yönetim Bilimleri Dergisi, 15 (30), 123-143.
- Dorn, A. W. (2011). The Just War Index: Comparing Warfighting And Counterinsurgency In Afghanistan, Journal of Military Ethics, 10:3, 242-262, DOI: 10.1080/15027570.2011.608499
- Fiala, A. (2008), The Just War Myth: The Moral Illusions of War. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Hess, A. (2003). Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia (review). Journal of Interdisciplinary History 34 (1), 132-133.
- Heywood, A. (2016). Küresel Siyaset (4.Basım). (N.Uslu ve H.Özdemir, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Ikenberry, J. (2004). Illusions of Empire: Defining the New American Order. Foreign Affairs, Mart/Nisan 2004, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2004-03-01/illusions-empire-defining-new-american-order>
- KGAÖ-ŞİÖ zirveleri ve bölge güvenliği. (2021). Erişim tarihi: 8 Ekim 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kgao-sio-zirveleri-ve-bolge-guvenligi/2372763>
- Legvold, R. (2004). Strategicheskie Perspektivy: Vedushie Derzhavy, Kazahstan i Central'noaziatskij Uzel (Stratejik Perspektifler: Büyük Güçleri Kazakistan ve Orta Asya Düğümü). Moskova: İnterdialekt Press.
- Lemon, E. (2018). Talking Up Terrorism in Central Asia, Kennan Cable 18, 2018.

- Malysheva, D.B. (2018). Post-Soviet Central Asia and Afghanistan at the intersection of the major Asian states' interests. Vestnik RUDN. International Relations, 18 (2), 259-272. DOI: 10.22363/2313-0660-2018-18-2-259-272.
- Mekhrzoda, A.(2021).Dustum i Nur uchredili “Vysshiiy sovet natsional'nogo soprotivleniya Afganistana (Dostum ve Nur, ‘Afganistan Ulusal Direniş Yüksek Konseyi’ni kurdular. Erişim tarihi: 27 Ekim 2021, <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20211025/dustum-i-nur-uchredili-visshii-sovet-natsionalnogo-soprotivleniya-afganistana>
- Mneniye eksperta: pochemu Pakistan opasayetsya priznaniya pravitel'stva «Talibana»?Uzman Görüşü: Pakistan neden Taliban hükümeti tanımaktan çekiniyor?(2021). Erişim tarihi: 28 Ekim 2021, <https://www.eurasiatoday.ru/expert-opinions/6647-html?fbclid=IwAR0h06xqnifnXGvEtF5uPdZ95XNSofZP9LRFjipOE6BvXRoi4GfOlvFmaoE>
- Nichol, J. (2006). Central Asia’s Security: Issues and Implications for U.S. Interests, Washington: CRS Report for Congress RL30294, The Library of Congress, 7 Şubat 2006.
- Nogayeva, A. (2013). Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları (2.Basım). Ankara: Usak Yayınları.
- Orta Asya Haritası, https://ec.europa.eu/info/events/sustainable-energy-central-asia-2019-apr-12_en
- Rumer, E. B. (2006). China, Russia and the Balance of Power in Central Asia, Strategic Forum 223, 1-8.
- Rusya Federasyonu mevzuatına göre terörist olarak tanınan yabancı ve uluslararası kuruluşlar da dâhil olmak üzere birleşik federal kuruluşların listesi (2021). Erişim tarihi: 31 Ağustos 2021, <http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm>
- Schmitt, E. ve Dao, J. (2002, Ocak). U.S. Building up Military Bases in Afghan Region, Erişim tarihi: 5 Ekim 2021, <https://www.nytimes.com/2002/01/09/world/nation-challenged-military-planning-us-building-up-its-military-bases-afghan.html>
- Speech by the President of the Republic of Tajikistan at the general debates within the 76th session of the UN General Assembly, Tacikistan Dışişleri Bakanlığı sitesi, Erişim tarihi: 24 Eylül 2021, <https://mfa.tj/en/main/view/8705/speech->

by-the-president-of-the-republic-of-tajikistan-at-the-general-debates-within-the-76th-session-of-the-un-general-assembly

Starr, F. (2005). A Partnership for Central Asia, *Foreign Affairs*, 84 (4) July/ August 2005, 164-178.

Subbotin, İ. (2021). *Nezavisimaya*, 20.10.2021, Erişim tarihi: 30 Ekim 2021, https://www.ng.ru/world/2021-10-20/1_8282_russia.html

Taliban ile Rusya ilişkilerin tarihi. (2021). “*Kommersant*”, 17 Ağustos 2021, Erişim tarihi: 28 Ekim 2021, <https://www.kommersant.ru/doc/4947089>

The Global Terrorism Index –GTI.(2020), Institute for Economics and Peace (IEP), <https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf>

Wang Yi Meets with Head of the Afghan Taliban Political Commission Mullah Abdul Ghani Baradar. 2021.Erişim tarihi 28 Temmuz 2021, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1895950.shtml

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 157-174, doi:10.28956/gbd.1007953

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 157-174, doi:10.28956/gbd.1007953

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Terörizmin Finansmanını Takip Programı Kapsamında Veri Paylaşımı: Swift Ağı Güvenliği ve Kişisel Verilerin Kullanılması

Data Sharing Under Terrorist Finance Tracking Programme: Swift Network Security and Use of Personal Data

Yazar(lar) / Writer(s)

Utkuhan YILDIRIM, Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı, e-posta: utkuhan.yildirim@gmail.com, Orc-ID: 0000-0001-8454-7801

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 18.10.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 23.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Yıldırım, U. (2021). Terörizmin Finansmanını Takip Programı Kapsamında Veri Paylaşımı: Swift Ağı Güvenliği ve Kişisel Verilerin Kullanılması, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss157-174, doi:10.28956/gbd.1007953

TERÖRİZMİN FİNANSMANI TAKİP PROGRAMI KAPSAMINDA VERİ PAYLAŞIMI: SWIFT AĞI GÜVENLİĞİ VE KİŞİSEL VERİLERİN KULLANILMASI

Öz

Dijitalleşme, teknolojik araçların bankacılık sektörünün vazgeçilmez parçası hâline gelmesini sağlarken, küreselleşmeyle uluslararası iş birliklerinin gelişmesini sağlamıştır. 1973'te, yani kuruluşu itibarıyla birkaç bankanın kendi aralarında veri mesajlaşmasını sağlayan, şirket işlevli bir kooperatif olan SWIFT, günümüzde uluslararası para transferlerinin yapıtaşı hâline gelmiştir. 2021'de 10.000'den fazla kullanıcının günlük 42 milyondan fazla işleminin başarıyla yapılmasını sağlayan SWIFT ağı, büyük bir veri akışını yönetmektedir.

2006 yılında *The New York Times*'in ortaya çıkardığı bilgilere göre SWIFT ağından ABD, 11 Eylül sonrası terörün finansmanı hususunda bir iz bulmak için Belçikalı şirketten mahkeme celpleri aracılığıyla veri talebinde bulunmuştur. Avrupa Birliği ise bu gelişmeyi terör finansmanına müdahale edilmesinin haricinde, kişisel verilerin gizliliğini tehlikeye atan bir durum olarak görmüş; ihlallerle ilgili endişelerini dile getirmiştir. 2010'da Terörizmin Finansmanı Takip Programı (TFTP), ABD ve AB arasında imzalanan antlaşmayla resmîyet kazanmış, veriler sadece terör finansmanı ile ilgili paylaşılmaya müsait hâle getirilmiştir. Çalışmada, TFTP kapsamında SWIFT verilerinin akışı incelenmiş, kişisel verilerin korunmasıyla ilgili endişeler aktarılmıştır. Ülkelerin çıkar odaklı davranması hâlinde TFTP kapsamında elde edilen SWIFT verilerinin istismar edilebileceği ihtimali araştırmanın esas konusudur. İstismar ihtimallerine karşı tekelleşmenin önüne geçilmesi, yasal temsilcilikler ve şeffaflık gibi çözüm önerileriyle çalışma sonlandırılmıştır. Nitel araştırma özelliği taşıyan çalışmaya, bahsi geçen şirket verileri, resmî devlet belgeleri, gazeteler, akademik yayınlar kaynaklık etmiştir.

Anahtar Sözcükler: Terörizmin Finansmanı Takip Programı, Swift, Kişisel Verilerin Kullanılması, Veri Güvenliği, Avrupa Birliği, TFTP

DATA SHARING WITHIN THE SCOPE OF THE MONITORING TERRORIST FINANCE TRACKING PROGRAMME: SWIFT NETWORK SECURITY AND USE OF PERSONAL DATA

Abstract

While digitalization has enabled technological tools to become an indispensable part of the banking sector, globalization has enabled the development of international cooperation. SWIFT, which was a cooperative with a corporate function that provided data messaging between several banks since its establishment in 1973, has become the building block of international money transfers today. The SWIFT network, which successfully processed more than 42 million daily transactions of more than 10,000 users in 2021, manages a large data flow.

According to the information revealed by *The New York Times* in 2006, upon the request of the USA, data was requested from the Belgian company through subpoenas to find a trace of the financing of terrorism after September 11. The European Union, on the other hand, saw this development as a situation that endangered the confidentiality of personal data, apart from intervening in terrorist financing, and expressed its concerns about violations. In 2010, the Terrorist Finance Tracking Programme (TFTP) became official with the agreement signed between the USA and the EU, and the data was made available for sharing only on terrorist financing. In the study, the flow of SWIFT data within the scope of TFTP was examined and concerns about the protection of personal data were conveyed. The main subject of the research is the possibility that the SWIFT data obtained within the scope of TFTP can be exploited if the countries act in an interest-oriented manner. The study was concluded with solutions such as preventing monopolization, legal representations, and transparency against the possibility of abuse. The aforementioned company data, official government documents, newspapers, and academic publications have been the source of this qualitative research study.

Keywords: Terrorist Finance Tracking Programme, Swift, Use of Personal Data, Data Security, European Union, TFTP

GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerle beraber neredeyse her sektörün bir ilerleme sürecine girdiği gibi bankacılık sektörü de aktif bir gelişme süreci yaşamıştır. Bu süreçte, küreselleşme ve teknolojinin günlük hayatın bir parçası olmasıyla birçok ulusal ve uluslararası finansal işlem çevrim içi olarak yürütülmeye başlanmıştır. Bankacılıkta dijitalleşmenin çeşitli avantajları olduğu için teknolojiyle bütünleşme hızla artış göstermektedir. Bu hızlı dönüşüm süreci, dijitalleşmeyi bir tercih olmaktan çıkararak, bir zorunluluk hâline getirmektedir. Dijitalleşmenin tercih edilmesinin sebepleri, verimliliği arttırması, rekabet avantajları, kârlılığı arttırması gibi birçok başlıkta anlatılabilir. ATM sistemlerinin gelişmesiyle personel ihtiyacının azalması, mobil bankacılık ile fiziki ortama ihtiyaç duymadan işlemlerin yapılması, ödeme araçlarından kredi kartlarının büyük kolaylıklar sunması, kripto paraların piyasada yer etmesi, ticaretin elektronik ortamda büyük bir pazar payının olmasından kaynaklı çevrimiçi bankacılık sistemlerinin tercih edilmesi gibi durumlardan dolayı bankacılık teknolojiyle tamamen iç içe girmiş hâlde bulunmaktadır (Bakırtaş ve Ustaömer, 2019:9,14). Bankacılık sektöründe dijitalleşmenin beraberinde getirdiği en büyük kaygı, dijitalleşen verilerin güvenliği konusundadır.

Günümüzde uluslararası ödemeler neredeyse tamamen dijital ortama kaymıştır. 1973'te kurulan SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) yani Türkçe olarak "Dünya Bankalar Arası Finansal Telekomünikasyon Derneği"nin ödeme ağı, uluslararası ödeme veri akışını sağlayan sistemlerdendir. Teknolojik dünyada uluslararası para transferi dendiğinde akla ilk gelenlerden biri SWIFT ağıdır. SWIFT Belçika merkezli bir uluslararası finansal mesajlaşma sistemidir. Şirket güvenlik ve hız bakımından kendini kanıtlamış ve dünyaca kabul görmüştür. Finansal sistemler birçok kurum ve bireyin önemli bilgilerini depoladığı için güvenlik ve veri gizliliği en temel konuları oluşturmakta ve SWIFT ağı bu şartları genel olarak sağlamaktadır (Kuzu, 2003:67). Fakat terörle mücadele amacıyla SWIFT'in, ABD Hazine Bakanlığının talepleri doğrultusunda verilerini yetkililere teslim ettiği ortaya çıkmıştır. Bu veri güvenliği ihlalinin sonrasından AB endişelerini dile getirmiştir. AB ve ABD'nin taraf olduğu, Terörizmin Finansmanı Takip Programı (Terrorist Finance Tracking Programme-TFTP), terör finansmanı ile ilgili verilerin, talep eden tarafa teslim edilmesini yasal bir statüde ve gizli olmadan yapılabilir hâle getirmiştir (Gür, 2009:180). Bu çalışmada SWIFT ağının genel olarak güvenliği incelenmiş; ardından 2006 yılında ortaya çıkan veri paylaşımı krizi üzerinde durulmuştur. "SWIFT ağı üzerinden kişisel veriler, yerel

çıkarlar doğrultusunda istismar edilebilir mi?” çalışmanın araştırma sorusudur. Ayrıca çalışmada, AB ülkelerinin TFTP kapsamında veri gözetlenmesinde kişisel verilerin korunmasıyla ilgili endişeleri işlenmiş ve bu görüşe katılır bir üslup ile çalışmaya devam edilmiştir. ABD Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (National Security Agency-NSA) terörizmin finansmanı dışında SWIFT verilerini elde ettiğine dair çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Elde edilen bilginin yerel çıkarlar doğrultusunda kullanılmasını engelleyecek hiçbir mekanizma bulunmamaktadır. Bu noktada TFTP, AB ülkelerinin endişe ettiği üzere kişisel verilerin korunması bakımından güvenlik açıklarıyla dolu gözükmektedir. Bu durumun çözümü için bu çalışmada tekelleşmenin önüne geçilmesi, yasal temsilcilikler ve şeffaflık gibi konularda bazı çözüm önerileri getirilmiştir. TFTP kapsamında SWIFT verilerinin gözetlenmesi günümüzde hâlâ çözüme kavuşmamış bir sorundur. Konuyla muhatap devletlerin yaşadığı mevcut problemler için çözüm önerileri sunulması ve muhatap olacak devletlerin ise mevcut problemlerden haberdar olarak bir gelecek projeksiyonu oluşturulması için zemin hazırlanması çalışmanın gayesidir. SWIFT ağı üzerinden kişisel verilerin istismarının mümkün olabileceği ve elde edilen verilerin, veri elde eden ülkelere kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceği ihtimali üzerine bir düşünce ortaya koyulmuştur. Çalışmanın kapsamı SWIFT ağının TFTP üzerinden istismar edilme ihtimallerinin ortaya koyulmasından ibarettir. Çalışma nitel bir araştırma özelliği taşıırken tümevarımcı bir yaklaşımla olaylar incelemektedir. Çalışmaya bahsi geçen şirket verileri, yayınlanan devlet resmî belgeleri, ulusal-uluslararası gazeteler, akademik kitaplar ve makaleler kaynaklık etmiştir.

1.1. GENEL OLARAK SWIFT AĞI VE 2006 ABD HAZİNE BAKANLIĞI İLE VERİ PAYLAŞIMI KRİZİ

Günümüzde uluslararası ödemeler neredeyse tamamen dijital ortama kaymıştır. 1973'te kurulan SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) yani Türkçe olarak “Dünya Bankalar Arası Finansal Telekomünikasyon Derneği”nin ödeme ağı, uluslararası ödeme veri akışını sağlayan sistemlerdendir. 2021 verilerine göre hâlka açık olmayan kendi internet bağlantıları aracılığıyla, 10.000'den fazla kullanıcının ödemelerini birbirlerine ileten bu ağda her gün 42 milyon civarı ödeme işlemi verisi işlenmektedir (SWIFT, 2021b). SWIFT ağı, uluslararası ödemelerinin verilerini kendi ara yüzü aracılığıyla, güvenli ve hızlı bir şekilde ulaştırmaya çalışmaktadır. Son yıllarda sistemlerinde blok zincir teknolojisini de kullanmaya başlayan SWIFT ağı bu sayede, ödeme ile ilgili talimatların neredeyse para akışıyla eş zamanlı çalışmasını sağlamaktadır. SWIFT

kâr amacı gütmeyen, müşterilere ait hesapların düzenlenmesiyle ilgilenmeyen, uluslararası ödemelerde bir standart oluşturup güvenli ve hızlı işlem yapılmasını sağlayan finansal bir kuruluştur. SWIFT yapılan işlemlerle ilgili finansal bir mesajlaşma sistemi olarak düşünülebilir. Yıllardır biriken tecrübeyle belirli standartlara oturtulan bu ağın, yaklaşık 24 milyon günlük işlem yapılan bir yer olmasının yanında, kapasitesine rakip olacak başka bir yapıda bulunmamaktadır. Bu sebeple SWIFT, uluslararası para işlemlerinde, resmî bir zorunluluk içermese de kullanıcıların işlemlerini yapabilmesi için neredeyse zorunlu hâle gelmiştir (Talay ve Bayram, 2020: 948-954).

O hâlde SWIFT finansal bir mesajlaşma ağıdır demek bu sistemi oldukça iyi tanımlamaktadır. Kurumlar arası bir postacı gibi mesajlaşma sistemi sağlayan SWIFT uluslararası para transferlerinin veri akışını sağlamaktadır. Fonlar veya herhangi bir para SWIFT'e uğramadan, sadece doğrudan bankalar arasında işlem görmektedir. SWIFT bu durumları mesajlaşma aracılığıyla taraflara bildirmektedir. Sistem bankalar arası talimat, teyit ve rapor işlemleri yaparken, doğrudan ilişkisi olmayan bankalara ise muhabir banka sağlamaktadır. SWIFT kendi bilgi notunda aktardığı üzere, yasadışı faaliyetlere alet olmama politikası gütmektedir. Kullanıcıların gönderdiği mesajları izleyip kontrol etmeyen SWIFT, işlemlerin meşruiyetinin ve sorumluluklarının da yetkili finansal kuruluşlarda olduğunu ifade etmektedir. SWIFT'in Belçika'daki ana merkezinin yanında ABD'de de bir operasyon merkezi bulunmaktadır (SWIFT, 2021). Anlaşılabacağı üzere, SWIFT sadece verileri belirli yerlere gönderme işini yapan bir mesajlaşma sistemidir. Bu sistem para akış kanalı değil; veri akış kanalı niteliği taşımaktadır.

2006 yılında SWIFT ile ilgili büyük bir kriz meydana gelmiştir. The New York Times'ın haberinde aktardığı bilgilere göre 11 Eylül saldırısı sonrasında ABD Başkanı George Bush'un gizlice bir operasyon başlatarak, El- Kaide Örgütü'ne finansal destek sağladığı düşünülen banka hesaplarını incelemek amacıyla Belçikalı SWIFT şirketinden veri akışı sağladığı ortaya çıkmıştır. Terörist ağlarının tespiti amacıyla, kamuoyuna açık başvurarak belge talep etmek yerine direkt SWIFT şirketi üzerinden bilgi almayı tercih eden ABD yönetimi, bu hamlesiyle birçok tartışmaya da zemin hazırlamıştır. Bazı uzmanların görüşlerine göre bu durum, verilerin gizliliği bağlamında büyük bir tahribat oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Fakat ABD Hazine Bakanlığı, veri güvenliği bakımından bir problem olmadığı, sadece terör ile ilgili konularda veri akışı sağladıklarını hatta bağımsız bir denetim firması tarafından da bu durumun denetlendiğini aktarmıştır. Bu bilgilere alıkoyma işlemi

hakkında SWIFT şirketinden yapılan açıklamada, sadece terörün finansmanı ile alakalı durumlarda bu işlem yapılırken, uyuşturucu kaçakçılığı, vergi kaçakçılığı ve diğer terör dışı konularda veri paylaşılmadığı aktarılmıştır. SWIFT, ABD merkezli bir şirket olmamasına rağmen ABD’de de bir merkezi bulunmasından dolayı, Amerika Birleşik Devletleri’nin yasalarına tabi olmaktadır. Bu yasalar gereğince ortaya çıkan bazı imtiyazlar doğrultusunda SWIFT verilerine ulaşılmaktadır. Birçok uzman, bu durumda ABD vatandaşlarının kendi verilerinin de takip altında olduğunu düşündüğünü aktarmaktadır. Bu veri izleme işleminin, kişisel verileri korumaya yönelik endişeler duyulmasına sebep olduğu görülmüştür. ABD hükümeti geçmiş yıllarda henüz FTFP süreci The New York Times tarafından ifşa edilemeden bu konuyla ilgili resmileştirme çalışmaları yaparak, bu işlemi tamamen yasal ve halka açık bir hâle getirmeye çalıştıklarının sinyalini vermiştir (Lichtblau ve Risen, 2006). Yaşanan bu gelişme sonrası süreç hızlanmış ve bu yetkinin resmi olarak kullanılması konusunda adımlar atılmıştır.

2006’da yaşanan ABD Hazine Bakanlığına SWIFT ağının veri sağlaması olayıyla ilgili, mahremiyet ve veri korumayla ilgilenen Bağımsız 29. Madde Çalışma Grubu bir görüş bildirmiştir. 2007’de yayınlanan Avrupa Konseyi raporunda SWIFT verilerinin paylaşılma işleminin gerekli önlemler alınmadan, verilerin tam korunması sağlanmadan ve veri sahipleri bilgilendirilmeden yapılmaması gerektiği açıklanmıştır. SWIFT veri işleme ve paylaşma ile ilgili bu faaliyetlerin, 95/46 /EC sayılı direktifi uygulayan Belçika Veri Koruma Yasası’nı ihlal ettiği açıkça belirtilmiştir. Terörle mücadele adına bu verilerin sayesinde ciddi ilerleme sağladığını söyleyen ABD için özel bazı düzenlemeler ortaya koyulmuştur (Council of European Union, 2007). Yaşanan bu krizin ardından SWIFT ABD şubesi, şirketin ABD ile verilerini yasal zeminde paylaşmasına olanak sağlayacak olan Safe Harbor Prensipleri’ni kabul etmiştir. SWIFT’ in ana merkezi Belçika’da olmasına rağmen ABD’nin iç finansal düzenlemelerine müdahâlede kullandığı bu prensiplere sıcak bakması, SWIFT’in durumu çözmeye yönelik şaşırtıcı bir adımı olarak görülmüştür (Gür, 2009:181). ABD, Safe Harbor doğrultusunda, terörle mücadele kapsamının dışında kalacak hiçbir veriyle ilgilenmeyeceğini taahhüt etmiştir. Ayrıca ABD Hazine Bakanlığı eline geçen verileri belirli periyotlarda silme taahhüdünü de vermiştir (Council of European Union, 2007).

Bunların var olmasının yanında, uluslararası bankacılık sistemleri içerisinde, her ne olursa olsun kurduğu sistemler sayesinde SWIFT’e güvenildiği bilinmektedir (Talay ve Bayram, 2020:948). Kullanıcı sayısı da bu düşüncüyü kanıtlamaktadır. Şu

an bu kullanıcı sayısına yaklaşabilen bir başka alternatif ağ bulunmamaktadır. SWIFT ağı birçok uluslararası düzenlemeyi de dikkate almaktadır.

FATF (Financial Action Task Force-Mali Eylem Görev Gücü), OECD bünyesinde 1989 yılında G7 ülkelerinin kara para aklanmasının önüne geçmek adına kurduğu ve bu konuda belirli tavsiyeler ve standartlar üreten bir oluşumdur (Üstün, 2005:10). FATF, düzenleme, kontrol sağlama, uyum sağlama ve yaptırım uygulama gibi işlevlere sahiptir (Barbak, 2016:171). FATF tavsiyeleriyle kara paranın aklanması ve dolaylı yoldan terörizmin finansmanının kesilmesi adına kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Bu tavsiyelere göre AML/KYC gibi güvenliği teminat altına almaya çalışan çalışmalar mevcuttur. KYC (Know Your Customer) yani “Müşterini Tanı” ilkesi bu tavsiyeler içerisinde kilit bir noktadadır. İlk aşamada müşterinin kişisel kimlik ve adres verilerini doğruladıktan sonra bunları resmî belgeler üzerinden teyit ederek hareket eden KYC sistemi, sonrasında işlemi yapanın yetkili kişi olup olmadığını doğrulamaktadır. Sonrasında müşterinin uyruğu, eğitimi, bekleyen işlemleri, karşılıklı sık işlem yapılan hesapların tespiti gibi veriler elde edilmektedir. Bu sistem verileri, yüksek güvenli elektronik ortamda saklanmaktadır. Yetkili taraflar tarafından talep edilen belgelerin daha hızlı gönderilmesi, müşteriler hakkında istatistik ve risk haritaları oluşturulmasında bu sistemin varlığı oldukça önemlidir. Basel Bankacılık Denetim Komitesi ise bildirimlerinde terör finansmanı ve kara para aklama üzerinde çalışmaların geliştirilmesini önermekte, “Müşterini Tanı” ilkesini risk değerlendirmesi açısından önemli bulmaktadır (Çakır, 2006: 44-45).

Güvenliği sağlamak adına ortaya koyulan müşteri tanılama sistemi birçok kişisel verinin saklanmasına sebep olmaktadır. Açıkça ifade edildiği üzere yetkililerce talep edilen belgeleri iletmek için ivedilikten de bahsedilmektedir. Kişisel verilerin gizliliği bakımından değerlendirildiğinde bu durumun yoruma açık kalmış bazı kısımları görülmektedir.

2001 ve 2003 yılında yayınlanan FATF tavsiyeleri açıkça terörizmin finansmanı ile mücadele ile alakalıdır. Kara para aklama ve bunun aracılığıyla terörizmi finanse etme ile ilgili FATF tavsiyeleri, bu konuyla alakalı BM sözleşmeleriyle ve diğer uluslararası sözleşmelerle eşgüdümlü hâle getirilmiştir (Üstün, 2005:11,14). Bu sözleşmelerde terör ve terör eylemleri açıkça belirtilmiştir. Uluslararası yapılarca terör faaliyeti olarak tanımlanan durumlarda müdahil olunabileceği anlaşılmıştır.

SWIFT'in 2006 yılında yaptığı açıklamalarda sadece terörle mücadele amacıyla bilgi paylaşımı yapıldığı aktarılmaktadır. Ancak SWIFT'in FATF kararlarını uygulayan bir şirket olduğu ve FATF'in da asıl kuruluş amacının yasa dışı uyuşturucu faaliyetlerine müdahâle etmek olduğunu bilmek faydalı olacaktır (Yılmazcan, 1998:68). Böylece başlangıçta bile FATF kararlarını uygulayan bir yapının, terörle mücadele dışında da iş birlikleri yapmasına müsait bir hukuki zemin mevcuttur.

SWIFT'in kendi yayınlamış olduğu bilgilendirme kâğıdına göre şirket (Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing Rules (AML/CTF) düzenlemelerine tam uyumludur ve FATF kararlarını da bağlayıcı görmektedir (SWIFT, 2016:2). AML/CTF Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanını Önleme Standartlarını Değerlendirme Metodolojisi, 2004'te bu alanda çalışmaların yapılması için FATF tarafından yayınlanmıştır (Üstün, 2006:51). SWIFT ayrıca bu alandaki her kuruluş gibi ilk kez işlem yapan tarafın KYC kaydını yapabilmekte yetkilidir. Bugüne kadar 5.500'den fazla finans kurumu SWIFT'i tercih etmiştir (SWIFT, 2021a). FATF kararlarının bağlayıcı olmasından ve KYC ilkesinin zorunlu olmasından kaynaklı olarak, bu sektördeki her oluşum gibi SWIFT de yasal yollarla veri kaydı oluşturulabilir. Bu durum bankacılık sisteminin güvenliği için zaruri görülmektedir.

1.2. Terörizmin Finansmanı Takip Programı (TFTP) ve SWIFT

Terörizmin Finansmanı Takip Programı (Terrorist Finance Tracking Programme-TFTP) ABD yönetiminin başlattığı, terörün finansmanı ile mücadele etmek adına uluslararası finansal verilere erişmeyi yasal zemine taşıyan bir programdır. SWIFT'in kendi paylaştığı bilgi notunda, 2010'da ABD ve AB'nin imzalamış olduğu TFTP kapsamında yetkililerle iş birliği yapıldığı açıklanmaktadır. ABD ve AB'den gelecek talepler SWIFT için bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Bilgilerin sadece paylaşımıyla sorumlu olduğu durumlarda bu konulara şirket yorum getirmeyeceğini açıkça belirtmiştir (SWIFT, 2021a). Terörle mücadelede SWIFT devletlere olanak sağlama konusunda yardımcı olmaktadır.

SWIFT ağı dünya üzerinde en çok kullanılan finansal veri mesajlaşma sistemi olmasının yanında güvenilirlik bakımından da iyi bir imaj çizmiştir (Kuzu, 2003:67). Ancak uluslararası para transferi konusunda neredeyse tekel hâline gelen SWIFT, terörle mücadele kapsamında yapılan iş birliği çevresinde, şirket üzerinde nüfuzu olan ülkelerce istismar edilebilir bir yapı olmaya müsait hâle gelmiştir. Bunun sebebi

yetkililere bilgi akışını sağlayan düzenlemelerdir. Terörle mücadele edilmesi kapsamında bu yasanın kullanılması, terörün finansmanının kesilmesi ve dünyanın huzuru için oldukça işlevseldir. Ancak nüfuz sahibi ülkelerin istismarına da açıktır.

Küresel sistemde uluslararası çıkarların, ulusal çıkarlarla çatışması mümkündür. Teröre karşı yapılan iş birliklerinde dünya devletlerinin ortak bir görüşe sahip olmamasından kaynaklı olarak, aslında x ülkesinin terör örgütü olarak kabul etmemesine rağmen y ülkesinin terör örgütü olarak kabul ettiği bir örgüt var olabilmektedir. Ulusal bazda terör örgütü olarak kabul edilen yapılar, dünyada belirli güce sahip devletlerce terör örgütü olarak kabul edilmeyebilir. Terör örgütü olarak kabul etmeyen aynı zamanda SWIFT'in verilerine ulaşma yetkisi olan nüfuzlu x devletin, para transferlerin takibini yasal olarak SWIFT veya başka bir şirket üzerinden elde etmesine rağmen duruma müdahâle etmemesi olası bir sonuçtur.

Ülkelerin bir yapıyı terör örgütü olarak kabul etme eylemi dışında, devletlerin terörle mücadele ettiği hukuki düzenlemeler de mevcuttur. Ancak devletlerin müdahâle edemediği, devletlerden fiili destekli, devlet himayeli, ya da devlet toleranslı terörizm faaliyetlerinin de olduğu bilinen bir gerçektir (Kedikli, 2013:132). İşte bu noktada fiili destekten daha az göze çarpacak olan, devletler tarafından terörün himaye edilmesi veya teröre tolerans sağlanması şeklinde ortaya çıkan uygulamalarda, finansal sistemlerle ilgili veri akışında, veriyi elde eden ülkenin, bunları kendi çıkarlarına göre kullanmasıdır.

Terörün tanımı noktasında bile fikir birliğine ulaşılmadığı düşünüldüğünde, ülkelerin hangi yapıları terör örgütü olarak kabul edip etmeyeceğinin ortak bir görüşte buluşması oldukça zordur. Terör örgütü olarak hangi yapıların kabul edilip edilmeyeceği devletlerin kendi iradelerinin altındadır. Bu noktada finansal piyasalarda istismara açık ve kişisel verilerin güvenliğini tehdit eden bu düzenleme açıkça bir revizyona ihtiyaç duymaktadır.

Terörün desteklenmesi veya göz yumulması gibi ihtimallerin dışında, diğer çıkarlar bakımından da elde edilen verilerin kullanılması ihtimali düşünülmelidir. Çıkarlar doğrultusunda veriler kullanılsa bile, SWIFT üzerinde nüfuz sahibi ülkelerin, anlaşmazlık yaşadığı ülkelere yaptırım olarak sistemden çıkarma şeklinde tehdit ve cezalandırma uygulamaları gerçekleştirmesini sağlayabilir. Bu duruma en iyi örnek Rusya'nın SWIFT sisteminden çıkarılmayla tehdit edilmesidir (Rapoza, 2015). Bu tehdit sonucunda Rusya, 2018'de kendine muadil bir SWIFT sistemini kurmaya başlamış, 2019'da SPFS (System for Transfer of Financial Messages)

isimli sistem geliştirilip devreye sokmuştur. 2019'da yayımlanan habere göre SPFS'de 500 civarı katılımcı ile ülke içi para transferlerinin yüzde 18'i yapılmaktadır. Günümüzde sistem uluslararası kullanıma da açıktır (Rusya'nın "alternatif SWIFT" sistemi, 2019). Rusya, bu uygulamanın dışında küresel internet ağından da ayrılma projesini hayata geçirmiş, ulusal bir internet ağı kurulumunu tamamlamıştır. Kriz anlarında devreye sokulmak üzere planlanan bu proje, devletin ulusal verilerinin aslında çok büyük bir kısmının uluslararası düşmanlardan korunmasının da bir alt yapısıdır (Wakefield, 2019).

1.2.1. Öncül Suçlar, Kara Para Aklama ve Terör Finansmanı

Öncül suçlar ve kara para aklama doğrudan veya dolaylı yoldan terörün finansmanı ile ilişkilendirilmeye müsait konulardır. Üstün'ün aktardığı üzere, AB Konseyinin önceki direktiflerinde, Viyana Sözleşmesi'nde belirtilen öncül suçlar, sadece uyuşturucu ile ilgili konuları öncül suç kapsamında değerlendirmekteyken, konseyin 2001/97/EEC sayılı direktifinde ve sonraki direktiflerde bu kapsam genişletilmiştir (2008:23-34). Ülkelerin mevzuatlarında belirtilmekte olan öncül suçların işlenmesiyle, elde edilen mali değer taşıyan, mal, evrak, taşınmaz gibi elde edilen çıkarlar da kara para olarak kabul edilmektedir (Şahin, 2010: 155,169).

Kara para aklamada öncül suçların kapsamının genişletilmesiyle birçok konuda veri akışı sağlanabilmektedir. SWIFT'in de konusu olan bu çalışmalar göz önüne alındığında 2006 yılında, "sadece terör ile ilgili konularda bilgi sağlanmaktadır" manasında verilen demeç, kara para aklamada öncül suç olma niteliğine yakınlık gösterebilecek bir para transferinin, terörün finansmanı kapsamında olmamasına rağmen öyleymişçesine değerlendirilebileceği ihtimalini düşündürmelidir. Bu noktada yasal şartlar sağlandığı için bilgi akışı da sağlanabilir. Şirket üzerinde nüfuzu olan ülkenin, kendi çıkarları doğrultusunda yasal zemini dayanak olarak alıp bu düzenlemeyi istismar etme ihtimali üzerine düşünülebilir.

Ortada bir kara para aklama olmamasına rağmen, ülke çıkarları doğrultusunda veri okumak isteyen ülke bu durumun şartlarını sağlayabilir. Kara para aklama üzerinden terörizm ile mücadele etmeye getirilen veri akışı, TFTP'nin kapsamında değerlendirilip SWIFT verileri gözetlenirse bu durumun istismar süreci başlamış olmaktadır. Bu ihtimaller de göz önünde bulundurularak, TFTP üzerinde yapılan herhangi bir iyileştirmede bu ve benzer kanallardan gelebilecek istismar ihtimalleri de değerlendirilmelidir.

1.3. TFTP Bağlamında Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Endişeler

2006'da patlak veren SWIFT'in ABD ile veri paylaşımı krizi, Avrupa Parlamentosunun (AP) kişisel verileri koruma adına yaptığı çalışma ve düzenlemeleri tehdit etmiştir. Bu sebeple ilk aşamada bu durumun büyük veri ihlallerine sebep olduğu AP tarafından açıkça belirtilmiştir. Olayların ardından AP, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliğini tahrip edecek bir ortam oluştuğunu ve Avrupa'da müttefiklerinin yürütmek istediği faaliyetlerden haberdar olmak istediğini aktarmıştır. Ayrıca TFTP'nin istismar edilerek, AB üye devletleri ve bireylerinin finansal işlemlerinde casusluk ihtimalinin olabileceğine dair endişe de göz önünde bulundurulmuştur. Sonrasında SWIFT'in Safe Harbor prensiplerine dâhil olması ile bu durum hukuki düzlemde kısmen çözüme ulaştırılmıştır. Belçika Mahremiyet Komisyonu da ABD ile yaşanan kriz sonrası düzenlemelerde, ABD'nin bilgi akışı ile ilgili şeffaflık ve sadece belirli alanlarla ilgileneceği, taahhütlerini tam manasıyla güvenilir bulmadığını ve bunun bir garantisi olmadığını ifade etmiştir (Gür, 2009:180-183). ABD ise ısrarla her yerden yaptığı açıklamalarda terörizm içerikli verilerle ilgilendiklerini söylemektedir. ABD Hazine Bakanlığının TFTP hakkında yayınladığı broşürde aktarıldığı üzere, SWIFT ağı üzerinden elde edilen veriler katı güvenlik düzenlemelerine tabidir. Bunun yanında yapılan veri talebi ile ilgili EUROPOL (European Police Office-Avrupa Polis Teşkilatı) bilgilendirilip, elde edilmek istenen verilerin birer kopyasının da buraya gönderileceği aktarılmaktadır (Terrorist Finance Tracking Programme, 2010). Avrupa polisi ile verilerin paylaşılması, şeffaflık adına önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Fakat EUROPOL bir denetim mekanizması değildir. SWIFT, mesajlaşma ağı olduğu, bir banka veya ödeme sistemi formunda çalışmadığı için finansal denetim yapan denetçiler aracılığıyla denetlenememektedir (Gür, 2009:178).

Aslında veri güvenliği bakımından AP uzun yıllar çalışmalarını kararlılıkla sürdürmüş, bu konuda standartlaştırma adına önemli adımlar atmıştır. Ancak 2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırılarıyla beraber güvenlik önlemleri, mahremiyetin önüne geçmiştir. Bu noktada AP, TFTP gibi bazı konularda veri güvenliği açısından tavizler vermeye başlamıştır. SWIFT ağıyla ilgili kararlar bu durumun göstergesidir. AP bu durumu toparlamak adına birçok çalışma yürütmektedir. SWIFT işlemleri ile ilgili, Şubat 2010'da AB-ABD arasında yapılan görüşmede ortaya çıkan çalışma, veri koruma ile ilgili yetersizlikten kaynaklı reddedilmiştir. Temmuz 2010'da ise iyileştirmeler yapılarak bir SWIFT anlaşması kabul edilmiştir. İlkinden bariz farkı olmayan anlaşmanın, ikinci görüşmede kabul edilmesi, AP'nin ağırlığını, doğal

olarak da güvenliğe karşı kişisel verilerin ağırlığını, ortaya koymaya çalışması olarak yorumlanmıştır (Servent ve MacKenzie, 2011:391-393).

Avrupa Birliği birçok açıdan bu durumun ortaya çıkardığı endişeleri dile getirmiştir. TFTP'nin Avrupa'nın kendi veri koruma yasalarıyla uyumlu çalışıp çalışmayacağı ana endişe konusu olup, verilerin gizliliği korunmaya çalışılmaktadır. Bunların yanında SWIFT verileri, hesap numarası, kimlik numarası, işlem kaynağı ve alıcı gibi kişisel verileri içermekteyken ırksal, etnik, cinsel yönelim, siyasi veya dinî konular gibi hassas kişisel verileri barındırmamaktadır (Council of European Union, 2007).

2013'te ABD istihbarat devi NSA'nın (National Security Agency) küresel çapta bilgilere eriştiğine dair bir rapor, Brezilya'nın en büyük televizyon kanalı Globo tarafından yayınlanmıştır. Raporda, Google ve Brezilya'nın en büyük petrol firması Petrobras şirketinin ağları üzerinden ABD'ye veri aktırıldığı açıklanmaktadır. Bunların yanında NSA analisti Edward Snowden'in sızdırmış olduğu bilgilere göre bu casusluk faaliyetleriyle Fransa Dışişleri Bakanlığının verilerinin izlendiği aktarılmıştır. Ayrıca sızdırılan bu bilgilerde, uluslararası para transferinin başrolü SWIFT'in de finansal işlemlerinin izlendiği gibi iddialardan da söz edilmektedir (Prada ve Levine,2013). Globo'nun programı Fantastico'da açıklanan bu rapora göre verilerin doğrudan ABD'li diplomatlar, istihbarat teşkilatları ve Beyaz Saray tarafından sağlandığı açıklanmış; olayın sadece terörle mücadele adına yapılan bir casusluk faaliyeti olmadığı net bir dille aktarılmıştır (Fantastico,2013). Yaşanan olayların ardından Avrupa Parlamentosunda (AP) TFTP'nin askıya alınarak ABD'ye veri akışının kesilmesine dair bir oylama yapılmış, 280 oydan 254'ü veri akışının askıya alınmasına (30 çekimser) onay vermiştir. Fakat AP'de alınan bu kararların bağlayıcılığının olmaması herhangi bir yaptırımı getirmemiştir (European Parliament, 2013).

Kasım 2019'da Avrupa Veri Koruma Denetmeni'nin (EDPS) yayınladığı rapordan aktarıldığına göre Europol'ün TFTP kapsamındaki rolü üzerinde, çerçeve belirleyici bir içerik ortaya çıkmıştır. Ayrıca ABD tarafından, AB topraklarındaki verilerin talep edilmesi durumlarında da sadece terör ve terörizmin finansmanının içeriği ile ilgili veri akışı olacağı bir kez daha net bir dille ifade edilmiştir (LL.M., 2020).

ABD Hazine Bakanlığının açıklamalarına göre son 35 aylık periyotta SWIFT ağından talep edilen verilerin, neredeyse yüzde 40'tan fazlasının Europol ve AB

ülkelerinin talepleri üzerine incelendiği görülmüştür. Ayrıca 2016 ve 2018 arasındaki dönemde TFTP kapsamında ABD, AB ülkeleriyle yaklaşık 80.000 civarı bireysel ipucu paylaştığını aktarmaktadır. Buna 2015 Paris ve 2011 Norveç saldırılarıyla ilgili bazı veriler de dâhildir (Klein, 2020). ABD tarafından kullanılan verilerin oldukça işe yarar olduğu sürekli vurgulanırken, bunların yanında sürekli bu durumdan yakınan AB'nin bir taraftan veri akışında da talepkâr davrandığı görülmektedir.

1.4. Öneriler

Görüldüğü üzere bazı çelişkilerin ortaya çıkmasına sebep olan bu düzenleme için çözüm düşünüldüğünde, bunun yine düzenlemeler ve diplomasi aracılığıyla açıklığa kavuşturulması mümkün görünmektedir. Çalışmada elde edilen bilgiler ışığında bazı öneriler aşağıda listelenmiştir.

- Uluslararası para transferlerinin şeffaflaştırılması konusunda, tüm dünya devletlerinin denetim yetkilerini arttıracak bir düzenleme ortaya koyulabilir.
- Finansal veri mesajlaşmaları konusunda yasal düzenlemeler getirerek şirketlerin ve devletlerin tekelleşmelerinin önüne geçilmesi hakkında çalışmalar yürütülmesi ile alternatif kurumların ortaya koyulması üzerine düzenlemeler yapılabilir. (Alternatif yapıların ortaya koyulması, güvenlik ve diğer konularda rekabet oluşturup avantaj sağlayabilecekken, oluşan alternatif yapıların yönetiminde bulunduğu ülkenin çıkarlarını korumaya ve görüşlerini yansıtmaya devam etmesi dezavantaj olabilir.)
- SWIFT'in iki merkezinden birinin ABD'de bulunmasından kaynaklı olarak herhangi bir yasal işlemde, SWIFT ağı ABD yasalarına tabi tutularak hukuki zeminde yargı karşısına çıkmaktadır. Bu sebeple, SWIFT üzerinden terörizmin finansmanı ile ilgili bilgi akışı sağlanırken, ABD ve Belçika dışında geriye kalan ülkelerin hukuki düzenlemelerinden birçok noktada şirket muaf tutulabilir. Buna bir çözüm olarak SWIFT ağını kullanan her ülkede bir ofis açılması ve o ülkenin hukuki zemininde değerlendirilmesine olanak sağlanması üzerine düşünülebilir.
- Bir başka öneri ise her ülkenin SWIFT benzeri bir ağ oluşturmasıdır. Bu noktada SWIFT bir çatı kuruluş olabilir. Bu durumda, her ülkenin kendine ait finansal mesajlaşma ağına sahip olması, o ülkenin hukuki kurallarına tabi olmasını da sağlayacaktır.

Kişisel verilerin korunması ile ilgili çalışmalar oldukça önemlidir; fakat bu durum güvenlik ile ilgili problemleri göz ardı etmeye sebep olmamalıdır. Yapılan çalışmamaların denetimi ve şeffaflaşmasına odaklanılmalı, kişisel verileri korumaya çalışırken güvenlik zafiyetlerinin doğmasının önüne geçilmelidir.

SONUÇ

Geniş bir araştırma yapıldığında finansal veri mesajlaşma sistemleri konusunda SWIFT ağının dünyada bir tekel hâline geldiğini söylemek ulaşılabilir bir sonuçtur. SWIFT ağı, geçmişten bu yana gerçekten işlemleri hızlandırması ve veri güvenliğini sağlaması ile uluslararası bir itibar kazanmıştır. Bu itibar doğrultusunda güven kazanan şirket; ABD Hazine Bakanlığını, AB ülkelerini haberdar etmeden ve verilerin gizliliğini umursamadan kişisel verilerin korunmasıyla ilgili ihlallerde bulunmuştur. İhlaller sonrası TFTP ile terörizm ve finansmanı ile ilgili konulara özel bir nitelik sağlanmış, bu da bir anlaşma ile güvence altına alınmıştır. Ancak bu güvencelere rağmen bazı ihlallerin daha ortaya çıktığı görülmüştür. Çalışmada bahsi geçen TFTP'nin SWIFT için bağlayıcı olması, kişisel verilerin korunması kapsamında AB yasalarıyla çelişkiler ortaya koymaktadır.

SWIFT'in tam manasıyla güvenilir işlemler yaptığı söylenirken verilerin paylaşılmasıyla birlikte şirket itibarını zedeleyecek gelişmeler yaşanmıştır. Bu durumun sorumlusu direkt olarak SWIFT değildir. Dünyada güvenliğin sağlanması öncelikli bir konudur. Bu yüzden TFTP gibi bir çalışmanın ortaya koyulması bir ihtiyaçtan doğmuştur. TFTP'nin bir ihtiyaç olduğunun bilinmesinin yanında, azami olarak kişisel verilerin korunmasına da dikkat edilebilir. Bu konuda AB kurumları çeşitli çalışmalar yürütmektedir. TFTP'nin kapsamında, SWIFT üzerinden verilerin okunması, gözetlenmesi ve takibi, terörle mücadele etmenin yanında kişisel verilerin gözetlenmesi gibi konular da istismar edilebilmektedir. Ülkelerin kişisel çıkarları, SWIFT verilerinin istismar edilmesine sebep olabilir. Verileri elde etme nüfuzuna sahip ülkenin, ulusal çıkarları doğrultusunda bir terör yapısının finansal kanallarını görmezden gelmesi mümkün gözükmemektedir. Dahası elde edilen verilerin çarpıtılmasıyla bir ülke ve bireyin itibar suikastına maruz kalması da mümkün olmaktadır.

NSA'nın terörizmin finansmanı dışında, SWIFT verilerini elde ettiğine dair çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Elde edilen bilginin ulusal çıkarlar doğrultusunda kullanılmasını engelleyecek hiçbir mekanizma bulunmamaktadır. Bu noktada TFTP, AB ülkelerinin endişe ettiği üzere kişisel verilerin korunması bakımından güvenlik

açıklarıyla dolu gözükmetedir. Bu durumun çözümü için bu çalışmada tekelleşmenin önüne geçilmesi, yasal temsilcilikler ve şeffaflık gibi konularda bazı çözüm önerileri getirilmiştir. TFTP kapsamında SWIFT verilerinin gözetlenmesi günümüzde hâlâ çözüme kavuşmamış bir sorundur.

KAYNAKÇA

- Rusya'nın "alternatif SWIFT" sistemi. (2019). Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021, <https://www.turkrus.com/791521-rusyanin-alternatif-swift-sistemi-xh.aspx>.
- Bakırtaş, T. ve Ustaömer, K. (2019). Türkiye'nin Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Olgusu. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 1–24. <https://doi.org/2602-4195>
- Barbak, A. (2016, Aralık). Devletlerin Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Politikalarının Oluşumu: Küresel Yönetişim ve Mali Eylem Görev Gücü Etkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(2), 147–177.
- Council of European. Processing and protection of personal data subpoenaed by the Treasury Department from the US based operation centre of the Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)* (No. 11291/2/07 REV 2 (Presse 157)). (2007). Date of Access: 13 May 2021, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st11/st11291-re02.en07.pdf>.
- Çakır, A. (2006). Bankacılıkta Operasyonel Risklerin Etkin Yönetiminde Risk Bazlı Müşterini Tanı İlkelerinin Önemi. *Bankacılar Dergisi*, 56, 40–50.
- European Parliament. (2013). MEPs call for suspension of EU-US bank data deal in response to NSA snooping. Date of Access: 18 August 2021, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20131021IPR22725/meps-call-for-suspension-of-eu-us-bank-data-deal-in-response-to-nsa-snooping>.
- Fantastico. (2013). NSA Documents Show United States Spied Brazilian Oil Giant. Date of Access: 12 August 2021, <http://g1.globo.com/fantastico/noticia/2013/09/nsa-documents-show-united-states-spied-brazilian-oil-giant.html>.
- Gür, İ. (2009). *Kişisel Verilerin Korunması Hususunda Ab İle Abd Arasında Çıkan Uyuşmazlıklar Ve Çözüm Yolları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kedikli, U. (2013). *Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Klein, A. (2020). How the US and Europe quietly share data to prevent terrorist attacks. Date of Access: 12 August 2021, <https://thehill.com/blogs/congress-blog/homeland-security/531152-how-the-us-and-europe-quietly-share-data-to>

prevent.

- Kuzu, Y. (2003). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Uluslararası Elektronik Finansal İletişim ve Yurtdışı Ödeme Sistemleri ile İlişkiler*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.
- Lichtblau, E. ve Risen, J. (2006). Bank Data Is Sifted by U.S. in Secret to Block Terror. Date of Access: 28 July 2021, <https://www.nytimes.com/2006/06/23/washington/23intel.html>.
- LL.M., C. R. (2020). Compliance with Terrorist Finance Tracking Programme Agreement. Date of Access: 12 July 2021, <https://eucrim.eu/news/compliance-terrorist-finance-tracking-programme-agreement/>.
- Prada, P. ve Levine, A. (2013). U.S. tapped into networks of Google, Petrobras, others: report. Date of Access: 2 September 2021, <https://www.reuters.com/article/us-usa-security-snowden-petrobras-idUSBRE9870AD20130909>.
- Rapoza, K. (2015). Russia To Retaliate If Bank's Given SWIFT Kick. Date of Access: 8 August 2021, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2015/01/27/russia-to-retaliate-if-banks-given-swift-kick/?sh=59e91c76652e>.
- Şahin, B. (2010, Aralık). Karapara ve Karaparanın Aklanmasına İlişkin Ulusal-Uluslar Arası Düzenlemeler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 152–173.
- Servent, A. R. ve Mackenzie, A. (2011, November). Is the EP Still a Data Protection Champion? The Case of SWIFT. *Perspectives on European Politics and Society*, 12(4), 390–406. <https://doi.org/10.1080/15705854.2011.622957>
- Swift. (2016). SWIFT and the Fight Against Illicit Financial Activity. Date of Access: 12 July 2021, <https://www.swift.com/swift-resource/21476/download?language=en>.
- Swift. (2021a). A secure, global platform for sharing KYC data. Date of Access: 12 July 2021, <https://www.swift.com/our-solutions/compliance-and-shared-services/financial-crime-compliance/kyc-registry#:~:text=The KYC Registry is a,data from their correspondent banks>.
- Swift. (2021b). Monthly FIN traffic evolution. Date of Access: 12 July 2021, <https://www.swift.com/about-us/swift-fin-traffic-figures>
-

- Talay, I. ve Bayram, O. (2020, Temmuz). Küresel Tedarik Zinciri Ve Uluslararası Ticaret Yönetiminde Verimli Ödeme Sistemi Seçimi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(3), 945–972.
<https://doi.org/10.16951/atauniiibd.704616>.
- Terrorist Finance Tracking Program. (2010). Date of Access: 24 August 2021, [https://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Terrorist-Finance-Tracking/Documents/Final Updated TFTP Brochure %288-5-11%29.pdf](https://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Terrorist-Finance-Tracking/Documents/Final%20Updated%20TFTP%20Brochure%20288-5-11%2029.pdf).
- Üstün, O. (2005). Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) Dokuz Özel Tavsiyesi. *Bankacılar Dergisi*, 52, 10–27. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2021, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/FATF_Mart2005.pdf
- Üstün, O. (2006). Karapara Aklama ve Terörizmin Finansmanını Önleme Standartlarını Değerlendirme Metodolojisinde Finansal Kuruluşların Yükümlülükleri. *Bankacılar Dergisi*, 56, 51–68. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2021, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/karapara_aklama.pdf.
- Üstün, O. (2008). Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Uluslararası Girişimler ve Araçlara Toplu Bakış. *Bankacılar Dergisi*, 65, 19–36. Erişim tarihi: 7 Temmuz 2021, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/karapara_aklama_ve_terrorun_finansmani_ile_mucadele.pdf.
- Wakefield, J. (2019). Russia “successfully tests” its unplugged internet.. Date of Access: 2 September 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-50902496>.
- Yılmazcan, D. (1998, Ocak). Kara Para Aklama ve Uluslararası Mali Sistem. *Öneri Dergisi*, 2(9), 61–68.

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 175-194, doi:10.28956/gbd.1016087

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 175-194, doi:10.28956/gbd.1016087

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Blok Zincirinin (Blockchain) Literatür Büyümesi Işığında Yeni Siber Güvenlik Arayışları.

New Search for Cyber Security in the Light of Blockchain's Literature Expansion

Yazar(lar) / Writer(s)

1- Dr. Öğr. Gör. Mürsel DOĞRUL, Necmettin Erbakan Üniversitesi, mdogrul@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0637-843X

2- Ahmet ERĞÜRUM, Bilkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, ahmet.ergurum@bilkent.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2995-4927

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 28.10.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 23.12.2021

Atf Bilgisi / Citation:

Doğrul, M. ve Erğürum, A. (2021). Blok Zincirinin (Blockchain) Literatür Büyümesi Işığında Yeni Siber Güvenlik Arayışları, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss175-194, doi:10.28956/gbd.1016087

BLOK ZİNCİRİNİN (BLOCKCHAIN) LİTERATÜR BÜYÜMESİ İŞİĞİNDA YENİ SİBER GÜVENLİK ARAYIŞLARI

Öz

Bu çalışma, blok zinciri teknolojisi ve devletlerin güvenlik politikaları arasındaki ilişkiyi Web of Science verilerinin bibliyometrik analizi ışığında incelemektedir. Verilere göre Çin, Blok zinciri üzerine yapılan çalışmaların %30'unu üreterek başı çekmiştir. ABD, Çin'i %19 ile izlemektedir. Blok zinciri teknolojisine artan ilgi, devletlerin güvenlik politikalarına da yansımaktadır. Büyük güçler blok zinciri teknolojisini aralarındaki rekabette üstünlük sağlayacak unsur olarak kabul etmektedirler. Nitekim, bu çalışma, blok zincirinin kullanımına ilişkin Amerikan, Çin ve Rus politikalarına odaklanmaktadır. Çalışmada politik söylemlere, resmi belgelere, akademik raporlara ve makalelere dayanarak blok zincirinin yükselişiyle ortaya çıkan yeni güvenlik boyutları analiz edilmeye çalışılmaktadır. ABD'nin blok zinciri politikası, temel olarak terör gruplarının bağış toplama kampanyalarını takip etme, kendi askeri lojistik maliyetlerini düşürme ve uluslararası sistemdeki başat pozisyonunu güçlendirme üzerine şekillenmektedir. Çin'in politikaları, dijital merkez bankacılık sistemini kurmayı ve ordusunu yenilemeyi amaçlamaktadır. Rusya'nın blok zinciri üzerine araştırma ve politikalarını ise siber güvenlik konusundaki endişeleri şekillendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siber Güvenlik, Blok Zinciri Sistemi, Veri Madenciliği, İstihbarat Birimleri, Kripto Para.

NEW SEARCH FOR CYBER SECURITY IN THE LIGHT OF BLOCKCHAIN'S LITERATURE EXPANSION

Abstract

This study examines the nexus between blockchain technology and states' security policies in light of the bibliometric analysis of Web of Science data. The data reveals that China pioneers publications on blockchain technology, which amounts to 30% of the works. The U.S.A. follows China with 19%. The rising attention to blockchain technology is reflected on the states' security policies. Great powers regarded Blockchain technology as a factor that can provide them with superiority in the power competition. Thus, this study focuses on the American, Chinese and Russian policies on the use of Blockchain. Based on the political discourses, official documents, academic reports, and articles, it is aimed to analyse the new security dimensions appearing with the rise of Blockchain. The U.S. policy on the Blockchain is mainly shaped by surveillance of the use of Blockchain by terror groups for fundraising, decreasing military logistics costs, and reinforcing its place in the international system. China's policies aim to improve its military's digital central banking system and military innovation. Russia's concerns over cyber security mold Russian formulates its researches and policies regarding Blockchain.

Keywords: Cybersecurity, Blockchain System, Data Mining, Intelligence Units, Cryptocurrency.

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber güvenlik kavramının boyutları eleştirel güvenlik yaklaşımları ile çeşitlendiği söylenebilir de Pınar Bilgin güvenlik kavramının kapsamının sorgulanmasını 1980'lerin öncesine götürmektedir (Bilgin, 2010). Çünkü güvenlik araştırmaları 1983'de ciddi bir literatüre dönüşmüş, Buzan'ın "İnsanlar, Devletler ve Korku" kitabı (Buzan, 1983) ve Richard H. Ullman'ın (1983) "Güvenliği Yeniden Tanımlama" makalesi ile güvenlik kavramı askerî alanın dışına çıkartılmıştır. Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru güvenlik kavramına dair çalışmalarıyla öne çıkan Jessica Tuchman Mathews (1989) nüfus ve çevresel etkenler özelinde, Theodore Moran (1990) ekonomik konular özelinde ve Brad Roberts (1990) ise insan hakları özelinde güvenlik kavramını irdelemişlerdir. Böylece güvenlik meselelerine klasik/askerî yaklaşımın yerini enerji arz güvenliği, çevre güvenliği ve siber güvenlik gibi başlıklar almaya başlamıştır (European Commission, 2017).

Son 20 yıldır siber güvenliğin temel sorunsalları, devletlerin kendi bireylerinin bilgilerini güvenilir bir şekilde depolama yöntemleri üzerine odaklanmıştır (Ghanea-Hercock, 2012). Bu sırada hâlen en büyük güvenlik endişesi elbette savaşlar kabul edilirken Elon Musk, Stephen Hawking ve Bill Gates gibi büyük teknoloji firmalarının yöneticileri ve bilim insanları yıllardır kamuoyunun dikkatini konvansiyonel savaşlar ve füze krizleri yerine nanoteknoloji, siber virüsler ve yapay zekâ gibi başlıklara çekme çabalarını sürdürmüşlerdir (Culbertson, 2018).

1983 yılında her şey doğru olmayan bir radar okuması ile savaşa dönüşebilecekken Sovyet Yarbay Stanislav Petrov (1939-2017) ABD nükleer saldırısına ilişkin yanlış bilgisayar uyarılarını görmezden gelerek ABD ile SSCB arasında bir nükleer savaşı önlemiştir. Günümüzdeki teknolojik donanım ve veri düzeninde benzer bir senaryo ile savaş sistemlerinin ele geçirilmesi ve doğru olmayan radar verilerinin gönderilme ihtimali pek muhtemel kabul edilmez. Ancak Londra merkezli *Royal Institute of International Affairs* (*Chatham House* olarak da bilinir), Ocak 2018 tarihli bir raporunda ABD ve İngiltere başta olmak üzere nükleer silaha sahip ülkelerin nükleer silah sistemlerinin siber saldırılara karşı giderek daha savunmasız hâle geldiğine yer vermiştir (Adams, 2019).

Cybersecurity Ventures verilerine göre ise küresel siber güvenlik harcamalarının 2017 ile 2021 arasında 1 trilyon doları aşacağı tahmin edilmektedir. Bu inanılmaz giderlere rağmen birçok teknoloji uzmanı, önlemlerin saldırıları önlemede büyük ölçüde başarısız olacağını tahmin ediyor (Culbertson, 2018). Siber güvenlik konusundaki kaygı ve güvensizliklerin gün geçtikçe çeşitlendiği günümüzde (The

Third Prague 5G Security Conference, 2021), yeniliğin kalbi Silikon Vadisi'nden İnternet'i baştan başlayıp yeniden icat etme konusunda iddialı konuşmalar yapılmaya devam ediliyor (Metry, 2017). Bu tür yaklaşımların geri planındaki itici etkenin blok zinciri teknolojisi olması ise siber güvenlik ile blok zinciri teknolojilerinin olası etkileşimine dair mülahazaları beraberinde getirmektedir.

Son 20 yılın önde gelen güvenlik başlığı olarak siber güvenliğin temel sorusu, devletlerin kendi bireylerinin bilgilerini güvenilir bir şekilde depolama yöntemleri üzerine odaklanmıştır. Böylece siber alanın güvensiz tanımlanması ile güvenliğin algılanışı detaylandırılmış, konvansiyonel tehdit algıları dijital alanı da kaplayacak şekilde genişletilmiştir. Teknolojik gelişmeler ve toplumsal ihtiyaçlara binaen kapsam alanı sürekli genişleyen bir kavram olarak güvenlik, artık devleti sadece vatandaşını korumakla değil aynı zamanda bireylerinin verisini korumakla görevli ve dijital güvensizliği önleyici bir alana taşımıştır. Şimdi ise verinin merkezîyetçiliğini savunan bu siber güvenlik anlayışından blok zincirinin kriptografisi ile bir çıkış söz konusudur.

Blok zincirinin kriptografisi ciddi anlamda ilk kez 2017'de hızlı değer artışları sonrası gündeme gelen ve hâlen gündemdeki yerini koruyan Bitcoin gibi kripto paralar ile kendini büyük oranda duyurmuştur (Doğrul & Korkut, 2020). Siber güvenliğin yeni bir boyutunu getiren bu kriptografi ile verilerin tek bir merkezde toplanması yerine İnternet vasıtasıyla birçok farklı ve şifreli sunuculara serpilmiş şekilde tutulması mümkün hâle gelmiştir (Gray, 2018, s. 7). İşlemlerde güvenliği sağlayan kriptografisi ile blok zinciri teknolojisi, kullanıcılara dağıtılmış bir ağ üzerinden (*distributed ledger technology-DLT*) katılımla veride ademimerkezîyetçiliğin (yerel sunucuların yetkilerinin artırılmasını) sağlar. Blok zincirinde tek bir hata noktası yoktur ve tek bir kullanıcı işlem kaydını değiştiremez (IBM, 2021).

Dağıtılmış hâli ile blok zincirinin, "*finansal ve siber güvenliğin geleceğini teşkil edeceği*", "*uygulamalarda devrim yaratma ve dijital ekonomiyi yeniden tanımlama*" potansiyeline sahip olacağı ifade edilmiştir (Singh & Singh, 2016; Underwood, 2016). Netice itibarıyla tek merkezde tüm verilerin saklanması yöntemine verileri farklı merkezlerde kodlayarak gizleyen ve böylece daha güvenli bir çalışma mantığı getiren blok zinciri sistemsel olarak yenilik ve kullanılabilirlik açısından ülkelerin odağına girmiştir. Bu sistem ile birçok ülkenin kamu hizmetlerini bu yeni teknoloji vasıtasıyla gerçekleştirmeye başlayacağına yönelik çalışmalar artmıştır.

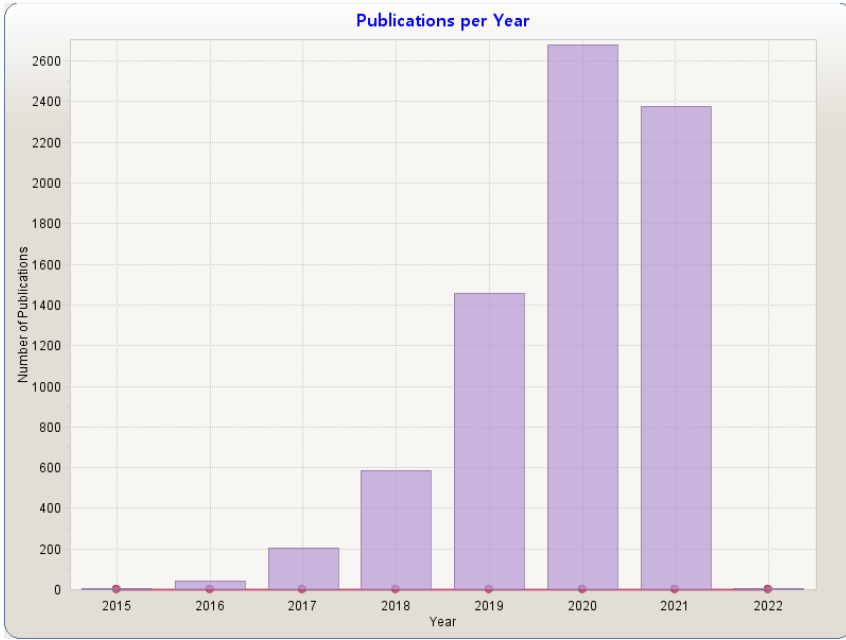
Bu çalışmada ilk olarak blok zinciri üzerine yapılan araştırmaların bibliyometrik analizi Web of Science veri tabanından elde edilen veriler ile yapılmaktadır. Ardından uluslararası sistemin üç büyük aktörü, ABD, Çin ve Rusya'nın blok zinciri teknolojisi üzerine ülke

stratejilerine yer verilmektedir. Bibliyometrik veriler, dünyanın önde gelen üç ülkesinin blok zinciri konusunda başatlığına işaret edecektir. Uygulamada da bu ülkelerin siber güvenlik düzlemindeki sorunlarının çözümü noktasında yükselen teknoloji olan blok zincirine yönelimlerinin geri planı sorgulanacaktır.

1. BLOK ZİNCİRİNİN LİTERATÜR BÜYÜMESİ

Yükselen bir teknoloji olarak tanımlanan blok zinciri üzerine Web of Science (WoS) bütün veri tabanlarında yapılan bibliyometrik veri taramasında¹ bilimsel yayınlarda 2015 yılından günümüze doğru doğrusal bir artış göze çarpmaktadır. Bu tarama, süper güçlerin blok zinciri konusuna eğilimini ve blok zinciri üzerine yapılan yayınlarda öne çıkan yönelim ve kümelenmeleri göstermesi açısından çalışmamızın çıkış noktasını teşkil etmektedir.

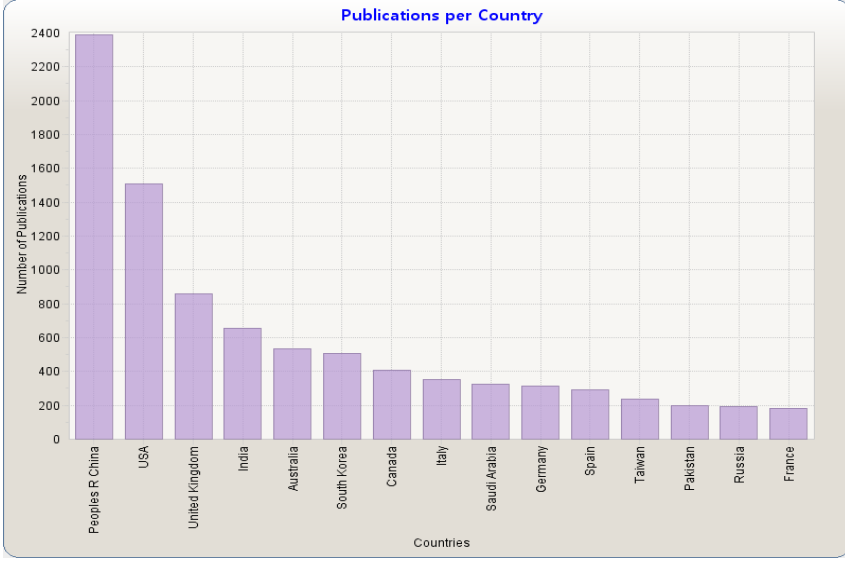
Grafik 1. Blok Zinciri Üzerine Yapılan Yayın Sayıları (Yıl bazında)

2015-2022 yılları için taranan veriye göre yıl bazlı literatür büyümesi sürekli artan bir eğilim göstermektedir.

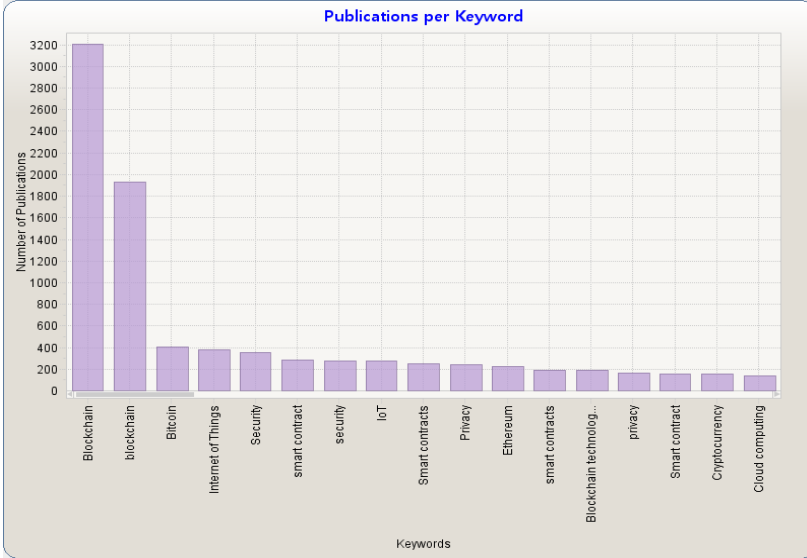
¹ Web of Science (WoS) bütün veri tabanlarında konu taraması gerçekleştirilmiştir. Sorgu ile ilgili detaylar şu şekildedir: TOPIC: (blockchain) Timespan: 2015-2022. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, ESCI. Datalara erişim noktasında değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Haydar Yalçın'a teşekkürlerimizi sunarız.

Grafik 2. Blok Zinciri Üzerine Yapılan Yayın Sayıları (Ülke bazında)

Ülke bazlı literatür sayıları elde edilmiş ve 2400 yayın ile başı Çin çekerken onu 1500 yayın ile ABD ve 700 yayın ile Birleşik Krallık takip etmiştir.

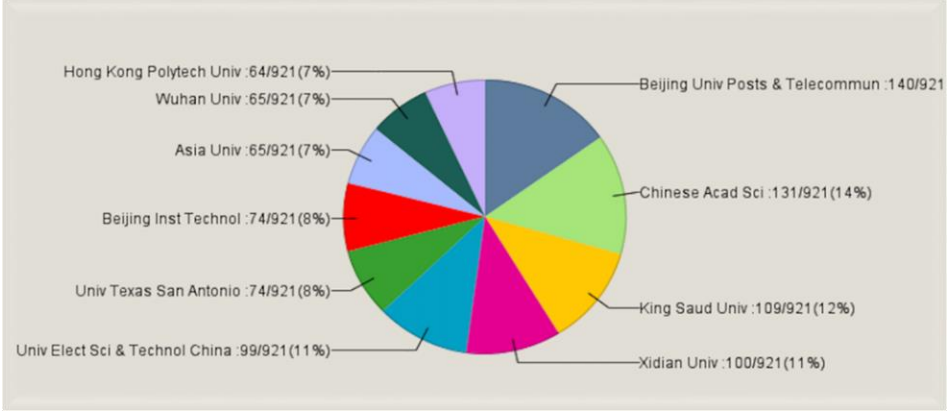
Grafik 3. Yayınların Anahtar Kelimelerine Göre Dağılımları

Grafik 3'e göre, blok zinciri üzerine yapılan yayınlarda anahtar kelimeler sıralanmıştır. Dördüncü sırada güvenlik (*security*) anahtar kelimesinin yer alması, bu konudaki yayınlarda

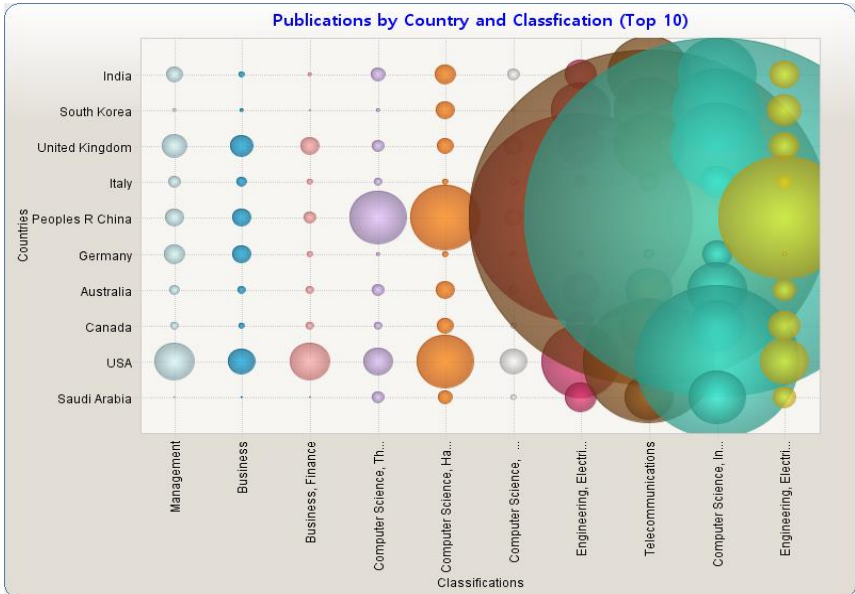
blok zinciri teknolojisinin güvenlik kelimesi ile ilişkilendirildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Grafik 4. Yayınların Kurumsal Dağılımları

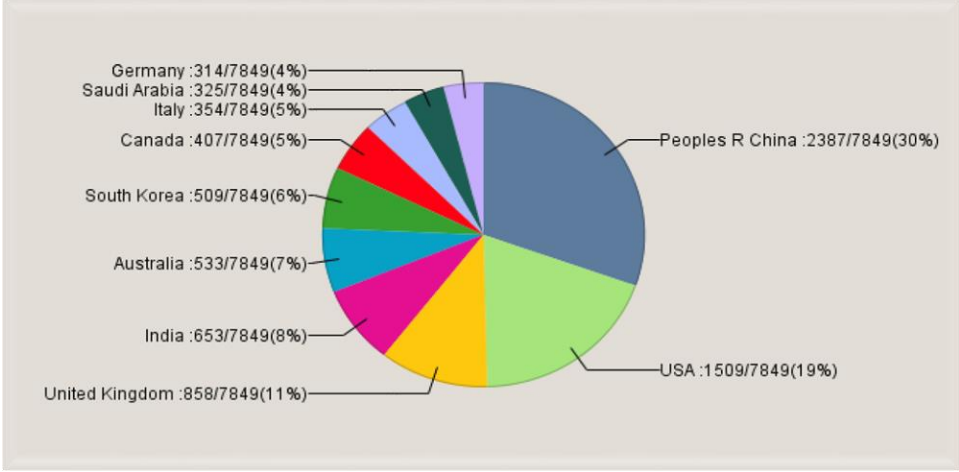
Yayınların yapıldığı kurumların yer aldığı Grafik 4'ter Çin'den *Beijing University of Posts and Telecommunications* %15 ile en fazla yayının yapıldığı yükseköğretim kurumu olmuştur. Bu kurumu takip eden diğer kurumlara bakıldığında Çin merkezli kurumların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Grafik 5. Ülkelere ve Kategorilerine Göre Yayınların Kümelmesi

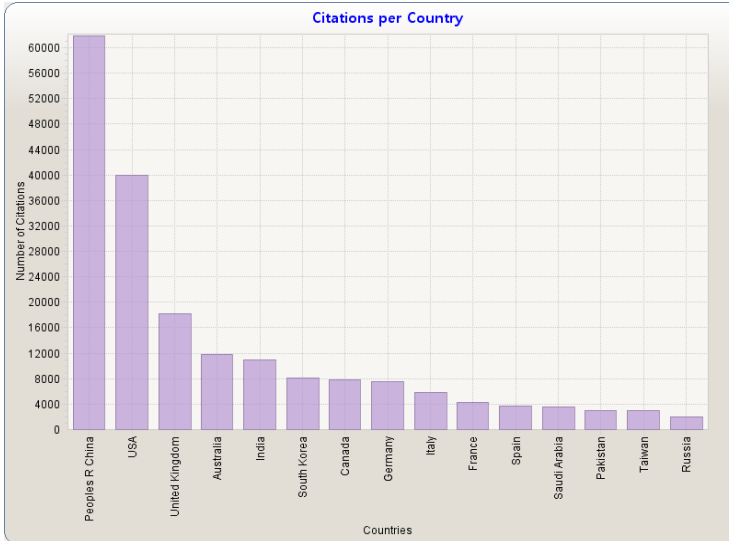
Grafik 5, blok zinciri üzerine yapılan yayınların iletişim, bilgisayar ve mühendislik konu başlıklarında yoğunlaştığını gösterirken Çin ve ABD'nin yanı sıra Almanya, Kanada ve Avustralya burada başı çekmiştir.

Grafik 6. Yayınların Ülkelere Göre Dağılımı

Grafik 6'ya göre blok zinciri üzerine yapılan yayınlarda ilk 10 ülke sıralanırken birincinin %30'luk bir oranla Çin olması ve ikinci sırada %19 ile ABD'nin yer alması dikkat çekicidir.

Grafik 7. Yayınlar Ülkelere Göre Yapılan Atıf Sayıları

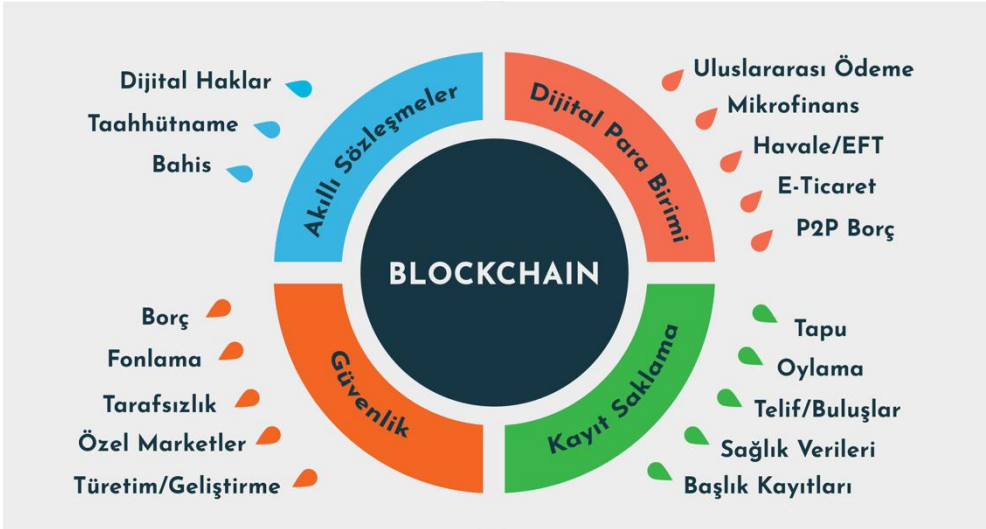
Grafik 7, blok zinciri konulu yayınlara yapılan atıflarda Çin 60.000 düzeyindeki atıf ile yayın sayısında olduğu gibi burada da başı çekmektedir. Onu 40.000 atıf ile ABD takip etmiştir.

Çinli araştırmacılar, "blok zinciri teknolojisi ve potansiyel askerî değeri" (Lin vd., 2016; Matisek, 2019) başlıklı makaleyi 2016 yılında yayımlamışlardır. 2015'den günümüze uzanan grafiklerde görülmüştür ki Çin, blok zinciri üzerine yapılan yayınlar ve atıflar konusunda diğer ülkelerin önünde yer alırken yine Çin'deki yükseköğretim kurumları ABD'dekiler ile beraber ana bilimsel içerik üreticileri olmuştur.

2. BLOK ZİNCİRİNİN KULLANIM ALANLARI VE GÜVENLİK

Her ne kadar kendisini kripto paralardaki jetonlaştırmanın geri planındaki sistem olarak duyursa da blok zinciri teknolojisi, lojistik, tedarik zinciri, sözleşmeler, veri alışverişi, komuta ve kontrol, terörist eylem ve olay veri takibi ve dijital varlıklara kadar birçok kullanım alanında şimdiden test edilmeye başlanmıştır. Ayrıca blok zinciri teknolojisi; bilgisayar bilimi, kriptografi ve finansdaki temelini ötesinde uygulama geliştirmeyi, ekonomiyi, sağlığı, bankacılık sistemini, risk yönetimini, veri bilimini, eğitimi, hukuku, siyaset bilimini, psikolojiyi, etiği, sanatı ve sosyal bilimleri kapsayan çok çeşitli disiplinler bağlamında yeni kavramları beraberinde getirmektedir (Ducrée vd., 2021).

Şekil 1. Blok Zinciri Teknolojisinin Sektörel Düzeyde Kullanım Alanları (Ünal & Uluyol, 2020, s. 170)

Kullanımı somut olarak sağlık sistemi bağlamında örneklenecek olursa blok zinciri teknolojisinin sağladığı ağ üzerinden bir kişi dünyadaki herhangi bir tıbbi tesise gidebilir ve

herhangi bir ülkeden sağlık kayıtlarına erişme izni verebilir. Hasta kayıtlarının küçük bir kasabadaki bir doktorun muayenehanesinde ya da ülke çapında bir sistemde tutmak yerine, blok zinciri üzerinde tutarak yurt dışında tıbbi yardım almaya çalışırken ihtiyaç duyduğu anda verilerine erişilebilir (Wallace, 2016). Böylesi bir kullanım dünya çapındaki sağlık ekiplerine büyük bir destek sağlayacaktır.

Yenilikçi, dönüştürücü ve ilham verici olası kullanım alanlarına paralel blok zinciri teknolojisi büyük güçlerin odağına girmiştir (Green, 2021). ABD'nin küresel hegemonyasını koruması ve savunması için bu teknolojiye yatırım yapmasının gerekliliği Amerikan Ulusal Kongre'sinde birçok defa gündem olmuştur. Nitekim Kongre üyelerine, izinli ve özel blok zinciri ağlarının, dünya istihbarat teşkilatları veya askerî organizasyonları arasında veri paylaşım ve koordinasyon ortamları hâline gelebilmesinin an meselesi olduğu yönünde raporlar sunulmuştur (Brett, 2021). Bu ağlarda faaliyetlere girişen terör örgütlerinin, kara para aklayıcılarının ve uyuşturucu kartellerinin riskli faaliyetlerinin yine onların kullanmış olduğu blok zinciri teknolojileri ile takip edilebileceği söz konusu olmuştur.

Kripto paralar terör grupları tarafından yeni bir finansman kaynağı olarak suiistimal edilebilmektedir (Dion-Schwarz vd., 2019). 2013 yılında Devlet'ül Irak ve Şam (DAEŞ)² terör örgütünün kripto paralar yoluyla bağış kampanyası yapması, terörle mücadeleye yeni bir boyut katmıştır (Lilly & Lilly, 2021). 2018'de Amerikan Kongre'sinde, terörizmin finansmanı ile mücadele bağlamında kripto paraları da içeren yeni finansal teknolojilerin kullanımının araştırılması gündeme gelmiştir (House Hearing, 2018). 2020 yılında ise Adalet Bakanlığı terörizmin siber kaynaklarının kesilmesi amacıyla 300'den fazla kripto para hesabının, çeşitli WEB sayfası ve Facebook hesaplarının tespit edildiğini belirtmiştir (U.S. Department of Justice, 2020).

ABD hegemon gücünü sürdürme ekseninde blok zinciri teknolojisinin önemini gündemine taşıyan ülkelerdendir. Zira kriptografik olarak korunmuş ve merkezî olmayan blok zinciri defterlerine erişim ayrıcalığı, ABD ve müttefiklerinin küresel hâkimiyetini güçlendirmesi muhtemeldir. Böylece siber uzaydaki tehlikeli sabotaj girişimlerinin etkisi azaltılmış ve açığa çıkartılmış olacaktır (U.S. Department of Defense, 2020). NASA tarafından yayımlanan raporda blok zinciri teknolojisinin siber güvenliğin artırılması, siber saldırıların önlenmesi ve havacılık bilgilerinin korunması gibi amaçlarla kullanılabileceği belirtilmiştir (Reisman, 2019).

Bibliyometrik analizlerde görüldüğü üzere blok zinciri konusunda en önemli aktör

² Bu terör örgütünü isimlendirirken DEAEŞ, İŞİD, İŞTÖ ve İLTÖ gibi kısaltmalar da kullanılmaktadır ve bu çalışmada DAEŞ tercih edilmiştir.

olarak Çin, bu teknolojinin bilimsel kaynak üretiminin yanında donanımsal üretimi noktasında da son derece kararlı ve aktiftir. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping 2019 yılının Ekim ayında, Komünist Parti yetkilileriyle yaptığı bir toplantıda blok zincirine daha fazla araştırma ve yatırım yapılması çağrısında bulunmuştur. Başkan Jinping ayrıca blok zincirinin (Qū kuài liàn-区块链) "*bir sonraki teknolojik yenilik ve endüstriyel dönüşüm turunda önemli bir rol oynayacağını*" ve Çin'in diğer büyük ülkelere göre "*avantaj*" kazanmak istediğini belirtmiştir (Sagolj, 2019).

Çin için blok zinciri teknolojisi üzerine yapılan araştırma ve geliştirme harcamalarının, geniş anlamda Çin'in küresel güç olma yarışındaki teknolojik vizyonun bir parçası olduğu söylenebilir (Green, 2021). Çin, bu alanda yatırım yapmakla aynı zamanda dışa bağımlılığını da azaltmayı hedeflemektedir. 2015 yılında yayımlanan "*Made in China 2025*" isimli on yıllık planda Çin, üretim ve teknoloji alanında lider olmayı amaçladığını ifade etmiştir. Çin'de üretim alanındaki liderlik hedefi teknolojik ilerlemeden bağımsız ele alınmamaktadır. İlki 2016 yılında Sanayi ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı tarafından yayımlanan "*Blok Zinciri Teknolojisi ve Uygulama Geliştirme Üzerine Beyaz Kitap*" (*White Paper on Blockchain and Application Development*) isimli belgeyi çeşitli başka belgeler takip etmiştir (Ekman, 2021).

Çin hükümetinin bir başka projesi ise Blok Zinciri Hizmet Ağı'dır (*Blockchain Service Network-BSN*). 2020'de faaliyete geçen proje ile Çin temelde, "*Blok zinciri teknolojisinin daha hızlı ve daha ucuz bir şekilde uygulanmasına yardımcı olmayı amaçlıyor.*" (Bloomberg, 2020). Çin'in BSN'i, 'Dijital İpek Yolu' ve e-ticaret alanında kullanımının da muhtemel olduğu öne sürülmektedir (Ekman, 2021). Yine bu yapı ile dünyada merkez bankalarınca kurulan dijital para birimlerine hızlı bir ödeme ve entegrasyon ağı kurulması arzu edilmektedir (Ekman 2021). Nisan 2020'de Huawei ve Baidu gibi büyük şirketlerin yöneticilerini, araştırmacılarını ve devlet görevlilerini bir araya getiren "*Ulusal Blok Zinciri ve Dağıtılmış Muhasebe Teknolojisi Standardizasyon Teknik Komitesi*" (*National Blockchain and Distributed Accounting Technology Standardization Technical Committee*) kurulmuştur. Çin, bu komite ile blok zinciri teknolojisi alanında standartlaşmaya gitmeyi planlamıştır (Hsu & Green, 2021). Xi Jinping, standartlaşma üzerine yapılan araştırmaların "*Çin'in dünyadaki etkisini ve kural koyucu gücünü*" artıracaklarını vurgulamıştır (Xinhua, 2019). 2019'un ilk yarısında yaptığı açıklamasında Çin'in, blok zinciri teknolojileri alanında toplamda 3.547 adet patenti olduğunu ilan etmiştir (Ekman, 2021). Buna ek olarak, Çin dünyadaki toplam blok zinciri patent sayısının yarısından fazlasına sahiptir (Ekman, 2021). 2019 yılında Çin Hükümetinin blok zinciri ile ilgili çalışmalara 300 milyon dolar ve 2020'de ise ek olarak 1 milyar dolar harcadığı tahmin ediliyor (Pan, 2019).

Çin, blok zinciri teknolojisini askerî alanda kullanmanın yollarını da aramaktadır. Halkın Kurtuluş Ordusu, blok zinciri teknolojisini personel bilgisini depolamak ve yönetmek, eğitim ve görev performansını artırmak için kullanmak noktasında girişimlerde bulunmaktadır. Askerî personelin performansının hesaplanması ve performansına göre jeton (*token*) verilmesi yoluyla bir ödül mekanizmasının getirebileceği ifade edilmektedir (Xuanzun, 2019). Bu teknoloji yardımıyla daha objektif yükselme kriterlerinin geleceği ve bunun da askerlere motivasyon vereceği düşünülmektedir. Böylece askerî bilgilerin siber anlamda güvenliği blok zinciri teknolojisi ile sağlanmaya çalışılmaktadır.

Rus Savunma Bakanlığı ise siber güvenlik saldırılarını azaltma ve askerî operasyonları destekleme noktasında blok zinciri teknolojisinin kullanım alanlarını araştırmak üzere 2018 yılında araştırma laboratuvarı kurduğunu duyurmuştur. Özellikle önemli veri tabanlarına ve silah sistemlerine yönelik siber saldırıları önleme hedefiyle çalışmalar sürdürülmektedir (Shen, 2018). 2017’de Ethereum’un kurucusu Vitalik Buterin ile St.Petersburg da görüşen Vladimir Putin, Rusya’da blok zinciri teknolojisinin uygulamaya alınmasına ilişkin iş birliği yolları aramıştır (President of Russia, 2017). Rus Savunma Bakanlığı kurduğu bu Blok Zinciri Araştırma Laboratuvarlarında (ERA) bu teknolojinin ulusal güvenliği güçlendirmesine, askerî altyapıların ele geçirilmesinin engellenmesine ve ordunun siber güvenliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır (Cornella vd., 2020)

Rusya, 2017 yılında Tokyo’da yapılan ve blok zinciri teknolojisinin kullanımına yönelik standartlar geliştirmeyi hedefleyen toplantıya, Rus heyet başkanı olarak Rus İstihbarat Teşkilatı, Rusya Federal Güvenlik Servisini yöneten Grigory Marshalko’yu göndermiştir. Bu durumun Rusya’nın blok zinciri teknolojisine yaklaşımı konusunda da ipuçları verdiği ifade edilebilir. Ayrıca, blok zinciri teknolojisini finansal alanda da kullanmak isteyen Rusya, 2014’de ekonomik yaptırımlara karşı geliştirdiği Mali Haberleşme Transfer Sistemi (*The Financial Communications Transfer System-SPFS*) adıyla SWIFT sisteminin mukabili amaçlanan sistemde blok zinciri teknolojisinden yararlanmaya başlamıştır (Cornella vd., 2020).

Özetle, bu teknolojiyi temel olarak

- Çin, ABD’nin dolar üzerinden kurmuş olduğu ekonomik hegemonyasını kırma ve askerî sistemlerini kendine özgü kodlar ile modernleştirme,
- ABD, askerî lojistik harcamalarını azaltma, sistemlerini güçlendirme ve merkezi verinin kırılganlığını azaltma, (Lilly & Lilly 2021)
- Rusya ise silah sistemlerinin yazılımsal güvenliğini biricikleştirme ve onları siber saldırılara karşı daha az kırılgan hâle getirmek için

teknolojiyi araştırmaya ve/veya kullanmaya başlamıştır.

Öte yandan Avustralya, Kanada ve Çin dahil olmak üzere birçok ülkede, merkez bankaları blok zinciri sisteminin fonksiyonlarını kullanan dijital para birimlerini (*Central Bank Digital Currencies - CBDC*) geliştirme çalışmalarına devam etmektedir (Bank of Canada, 2019; Reserve Bank of Australia, 2019; CNCEditor, 2020). Ancak dijital para edinme girişimleri şimdilik günümüz dijital bankacılık yöntemini aynen takip ederek verileri merkezî sunucularda toplama yoluyla çalışarak blok zinciri teknolojisinin asıl özelliklerinden güvenlik açıkları yönünden ödün vermektedir. Son olarak UNICEF, İnsan Hakları Vakfı, Uluslararası Kızılhaç Federasyonu ve Oxfam gibi organizasyonlar da insani yardımlar bağlamında özel blok zinciri tabanlı uygulamalar kullanmaya başlamıştır. Bu kurumlar aynı zamanda blok zinciri teknolojisinin diğer kullanım alanlarını araştırmaktadır (UNICEF, 2020).

3. BLOK ZİNCİRİ İLE SİBER GÜVENLİĞİN OLASI DÖNÜŞÜMÜ

Blok zinciri, temel askerî teknolojiler ve askerler için stratejik, operasyonel ve taktik savunma üstünlüğünün yanında bilgi alışverişini kaydeden, bozulmaz, merkezî olmayan ve sayısallaştırılmış işlem protokolleri sağlar. Blok zincirleri son teknoloji şifreleme teknikleri, veri işlemleri için dijital parmak izleri ve imzalar üretir. Ağın ‘dağıtılmış’ doğası, farklı coğrafyalar ve ortamlardaki tüm katılımcıların ortak bir amaç ile işlem yapabilmesini sağlar. Ayrıca blok zinciri fiziksel veya dijital nesnelere (örneğin uçak parçaları ve deniz taşımacılığı) için izleme veya denetleme işlemini yüksek seviyede güvenilir kanallar ile sağlar. Böylece bu teknolojinin; dijital para birimlerini değerlendirme ve manipüle etme (Akba vd., 2020; Akba vd., 2021) başta olmak üzere terörle mücadele, siber saldırı, savunma, istihbarat ve küresel para politikası gibi alanlarda kullanılan hassas teknoloji unsuru olduğu görülmüştür.

Diğer yandan blok zinciri sistemi, veri madenciliği adında yeni bir sektörü de beraberinde getirmektedir. Veri madenciliği yapabilmek için de gelişmiş bir teknolojik donanım ve İnternet’in işleyişi konusunda uzman bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Donanımı ve bilgiyi bir araya getiren veri madenciliği mühendisliği, günümüzde çok az bir kesim tarafından yapılabilmektedir. Bu kişiler madenciliklerini Bitcoin vb. kripto para cüzdanlarında biriktirdikleri meblağlar üzerinden gelire dönüştürmektedir.

Bu hâli ile oldukça yeni ve marjinal addedilen blok zinciri teknolojisi ulus-devletler için şeffaflık ve takip edilebilirlik bakımından bazı kaygıları da beraberinde getirmiştir (Vigna & Ostroff, 2020). Böylece teknoloji mahiyeti itibarı ile siber güvenliğin alanına taşmıştır. Şimdilik denetimsiz kabul edilen kripto para piyasasında yapılan işlemlerin amacı dijital cüzdana para eklemektir. Ancak bu yapılırken kazanılan paranın amacı ve süreci devletlerin

vergilendirme yetkisinin dışında kalabilmektedir. Bu sistemde bir kişi belli bir talep ile başkasına bir miktar para aktardığında bu işlemin izinin sürülemeyeceği bu zamana kadar yaygın söylemdi. Yakın zamanda bu iddianın doğruluğu tartışmalara açılmış ve istihbarat servislerinin benzer veri madenciliği yöntemiyle bu işlemlerin izlerini sürebileceği anlaşılmıştır (Financial Services Agency, 2019). Netice itibarıyla gizli bir işlem başka bir gizlilik yöntemi (yazılımsal istihbarat düzeyi bir gizlilik) ile açıklığa kavuşurken ülkelerin istihbarat servisleri de veri madencileri hâline gelebilmektedir. Bu durumda bir başka ülkenin istihbarat servisinin iz sürerek elde edeceği veriler ise ülke ilişkilerinde yeni gelişmelerin/krizlerin sebebi olacaktır. Tüm bu süreçler beraberinde istihbarat özelinden devletlerin güvenliğine etki ederek uluslararası ilişkilerin güvenlik perspektiflerini şekillendirme ihtimalini beraberinde getirmektedir. Nitekim blok zinciri, kripto paralar özelinde sosyal inşacı bir güvenlik yaklaşımı ile daha önceki çalışmalara konu olmuştur. Güvenliğin buradaki anlamı; sosyo-teknik güvenlik çerçevesidir. Bu çerçeve toplumdaki ve iş yerlerindeki insanlar ve teknoloji arasındaki etkileşimler ile ilgilenmektedir (Nabben, 2021). Böylece benzer etkileşimin ürünü ve sosyo-teknik bir konu olarak blok zinciri teknolojisi, siber güvenliğin bugününü şekillendirmeye devam etmektedir.

Blok zincirleri, bir ağdaki kullanıcılar arasında işlemleri mümkün kılar. Özel ve konsorsiyum blok zinciri ağları merkezî ‘izinli’, ‘yarı izinli’ veya ‘izinsiz’ olarak düzenlenebilir ve yönetilebilirler. Blok zinciri sisteminin bu yapısı, onun güvenliğinin hem teknik hem de sosyal bir mesele olduğunu göstermektedir. Kamusal blok zincirleri (ki Bitcoin gibi kripto paralar bu sistemi kullanır), merkezî olmayan fikir birliği sağlama konusundaki benzersiz özellikleri nedeniyle toplumdaki makro-sosyal yapıların (eşitlik, adalet, kalkınma gibi hedefler eksenindeki örgütlenmeler) koordinasyonu için de kullanılabilir.

Kullanıcıları için bir blok zinciri ağının güvenliği her disipline göre farklı yorumlanabilir. Örneğin siber güvenlik alanından bakılırsa amaç, bu ağın kendisini tehditlerden korumaktır. Sosyo-teknik güvenlik alanından bakılırsa amaç, ağdaki katılımcıları sistemin kendisi dahil tehditlerden korumaktır.

Blok zincirinin merkezî olmayan özelliği onu güvensiz olarak niteleyen yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Ancak Nabben’in “güvensizlik güven gerektirir” (*trustlessness requires trust*) cümlesinde hareketle buradaki güvensizlik, insanların blok zinciri teknolojisiyle başarmayı umdukları normatif bir güvene işaret eder (Nabben, 2020). Güvensiz olarak tanımlanması otoritenin veya üçüncü kişilerin yetki ve iznine tabi olmamasından ileri gelmektedir. Ancak blok zincirler, toplumdaki insanların koordinasyonundan ve aralarındaki tahkimden sorumlu olan makro-sosyal etkileşimleri yönetmek için uygulandığında, birer kurum gibi işlev görürler. Amaç; insan güvenini

bilgisayarlar ile ikame etmek değil, teknik ve sosyal mekanizmalar aracılığıyla güven garantileri sunmak, böylece ‘güvenilir’ altyapılar oluşturmaktır.

Ulus devletlerin blok zinciri teknolojisinde uzmanlaşması, işlem kayıtlarının uygun maliyetlerle ve yasal yollarda sürdürülmesi ve sosyo-teknik anlamda kullanımının artmasıyla sonunda insanlar en güvenilir ve işlevsel olana yönelerek blok bilgi zincirlerini (*infochains*) tercih eder hâle gelmeleri olasıdır. Nitekim günümüz dijital bankacılık sistemlerinde ve sosyal platformlarında geçici süreli aksaklıklar yaşanırken insanlar tercihlerini en az sorun çıkaran bankadan ya da platformdan yana kullanmaktadır. Başta Çin ve ABD olmak üzere ülkeler bu dijital dönüşümlerin farkına varmış, bir şekilde blok zinciri teknolojisini güvenli kılmanın bilimsel Ar-Ge yollarını aramaya koyulmuşlardır.

SONUÇ

Zincir tabanlı sistemlerdeki kendilerine has yazılımsal yeniliklerin getireceği sosyal, siyasi ve askerî sonuçlar odağında güvenlik çerçevelerinin literatür büyümesi ışığında ele alındığı bu çalışmada yükselen bir teknoloji olan blok zinciri teknolojisinin güvenlik politikalarıyla etkileşime giren yönleri analiz edilmiştir. Blok zinciri belirli bir ulusal stratejiye entegre edildiğinde devletler, toplumlar ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerin geleceğini temelden değiştirme potansiyeline sahiptir. Fütürist Roy Amara'nın; "*Bizler teknolojinin etkisini kısa vadede abartma ve uzun vadede ise hafife alma eğilimindeyiz.*" (Ratcliffe, 2016) vurgusundan hareketle bir değerlendirme yapılırsa şimdiden blok zinciri konusunda uzun dönemli politikaların ülkeler ve kurumlarca uygulamaya alındığı söylenebilmektedir. Bitcoin kriptopara biriminin yasaklandığı ülke olarak Çin, Bitcoin'in kullandığı blok zinciri teknolojisi üzerine yapılan çalışmalarda dünyada başı çekmektedir. Çin'in Keskin Gücü'nde (*sharp power*) blok zinciri şimdiden önemli bir yere sahipken süper güçlerin önceliği, şimdilik blok zincirini silahlandırmaktır (*weaponizing blockchain*). Nihai kertede eldeki mevcut literatür büyümesi ve uygulamalar, siber güvenliğin yeni rekabet ve gelişim alanının blok zinciri teknoloji üzerine yoğunlaştığını göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Adams, Victoria (2019). Why Military Blockchain is Critical in the Age of Cyber Warfare, ConsenSys. Erişim tarihi: 20.09.2021, <https://media.consensys.net/why-military-blockchain-is-critical-in-the-age-of-cyber-warfare-93bea0be7619>.
- Akba, F., I. T. Medeni, M. S. Guzel and I. Askerzade (2020). "Assessment of Iterative Semi-Supervised Feature Selection Learning for Sentiment Analyses: Digital Currency Markets". IEEE 14th International Conference on Semantic Computing (ICSC). pp. 459-463, doi: 10.1109/ICSC.2020.00088.
- Akba, F., I. T. Medeni, M. S. Guzel and I. Askerzade (2021). "Manipulator Detection in Cryptocurrency Markets Based on Forecasting Anomalies. IEEE Access, vol. 9, doi: 10.1109/ACCESS.2021.3101528.
- Bank of Canada (2019). The road to digital money. Ottawa, ON: Bank of Canada. Erişim tarihi, 08.11.2021, <https://www.bankofcanada.ca/2019/04/the-road-to-digital-money/>.
- Bilgin, Pınar (2010). "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları." Stratejik Araştırmalar, Cilt 8, No 14.
- Brett, Jason (2021). Congress Has Introduced 18 Bills On Crypto And Blockchain In 2021. Forbes. Aug 22, 2021. Erişim tarihi: 2 Aralık, 2021. <https://www.forbes.com/sites/jasonbrett/2021/08/22/congress-has-introduced-18-new-bills-on-crypto-and-blockchain-in-2021/>
- Buzan, Barry (1983). People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations, Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- CNC Editor, (2020). "State media sheds light on China's central bank digital currency." China Banking News. Erişim tarihi, 01.11.2021, <http://www.chinabankingnews.com/2020/04/24/state-media-highlights-regtech-functions-controlled-anonymity-of-chinas-central-bank-digital-currency/>.
- Cornella, Alessia et al. (2020). "Blockchain in defence: a breakthrough?". European Army Interoperability Center, Erişim tarihi, 20.11.2021, <https://finabel.org/wp-content/uploads/2020/09/FFT-Blockchain.pdf>.
- Culbertson, Matt (2018). Blockchain, Nuclear War, and Artificial Intelligence: 2018's Most Extreme Cybersecurity Forecasts. Erişim tarihi, 15.09.2021, <https://www.linkedin.com/pulse/blockchain-nuclear-war-artificial-intelligence-2018s-most-culbertson/>.
- Çin'de Blockchain Tabanlı Servis Ağı Faaliyete Geçiyor, Bloomberg HT, 2020. Erişim tarihi, 17.11.2021, <https://www.bloomberght.com/cin-de-blockchain-tabanlı-servis-agi-faaliyete-geciyor-2253229>.

- Dion-Schwarz, Cynthia et al, (2019). "Terrorist Use of Cryptocurrencies Technical and Organizational Barriers and Future Threats" 2019 RAND Corporation, Erişim tarihi, 15.11.2021, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR3000/RR3026/RAND_RR3026.pdf.
- Doğrul, Mürsel & Korkut, Cem (2020). "*Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmeler Işığında Kripto Paraların Finansal Sisteme Entegrasyonu*", Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği, Ed. Muzaffer Şeker, Yasin Bulduklu, Cem Korkut, Mürsel Doğrul, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, ISBN: 978-605-2249-48-2, Ankara, ss. 279-280.
- Ekman, Alice (2021). "China's Blockchain and Cryptocurrency Ambitions; The first-mover advantage." European Union Institute for Security Studies, BRIEF 15, Erişim tarihi, 12.11.2021, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_15_2021.pdf
- European Commission (2017). "Recommendations for the European Commission on a European Strategic Framework and Potential Future Legislative Acts for the Energy Sector", EECSP Report: Cyber Security in the Energy Sector. Erişim tarihi, 16.11.2021, https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/eecsp_report_final.pdf.
- Financial Services Agency (2019). "Research on Privacy and Traceability of Emerging Blockchain-Based Financial Transactions", The Japanese Government. Erişim tarihi, 09.09.2021, https://www.fsa.go.jp/policy/bgin/ResearchPaper_MRI_en.pdf.
- General Office of Fujian Provincial People's Government (2021). "Outline of the 14th Five-Year Plan (2021-2025) for National Economic and Social Development and Vision 2035 of the People's Republic of China". Erişim tarihi, 10.09.2021, https://www.fujian.gov.cn/english/news/202108/t20210809_5665713.htm.
- Ghanea-Hercock, Robert (2012). "Why Cyber Security Is Hard." Georgetown Journal of International Affairs, pp. 81–89.
- Global Times (2021). "China takes steps to boost blockchain industry into world-leading position by 2025". Erişim tarihi, 12.11.2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202106/1225636.shtml>.
- Gray, Mark (2018). "Blockchain and Suitability for Government Applications". Public-Private Analytic Exchange Program, Erişim tarihi, 21.11.2021, https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/2018_AEP_Blockchain_and_Suitability_for_Government_Applications.pdf.

- Hong, Iris (2021). "China sets goal to be blockchain world leader by 2025", Asia Financial. Erişim tarihi, 18.11.2021, <https://www.asiafinancial.com/china-sets-goal-to-be-blockchain-world-leader-by-2025>.
- House Hearing (September 7, 2018). "Hearing Before the Subcommittee on Terrorism and Illicit Finance of the Committee on Financial Services" U.S. House of Representatives, One Hundred Fifteenth Congress, Second Session", Erişim tarihi, 08.09.2021, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-115hhrg31576/html/CHRG-115hhrg31576.htm>.
- Hsu, Sara & Green, Gabrielle (2021). "Blockchain in China". Stimson Center. Erişim tarihi, 19.10.2021, <https://www.stimson.org/2021/blockchain-in-china/>.
- IBM (2021). What is blockchain security? Erişim tarihi, 12.08.2021, <https://www.ibm.com/topics/blockchain-security>.
- Jens Ducee et al. (2021). "Unchaining Collective Intelligence for Science, Research, and Technology Development by Blockchain-Boosted Community Participation," *Frontiers in Blockchain*, cilt 4, no 6. <https://doi.org/10.3389/fbloc.2021.631648>.
- Lin, Lian, Qichao, Zhu & Yu, Zhao (2016). "Blockchain technology and its potential military value[J]. *National Defense Science and Technology*, 37(02): pp. 30-34. / 廉藹,朱启超,赵焯.区块链技术及其潜在的军事价值[J].国防科. Erişim tarihi, 13.11.2021, <https://global.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?filename=GFCK201602007&dbcode=CJFQ&dbname=CJFD2016&v=>.
- Mathews, Jessica Tuchman (1989). "Redefining Security." *Foreign Affairs* 68, No 2.
- Matisek, Jahara (2019). China Weaponizing Blockchain Technology For Gray Zone Warfare?, *Global Security Review*. Erişim tarihi, 17.11.2021, <https://globalsecurityreview.com/china-weaponizing-blockchain-technology-gray-zone-warfare/>.
- Metry, Mark (2017). "Blockchain Technology is the Most Significant Invention since the Internet and Electricity". Erişim tarihi, 15.11.2021, <https://markmetry.medium.com/blockchain-technology-is-the-most-significant-invention-since-the-internet-and-electricity-f2d44a631ef6>.
- Moran, Theodore (1990). "International Economics and National Security". *Foreign Affairs*, Cilt 69, No 5.
- Nabben, Kelsie (2020). "Trustless approaches to digital infrastructure in the crisis of COVID-19 Australia's newest COVID app. Home-grown surveillance

technologies and what to do about it," social science research network. Rochester, NY. doi: 10.2139/ssrn.3579220SSRN.

Nabben, Kelsie (2021). "Blockchain Security as 'People Security': Applying Sociotechnical Security to Blockchain Technology," *Frontiers in Computer Science*, cilt 2, no 62. <https://doi.org/10.3389/fcomp.2020.599406>.

Pan, David (2019). From Banking Giants to Tech Darlings, China Reveals Over 500 Enterprise Blockchain Projects, *Coindesk*. Erişim tarihi, 08.11.2021, <https://www.coindesk.com/markets/2019/10/28/from-banking-giants-to-tech-darlings-china-reveals-over-500-enterprise-blockchain-projects/>.

President of Russia (June 2, 2017). "Meeting with founder of Ethereum project Vitalik Buterin". Erişim tarihi, 28.11.2021, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/54677>.

Ratcliffe, Susan (2016). "Roy Amara 1925–2007, American futurologist". *Oxford Essential Quotations*. 1 (4th ed.). Oxford University Press. doi: 10.1093/acref/9780191826719.001.0001.

Reserve Bank of Australia (2019). Submission to the senate select committee on financial technology and regulatory technology. Erişim tarihi, 09.11.2021, <https://www.rba.gov.au/publications/submissions/payments-system/financial-and-regulatory-technology/index.html>.

Reisman, R. J. (2019). Air traffic management blockchain infrastructure for security, authentication, and privacy. NASA Ames Research Center.

Roberts, Brad (1990). "Human Rights and International Security", *Washington Quarterly*, Cilt 13.

Sagolj, Damir (2019). China goes bullish on blockchain, *Insider*. Erişim tarihi, 08.11.2021, <https://www.businessinsider.com/china-bullish-on-blockchain-xi-jinping-2019-10>.

Singh, S., & Singh, N. (2016). "Blockchain: future of financial and cyber security," in 2016 2nd International Conference on Contemporary Computing and informatics IC3I, pp. 463–467. doi:10.1109/IC3I.2016.7918009.

Shen, Muyao (2018). "The Russian Military Is Building a Blockchain Research Lab", *Coindesk*. Erişim tarihi, 01.09.2021, <https://www.coindesk.com/markets/2018/07/02/the-russian-military-is-building-a-blockchain-research-lab/>.

The Third Prague 5G Security Conference, National Cyber and Information Security Agency (NÚKIB), 06 December 2021, Erişim tarihi, <https://www.nukib.cz/en/infoservis-en/news/1779-the-third-prague-5g-security-conference-has-ended/>.

- Ullman, Richard H. (1983). "Redefining Security", *International Security*, Cilt 8, No 1. pp. 129-53.
- Underwood, S. (2016). Blockchain beyond bitcoin. *Commun. ACM*. 59 (11), pp. 15–17. doi: 10.1145/2994581.
- UNICEF Office of Innovation (2020). UNICEF funding opportunity for blockchain startups. Erişim tarihi, 12.11.2021, <https://www.unicef.org/innovation/applyBlockchainCrypto>.
- U.S. Department of Defense (2020). "Report on Potential Uses of Blockchain by the U.S. Department of Defense", Value Technology Foundation. Erişim tarihi, 11.11.2021, <https://www.crowell.com/files/Potential-Uses-of-Blockchain-Technology-In-DoD.pdf>.
- U.S. Department of Justice (2020). "Global Disruption of Three Terror Finance Cyber-Enabled Campaigns" Erişim tarihi, 10.07.2021, <https://www.justice.gov/opa/pr/global-disruption-three-terror-finance-cyber-enabled-campaigns>.
- Ünal, G. & Uluyol, Ç. (2020). Blok Zinciri Teknolojisi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13 (2), 167-175 . DOI: 10.17671/gazibtd.516990
- Vigna, Paul & Ostroff, Caitlin (2020). "Why Hackers Use Bitcoin and Why It Is So Difficult to Trace", *The Wall Street Journal*. Erişim tarihi, 15.11.2021, <https://www.wsj.com/articles/why-hackers-use-bitcoin-and-why-it-is-so-difficult-to-trace-11594931595>.
- Wallace, Ed (2016). "We need to talk about blockchain", *The Economist*. Erişim tarihi, 20.09.2021, <https://eiuperspectives.economist.com/technology-innovation/we-need-talk-about-blockchain>.
- Xinhua (2019). "Xi stresses development, application of blockchain technology" Erişim tarihi, 11.10.2021, http://www.xinhuanet.com/english/2019-10/25/c_138503254.htm.
- Xuanzun, Liu (2019), "Chinese military could deploy blockchain management." *Global Times*, Erişim tarihi, 12.11.2021, <https://www.globaltimes.cn/content/1170370.shtml>

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), 195-222, doi:10.28956/gbd.1017693

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, The Special Issue of the 2nd International Security Congress (Intelligence & Security), 195-222, doi:10.28956/gbd.1017693

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Konferans Bildirisi / Conference Paper

Dijital Liderliğin Kriz Yönetimi Üzerindeki Etkisi: Bilgi Paylaşımının Aracı Rolü

The Effect of Digital Leadership on Crisis Management: The Mediating Effect of Knowledge Sharing

Yazar(lar) / Writer(s)

1- Suudan Gökçe GÖK, Dr. Öğretim Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Güvenlik Bilimleri Bölümü suudangokce@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3822-2605

2- Pınar AYDEMİR, Araştırma Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Güvenlik Bilimleri Bölümü, ORCID: 0000-0003-3454-5511

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni alınması gerektirecekbir çalışmadır.

-Bu çalışma, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı Yayın Etiği Kurulu'nun 27 Ekim 2021 tarihli ve 2021/3 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

-23-25 Eylül 2021 tarihlerinde Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde icra edilen 2.nci Uluslararası Güvenlik Kongresi'nde sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 01.11.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 15.12.2021

Atf Bileisi / Citation:

Gök S.G. ve Aydemir P., (2021). Dijital Liderliğin Kriz Yönetimi Üzerindeki Etkisi: Bilgi Paylaşımının Aracı Rolü. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 2. Uluslararası Güvenlik Kongresi Özel Sayısı (İstihbarat ve Güvenlik), ss.195-222, doi:10.28956/gbd.1017693

DİJİTAL LİDERLİĞİN KRİZ YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİLGİ PAYLAŞIMININ ARACI ROLÜ

Öz

Bu çalışmanın amacı, dijital liderliğin kriz yönetimi üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı rolünü ortaya koymaktır. Krizler, örgütlerin faaliyetlerini aksatan ve istenmeyen bozulmalara neden olan durumları ifade etmektedir. Krizlerin başarıyla üstesinden gelebilmek için bu krizleri etkin bir şekilde yönetebilecek liderlere ihtiyaç duyulmaktadır. Liderlerin organizasyon içerisinde teşvik edeceği bilgi paylaşımı, krizlerin sağlıklı bir şekilde atlatılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda krizler üzerinde etkili olan liderlik tarzlarına ek olarak, dijitalleşmeyle birlikte ortaya atılan yeni liderlik kavramlarının kriz yönetiminde nasıl rol oynadığının ortaya konulması organizasyonlar için önem arz etmektedir. Bu çalışmada, dijital liderliğin kriz yönetimi üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı rolünü ortaya koymak amacıyla Kocaeli ilinde faaliyet gösteren özel bir güvenlik firmasında çalışan 184 özel güvenlik görevlisi ile bir alan araştırması yapılmış ve anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Verileri analiz etmek amacıyla IBM SPSS 24.0 ve SmartPLS 3.0 paket programlarından yararlanılmıştır. Değişkenler arası aracılık ilişkisini incelemek amacıyla kısmi en küçük kareler (PLS) yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmada dijital liderlik ve bilgi paylaşımı tek boyutta; kriz yönetimi, kriz öncesi yönetim ve kriz sonrası yönetim olmak üzere iki boyutta incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda dijital liderliğin kriz yönetimi üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkisinin olduğu ve bilgi paylaşımının bu etkide aracılık rolü oynadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Liderlik, Bilgi Paylaşımı, Kriz Yönetimi.

THE EFFECT OF DIGITAL LEADERSHIP ON CRISIS MANAGEMENT: THE MEDIATING EFFECT OF KNOWLEDGE SHARING

Abstract

The aim of this study is to reveal the mediator role of knowledge sharing in the effect of digital leadership on crisis management. Crises refer to situations that hinder the activities of organizations and cause undesirable deterioration. In order to successfully overcome crises, leaders are needed to manage these crises effectively. Knowledge sharing, which leaders will encourage within the organization, plays a critical role in recovering from crises healthily. In this context, in addition to the leadership styles that are effective on crises, it is important for organizations to reveal how the new leadership concepts introduced with digitalization play a role in crisis management. In this study, in order to demonstrate the mediator role of knowledge sharing in the effect of digital leadership on crises management, a field survey was carried out on 184 private security guards working for a private security company operating in Kocaeli province and data was collected with survey technique. IBM SPSS 24.0 and SmartPLS 3.0 package programs were used to analyze the data. Partial least squares (PLS) approach was used to examine the mediation relationship between variables. In the study, digital leadership and knowledge sharing were examined in single dimension: crisis management was examined in two dimension, pre-crisis management and post-crisis management. As a result of the analysis, it was found that digital leadership has a positive and significant effect on crisis management, and it was determined that knowledge sharing played a mediating role in this effect.

Keywords: Digital Leadership, Knowledge Sharing, Crisis Management.

GİRİŞ

Örgütler günümüzde hızla dijital çağın bir parçası olmakta, yaşanan bu değişim aynı zamanda onları daha fazla belirsizlikle karşı karşıya getirmektedir. Dijitalleşme, bir organizasyonun her düzeyinde durmaksızın yeniden ayarlama gerektiren, sürekli gelişim ve değişim için organizasyonları teşvik eden bir dizi etkiyi de ifade etmektedir. Dijitalleşmenin örgüt performansı için kullanılması ve dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan gereksinimlerin karşılanabilmesi için liderlerin/yöneticilerin dijitalleşmenin gerektirdiği özelliklerin farkında olması ve bunu organizasyon içinde kendisini izleyenlere özendirmesi gerekmektedir. Liderlik artık yalnızca görevleri paylaştırmayı ve yapılması gerekenlerin nasıl tamamlanacağı konusunda yol göstermek değildir. Çalışanların yaratıcı potansiyellerinin ortaya çıkarılması, iş birliğinin özendirilmesi ve sürekli öğrenmenin teşvik edilmesi gibi daha da aktif olmayı gerektiren bir alan yaratmayı kapsamaktadır (Hensellek, 2020). Gün geçtikçe daha fazla belirsizlikle karşı karşıya kalan örgütler için krizlerin meydana gelmesi olağan bir durum olmakla birlikte bu krizlerin üstesinden gelebilmek için liderin tutumu son derece önemlidir. Krizlerin yaratmış olduğu hasarları minimum seviyede tutmak ve negatif etkilerini asgari düzeye indirebilmek ve hatta krizlerden fırsat yaratabilmek için kriz öncesi, kriz esnası ve kriz sonrası dönemde organizasyonun yönetiminden sorumlu liderlere ve yöneticilere büyük görev düşmektedir.

Ani veya beklenmedik bir durumda krizle karşı karşıya kalan organizasyonlarda krizin iyi yönetilememesi durumunda örgütler için yıkıcı etkiler ortaya çıkabilmektedir. Meydana gelen krizlerin başarılı bir şekilde atlatılmasında liderlik/yöneticilik (James, Wooten ve Dushek, 2011; Carman, Leland ve Wilson, 2010) becerilerinin yanı sıra bilginin yönetilmesi ve kurum içindeki akışı veya paylaşımının özendirilmesi de önem arz etmektedir. Ortaya çıkan krizlerin başarıyla atlatılmasında liderin yapması gerekenler, sahip olması gereken özellikler ve hangi liderlik tarzının gerektiği yıllar boyunca tartışılan konular arasında yer almaktadır (Alkharabsheh, Ahmad ve Kharabsheh, 2014; Anwar, 2017; Bhaduri, 2019). Bilginin hızla tüketildiği günümüzde organizasyonların en büyük problemlerinden biri de bilgiyi işe yarar hâle getirebilmek ve bu bilgiyi kullanarak var olan veya potansiyel krizlerde örgüt içi ve örgüt dışı ihtiyaç duyulan ayarlamaları yapabilmektir. Bu durumun negatif etkilerini azaltabilmek için liderlerin özgüven, yaratıcılık, esneklik (Kirkpatrick ve Locke, 1991) ve bilgi paylaşımı gibi özellikleri kurum içerisinde özendirmesi daha da önemli hâle gelmektedir. Bilgi paylaşımı, bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgiyi olabildiğince ulaşılabilir kılmak ve bilginin hızlı gönderimini ifade etmektedir. Aynı zamanda bilginin bireyler, gruplar ve örgütler

için kolayca erişilmesi, taşınması ve aktarılması faaliyetlerini de kapsamaktadır (Lee, 2001).

Krizden en fazla etkilenen sektörlerden biri olan güvenlik sektöründe de gelişen teknolojiye paralel olarak bilgi paylaşımının önemi git gide artmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar kriz durumlarında güvenliğe yönelik hizmet sunan çalışanların algıladıkları etkin liderliğe ilişkin bir araştırma boşluğu bulunduğunu ifade etmektedir (Bartsch, Weber, Büttgen, ve Huber, 2020). Diğer kurumlardan farklı olarak güvenliği tesis eden kurumların yaşamış olduğu krizlerin daha kısa sürede kontrol altına alması ve kriz sonrası faaliyetlerin kesintisiz devam edebilmesi için hızla normalleşmeyi sağlaması gerekmektedir. Güvenlik ihtiyacının sürekli ve kesintisiz bir ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde bu kurumlarda yer alan liderlik tarzı ve çalışanların algılamış oldukları liderlik daha da önem kazanmaktadır. Krizlerde liderlik ve dijital liderlik kavramları son yıllarda literatürde ilgi görmesine rağmen kriz zamanlarında dijital liderlik üzerine herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmektedir (Murashkin ve Tyrväinen, 2020). Bu kapsamda çalışmanın amacı özel güvenlik görevlilerinin dijital liderlik algılarının kriz yönetimi üzerindeki etkisini belirlemek ve bu etkide bilgi paylaşımının aracı rolünü ortaya koymaktır. Bu bağlamda öncelikle kavramsal çerçeve sunularak ilgili literatüre değinilmiştir. Ardından değişkenler arası ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Son kısımda ise araştırmanın analiz yöntemine ve sonuçlarına yer verilmiştir. Söz konusu bu çalışmada araştırma eksikliği bulunan kavramlar arasındaki ilişkilerin ortaya konulması ile yerli ve yabancı literatüre ışık tutması hedeflenmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Dijital Liderlik

Dijital (digital) kavramı Türk Dil Kurumuna göre, verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi (TDK, t.y.), ikili rakamların kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Dijitalleşme ise dijital teknolojinin benimsenerek fiziksel verilerin dijital formata dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda dijitalleşme, dijitalleşebilecek her şeyin mümkün olduğunca elektronik olarak gösterilebilmesi yoluyla dijital teknolojilerin günlük hayata entegrasyonunu ifade etmektedir (Bhatnagar, 2017, s.12). Diğer yandan dijitalleşme kavramının terimleri sayısallaştırma ve bilgi işlem dönüşümünü ifade etmek için kullanıldığı da görülmektedir. Örgüt bağlamında dijitalleşme faaliyetleri organizasyon içerisindeki süreçleri ve iş yapma usullerindeki değişiklikleri kapsayan, veri kullanımı ile bağlantılı olarak mevcut yöntemlerin yerindeliğinin sorgulanmasını içermektedir

(Machado vd., 2019, s.1114). Dijitalleşme kavramı yönetim çevrelerinde özellikle Endüstri 4.0 ile birlikte daha sık rastlanılan bir kavram hâline gelmiştir. Yüksek bant genişliğinde internet erişimi, mobil cihazlar, giyilebilir teknolojik eşyalar, yapay zekâ ve sanal gerçeklik gibi kavramlar dijitalleşme ile yakından ilgilidir (Welch, 2019). Bu kavramların örgüt ve toplum yaşamına nüfuz etmesiyle birlikte yüz yüze kalınan karmaşıklıkların artması, örgüt yaşamının daha da komplike hâle gelmesi, bireylerin kendilerini yönetenlerden beklentilerinin değişmesi gibi nedenler dijital liderlere olan ihtiyacı gündeme getirmiştir (Petrucci ve Rivera, 2018).

Dijital liderlik, Hambrick ve Masson (1986) tarafından geliştirilen üst kademe teorisine dayanan liderlikle ilgili çalışmanın bir parçasıdır. Bu teoriye göre aktörün yorumlaması ve bilişselliğine dayalı liderlik kararları organizasyona yön vermektedir. Alanda nispeten yeni bir kavram olan dijital liderlik üzerine bir tanım birliğine varılamadığı görülmektedir. Wasono ve Furinto (2018: 126)' ya göre dijital liderlik iş performansını artırmak amacıyla dijital teknolojilerin faydasını optimize ederek liderlik yeteneği ve dijital yeteneğin birleştirilmesiyle ortaya çıkan bir kavramdır. De Waal, Van Outvorst ve Ravesteyn (2016)'ya göre ise dijital liderlik dönüşümcü liderlik tarzı ile dijital teknoloji kullanımının bir bileşimidir. Dijital liderliğin, dijitalleşme süreci için net ve anlamlı bir vizyon oluşturma yeteneğinin yanında bu vizyona ulaştıracak stratejileri yürütme kabiliyetine sahip kişileri karşılamak üzere kullanılan bir kavram olduğu görüşleri de mevcuttur (Larjovuori, Bordi, Mäkinieni, ve Heikkilä-Tammi, 2016; Zeike, Bradbury, Lindert, ve Pfaff, 2019). Bir diğer görüşe göre ise dijital liderlik her yerde ulaşılabilir açık kaynak teknolojisi sayesinde mobil cihazlar ve kişiselleştirme ile yön belirleyen, başkalarını etkileyen ve sürdürülebilir değişimi başlatan kişidir (Sheninger, 2014). Nihayetinde dijital liderler, dijital bir gelecek için güçlü bir stratejik dijital vizyon ortaya koyabilen ve bu vizyonu dijital olarak organizasyonunda başarılı bir şekilde uygulayabilmek adına dijital bir zihniyet ve beceri setlerine sahip kişilerdir (Eryeşil, 2021: 109). Zhu (2015)'e göre dijital liderlik 1) pazar ve rekabet değişimiyle yüzleşmede etkin düşünce liderliği, 2) fikirlerini gerçeğe dönüştürmek için yaratıcılık ve inovasyon zihniyetine sahip yaratıcı lider, 3) dijital iş dönüşümünü yönlendiren vizyoner lider, 4) dönüşüm, değişim, belirsizlik, karmaşıklık gibi kavramların üstesinden gelecek güçlü bir orkestra kurma yeteneğine sahip meraklı liderlik ve 5) derinlemesine bilgi, kavrama, karar verme, bilgiyi yorumlama ve sentez yapan derin liderlik olmak üzere beş karakteristik özellikle tanımlanmaktadır (Mihardjo, Sasmoko, Alamsjah, ve Elidjen, 2019, s.1750).

Dijital beceri ve zihniyetle donatılan liderlerden, dijitalleşme ile birlikte çalışanlarda karşılaşılan değişime direnç ve organizasyonda meydana gelmesi muhtemel içsel belirsizlikleri azaltması beklenmektedir. İyi bir dijital liderlik performansı sergilemek isteyen bireyler belirli durumlarda kendini geri çekmeyi, astlarına daha fazla serbesti sağlamayı ve onların uzmanlıklarına güvenerek dönüştürücü ya da girişimci lider özelliklerini sergilemelidirler. Dijital liderlik karşılıklı etkileşimi içeren bir kavram olması nedeniyle yukarıdan aşağı bir yaklaşımı temsil etmek yerine bütüncül bir bakış açısını simgelemekte olup organizasyondaki tüm kademelerin sürece dâhil edilmesini kapsamaktadır. Etkili dijital liderlik kavramının temelinde şu üç soru yer almaktadır. Bunlar; 1) Nasıl bir dijital lider olmak istenmektedir? 2) Dijital lider olarak astların nasıl yönlendirilmesi arzulanmaktadır? ve 3) Dijitalleşmeyi organizasyon faaliyetlerine nasıl entegre etme planlanmaktadır? (Hensellek, 2020). Bunlara ek olarak dijital liderlerin “liderlik vasıflarını” teknolojiyle bütünleştirici bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Ek olarak, dijital liderlerin kanıtlanmış liderlik becerilerini teknolojiyle entegre bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Bu liderler, ekipleriyle anlamlı gerçek zamanlı geri bildirim kurabilmeli ve çoğu durumda resmi otorite olmadan “çevik ekip ağları” geliştirebilmelidir (Petrucci ve Rivera, 2018, s.3).

1.2. Bilgi Paylaşımı

Bilgi tanım olarak geçmiş ve gelecek yeni deneyimlerin, sahip olunan değerlerin amaca ulaşmada katkı sağlayacak enformasyonun bir düzen içerisinde değerlendirilmesinde esnek çerçeve sunan bir bileşimi ifade etmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bilgi çeşitli kombinasyonlardan oluşmakta olup esnekliğe işaret etmektedir (Tufan ve Uğurlu, 2018, s.3). Bilgi, bireyin enformasyona yüklediği anlam ve onu yorumlama yeteneği olarak da tanımlanabilmektedir. Bu sayede organizasyonlar içerisinde yeni bilgilerin üretilmesi ve görevlerin yerine getirilmesi mümkün olmaktadır. Bilgi ve enformasyon kavramlarının birbiriyle yakın ilişkisi bu kavramların birbirleriyle karıştırılmasına neden olmaktadır. Bir olguya dair bir şeyler bilmek enformasyonu; bahsi geçen olgunun bir durumdan başka bir duruma geçişte nasıl tepki gösterileceğini bilmek ise bilgiyi ifade etmektedir (Karavardar, 2012). Daha yalın bir ifadeyle bilgi, enformasyonu yararlı hâle dönüştürebilme yeteneğidir (Özer, 2013, s.73). Bilgi, örgütlerin rekabet gücünü sürdürebilmesi ve büyüebilmesi için maddi olmayan stratejik bir kaynak olarak değerlendirilmektedir (Yiu ve Law, 2014).

Değer yaratmada etkin bir silah olan bilgi, paylaşıldıkça daha çok değer üretmesine katkı sağlamaktadır. Bu niteliği sayesinde “bilgi güçtür” anlayışı yerini

“bilgi paylaşımı güçtür” paradigmasına bırakmıştır (Gurteen, 1999, s.3). Bilgi paylaşımı, örgüt üyelerinin bilgiyi organizasyonda paylaşımını bir davranış olarak uygulamasını ifade etmektedir (Karaaslan, Özler ve Kulaklıoğlu, 2009, s.145). Bilgi paylaşımı, organizasyon içerisinde açık veya örtük bilginin bireyler arasında paylaşılarak ortaklaşa yeni bilgi yaratılması sürecini de ifade etmektedir (Van den Hooff, Elving, Meeuwssen, ve Dumoulin, 2003). Organizasyonların devamlılığını sağlayabilmesi için bilginin nasıl, niçin, ne zaman ve ne kadar paylaşılacağı ciddi derecede önem arz etmektedir. Bilginin bir güç unsuru olması sebebiyle bilgi paylaşımı bu gücü artırıcı olabilmektedir (Köseoğlu, Gider, ve Ocak, 2011).

Bilgi, potansiyelinin yönetilmesi, değerlendirilmesi ve kurumların performansının iyileştirilmesiyle yakından ilgilidir. Bilgi özellikle değişen ihtiyaç ve beklentilerin karşılanabilmesi için kilit bir rol oynamaktadır. Bilginin nasıl ve kim tarafından kullanılacağına bilincinde olunması değişen çevre koşullarına paralel olarak organizasyonda yüz yüze kalınan problemlerin yönetilmesinde ve örgütün çevreye daha hızlı uyum sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Bilginin kurum içerisinde yönetilememesi organizasyonun etkin yönetilememesine, doğru kararların bilgi eksikliği nedeniyle alınamamasına ve dolayısıyla istenilen çıktılara ulaşılamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle varlıklarını sürdürmek isteyen kurumların her an yaşayabileceği aksaklıklar karşısında bilgiyi örgüt yapılarına nasıl entegre edeceği önemli bir meseledir (Raudeliūnienė, Davidavičienė ve Jakubavičius, 2018).

Bilgi ve bilgi paylaşımı kültürü organizasyonlarda etkileşimin kurulmasına ve yeni fikirlerin ortaya çıkarılmasına imkân vermekte, bu kültürün yokluğu ise bilgi paylaşımının önündeki büyük engellerden biri olarak görülmektedir (Sun ve Scott, 2005). Bilgi paylaşımı organizasyonda takım ruhunu teşvik ederek bireyler arasında çalışma verimliliğine destek olmakta ve etkin problem çözümüne yardımcı olmanın yanı sıra, yaratıcılığı teşvik etmesi, yeni fikirlerin üretilmesi ve ayrıca kabullenilmesinde katkı sağlamaktadır. Bu sayede organizasyonda etkileşim ve sosyalleşme iklimi yaratılarak organizasyon üyeleri arasında güvenin oluşumu kolaylaşmaktadır (Wang ve Noe, 2010).

1.3. Kriz Yönetimi

Kriz ve kriz yönetimi araştırmaları dikkate alındığında bu iki kavrama yönelik tanımlar üzerinde fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Kriz kavramının çeşitli disiplinlerce sıkça ele alınan bir konu olması nedeniyle evrensel olarak kabul görmüş bir kriz tanımının varlığından söz etmek mümkün değildir (Mitroff, 1988; Leta ve Chan; 2021,s.2; Zamoum ve Gorpe, 2018). Kriz tanımları incelendiğinde bu

tanımların krizlerin önem, risk, yüksek etki ve belirsizlik gibi özelliklerine vurgu yapıldığı görülmektedir (Simola, 2014, s.485). Aynı zamanda krizler, organizasyonların üst düzey amaçlarının gerçekleştirilmesini riske eden, örgüt devamlılığı için bir tehdit unsurunu ifade etmektedir. Krizler örgütün olağan akışının etkin işleyişe cevap vermede yetersiz kalması nedeniyle ivedi tepki gösterilmesini gerektiren durumları ifade etmektedir. Böylesi verimsiz durumlarla karşı karşıya kalan organizasyonlar için krizler gerilime işaret etmektedir (Demirtaş, 2000). Krizler ani, oluşan ve sürekli olmak üzere üç şekilde ele alınabilmektedir. Ani krizler, oluşumuna dair çok az sinyal veren, uyarının olmadığı, hazırlanılmış veya prova edilmiş, harekete geçmeye dair ayrıntılı planların yapılamadığı kriz türüdür. Oluşan krizler öngörülebilir olmamakla birlikte, yavaş yavaş kendini hissettirebilen, farklı ipuçlarıyla varlığının sezinlenebileceği krizlerdir. Sürekli krizler ise süresi genellikle haftalar, aylar ve hatta yıllarca sürebilen spekülasyon, dedikodu ve söylentiyle devam ettirilen krizlerdir (Parsons, 1996, ss.26-27).

Organizasyondaki bilgi kaynaklarının yetersizliği, güncel olmayan bilgiler, koordinasyon ve haberleşme eksikliği, mevcut bir planın olmaması, farklı değer yargılarından doğan örgüt içi çatışmalar gibi birçok etmen krizlerin oluşumunda rol oynamaktadır. Bunlara ek olarak hızlı çevresel değişimler, örgütün bilgi kaynaklarının yetersizliği, örgütlerde krize kaynaklık eden diğer unsurlar arasında yer almaktadır. Kriz yönetimi, kriz ortaya çıkmadan onu önlemek veya ortaya çıktıktan sonra onu yönetmek için sistematik çaba ve iş birliğini gerektirmektedir. Kriz yönetimindeki ana işlev; krizi engellemek, kriz durumlarına hazırlıklı olmak ve ortaya çıkabilecek hasarı azaltmak için krizi yönetip kriz sonrası durumu ele almaktır (Coombs, 2015). Bu süreçte organizasyonun yönlendirilmesinden sorumlu üst yönetime önemli bir görev düşmektedir. Kriz zamanlarında yöneticiler, stratejist gibi olayların önemini ön yargısız kavrayıp tehlikeyi sezerek hızlı karar almak durumundadır (Asunakutlu ve Safran, 2004, ss.52-53).

Başarıyla yönetilen bir kriz yönetiminin etkinliği, krizden etkilenen bireylerin üzerinde bıraktığı minimum olumsuz etkilerden yola çıkılarak değerlendirilebilmektedir. Kriz yönetimini kriz öncesi dönem, kriz esnası dönem ve kriz sonrası dönem (Smith, 1990; Coombs, 2015; Çalışkan, 2020) olmak üzere üç aşamada ele almak mümkündür. Kriz öncesi dönem, proaktif olarak krize hazırlıklı olma durumunu ifade etmektedir. Bilinçli olarak krizlerin kaçınılmaz olduğunu idrak ederek buna fiilen hazırlanmak, çok boyutlu olarak kriz yaratabilecek iç veya dış kaynaklı dezavantajları öngörebilmeyi ve etkin bir şekilde bunlara yanıt vermeyi içermektedir (Sheaffer ve Mano-Negrin, 2003, s.575). Organizasyonlar, krizler

oluşmadan bir takım işaretleri algılayabilir ve bu işaretleri doğru değerlendirip buna yönelik önlemleri alabilirse kriz sürecinin hangi safhasında olursa olsun bu krizi güçlenerek atlatmayı başarabilecektir (Tagraf ve Aslan, 2003). Kriz esnası dönem, kriz sinyallerinin fark edilemeyip bilgi alma sistemlerinin yetersiz kalması, üst yönetimin doğru kararlar alamaması sonucunda korku ve paniğin yaşanarak organizasyondaki işleyişin bozulmasını ifade etmektedir (Gül, 2018). Kriz sonrası dönem ise krizin sonlandığı ve mevcut etkilerinin tamamıyla ortadan kaldırılmasına gayret gösterildiği dönemdir (Güneş ve Beyazıt, 2010). Bu evrede krize uygun olarak uygun cevapların verilememesi durumunda örgüt için sorunların çözüm olasılığı azalmakta ve zamanla organizasyonun işleyişinde bozulmalar meydana gelebilmektedir (Aksu ve Deveci, 2009). Özetle kriz öncesi yönetim dönemi, krizi tahmin etmeyi ve tespit etmeyi, önlemeyi ve krizle yüzleşmeye hazırlanmayı içermekte; kriz esnası yönetim dönemi, meydan okumanın ortaya çıkardığı zorluklara yanıt vermeyi kapsamakta ve kriz sonrası yönetim dönemi, gelecek için mevcut krizden öğrenmeyi içermektedir (Coombs, 2015).

1.4. Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Liderlerin yönlendirici davranışları, bilgi aktarımı için uygun koşulları oluşturmanın yanı sıra, vizyon ve bilgi paylaşımını yaratacak iklimi de yaratmaktadır. Dolayısıyla, liderlik davranışı, formal ve informal bilgi transferini etkilemektedir (Girdauskienė ve Savanevičienė, 2012, s.18). Dijital liderliğin bireyleri etkilemesi, ekip ve insan ağlarını birbirine bağlaması, farklı ve kapsayıcı bir ortam yaratırken daha fazla bilgi paylaşımı yaratması beklenmektedir (Philpot ve Roy, 2017; Petrucci ve Rivera, 2018). Aynı zamanda dijital liderler organizasyonda, yerine getirilmesi gereken görevler ve gerçekleştirilmesi gereken hedefler için çalışanlara kendilerini geliştirmeleri ve öğrenmeleri için sürekli fırsatlar sunmaktadır. Dijital liderler ayırt edici bu karakteristik özellikleriyle, iş birliği, bilgi paylaşımı ve bilgi alışverişini teşvik ederek dijitalleşme etkinliklerine çalışanları dâhil ederek bunu gerçekleştirebilmektedirler (El Sawy, Kræmmergaard, Amsinck, ve Vinther, 2016). Bu nedenle H_{1a} hipotezi şu şekilde ifade edilmektedir:

H_{1a} : Dijital liderlik bilgi paylaşımı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir.

Krizlerin başarıyla üstesinden gelebilmek için, görevleri yönlendirebilecek, değişime yol açabilecek bu sayede organizasyonun iş uygulamaları ve örgütün paydaşlarının hem kısa hem de uzun vadede örgütün nasıl algılandığını yeniden şekillendirebilecek güçlü bir liderlik gerektirmektedir (Fragouli ve Ibdapo, 2015, s.71). Dijital lider bu bağlamda; yön gösteren, etkileyen, bilgiye sahip olan, sürdürülebilir değişime öncülük eden, öngörü sahibi ve kritik insan ilişkilerine sahip

olan kişilerdir (Sheninger, 2014, s.2). Dijital liderler organizasyondaki aksaklıklardan ders çıkararak yeni yol haritaları çizerek yeni krizlerin yaşanmasını önleyici tedbirleri geliştirebilir ve kriz sonrası faaliyetlerde yarattığı birleştirici tutumla örgütlerin aksamadan işlerini yürütmelerine katkı sunabilmektedir. Bu nedenle H_{2a} ve H_{2b} hipotezleri şu şekilde ifade edilmektedir:

H_{2a}: Dijital liderlik kriz öncesi yönetim üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir.

H_{2b}: Dijital liderlik kriz sonrası yönetim üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir.

Bilgi paylaşımı, örgüt üyelerinin örgüt ve örgüt çevresiyle oluşturduğu hareketli öğrenme süreci üzerinde yoğunlaşmaktadır (Wang, Wang ve Liang, 2014, s.231). Bilgi paylaşımı ile işgörenlerin yeni çözümler geliştirebilmeleri kolaylaşacak, çalışanların birbirleri ile etkileşimi sonucunda iş arkadaşları ve üst yönetimin politik kararları hakkında daha fazla bilgi sahibi olunabilecektir (Taş, 2011). Bilgi paylaşımı araştırmaları, son yıllarda, araştırmacıların bilgi paylaşımının basit iletişim sürecinden ziyade genişletilmiş öğrenme sürecini içerdiğini öne sürmesiyle, örgütsel öğrenme perspektifine doğru ilerlemiştir (Cummins, 2003). Başarılı bilgi paylaşımı, organizasyon içerisindeki uzmanlık, deneyim, bilgi birikimi ve organizasyonda öğrenmeyi artırmaktadır. Kriz yönetiminde başarılı olmak bilgi paylaşımı yoluyla öğrenmeye bağlı olmaktadır (Ndlela, 2012). Bu nedenle H_{3a} ve H_{3b} hipotezleri şu şekilde ifade edilmektedir:

H_{3a}: Bilgi paylaşımı kriz öncesi yönetim üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir.

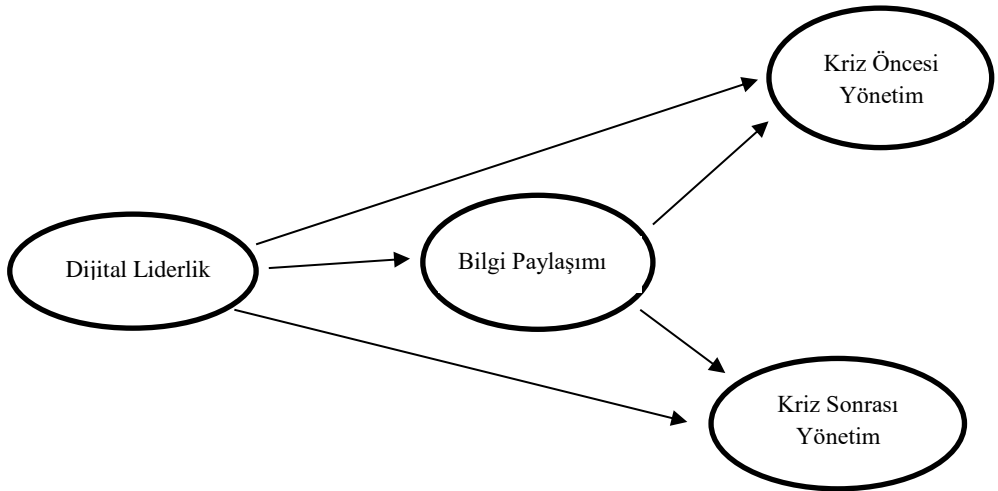
H_{3b}: Bilgi paylaşımı kriz sonrası yönetim üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir.

Kriz yönetimi süreci birçok beceri ve uzmanlığı gerektirmektedir. Kriz yönetimi mevcut inançları değiştirme, organizasyonun genel vizyonunu ve çıkarlarını savunan bakış açısını bu değişime ikna etmeyi de içine alan zor bir süreci ifade etmektedir (Zamoum ve Gorpe, 2018). Bu süreçte liderlik ve liderin davranışları ciddi öneme sahiptir (Lee ve Welliver, 2018; Al Thani ve Obeidat, 2020; Mazánek, 2015). Kişiselleştirilmiş mikro öğrenmeyi etkinleştiren dijital lider, ekibinde hızlı tempolu ve karmaşık bir ortamda iyi bir performans sergilemek için gereken kritik becerileri geliştirebilen, büyüme ve gelişme zihniyetini yaratan kişidir. Dijital gerçek zamanlı geri bildirimle yüz yüze geri bildirimini geliştirmek için mobil gerçek zamanlı geri bildirim uygulamaları gibi teknolojiyi kullanan dijital liderler, davranış değişikliği

ve performans iyileştirmesini teşvik etmektedir (Petrucci ve Rivera, 2018, s.3). Genel fikir ve kavramları işe yarar çözümlere dönüştürebilmek ve organizasyon içerisinde inovasyon yaratabilmek için bilgi paylaşımına ihtiyaç duyulmaktadır (Nonaka ve Takeuchi, 1995). Bu nedenle bilgiyi kişiden / birimden diğerine aktarma yeteneği organizasyonların sorunlarla başa çıkma noktasında performanslarına ciddi katkıda bulunmaktadır (Argote, Ingram, Levine ve Moreland, 2000). Bu kapsamda krizlerin bilgi ihtiyacı yarattığı ifade edilmektedir (Zamoum ve Gorpe, 2018). Bilgi paylaşımı ile işgörenlerin mevcut veya potansiyel sorunlara çözüm önerileri geliştirebilmesi kolaylaşacak, üst yönetim tarafından uygulanmak istenen politikaların niyetinin anlaşılması hız kazanacaktır (Taş, 2011). Aynı zamanda bilgi paylaşımı organizasyonların uyum yeteneğini artıran yukarıda da bahsedildiği gibi örgütsel öğrenme ile de yakından ilgili bir kavramdır (Yang, 2007). Bu nedenle dijital liderliğin doğası gereği sahip olduğu liderlik yetenekleri sayesinde teşvik edeceği bilgi paylaşımı kültürünün kriz öncesi ve sonrası faaliyetlerin yönetilmesinde pozitif etkisi olduğu düşünülmektedir. H_{4a} ve H_{4b} hipotezleri şu şekilde ifade edilmektedir:

H_{4a} : Dijital liderliğin kriz öncesi yönetim üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı rolü vardır.

H_{4b} : Dijital liderliğin kriz sonrası yönetim üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı rolü vardır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemine Kocaeli’nde faaliyet gösteren özel bir güvenlik firmasında çalışan özel güvenlik görevlileri oluşturmaktadır. Anket verileri Covid-19 döneminde on-line olarak toplanmış olup firmada toplam 284 özel güvenlik görevlisi çalışmaktadır. Bu araştırma kapsamında 193 gözleme ulaşılmış olup 9 anketin eksik/hatalı doldurulmasından dolayı analiz dışı bırakılmış, 184 gözlem ile analizler yapılmıştır.

Anket 4 bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik soruları içermektedir. İkinci bölümde dijital liderlik ölçeği, üçüncü bölümde bilgi paylaşımı ölçeği, son bölümünde ise kriz yönetimi ölçeği yer almaktadır.

2.2. Verilerin Analizi

Çalışmada verilerin toplanması amacıyla anket yönteminden faydalanılmıştır. Anketten elde edilen verilerin analizi için SPSS 24.0 ve SmartPLS 3.0 paket programları, dijital liderliğin kriz yönetimi üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı etkisini analiz etmek içinde Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır.

2.3. Ölçüm Araçları

2.3.1. Dijital Liderlik Ölçeği

Çalışanların dijital liderlik algılarını ölçmek için Ulutaş ve Arslan tarafından (2017)’de geliştirilen ve Artüz (2020) tarafından “Dijital Liderlik Uygulaması ile Öğrenen Örgüt İlişkisinin Bireysel Performansa Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde de kullanılan bilişim liderliği ölçeğinden faydalanılmıştır. Ölçek toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan sorular 5’li likert tipine göre hazırlanmış olup 1-hiç katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3-kısmen katılıyorum, 4- katılıyorum ve 5-tamamen katılıyorum şeklindedir.

2.3.2. Bilgi Paylaşımı Ölçeği

Bilgi paylaşımı tutumunu ölçmek amacıyla Lin (2007) tarafından düzenlenen ve 4 maddeden oluşan bilgi paylaşımı ölçeğinden faydalanılmıştır. Ölçekte yer alan sorular 5’li likert tipine göre hazırlanmış olup 1-hiç katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3-kısmen katılıyorum, 4- katılıyorum ve 5-tamamen katılıyorum şeklindedir.

2.3.3. Kriz Yönetimi Ölçeği

Kriz yönetimi ölçeği olarak Çalışkan (2020) tarafından geliştirilen kriz yönetimi ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 24 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar

sırasıyla kriz öncesi yönetim, kriz esnası yönetim ve kriz sonrası yönetim şeklindedir. Araştırma amacına uygun olarak ölçekte sadece kriz öncesi yönetim ve kriz sonrası yönetim boyutları dikkate alınmıştır. Ölçekte yer alan sorular 5'li likert tipine göre hazırlanmış olup 1-hiç katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3-kısmen katılıyorum, 4- katılıyorum ve 5-tamamen katılıyorum şeklindedir.

2.4. Katılımcılara İlişkin Demografik Analiz Sonuçları

Katılımcılara ilişkin demografik analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Analiz Sonuçları

Katılımcılar (n=184)		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	65	35.3
	Erkek	119	64.7
Yaş Grupları	21-30	78	42.4
	31-40	82	44.6
	41-50	24	13.0
Medeni Hal	Bekâr	81	44.0
	Evli	103	56.0
Eğitim Durumu	Ortaokul	12	6.5
	Lise	75	40.8
	Ön Lisans	7	3.8
	Lisans	82	44.6
	Lisansüstü	8	4.3
Çalışma Süresi	1 yıldan az	60	32.6
	1-4 yıl	49	26.6
	4-7 yıl	20	10.9
	7-10 yıl	23	12.5
	11 yıl ve üzeri	32	17.4

Tablo 1'de görüldüğü üzere katılımcıların %35.3'ü kadınlardan, %64.7'ü erkeklerden oluşmaktadır. Yaş grupları açısından katılımcıların dağılımına bakıldığında araştırmanın %42'lik kısmı 21-30 yaş grubu, %44.6'lık kısmı 31-40 yaş grubu, %13'lük kısmı 41-50 yaş grubundan oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların medeni hâli dikkate alındığında araştırmanın %44'ü bekârlardan, %56'sı evlilerden oluşmaktadır. Araştırmanın %6.5'i ortaokul mezunlarından, %40.8'i lise mezunlarından, %3.8'i ön lisans mezunlarından, %44.6'ı lisans mezunlarından, %4.3'ü lisansüstü mezunlarından oluşmaktadır. Çalışma süresi dikkate alındığında araştırmaya katılanların %32.6'sı 1 yıldan az, %26.6'sı 1-4 yıl, %10.9'u 4-7 yıl, %12.5'i 7-10 yıl, %17.4'ü 11 yıl ve üzeri çalışanlardan oluşmaktadır.

2.5. Ölçeklerin Güvenirlik ve Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Tablo 2’de ölçeklerin güvenirlik ve geçerliliğine ilişkin istatistiksel analizler verilmiştir.

Tablo 2. Faktör Yükleri, Kompozit ve İç Güvenirliği ile Birlikte Benzeşme Geçerliliği Sonuçları Tablosu

FAKTÖRLER	MADDELER	FAKTÖR YÜKLERİ (≥ 0.700)	COMPOSITE RELIABILITY - CR (≥ 0.700)	CRONBACH'S ALPHA (≥ 0.700)	AVERAGE VARIANCE EXTRACTED - AVE (≥ 0.500)
DİJİTAL LİDERLİK (DL)	DL1	0.831			
	DL2	0.795			
	DL3	0.710			
	DL4	0.871			
	DL5	0.842			
	DL6	0.865			
	DL7	0.876			
	DL8	0.885			
	DL9	0.870	0.980	0.978	0.742
	DL10	0.897			
	DL11	0.878			
	DL12	0.873			
	DL14	0.894			
	DL15	0.866			
	DL16	0.910			
	DL17	0.905			
	DL18	0.870			
	BİLGİ PAYLAŞIMI (BP)	BP1	0.859		
BP2		0.859	0.912	0.872	0.722
BP3		0.859			
BP4		0.821			
KRİZ ÖNCESİ (KÖ)	KÖ1	0.837			
	KÖ2	0.858			
	KÖ3	0.831			
	KÖ4	0.882			
	KÖ5	0.870	0.955	0.947	0.703
	KÖ6	0.883			
	KÖ7	0.806			
	KÖ8	0.815			
	KÖ9	0.752			
KRİZ SONRASI (KS)	KS1	0.879			
	KS2	0.906	0.927	0.948	0.820
	KS3	0.909			
	KS4	0.927			

Araştırma sonuçlarının güvenilirliği ve araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliliğinin tespiti maksadıyla elde edilen veriler ile yapısal model olarak kompozit güvenilirliği (composite reliability), iç tutarlılık güvenilirliği (internal consistency reliability), benzeşme geçerliği (covergent validity) ve ayırım geçerliği (discriminant validity) analiz edilmiştir. Ankette yer alan her bir sorunun kompozit güvenilirliği skorunun 0.70'den büyük olması ve temsil ettiği faktörün içerisinde yer alması gerekmektedir. İç tutarlığın ölçümünde ise Cronbach's Alpha skorundan yararlanılmış olup bu sokurun da 0.70 üzerinde olması gerektiği ifade edilmektedir (Chin, Marcolin, ve Newsted, 2003). Her bir faktörün kendi içinde yer alan maddelerin birbirleriyle benzer bir yapıda olduğunu gösteren benzeşme geçerliliğinin hesaplanması amacıyla AVE (Avarage Variance Extracted – Çıkarılan Ortalama Varyans) değerleri dikkate alınmakta ve AVE değerlerinin 0.50'den büyük olması beklenmektedir. Bu bağlamda Tablo 2'de faktör yüklerinin (0.70 ve üzeri), kompozit güvenilirliği skorunun (0.90 ve üzeri), Cronbach Alpha değerinin (0.87 ve üzeri), AVE değerlerinin (0.70 ve üzeri) kabul edilen değerlerin üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, faktörlerin iyi bir güvenilirliğe sahip olduğunu ve yakınsak geçerlik şartını taşıdığını göstermektedir (Pavlou ve Fygenon, 2006).

Ayırım geçerliliğinde faktörler arası farklılaşmanın olup olmadığı incelenmekte ve istatistiki olarak bir faktörün diğer faktörlerden ayrı bir yapı ortaya koyup koymadığının tespiti yapılmaktadır. Ayırım geçerliliği 1) her faktörün AVE değerinin karekökünün, faktörün diğer faktörlerle olan korelasyonundan büyük olması ve 2) aynı faktör altına toplanan maddelerin faktör yüklerinin diğer faktör yüklerinden büyük olması şartının yerine getirilmesiyle sağlanmaktadır (Fornell ve Larcker, 1981; Chin vd., 2003). Tablo 3'te ayırım geçerliliğinin birinci şartını, Tablo 4'te ise ayırım geçerliliğinin ikinci şartını gösteren bulgular yer almaktadır.

Tablo 3. Fornell – Larcker Kriterine Göre Ayırım Geçerliliği

Faktörler	Dijital Liderlik	Bilgi Paylaşımı	Kriz Öncesi Yönetim	Kriz Sonrası Yönetim
Dijital Liderlik	0.862			
Bilgi Paylaşımı	0.380	0.850		
Kriz Öncesi Yönetim	0.739	0.400	0.838	
Kriz Sonrası Yönetim	0.704	0.430	0.831	0.887

Ayırım geçerliliğinin birinci şartının incelendiği Tablo 3'te görüldüğü üzere her bir faktörün AVE değerinin karekökünün, faktörün diğer faktörlerle olan korelasyonundan büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Fornell ve Larcker kriterine göre ayırım geçerliliğinin ilk şartı bu koşullara göre sağlanmıştır.

Tablo 4. Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri

	Dijital Liderlik (dl)	Bilgi Paylaşımı (bp)	Kriz Öncesi (kö)	Kriz Sonrası (ks)
bp1	0,357	0,859	0,392	0,416
bp2	0,301	0,859	0,300	0,320
bp3	0,326	0,859	0,348	0,350
bp4	0,300	0,821	0,306	0,365
dl1	0,831	0,234	0,599	0,609
dl2	0,795	0,367	0,680	0,643
dl3	0,710	0,412	0,653	0,617
dl4	0,871	0,375	0,625	0,593
dl5	0,842	0,329	0,676	0,623
dl6	0,865	0,254	0,626	0,577
dl7	0,876	0,321	0,653	0,653
dl8	0,885	0,380	0,710	0,650
dl9	0,870	0,299	0,634	0,633
dl10	0,897	0,312	0,611	0,509
dl11	0,878	0,337	0,437	0,409
dl12	0,873	0,326	0,622	0,606
dl14	0,894	0,309	0,646	0,638
dl15	0,866	0,280	0,651	0,609
dl16	0,910	0,338	0,700	0,659
dl17	0,885	0,334	0,631	0,602
dl18	0,870	0,351	0,626	0,631
kö1	0,644	0,323	0,837	0,647
kö2	0,621	0,312	0,858	0,665
kö3	0,685	0,337	0,831	0,702
kö4	0,633	0,298	0,882	0,716
kö5	0,623	0,347	0,870	0,694
kö6	0,668	0,289	0,883	0,778
kö7	0,542	0,234	0,806	0,692
kö8	0,615	0,403	0,815	0,718
kö9	0,522	0,460	0,752	0,650
ks1	0,580	0,340	0,728	0,879
ks2	0,698	0,496	0,744	0,906
ks3	0,609	0,354	0,768	0,909
ks4	0,648	0,345	0,771	0,927

Ayrım geçerliliğinin yerine getirilmesinin ikinci şartı olarak Tablo 4'teki değerler incelendiğinde aynı faktörün altında yer alan maddelerin faktör yüklerinin diğer faktör yüklerinden büyük olduğu görülmektedir. Dijital liderliği ölçmeye yönelik olan soruların DL13'ün faktör yükünün 0.70'in altında olmasından dolayı analiz dışı bırakılarak analizlere devam edilmiştir. Dolayısıyla ayrım kriterini sağlamanın ikinci şartının da yerine getirildiğini söylemek mümkündür.

Ayrım geçerliliğinin incelenmesinde Heterotrait-Monotrait Oranı'ndan (Heterotrait-Monotrait Ratio - HTMT) yararlanılmaktadır. HTMT değerinin; içerik

olarak birbirine yakın faktörlerde 0,90'nın altında olması beklenmektedir (Henseler, Christian ve Marko, 2015). Tablo 5'te Heterotrait-Monotrait Oranı'na ait bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 5. Heterotrait-Monotrait Oranı (HTMT)

Faktörler	Dijital Liderlik	Bilgi Paylaşımı	Kriz Öncesi Faaliyetler	Kriz Sonrası Faaliyetler
Dijital Liderlik	-			
Bilgi Paylaşımı	0.409	-		
Kriz Öncesi Faaliyetler	0.764	0.434	-	
Kriz Sonrası Faaliyetler	0.733	0.467	0.887	-

Tablo 5'te de görüldüğü üzere, faktörlere ait Heterotrait-Monotrait Oranı 0,90'nın altındadır. Dolayısıyla ayırım geçerliliğine yönelik şartların bir bütün olarak sağlandığı görülmektedir.

Yapısal bir modelin istatistiki açıdan geçerli olması için yerine getirilmesi gereken diğer hususlardan biri de çoklu bağlantı sorununun olmamasıdır. Çoklu bağlantı sorununun mevcudiyeti bir değişkeni yordayan en az iki değişken arasında yüksek bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu durumda ise iki değişkenin birbirine çok benzediğini söylemek mümkün olmakla birlikte bu değişkenlerden birinin araştırmadan çıkarılması gerekmektedir (Diamantopoulos ve Winklhofer, 2001). Çoklu bağlantı probleminin olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla varyans şişirme faktörü (VIF) değerinden yararlanılmaktadır. VIF değerinin ne olması gerektiği konusunda bir fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Araştırmacıların önemli bir kısmı VIF değerinin 10'dan küçük oluşunun çoklu bağlantı problemi olmadığını göstergesi olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir (Albayrak, 2005; O'Brien, 2007; Topal, Eydurun, Yağanoğlu, Sönmez ve Keskin, 2010).

Tablo 6. VIF Değerleri

Faktörler	VIF Değerleri (VIF <10)
Dijital Liderlik	Min: 3,062 – Max: 7,560
Bilgi Paylaşımı	Min: 1,909 - Max: 2,357
Kriz Öncesi Faaliyetler	Min: 2,921 - Max: 4,399
Kriz Sonrası Faaliyetler	Min: 2,777 - Max: 4,137

Tablo 6’da VIF değerlerinin 10’dan küçük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara dayanarak çoklu bağlantı probleminin olmadığını söylemek mümkündür.

2.6. Hipotezlerin Analizi

Bu çalışmada, araştırma modelindeki hipotezlerin istatistiki açıdan incelenebilmesi amacıyla yol analizinden faydalanılmıştır. Bu ilişkilerin ele alınmasında Kısmi En Küçük Kareler Yöntemi (Partial Least Square-PLS) kullanılmıştır. PLS yönteminde yapısal model ve hipotezler, yol katsayıları, anlamlılık düzeyleri, t-istatistiği ve alt-üst güven aralıklarındaki etki büyüklüklerine yönelik değerler ele alınarak incelenmekte; bir değişken ile diğer değişken arasındaki neden-sonuç ilişkisinin anlamlı olup olmadığı bu değerler ele alınarak karar verilmektedir. Aşağıdaki Tablo 7’de araştırma modelinde, eksojen değişkenlerin endojen değişkenler üzerindeki etkisinin istatistiki olarak verilmiştir.

Tablo 7. Endojen ve Eksojen Değişkenler Arasındaki İlişkilerin PLS Yöntemiyle İncelenmesi

Hipotezler ve Yollar	Doğrudan Etki (β)	t-değeri	% 95 Güven Aralığında Yanlılığı Düzeltilmiş Etki Büyüklüğü	Karar
H_{1a}: DL → BP	0.380	6.073*	[0.248; 0.494]	Kabul
H_{2a}: DL → KÖ	0.740	17.066*	[0.639; 0.807]	Kabul
H_{2b}: DL → KS	0.704	13.388*	[0.589; 0.790]	Kabul
H_{3a}: BP → KÖ	0.136	2.390**	[0.016; 0.235]	Kabul
H_{3b}: BP → KS	0.189	2.905**	[0.038; 0.299]	Kabul

* $p < 0.01$ ve ** $p < 0.05$

Tablo 7’ye bakıldığında, tüm eksojen değişkenlerin endojen değişkenleri istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir. Spesifik olarak, dijital liderliğin bilgi paylaşımı (H_{1a}: $\beta = 0.380$, $p < 0.01$, t-değeri = 6.073), kriz öncesi yönetim (H_{2a}: $\beta = 0.740$, $p < 0.01$, t-değeri = 17.066), kriz sonrası yönetim (H_{2b}: $\beta = 0.704$, $p < 0.01$, t-değeri = 14.388) üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmakla birlikte, bilgi paylaşımının da kriz öncesi yönetim (H_{3a}: $\beta = 0.136$, $p < 0.05$, t-değeri = 2.390) ve kriz sonrası yönetim (H_{3b}: $\beta = 0.189$, $p < 0.05$, t-değeri = 2.905) üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır. PLS yönteminin kullanıldığı çalışmalarda yol katsayılarının (β) anlamlı olup olmadığının tespiti amacıyla %95 güven aralığında yanlılığı düzeltilmiş etki büyüklüğüne de bakılmaktadır. Etki büyüklüğünün alt sınırı ve üst sınırlarının sıfırı kapsamadığı durumlarda yol

katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu tam tersi durumlarda ise yol katsayılarının anlamlı olmadığı sonucuna varılmaktadır (Shaffer, 1995). Tablo 7’de yer alan hipotezlerin her birinin alt ve üst sınırlarının sıfırı kapsamadığı görülmektedir. Bundan dolayı tüm eksojen ve endojen değişkenler üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ve ilgili tabloda yer alan tüm hipotezlerin kabul edildiği görülmektedir.

Tablo 8. Aracılık Hipotezlerine Yönelik Test Sonuçları

Hipotezler ve Yollar	Spesifik Dolaylı Etki	t- değeri	% 95 Güven Aralığında Yanlılığı Düzeltilmiş Etki Büyüklüğü	R ²	f ²	Q ²	Karar
H _{4a} : DL → BP → KÖ	0.052	2.027*	[0.009; 0.013]	0.563	0.924	0.389	Kabul
H _{4b} : DL → BP → KS	0.072	2.493*	[0.017; 0.130]	0.527	0.722	0.423	Kabul

*p<0.01

Tablo 8’de, dijital liderliğin kriz yönetiminin alt boyutları olan kriz öncesi yönetim ve kriz sonrası yönetim alt boyutları üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, H_{4a} ve H_{4b} hipotezini temsil eden yolun t değerinin %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca H_{4a} ve H_{4b} hipotezini temsil eden yolun %95 güven aralığında yanlılığı düzeltilmiş olan etki değerlerinin sırasıyla [0.009; 0.013] ve [0.017; 0.130] olduğu görülmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında, H_{4a} ve H_{4b} hipotezi kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, dijital liderliğin kriz yönetimi üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı etkisi bulunmaktadır.

Tablo 8’e bakıldığında, her bir endojen değişkene yönelik Q² değerinin 0’dan büyük olduğu (min Q²= 0.389 – max Q²= 0.423) görülmektedir. Elde edilen bu bulgular sonucunda Q² değerlerine yönelik tahmin geçerliliği şartının sağlandığı söylenebilir. Modelin açıklama gücünü gösteren R² değerine bakıldığında dijital liderliğin ve bilgi paylaşımının kriz öncesi yönetimi açıklama gücü (R_{kö}²=0.563) ile dijital liderlik ve bilgi paylaşımının kriz sonrası yönetim üzerindeki açıklama gücünün orta düzeyde olduğu (R_{ks}²= 0.527) olduğu görülmektedir. Etki büyüklüğünü gösteren f² değerlerine bakıldığında dijital liderlik ve bilgi paylaşımının kriz öncesi yönetim üzerinde yüksek (f²= 0.924) ve aynı şekilde kriz sonrası yönetim üzerinde de yüksek (f²= 0.722) olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Krizler ansızın gelişen, genellikle hazırlıksız olarak yakalanılan iyi yönetilememesi durumunda örgütsel çöküşe neden olabilecek durumları ifade etmektedir. Krizlerin yönetiminde etkin işleyen bir bilgi akışı doğru bilginin doğru zamanda doğru kişiye iletilmesini sağlayarak problemlerin çözülmesine katkı sunabilmekte ya da krizlerin yaratabileceği hasarları minimuma indirebilmektedir. Bu iklimin yaratılabilmesinde astların algılamış oldukları liderlik tarzı ya da astların liderlerine herhangi bir nesneye bağlı olmaksızın ulaşabilmesi ciddi rol oynamaktadır. Özellikle kendisinin kriz yönetmesi gereken örgütlerden olan güvenlik organizasyonlarının yaşayabilecekleri kaotik durumları çözümlenmeleri ve içerisinde buldukları kargaşaları çözmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen örgütlerin bu sorunların üstesinden nasıl geleceği, hangi liderlik uygulamalarının kriz yönetimi konusunda daha etkin olacağına araştırılması gerekmektedir.

Özel güvenlik görevlilerinin örneklem olarak seçildiği bu çalışmada, kriz yönetimi üzerinde etkili olan faktörlerden bilgi paylaşımı ve dijital liderlik kavramı dikkate alınmıştır. Çalışmada dijital liderliğin kriz yönetimi üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı rolü incelenmiş olup dijital liderliğin ve bilgi paylaşımının kriz öncesi yönetim ve kriz sonrası yönetim üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu tespit sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları farklı sektörlerde ele alınan liderliğin kriz yönetimi üzerinde anlamlı etkisi olduğu (Aksu, 2009; Alkhwilani, Haderi, bin Bohari, Ahmed ve Rahim 2016; Al Thani ve Obeidat, 2020; Düzgün, 2020; Alzoubi ve Jaaffar, 2020; Purnomo, Supriyanto ve Dami, 2021; Alharti ve Khalifa, 2019) sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Aynı zamanda araştırmanın sonuçlarından olan bilgi paylaşımının kriz yönetimi üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi olduğu sonucu da çeşitli çalışmalarla (Haddawee, 2018; Elhendawi, 2020) benzerlik göstermektedir. Araştırmanın temel sorusu olan dijital liderliğin kriz yönetimi üzerindeki etkisinde bilgi paylaşımının aracı rolü olup olmadığı ise istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif sonuçlar vermiştir. Yani dijital liderlik algısı kriz yönetimi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olmakla birlikte bilgi paylaşımı bu etkide aracı bir rol oynamaktadır.

Güvenlik alanında çalışan örgütlerin değişen teknolojik çevre ve bir anda ortaya çıkabilecek kriz ortamına uyum sağlayabilmeleri, bilginin nasıl ve nerede en etkin şekilde kullanılacağına ortaya konmasına bağlıdır. Alanda yapılan birçok araştırma liderlik tutumlarının çalışanlar üzerinde olumlu etkiler yarattığı, böylelikle özellikle de kriz dönemlerinde bilginin doğru bir şekilde paylaşılmasıyla örgütün devamlılığına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışanlar aniden ortaya

çıkan değişimlere ayak uydurarak her türlü gelişime ve örgütlerine katkı sağlayabileceklerdir.

Netice itibarıyla yapılan çalışmalar liderin rolünün çalışanların bilgi paylaşımını artırıcı yönde etkileyen en önemli değişkenlerden biri olduğunu göstermektedir. Liderlerin bilgi paylaşımı ile kriz ortamlarında oluşan kaotik duruma katkı sağlayan en önemli aktör oldukları aşikârdır. Globalleşme ile artan bilgi paylaşma ihtiyacında teknolojinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu bağlamda;

Liderler teknolojik yaşam koşullarına zaman ve mekândan bağımsız olarak önem vermeli ve paylaşım konusunda eli açık davranmalıdır.

Kriz dönemlerinde dijital liderler bilgi paylaşımına doğru yönlendirdiğinde örgüt açısından bir zenginlik kaynağı oluşturabilir.

Çalışmanın güvenlik sektöründe yer alan örgütlerin departmanları arası karşılaştırma yapılarak uygulanması farklı departmanlarda yer alan bireylerin liderlik beklentilerinin anlaşılması ve işe uygun personel seçimi husularında ipuçları verebilecektir. Yine farklı şehirlerdeki farklı güvenlik şirketlerinde yapılan bilgi paylaşımının aracı rolü ile ilgili çalışmalar, nicel – nitel yöntemler kullanılarak genişletilebilir. Örgüt için kullanılabilir olan bilgilerin paylaşımında gerekli ortam ve teknolojik altyapının oluşturulması krizin çözümlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu sebepten ötürü uygun ortam oluşturulabilir. Sonuç olarak bilgi paylaşımının örgütlerde süreklilik arz etmesi ve bu ihtiyacın karşılanması durumunda kriz yönetiminde başarı sağlanacak ve bu da kurumda belirli bir örgüt kültürünün oluşmasına fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksu, A. (2009). Kriz yönetimi ve vizyoner liderlik. *Journal of Yaşar University*, 4(15), 2435-2450.
- Aksu, A. ve Devenci, S. (2009). İlköğretim okulu müdürlerinin kriz yönetimi becerileri. *Education Sciences*, 4(2), 448-464.
- Al Thani, F. B. H. ve Obeidat, A. M. (2020). The impact of strategic leadership on crisis management. *International Journal of Asian Social Science*, 10(6), 307-326.
- Albayrak, A. S. (2005). Çoklu doğrusal bağlantı halinde enküçük kareler tekniğinin alternatifi yanlı tahmin teknikleri ve bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(1), 105-126.
- Alharthi, M. N. A. N. ve Khalifa, G. S. (2019). Business continuity management and crisis leadership: an approach to re-engineer crisis performance within Abu Dhabi Governmental entities. *International Journal on Emerging Technologies*, 10(2), 32-40.
- Ali, A. (2009). Kriz yönetimi ve vizyoner liderlik. *Journal of Yaşar University*, 4(15), 2435-2450.
- Alkharabsheh, A., Ahmad, Z. A. ve Kharabsheh, A. (2014). Characteristics of crisis and decision making styles: The mediating role of leadership styles. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 129, 282-288.
- Alkhwilani, M. A. S., Haderi, S. M. A., bin Bohari, A. M., Ahmed, F. B. ve Rahim, N. F. A. (2016). Charisma Leadership an Important Determinant for the Crisis Management. *International Journal of Business and Social Science*, 7(9), 126-136.
- Alzoubi, R. H. ve Jaaffar, A. H. (2020). The mediating effect of crisis management on leadership styles and hotel performance in Jordan. *International Journal of Financial Research*, 11(4), 384-397.
- Anwar, K. (2017). The role of effective leadership in crisis management: study of private companies in kurdistan. *Qalaai Zanist Scientific Journal*, 2(4), 326-338.
- Argote, L., Ingram, P., Levine, J. M. ve Moreland, R. L. (2000). Knowledge transfer in organizations. *Organisational Behavior and Human Decision Processes*, 82(1), 1-8.
- Artüz, S. D. (2020). Dijital liderlik uygulaması ile öğrenen örgüt ilişkisinin bireysel performansa etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

- Asunakutlu, T. ve Safran, B. (2004). Stratejik yönetim açısından kriz kaynaklarına ilişkin bir değerlendirme. *Öneri Dergisi*, 6(21), 51-58.
- Bartsch, S., Weber, E., Büttgen, M. ve Huber, A. (2020). Leadership matters in crisis-induced digital transformation: how to lead service employees effectively during the COVID-19 pandemic. *Journal of Service Management*.
- Bennis, W. (2013). Leadership in a digital world: Embracing transparency and adaptive capacity. *MIS Quarterly*, 37(2), 635-636.
- Bhaduri, R. M. (2019). Leveraging culture and leadership in crisis management. *European Journal of Training and Development*, 43(5/6), 534-549.
- Bhatnagar, H. (2017). Demonetization to digitalization: A step toward progress. *Manag Econ Res J*, 3(2017), 1762.
- Carman, J. G., Leland, S. M. ve Wilson, A. J. (2010). Crisis in leadership or failure to plan? Insights from Charlotte, North Carolina. *Nonprofit Management and Leadership*, 21(1), 93-111.
- Chin, W. W., Marcolin, B. L. ve Newsted, P. R. (2003). A partial least squares latent variable modeling approach for measuring interaction effects: Results from a Monte Carlo simulation study and an electronic mail emotion/adoption study. *Information Systems Research*, 14(2), 189-217.
- Coombs, W. T. (2015). The value of communication during a crisis: Insights from strategic communication research. *Business Horizons*, 58(2), 141-148.
- Cummings, J. (2003). Knowledge sharing: A review of the literature.
- Çalışkan, A. (2020). Kriz yönetimi: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 108-123.
- De Waal, B., Van Outvorst, F. ve Ravesteyn, P. (2016). Digital leadership: The objective-subjective dichotomy of technology revisited. In 12 th European Conference on Management, Leadership and Governance ECMLG 2016.
- Demirtaş, H. (2000). Kriz yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(23), 353-373.
- Diamantopoulos, A. ve Winklhofer, H. M. (2001). Index construction with formative indicators: An alternative to scale development. *Journal of Marketing Research*, 38(2), 269-277.
- Düzgün, A. (2020). Kriz yönetiminde etkili liderlik tarzının belirlenmesi: Erzurum ili örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 492-514.

- El Sawy, O. A., Kræmmergaard, P., Amsinck, H. ve Vinther, A. L. (2016). How LEGO built the foundations and enterprise capabilities for digital leadership. *MIS Quarterly Executive*, 15(2), 141-166.
- Elhendawi, A. S. (2020). The Effect Of Knowledge Management On Crisis Management In Higher Institute Of Engineering Professions In Al-Qubba City East Of Libya. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(6), 555-561.
- Eryeşil, K. (2021). Digital leadership, leadership paradigm of the digital age: A conceptual framework. *Equinox Journal of Economics Business and Political Studies*, 8(1), 98-112.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Fragouli, E. ve Ibdapo, B. (2015). Leading in crisis: Leading organizational change & business development. *International Journal of Information, Business and Management*, 7(3), 71-90.
- Garcia, H. F. (2006). Effective leadership response to crisis. *Strategy and Leadership*, 34(1), 4-10.
- Girdauskienė, L. ve Savanevičienė, A. (2012). Leadership role implementing knowledge transfer in creative organization: How does it work?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 41, 15-22.
- Gurteen, D. (1999). Creating a knowledge sharing culture. *Knowledge Management Magazine*, 5(2), 1-4.
- Gül, N. (2018). Kriz Yönetimi. İçinde E. Aydoğan (Ed.), *Örgütsel Davranış Odaklı Yönetimsel Yaklaşımlar* (ss. 231-242). Gazi Kitabevi.
- Güneş, M. ve Beyazıt, E. (2010). Özel işletmelerde kriz yönetimi üzerine genel bir değerlendirme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 15-33.
- Haddawee, A. H. (2018). Impact of knowledge sharing on the success of crisis management strategy. *International Journal of Advance Research, Ideas and Innovations in Technology*, 4(3), 1114 – 1120.
- Hambrick, D. C. ve Masson, P. A. (1986). Upper echelens: The organizations as a reflection of its Top Management. *The Academic of Management Review*, 9(2), 193-206.

- Henseler, J., Ringle, C. M. ve Marko, S. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 43, 115-135.
- Hensellek, S. (2020). Digital leadership: A framework for successful leadership in the digital age. *Journal of Media Management and Entrepreneurship (JMME)*, 2(1), 55-69.
- James, E. H., Wooten, L. P. ve Dushek, K. (2011). Crisis management: Informing a new leadership research agenda. *Academy of Management Annals*, 5(1), 455-493.
- Karaaslan, A., Özler, D. E. ve Kulaklıoğlu, A. S. (2009). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve bilgi paylaşımı arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 135-160.
- Karavardar, G. (2012). Çalışan ilişkileri ve bilgi paylaşımı: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 143-156.
- Khodarahmi, E. (2009). Crisis management. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 18(5), 823-828.
- Kirkpatrick, S. A. ve Locke, E. A. (1991). Leadership: do traits matter?. *Academy of Management Perspectives*, 5(2), 48-60.
- Köseoğlu, M. A., Gider, Ö. ve Ocak, S. (2011). Bilgi paylaşımı tutumunu etkileyen faktörler nelerdir? Bir kamu hastanesi örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 215-243.
- Lampel, J., Shamsie, J. ve Shapira, Z. (2009). Experiencing the improbable: Rare events and organizational learning. *Organization Science*, 20(5), 835-845.
- Larjovuori, R. L., Bordi, L., Mäkineniemi, J. P. ve Heikkilä-Tammi, K. (2016). The role of leadership and employee well-being in organizational digitalization. *Tiziana Russo-Spena and Cristina Mele*, 1159.
- Lee, J. N. (2001). The impact of knowledge sharing, organizational capability and partnership quality on is outsourcing success. *Information & Management*. 38(5), 323-335.
- Lee, J. Y. ve Welliver, M. C. (2018). The role of strategic leadership for learning on the relationship between training opportunities and salesperson job performance and commitment. *European Journal of Training and Development*, 42(9), 558-576.

- Leta, S. D. ve Chan, I. C. C. (2021). Learn from the past and prepare for the future: A critical assessment of crisis management research in hospitality. *International Journal of Hospitality Management*, 95, 1-11.
- Lin, C. P. (2007). To share or not to share: Modeling tacit knowledge sharing, its mediators and antecedents. *Journal of Business Ethics*, 70(4), 411-428.
- Machado, C. G., Winroth, M., Carlsson, D., Almström, P., Centerholt, V. ve Hallin, M. (2019). Industry 4.0 readiness in manufacturing companies: Challenges and enablers towards increased digitalization. *Procedia Cirp*, 81, 1113-1118.
- Mazánek, L. (2015). Leadership during crisis: Threat identification and solution proposal. *Trends Economics and Management*, 9(24), 61-70.
- Mihardjo, L., Sasmoko, S., Alamsjah, F., & Elidjen, E. (2019). Digital leadership role in developing business model innovation and customer experience orientation in industry 4.0. *Management Science Letters*, 9(11), 1749-1762.
- Mitroff, I. I. (1988). Crisis management: Cutting through the confusion. *MIT Sloan Management Review*, 29(2), 15-20.
- Murashkin, M. ve Tyrväinen, J. (2020). Adapting to the new normal: A qualitative study of digital leadership in crisis.
- Ndlela, M. N. (2012, October). Knowledge sharing in crisis management networks- mock drills as inter-organizational learning platforms. In ICICKM2012- Proceedings of the 9th International Conference on Intellectual Capital, Knowledge Management and Organisational Learning: ICICKM (p. 186). Bogota, Colombia: Academic Conferences Limited.
- Nonaka, I. ve Takeuchi, H. (1995). The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation. Oxford University Press.
- O'Brien, R. M. (2007). A caution regarding rules of thumb for variance inflation factors. *Quality & Quantity*, 41(5), 673-690.
- Özer, M. A. (2013). Bilgi yönetimi aracılığıyla bilginin etkin kullanımı. *Mukaddime*, (7), 69-100.
- Parsons, W. (1996). Crisis management. *Career development international*, 26-28.
- Pavlou, P. A. ve Fygenson, M. (2006). Understanding and predicting electronic commerce adoption: An extension of the theory of planned behavior. *MIS Quarterly*, 30(1), 115-141.
- Petrucci, T. ve Rivera, M. (2018). Leading growth through the digital leader. *Journal of Leadership Studies*, 12(3), 53-56.

- Petry, T. (2018). Digital leadership. In *Knowledge Management in Digital Change* (ss.209-218). Springer, Cham.
- Philpot, S. ve Roy, I. (2017). Leadership disrupted: Pushing the boundaries. 2017 global human capital trends. Erişim Tarihi: 06.09.2021, <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/focus/human-capital-trends/2017/developing-digital-leaders.html>.
- Purnomo, E. N., Supriyanto, A. ve Dami, Z. A. (2021). The effectiveness of principal leadership styles in crisis management. *Pedagogika*, 141(1), 5-25.
- Raudeliūnienė, J., Davidavičienė, V. ve Jakubavičius, A. (2018). Knowledge management process model. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 5(3), 542-554.
- Shaffer, J. P. (1995). Multiple hypothesis testing. *Annual Review of Psychology*, 46(1), 561-584.
- Sheaffer, Z. ve Mano-Negrin, R. (2003). Executives' orientations as indicators of crisis management policies and practices. *Journal of Management Studies*, 40(2), 573-606.
- Sheninger, E. (2014) Pillars of digital leadership. *International Center for Leadership in Education*, 1-4.
- Simola, S. (2014). Teaching corporate crisis management through business ethics education. *European Journal of Training and Development*, 38(5), 483-503.
- Smith, D. (1990). Beyond contingency planning: Towards a model of crisis management. *Industrial Crisis Quarterly*, 4(4), 263-275.
- Sun, P. Y. T. ve Scott, J. L. (2005). An investigation of barriers to knowledge transfer. *Journal of Knowledge Management*, 9(2), 75-90.
- Tagraf, H. ve Aslan, N. T. (2003). Kriz olusum sureci ve kriz yönetiminde proaktif yaklasim. *Journal of Economics and Administrative Sciences of Cumhuriyet University*, 4(1), 153-158.
- Taş, Y. (2011). İş tatmini ve bilgi paylaşımı düzeyinin duygusal bağlılığa etkisi: Kocaeli Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 117-131.
- Topal, M., Eydurhan, E., Yağanoğlu, A. M., Sönmez, A. ve Keskin, S. (2010). Çoklu doğrusal bağlantı durumunda ridge ve temel bileşenler regresyon analiz yöntemlerinin kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53-57.

- Tufan, C. ve Uğurlu, Ö. Y. (2018). Bilgi yönetimi. İçinde, E. Aydoğan (Ed.) Örgütsel Davranış Odaklı Yönetmel Yaklaşımlar (ss. 3-18). Gazi Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (t.y.). Dijital. 05.10.2021. Erişim Adresi <https://sozluk.gov.tr/>
- Ulutaş, M. ve Arslan, H. (2017). Bilişim liderliği ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 47(47), 105-124.
- Van den Hooff, B., Elving, W., Meeuwssen, J. M. ve Dumoulin, C. (2003). Knowledge sharing in knowledge communities. In *Communities and Technologies* (ss. 119-141). Springer, Dordrecht.
- Wang, S. ve Noe, R. A. (2010). Knowledge sharing: A review and directions for future research. *Human Resource Management Review*, 20(2), 115-131.
- Wang, Z., Wang, N. ve Liang, H. (2014). Knowledge sharing, intellectual capital and firm performance. *Management Decision*, 238-258.
- Wasono, L. W. ve Furinto, A. (2018). The effect of digital leadership and innovation management for incumbent telecommunication company in the digital disruptive era. *International Journal of Engineering and Technology*, 7, 125-130.
- Welch, J. (2019). Digital leadership. J. Brett (Ed.) *Evolving Digital Leadership* (ss.1-2). Apress
- Williams, T. A., Gruber, D. A., Sutcliffe, K. M., Shepherd, D. A. ve Zhao, E. Y. (2017). Organizational response to adversity: Fusing crisis management and resilience research streams. *Academy of Management Annals*, 11(2), 733-769.
- Yang, J. T. (2007). The impact of knowledge sharing on organizational learning and effectiveness. *Journal of Knowledge Management*, 11(2), 83-90.
- Yiu, M. ve Law, R. (2014). Review and application of knowledge management and knowledge sharing in tourism. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(7), 737-759.
- Zamoum, K. ve Gorpe, T. S. (2018). Crisis management: A historical and conceptual approach for a better understanding of today's crises. In *Crisis Management-Theory and Practice*. IntechOpen.
- Zeike, S., Bradbury, K., Lindert, L. ve Pfaff, H. (2019). Digital leadership skills and associations with psychological well-being. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2628.
- Zhu, P. (2015). Digital master: Debunk the myths of enterprise digital maturity. Lulu Press, Inc.

YAZIM KURALLARI

1. YAYIN İLKELERİ

1.1. Genel İlkeler

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından 2012 yılında yayımlanmaya başlayan Güvenlik Bilimleri Dergisi, “güvenlik” alanındaki kuramsal ve uygulamalı özgün araştırma, inceleme, derleme türündeki yazılar ile kitap incelemelerinin yayımlandığı ulusal ve uluslararası veri tabanlarında taranan ulusal hakemli ve basılı olarak yayımlanan bilimsel bir dergidir. Mayıs ve Kasım aylarında olmak üzere yılda 2 (iki) kez basılı ve online olarak yayımlanmaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe olmakla birlikte, Yayın Kurulunun kararına bağlı olarak yabancı dilde yazılan makaleler de derginin genel ilkeleri çerçevesinde yayımlanabilir. Yazı başlığı, anahtar kelimeler ve makalenin öz kısmı, bütün makalelerde Türkçe ve İngilizce olarak bulunmak zorundadır.

Dergide “**güvenlik**” konusuna odaklı olmak şartı ile siyasal bilgiler, hukuk, kamu yönetimi, işletme, coğrafya, tarih, iletişim, ekonomi, bilişim, psikoloji ve sosyoloji vb. sosyal, beşeri, idari bilimler alanında özgün eserler ve daha önce yayımlanmamış veya herhangi bir yayın sürecine girmemiş araştırma, inceleme ve derleme türünde yazılar ile kitap incelemeleri yayımlanır. Ancak, bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulan ve tam metni yayımlanmamış olan bildiriler, sunulduğu yer ve tarih belirtilmek şartıyla kabul edilir.

Dergide yayımlanması istenen yazılar, Türk Dil Kurumunun güncel dilbilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılabilirlik vs.) uygun olmalıdır. Bu nedenle oluşabilecek sorunlardan ve eleştirilerden tamamen yazar sorumludur. Yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin, derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluğu Yayın Kurulu tarafından öncelik sırasına göre değerlendirilir.

Yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun biçimde hazırlanmayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve hakeme gönderilmez. Yayın Kurulu yazıyı bilimsel yönden değerlendirmek üzere hakeme veya düzeltilmek üzere yazarına geri göndermek, yazının şekil ve formatıyla sınırlı kalmak kaydıyla düzeltme ve kısaltma yapmak, yayın ve etik kurallara uymayanları yayımlamamak yetkisine sahiptir.

Kör hakem sisteminin uygulandığı Güvenlik Bilimleri Dergisi’ne gönderilen makaleler, hakem değerlendirmesinden ve kitap incelemeleri de editör değerlendirmesinden geçtikten sonra yayımlanır. Dergiye gönderilecek yazıların en az iki hakemden kabul alması gerekmektedir. Hakem değerlendirmeleri olumlu bulunduğu halde, makale sayısının fazla olması nedeniyle yayımlanmayan makaleler bir sonraki sayıda yayımlanmak üzere editör tarafından değerlendirilir. Bu şekilde 1 (bir) yıldan fazla bekleyen makale güncelliğini yitirdiği için yayımlanmaz.

Yayınlanan makalelerin ve kitap incelemelerinin bütün yayın hakları dergiye, yayınlanan yazıların içerik sorumluluğu ise yazara aittir. Makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup; hiçbir kurum ve kuruluşun resmi görüşü niteliğini taşımaz.

Yayın Kurulu ile hakem ve yazarlardan gelen bilgi, belge ve değerlendirme sonuçları 5 (beş) yıl süreyle saklanmaktadır.

Güvenlik Bilimleri dergisi ücretsiz bir dergi olup, yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.

1.2. Etik İlkeler

Güvenlik Bilimleri Dergisi, bilimsel bilginin gelişimi açısından yayın etiğine büyük önem atfetmektedir. Bu açıdan, Yayın Etiği Komitesi (COPE) (<https://publicationethics.org/>) ve Açık Erişim Dergiler Dizini (DOAJ) (<https://doaj.org/publishers#licensing>) gibi kuruluşlar tarafından belirlenmiş Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık ve Örnek Uygulama İlkeleri'ne bağlı kalınmaktadır.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, insan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması ve kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar için etik kurul izni gerekmektedir. Etik kurul izni gerektiren bu tür çalışmaların izin ile ilgili bilgilerine makalede yer verilmelidir.

Ayrıca, olgu sunumlarında “Aydınlatılmış Onam Formunun” alındığının belirtilmesi, başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi, kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gereklidir.

Bu dergi açık ve ücretsiz akademik yayıncılık ilkesine bağlı olduğundan, yazarlardan makale işleme ve gönderme ücretleri talep edilmez. Tüm içeriğe internet sayfası üzerinden herhangi bir kısıtlama ve gecikme olmaksızın yayın tarihinden itibaren tam metin olarak erişilebilir.

2. HAK VE SORUMLULUKLAR

2.1. Yayın Kurulunun Hak ve Sorumlulukları

Güvenlik Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu, dergiye gönderilen makalelerden hangilerinin yayınlanacağına karar vermekten kolektif olarak sorumludur. Yayın Kurulu, COPE tarafından tanımlanmış İyi Yayın Uygulaması Kılavuzu'nun (<https://publicationethics.org>) uygulanmasını önererek akademik dürüstlüğü teşvik etmektedir.

Yayın Kurulu, etik kuralları ihlal ettiğini değerlendirdiği ve intihal önleme yazılımı taramasında benzerlik oranı yüksek çıkan makaleleri geri çekme hakkını kendinde saklı

tutar. Yayın Kurulu, yayınlanmış makalelere ilişkin intihal ve suistimal iddialarını her zaman incelemeye alma hakkına sahiptir.

Yayın Kurulu, dergimize gönderilen bir makalenin bir başka derginin hakem sürecine de sokulmamış olmasını zorunlu bir başvuru koşulu olarak değerlendirir. Makalenin yayın kurulunca hakem sürecine alınması bir yayın taahhüdü anlamına gelmez. Yayın için hakem süreci olumlu sonuçlansa bile mutlaka yayın kurulunun kararı gerekir.

2.2. Yazarın Hak ve Sorumlulukları

Yazarlar hazırladıkları özgün çalışmalarla dergimize başvurmalıdırlar. Yazarlar, aynı çalışmayı aynı zamanda birden çok derginin hakem sürecine göndermemelidirler. Yazarlar kaynakların orijinalliğinden ve teyidinden de sorumludurlar. İntihal hangi şekilde yapılırsa yapılırsın etik dışı bir davranış oluşturur ve kabul edilemez.

Yazarın makalesini, yayın kararı alınıncaya kadar, dergi yayın kuruluna bildirmek koşuluyla geri çekme hakkı saklıdır.

Çeviri olsa dahi yayımlanan tüm yazıların dil, üslup, içerik, etik gibi konularda fikrî, ilmi ve hukukî sorumluluğu eseri yazan ve çevirisini yapan yazarlara aittir.

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 2 ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

Yazarın hakem ve Yayın Kurulu'nun eleştiri, değerlendirme ve düzeltmelerinden katılmadığı hususlar olması durumunda, yazar bunları gerekçeleri ile ayrı bir sayfada bildirme hakkına sahiptir.

2.3. Hakemlerin Sorumlulukları

Dergide kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır. Hakemler kendilerine ulaşan makaleleri gizli tutmak ve hakemlik sürecinden elde ettikleri bilgileri kişisel menfaatleri için kullanmamakla yükümlüdürler. Hakemlerin değerlendirmelerini 20 gün içinde yapmaları beklenmektedir.

Hakemler raporlarını veya makale hakkındaki bilgileri başkalarıyla paylaşmamalı ve editörün izni olmadan yazarlarla doğrudan iletişim kurmamalıdırlar.

Hakem makaledeki potansiyel etik meseleler konusunda özenli olmalı ve bunları editörün dikkatine sunmalıdır. Hakemlik nesnel bir şekilde yapılmalıdır. Yazar(lar)a dair kişisel eleştiriler uygunsuz olarak kabul edilir.

3. YAZIM KURALLARI

3.1. Genel Esasları

- Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını, e-posta adreslerini ve ORCID (Open Researcher ve Contributor ID) numarasını bildirmelidir (<http://orcid.org>).

- Bilimsel yayınlar Türkçe veya İngilizce olarak hazırlanabilir. Türkçe makalelerin yazım ve noktalamasında ve kısaltmalarda TDK İmlâ Kılavuzunun en son baskısı esas

alınır. Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

- Dergiye gönderilen makaleler, dipnotlar dâhil en az 4000 en fazla 7000 kelime olmalıdır. Kitap incelemeleri 1000-1500 kelime olmalıdır.

- Yazılar, makalenin başlangıç kısmına yazılmış, Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış makale başlıklarını da içeren 150-200 kelimelik Türkçe “Öz” ile İngilizce “Abstract” ve makale başlığı içermelidir. Öz ve Abstract da çalışmanın amacı, yöntemi, varsayımı ve sonucu kısaca belirtilmelidir. İngilizce çalışmalarda önce İngilizce “Abstract”, Türkçe çalışmalarda ise önce Türkçe “Öz” yazılmalıdır. “Öz” ve “Abstract” tek aralık, 9 punto ve italik olarak yazılmalıdır. Ayrıca her iki dilde de üç-yedi adet “anahtar kelime” eklenmelidir.

- Yazarın akademik unvanı, görevi ve bağlı bulunduğu kuruluş e-posta adresi ile ORCID numarası ilk sayfanın altına dipnotta (footnote) (*) işareti ile 9 punto ile yazılmalıdır. (Örnek; Dr. Öğr. Üyesi, JSGA, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, editorgbd@jandarma.gov.tr, ORCID:...)

- Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli; başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ise altında yer almalıdır.

- Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

- Yazılarda dipnotlara yer vermektten olabildiğince kaçınılmalı ve burada söylenecekler metin içinde ifade edilmelidir. Zorunlu olarak verilecek dipnotlar ise numaralandırılarak sayfa sonunda verilmelidir.

- Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır.

3.2. Sayfa Düzenine İlişkin Esaslar

- Yazılar, Microsoft Word’de, tek satır aralığı, Times New Roman ve 11’lik punto; marjlar üst 4,6; sol 4; alt 4,6; sağ 4; cilt payı 0, üst bilgi 4,6, alt bilgi 5, kâğıt ölçüsü A4 olacak şekilde hazırlanmalıdır.

- Yazı “GİRİŞ” bölümüyle sayfa başından başlamalı ve uygun bölümlere ayrılmalıdır. Son bölüm, “SONUÇ” bölümü olmalı ve bu bölümü takiben “KAYNAKÇA” ile varsa “EKLER” yer almalıdır. Ekler başlıklandırılırken; “EK-A”, “EK-B” şeklinde sıralanmalı ve ek içinde “Başlıklar” bölümünde ifade edilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır.

- Giriş, sonuç ve kaynakçaya numara vermeden; bölümler, ardışık olarak numaralandırılmalıdır. 3’üncü seviye başlıktan sonra (*, - vb) imleçler kullanılmalıdır. Bölüm başlıkları;

1. BİRİNCİ SEVİYE (Sola yaslanmış, kalın, büyük harflerle)

1.1. İkinci Seviye (Sola yaslanmış, kalın, ilk harflerleri büyük)

1.1.1. Üçüncü Seviye (Sola yaslanmış, italik, ilk harflerleri büyük)

• Her tablo ve şekil için sıra numarası verilmeli (Tablo-1., Şekil-2. gibi); tabloların başlığı üstte, şekillerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır.

• Tablo ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır (Sayfa durumuna göre 9 veya 11 punto da kullanılabilir). İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Tablo, şekil, grafik ve resim için şayet alıntı yapılmışsa, mutlaka kaynak belirtilmelidir.

• İlk sayfadan sonra, çift numaralı sayfalara yazar adı, tek numaralı sayfalara makale adı 9 punto karakterinde üst bilgi olarak eklenmelidir.

3.3. Atıf ve Göndermelere İlişkin Esaslar

• Metin içinde yapılacak atıflar ayrıç içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu atıf sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynaklara yapılan atıf örnekleri gösterilmiştir:

- Walsh (1998) aile yılmazlığını, ailenin başa çıkma ve fonksiyonel bir birlik olarak aktarmaktadır (s. 108).

- İlişki içerisinde özgünlük, dürüstlük, kişinin tam olarak kendisini açmasıdır (Lopez ve Rice, 2006, ss. 13-14).

- Kessler'in 2003'te yaptığı çalışmaya göre ise ruh sağlığını güvence altına alan en önemli etken sıcak bir aile ortamıdır (s. 146).

- Örgütsel nitelikteki öncüller, örgütsel adalet algısı (Brewer ve Kramer, 1986; 45; Cremer, 2005a, ss.33-45; Lipponen, 2001, s. 24) gibi faktörlerden...

- Mael ve Ashforth (1992: 88) tarafından geliştirilen...

• Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında "a", "b" şeklinde harfler, çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır.

• Üç, dört ve beş yazarı olan çalışmalarda ilk atıfta tüm yazarların isimleri verilmeli, müteakip atıflarda "vd." şeklinde kısaltılarak verilmelidir. Beşten fazla yazar varsa ilk yazarın soyadından sonra "vd." şeklinde ifade edilebilir.

• Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003, s. 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

• Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi, yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999).

• Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999).

• İkincil kaynaklar, (Blau, 1964'ten akt. Tamer, 2003). Tamer'in (2003), Blau'dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

• Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. (Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>).

• Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

3.4. Kaynakça Yazımında Uygulanacak Esaslar

• Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecek ve soyad alfabetik sırasına göre tasniflenerek verilecektir. Ayrıca bir kategori yapılmayacaktır.

• Kitaplarda sayfa numaraları belirtilmeyecek, makalelerde derginin ilgili sayfa aralığı belirtilecektir.

• İnternet kaynaklarında erişim tarihi belirtilecektir.

• Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için APA'nın (American Psychology Association) bilimsel yazı kriterlerine, Publication Manual of American Psychological Association (<https://www.apastyle.org/manual>) veya Dergi Park Yazım Kuralları'na (<http://dergipark.gov.tr/busad/page/2914>) bakınız.

• Kaynakçada yazar soyadının baş harfi büyük, adının ise ilk harfi olacak şekilde aşağıda verilen örneklerde olduğu şekilde yazılacaktır. DOI numarası mevcutsa referansın en son kısmına eklenecektir.

Kitaplar

Sarı, G. (2013). *Ermeni meselesi ışığında Süryaniler*. Ankara: Barış Platin Yayınevi.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik* (2.Basım). (Ü. Şensoy, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Avcı, E. (2017). Türkiye’de terörizmin tarihsel seyri. G.Sarı ve C.K.Demir. (Ed.), *Güvenlik bilimlerine giriş* (ss. 287-314). Ankara: Jandarma Basımevi.

Makaleler

Ak, T. (2018, Mayıs). Silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmaları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 111-130. doi:10.28956/gbd.422803

Ansiklopedi

Ersoy, O. (1973). Kağıt. *Türk Ansiklopedisi* içinde (c. 21, ss.112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yayımlanmamış Çalışmalar

Aplak, H.S. (2010). *Karar verme sürecinde bulanık mantık bazlı oyun teorisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kongre Bildirileri

Sarı, G. ve Ak, T. (2018). Güvenlik alan yeterlilikleri ve akademik çalışmalar. H.Kahya (Ed.), *1.Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 130-134). İstanbul: ASOS. doi:10.21733/ibad.417321

Elektronik Kaynaklar

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2011, <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>

Yazarı belli olmayan web sitesi makalesi

New child vaccine gets funding boost. (2001). Erişim tarihi: 21 Şubat 2012, http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp.

Blog

Webber, S. (2008, 10 Ekim). Information literacy in work place contexts. Erişim tarihi: 22 Ekim 2008, <http://information-literacy.blogspot.com/>.

3.5. Kitap İncelemelerinde Uygulanacak Esaslar

Kitap incelemesi bir kitapta yer alan temel iddialar ve konular çerçevesinde yapılan kapsamlı ve detaylı bir araştırmadır. İnceleme akademik bir yazı kurgusu içerisinde giriş, tartışma (yöntem, kapsam ve içerik) ve sonuç gibi hususları içermelidir. Giriş kısmında kitaptaki tezler ve ana hususlar ile kısa bir özete yer verilmelidir. Tartışma kısmında kitabın ilgili sayfalarına ve gerekiyor ise başka eserlere de atıf vermek suretiyle yöntem, kapsam ve içerikte yer alan konular bir bütünlük içerisinde irdelenmelidir. Sonuç kısmında ise kitaba ilişkin temel düşünceler ve yazarın alana yaptığı katkılar değerlendirilmeli ve eleştirel bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Kitap incelemelerinde başlık bilgilerinde inceleme yapılan eserin adı, yazarı, yayımlandığı kent ve yayımevi, yayım yılı ve ISBN numarası yazılmalıdır. Sayfa altında özel işarete karşılık olarak inceleme yapan yazarın akademik unvanı, mensup olduğu kurum ve e-posta adresi yazılır.

GUIDELINES

1. PUBLISHING PRINCIPLES

1.1. General Principles

The Journal of Security Sciences is a biannual journal indexed in both national and international indexes which offers theoretical and applied research, analysis and articles on “security” and published by the Gendarmerie and Coast Guard Academy since 2012. The Journal of Security Sciences is published twice in a year, May and November, as in print and online accessible journal.

The main publishing languages of the Journal are Turkish and English. The title, keywords and the abstract of the articles submitted to the journal must be both in Turkish and English.

The Journal of Security Sciences publishes original articles and book reviews focused on “**security**” aspect from different fields including but not limited to human sciences and public sciences on politics, law, public administration, management, geography, history, communication, economy, informatics, psychology, sociology etc. Submitted articles must not be published nor submitted to any other publications before. Conference/congress/seminar papers are accepted only if they are not previously published as full text and certain info such as presentation date and place provided.

Submitted manuscripts must follow the grammar rules. Therefore, the author is responsible of problems arising from the breaches of grammar rules of their articles.

Articles which fail to follow the Journal principles and guidelines may not be accepted for reviewing process. Editorial Board has the authority to send articles to reviewers, to send back articles to authors after reviews, to change articles formats, to abbreviate it or to decide not to accept articles which fail to follow the academic integrity and publishing standarts.

The submitted manuscripts undergo a double-blind reviewing process; articles are reviewed by referees whereas book reviews are reviewed by editorial board. To be accepted for publication in the Journal of Security Sciences, articles need to be positively peer reviewed at least by two referees. After articles are accepted for publishing, if there are more articles than the quota for the immediate volume, the articles are automatically shifted for the next volume. If an article is not published this way within a year, it is withdrawn from publishing list.

The copyright for the published articles and book reviews belongs the Journal of Security Sciences, however authors remain responsible for the contents of publications. The Journal of Security Sciences is under no circumstances responsible for the contents of the

articles/book reviews. Feedbacks and all relevant information about the articles/book reviews are stored by the Journal of Security Sciences for 5 years.

The Journal of Security Sciences is free of charge, hence no money is paid to the authors for the copyrights.

1.2. Ethical Principles

Journal of Security Sciences puts great importance on publication ethics regarding the development of the scientific information. Therefore, such principles like Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing regulated by organizations like Committee of Publication ethics (COPE) (<https://publicationethics.org/>) and Directory of Open Access Journals (DOAJ) (<https://doaj.org/publishers#licensing>) are strictly followed.

Any kind of research applying either qualitative or quantitative data collection approach and using any methods like questionnaire, interview, focus group work, observation, experiment and discussion methods and involving people or animals (including materials and the data) for scientific or experimental purposes, and retrospective studies require research ethics committee approval regarding the law on the protection of personal data.

Moreover, it is required to note not only that informed consent form was taken in case reports, and that the permission to use their scales, surveys, photographs was given by the owners, but also that the regulations on the copyright about ideas and art pieces were strictly followed.

This academic journal sticks to principles like open-access and free of charge in scholarly publishing and thus never requires any fee for the admission of articles from their writers. The complete content is open to access online and full-text at the exact date declared and without any limitation.

2. RIGHTS AND RESPONSIBILITIES

2.1. Rights and Responsibilities of the Editorial Board

The Editorial Board of Journal of Security Sciences has the right and responsibility to decide the publication of articles and book reviews by taken into accounts feedbacks received from referees. The Editorial Board recommends publishing guides on (<https://publicationethics.org/>) and promotes academic integrity.

Editorial Board has the right to decline articles and book reviews which contain plagiarised materials or breach principles on academic integrity.

Submitted manuscripts must not be published or scheduled to appear in any other publications. Accepting a manuscript for peer reviewing process does necessarily mean a confirmation for publication.

2.2. Rights and Responsibilities of Author

Articles and book reviews submitted to the Journal of Security Sciences have to be original works of the authors. Submitted manuscripts should not be in any kind of submitting process in any other publishing platforms. The authors are responsible for the validity and confirmation of the bibliography. Plagiarism is not tolerated.

Author has the right to withdraw submitted manuscripts at any time before Editorial Board approves publication. In such cases, authors must inform the Board as early as possible.

In case of translated manuscripts, authors who write the original work and translators are both responsible for the contents and any breaches of academic integrity principles.

In cases where the manuscripts are sent back to authors for corrections after peer reviewed, the corrected manuscripts need to be submitted within 2 months.

In cases where the authors disagree with the feedbacks given by referees and Editorial Board they have a right to object. In such cases, authors need to submit their own thoughts and critics regarding the feedbacks given by referees and Editorial Board in written for re-consideration..

2.3. Responsibilities of Referees

The Journal ensures that manuscripts are reviewed by using a double-blind peer-review method. Referees are responsible for keeping the manuscripts confidential and not using the knowledge and information they encounter via manuscripts for personal gain.

All reviews and information on manuscripts are strictly confidential and must not be shared with others. Referees are not allowed to contact with the authors unless allowed otherwise by the Editorial Board.

Referee is expected to inform the Journal of Security Sciences immediately in case of breaches arising from academic integrity during the review process if they determine any. Referees are expected to be objective and personal criticisms towards authors are not allowed.

3. GUIDELINE ON WRITING STYLE

3.1. General Principles

- Authors are required to submit the workplace info, contact addresses/numbers/email addresses and ORCID (Open Researcher and Contributor ID) number.

- Manuscripts can be Turkish or English. Submitted manuscripts should be clear and understandable.

- Articles should be between 4000 and 7000 words including the footnotes. Book reviews are required to be between 1000-1500 words.

- Articles must have ‘Öz’ in Turkish and ‘Abstract’ in English at the beginning and they must be written in between 150-200 words. Both ‘Öz’ in Turkish and ‘Abstract’ in English need to cover the purpose, method, hypothesis and results of the study briefly. Studies written in English should present the English ‘abstract’ before and those written in Turkish should present the Turkish ‘Öz’ before. Both Turkish ‘Öz’ and English ‘Abstract’ must be typed in single space, 9 point font and in italics. Also in both versions of the articles, at least three or at most seven key words must be added to the abstracts.

- Author’s academic title, position, institutional email address and ORCID number should be stated in a footnote in the first page starting with a “ * ” 9 points font size. (Assoc. Prof., Gendarmerie and Coast Guard Academy Security Sciences Institute, editorgbd@jandarma.gov.tr, ORCID:... i.e.)

- Tables, figures and illustrations should be numbered consecutively, captioned and cited in the text in sequential order. Captions should be before the table and after the figures/illustrations.

- Equations should be numbered consecutively. That number should be in parenthesis on the right side of the page.

- Authors need to refrain using footnotes and incorporate them with the main body.

- Technical terms need to be used with quotation marks and authors need to refrain from using abbreviations without providing the full form of them at first appearance in the text.

3.2. Principles Regarding Page Layout

- Manuscripts should have single line spacing, Times New Roman font, 11 font size, (Top 4.6 mm, bottom 4.6 mm, left and right indent 4 mm, gutter 0, header 4.6 mm, footnote 5 mm, paper size A4).

- Manuscripts should start with an introduction section, be separated into proper sections afterwards and following with a conclusion section. Bibliography needs to continue with the conclusion section and the last section should be the attachments section.

- Without numbered to introduction, conclusion and bibliography; sections should be numbered consecutively. Symbols such as (*, -) can be used after the 3rd level segment. Section headings;

1. FIRST LEVEL SEGMENT (ALIGN LEFT, BOLD, CAPITAL LETTERS)

1.1. Second Level Segment (Align Left, Bold, First Letters are Capital)

2.1.1. Third Level (Align Left, Italic, First Letters are Capital)

- Tables, figures and illustrations should be numbered (Table-1., Chart-2. ie.). Tables names should be on top of the tables and centered; names of the figures should be under the figures and centered as well.

- Contents of the tables and figures should be Times New Roman and 9 points font size (can be used as 9 or 11 according to the page layout). Statistical numbers are expected to have no more than 3 digits after decimal point. Tables, figures and illustrations should be cited if needed.

- After the first page, authors name should be in the header in even number pages and name of the manuscript should be on the odd page headers in 9 points font size.

3.3. Guideline for Citations

- References in the body of your manuscripts should be in (Author, Date) format. When directly quoting from a text, you must include a page number in the citation as well.

- If you are using more than one reference by the same author/authors, the earlier dated publications should be listed first in the bibliography. If it is published in the same year, authors need to assign letter suffixes after the year i.e.: "Pala (1981a) makes similar claims...".

- Citations for the publications with 3 and more authors should have their full names written for the first citing and then use "(The first authors surname) et al. for subsequent entries. If there are more than 5 authors, first author's name should be followed with "et al."

- If author is directly quoting from a work, then it will need to include the author, year of publication, and page number for the reference (preceded by "p."). Introduce the quotation with a signal phrase that includes the author's last name followed by the date of publication in parentheses.

- If the author is quoting more than 40 words, it is required to start the quotation on a new line, indented two tabs from the left margin, i.e. in the same place one would begin a new paragraph.

- In case of citing a periodic publication without a specific author name, the name of the publication can be used instead of author name. (Wall Street Journal, 2009 i.e).

- In case of parenthetical citation including two or more authors, it is required to order them alphabetically, separated by a semi-colon. (Abrams, 2000; Sullivan and Hellman, 1999).

-
- In case the source quotes or refers to another source, indirect sources should be cited as (Blau, 1964 cited in Tamer, 2013)
 - Online articles follow the same guidelines for printed articles. Citations should include all information the online host makes available.
 - Authors may add an acknowledgement section at the end of the manuscripts to express thanks and pay their tribute.

3.4. Guideline for Reference List

- Reference list should be 12 points font size and written alphabetically. There should not be any other kind of categorization in the reference list.
- Book references won't be having page numbers but the articles will show the pages of the article in where it is published.
- Online sources should show the access date.
- This Journal utilizes APA 6th Reference Style with some minor differences. Please advise the manual for further info and details. (<https://www.apastyle.org/manual>)
- Authors surnames first letter should be capitalized and include only the first letter of the name. If there is any DOI number of the reference, it should be included in the reference as well. Please find the below examples of common references.

Books

Sarı, G. (2013). *Ermeni meselesi ışığında Süryaniler*. Ankara: Barış Platin Publishing.

Bloch, S. ve Whiteley, P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik* (2nd Edition). (Ü. Sensoy, Trans.) İstanbul: İş Bankası Publishing.

Avcı, E. (2017). Türkiye'de terörizmin tarihsel seyri. G.Sarı ve C.K.Demir. (Ed.), *Güvenlik bilimlerine giriş* (pp. 287-314). Ankara: Jandarma Publishing.

Articles

Ak, T. (2018, Mayıs). Silahlı insansız hava araçlarının kullanımında karar mekanizmaları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 111-130. doi:10.28956/gbd.422803

Encyclopedia

Ersoy, O. (1973). Kağıt. *Türk Ansiklopedisi* içinde (Vol. 21, pp.112-115). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Unpublished Papers

Aplak, H.S. (2010). *Karar verme sürecinde bulanık mantık bazlı oyun teorisi*. (Unpublished Doctoral Thesis). Gazi University, Ankara.

Conference Proceedings

Sarı, G. ve Ak, T. (2018). Güvenlik alan yeterlilikleri ve akademik çalışmalar. In H.Kahya (Ed.), *1.Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi bildiriler kitabı* (pp. 130-134). İstanbul: ASOS. doi:10.21733/ibad.417321

Electronic Sources

Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Retrieved August 18, 2011, from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>

Unknown Authored Online Articles

New child vaccine gets funding boost. (2001). Retrieved February 21, 2012, from http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp.

Blog

Webber, S. (2008, October 10th). Information literacy in work place contexts. Retrieved October 22, 2018, from <http://information-literacy.blogspot.com/>.

3.5. Guideline for Book Reviews

Book reviews are detailed reviews of claims and subjects of the books. The review should include an introduction, discussion (method, scope and contents) and conclusion. Introduction section is a summary of the claims and main arguments in the book. In the discussion sections, book reviewers are expected to discuss the method, scope and contents of the book in a whole. The conclusion section talks critically about the general impressions of the reviewer on the book and the contribution the book makes.

Book Review titles should include the name of the book, author, in which city it is published, publication year and ISBN. At the bottom of the first page the book reviewers need to include their title, the institution they work and email address corresponding to an asterisk

G

B

D

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

- *İstihbarat ve Güvenlik Çalışmalarında Sosyal Bilimlerin Yeri ve Önemi*
Emrah ÖZDEMİR, Mehmet KAHYA
- *İslâmiyet'in Kabulünden Sonra Türklerde İstihbarat Felsefesi*
İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU, Omur GÜVEN, Yağmur HİNİZ
- *1932 Yılı İstihbarat Raporu Çerçevesinde I.Umumi Müfettişlik ve Umum Jandarma Komutanlığının Güvenlik ve Asayişe Yönelik Çalışmaları*
Duygu YILMAZ
- *Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı*
Gülçin ORHAN
- *Covid-19 Salgını ile Mücadelede Kolluk ve Güç Kullanımı*
Cengiz ÖZEL
- *Covid-19 Sürecinin Çocukların Güvenlik Risklerini Artırmasına İlişkin Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme*
Özge GÜLVER
- *Bir Uluslararası Güvenlik Sorunu Olarak Covid-19 ile Mücadelede Uluslararası İş Birliği: Güvenliğin Bölünmezliği İlkesi Kapsamında Bir Değerlendirme*
Hakan KARAASLAN, Murat DEMİREL
- *ABD'nin Afganistan'dan Çekilişi ve Bölge Güvenliği*
Ainur NOGAYEVA
- *Terörizmin Finansmanını Takip Programı Kapsamında Veri Paylaşımı: Swift Ağı Güvenliği ve Kişisel Verilerin Kullanılması*
Utkuhan YILDIRIM
- *Blok Zincirinin (Blockchain) Literatür Büyümesi Işığında Yeni Siber Güvenlik Arayışları*
Mürsel DOĞRUL, Ahmet ERĞURUM
- *Dijital Liderliğin Kriz Yönetimi Üzerindeki Etkisi: Bilgi Paylaşımının Aracı Rolü*
Suudan Gökçe GÖK, Pınar AYDEMİR